

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^v/_H ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN,

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS, FRANCO PER POST;
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

INHOUD: Mr. J. N. van Hall over de Tooneelschool. —
Amsterdamsche Kroniek. — Tooneel-echo's. — Knipsels en
Snippers. — Terugroepingen. — Rectificatie.

**Wat voor de redactie bestemd is, adres-
seeren aan den redacteur, Johannes Verhulst-
straat 25:**

MR. J. N. VAN HALL OVER DE * * *
* * * * * TOONEELSCHOOL.

In verband met de zeer belangrijke quaestie, die het Tooneelverbond bezighoudt, schijnt het ons van belang de aandacht te vestigen op een beschouwing betreffende het onderwerp in De Gids van September 1905.

Voor de zooveelste maal — schrijft Mr. Van Hall o. m. — is men weer eens gaan denken en spreken en voorstellen doen over een reorganisatie van onze tooneelschool, die, zooals het heet in het laatste rapport van de laatste benoemde Commissie, «te oordeelen naar de resultaten, niet steeds heeft beantwoord aan de verwachtingen.»

De verwachtingen van wie? De verwachtingen van wat? — zou ik willen vragen.

Ik vermoed dat de klachten over de «magere» resultaten afkomstig zijn van sanguinische temperamenten, die niet enkel eieren voor hun geld eischen, maar bovendien verlangen dat uit elk ei, en nog wel zoo spoedig mogelijk, zich een of ander exemplaar van edel ras ontwikkelde.

Is een tooneelschool bestemd om tooneelkunstenaars en tooneelkunstenaressen te kweken, die aan elken schouwburg, waaraan zij verbonden worden, terstond, zoo niet den allereersten rang, dan toch een plaats van beteekenis innemen?

Zeer zeker niet. En indien al, gelijk het bij de stichting van een fonkelnieuwe instelling meer voorkomt, in 1874 de verwachting van de oprichters iets te hoog gestemd geweest moge zijn, reeds toen drukte die verwachting zich toch niet anders uit dan in deze woorden: «... de kweekeling, die aanleg en ijver bezit, moet, zoo al niet als een volleerd kunstenaar, dan toch als een bruikbaar en ontwikkeld tooneelspeler de school verlaten,

in staat om aan iederen schouwburg van eenige beteekenis met eere zijn emplooi te vervullen en tot de samenstelling van een behoorlijk *ensemble* mede te werken.»....

Men ziet, waar het den oprichters van de tooneelschool in de eerste plaats om te doen was: niet om tooneelkunstenaars te kweken, maar om den grondslag te leggen, waarop de tooneelspeler later zelf zou kunnen voortbouwen, voortbouwen door eigen studie zoowel als door oefening op het tooneel.

Zoo hebben ook de gezaghebbende tooneelkenners elders erover gedacht.

Heinrich Laube, die het weten kon — had hij niet sedert 1849 achtereenvolgens als directeur van den Hofschouwburg te Weenen, van den Stadsschouwburg te Leipzig en van den Stadsschouwburg te Weenen de meest uitgebreide ervaring opgedaan? — schreef, aan het eind van zijn loopbaan gekomen, in 1875 in de belangrijke aantekeningen, die *Das Wiener Stadt-Theater* tot titel dragen:

«Es ist offenbar, das dem deutschen Theater zahlreiche Talente verloren gehn, weil sie keinen Unterricht, keine Fühlung, keine Pflege finden. Das dringt denn auch allmählig ins allgemeine Verständniss. Die Gründung einer Schauspielschule in Wien ist eine heilsame Frucht dieser Erkenntniss. Nur täusche man sich darüber nicht, als ob mit der endlich zu Stande kommenden Errichtung solcher Elementarschulen Alles gethan sei. Es kann und soll eben nur eine Elementarschule sein, wo man das Lesen und Schreiben der Schauspielkunst, wo man die Anfangsgründe lernt, mehr nicht.»

Ik zou willen dat zij die in hunne verwachtingen ten opzichte van de resultaten der tooneelschool teleurgesteld zijn, bedachten dat ook onze school niet anders zijn kan dan zulk een «Elementarschule», gelijk de ervaren Laube die wenschte, waar de aanstaande tooneelspeler niet anders leert dan het a b c van zijn vak, datgene wat hij noodig heeft te kennen en te kunnen alvorens de planken te betreden, die de wereld voorstellen.

Daartoe behoort in de eerste plaats de eigen taal. Leeren kennen moet hij den aard van die

taal, de regelen van die taal, haar kracht, haar geluid, haar rythmus. Hij moet leeren voelen wat die taal vermag, haar leeren liefhebben, ervan genieten. En tegelijkertijd moet hij die taal leeren spreken, haar geluid zuiver, haar rythmus duidelijk en veerkrachtig. En dat heeft wat te beteekenen in een land, waar zoo slecht, zoo slordig en zoo slap gesproken wordt, waar spraakgebreken en stadsdialekten zoo welig tieren als in het onze.

Ik beweer niet dat onze tooneelschool hier reeds het hoogste bereikt heeft en dat alle leerlingen bij het verlaten der school de techniek van het zuiver, natuurlijk spreken geheel onder de knie hebben — enkelen zelfs streven het doel voorbij en spreken te mooi, te schoolsch —, maar ik wilde, dat zij, die niet tevreden zijn met de resultaten, zich ervan rekenschap konden geven hoe er voor veertig, vijftig jaar door het gros onzer tooneelspelers en tooneelsteren gesproken werd, hoe toen in het algemeen de toestand aan onze schouwburgen was.

De bijwoning van een Hollandsche tooneelvertooning was toen voor menschen van beschaving en smaak veelal een beproeving. Wel waren er ook destijds Hollandsche acteurs en actrices van temperament en grooten natuurlijken aanleg, maar de onvoldoende bezetting der kleinere rollen, het taaltje dat men van de tweede- en derde-rangspelers te hooren kreeg, hun onbeholpenheid en onbeschaafdheid, waren oorzaak dat er van een behoorlijk ensemble, een goed aaneensluitend en beschaafd samenspel geen sprake kon zijn.

Eerst toen op deze tekortkomingen herhaaldelijk de aandacht gevestigd werd, toen de Vereeniging «Het Nederlandsch Tooneel», zij het ook met vallen en opstaan, zich voortbewegende in een betere richting, aan het samenspel haar krachten ging wijden en daarvoor gebruik maakte van de jonge aankomende tooneelspelers, die op de tooneelschool hun voorbereidende studiën voltooid hadden, eerst toen viel een langzaam voortschrijdende verbetering waar te nemen. . . .

Het Hollandsch tooneel, als geheel, staat op een veel hooger peil dan voor veertig, vijftig jaar en het is zaak het op dat peil te houden.

Daartoe strekt ook het onderwijs op de tooneelschool. Wat wij dus van die school hebben te verwachten is, dat zij er met ernst voor zorgt, aan hare leerlingen die elementaire kennis en dat elementaire kunnen (spreken, voordragen, zich bewegen) bij te brengen, waar zij op het groote tooneel niet buiten kunnen. ¹⁾

Elke inrichting van kunstonderwijs heeft hare vette en hare magere jaren. Vooropstellende dat men leerlingen zonder aanleg weert of hun na een korten proeftijd de deur wijst, hangt het van

¹⁾ Een bespreking van de bijzonderheden der inrichting behoort niet hier maar in een speciaal tijdschrift *Het Tooneel* thuis. Toch wensch ik er ter loops op te wijzen van hoeveel belang het is dat de school voeling blijve houden met het groote tooneel, en daarom de lessen in voordracht en spel blijven toevertrouwd aan in functie zijnde tooneelkunstenaars, al kunnen deze, tengevolge van de eischen van hun ambt, hun lessen niet steeds geregeld geven. Dat dit onderwijs door een leeraar en een leerares wordt gegeven, acht ik met den heer Mendes da Costa (zie *Het Tooneel* van 24 Juni j.l.) noodzakelijk.

het toeval af of gedurende een zeker aantal jaren een grooter of kleiner aantal jongelieden van meer of minder talent toegang tot de tooneelschool komt vragen. En waar nu de Commissie «belast met het voorbereiden van een reorganisatie der Tooneelschool» in haar rapport er prijs op stelt «te verklaren, dat zij bij aan de school gebrachte bezoeken in menig opzicht een gunstigen indruk heeft gekregen van de inrichting van het leerplan en van de hoedanigheid van het gegeven onderwijs», — wat kan men meer wenschen? — zou ik hun, die hier te beslissen hebben, den raad willen geven: Stel u met die verklaring tevreden, zorg er voor dat er aan de school naar dat goed ingerichte leerplan en onder die goede onderwijskrachten ernstig gewerkt wordt, en gij zult ten opzichte van het onder uw hoede gesteld pand uw plicht hebben vervuld.

Voor het oogenblik zij het wachtwoord:

Niet overdoen — maar verder gaan.

AMSTERDAMSCH KRONIEK. * * * *

(Voorspel).

Sept. 1905.

In het mooiste van den zomer, in de schoonste dagen der vacantie pleegt de Kon. Ver. Het Nederlandsch Tooneel de deuren van den Stadschouwburg te Amsterdam te doen openen en die van den insgelijks door haar bespeelden Koninklijken Schouwburg te 's Gravenhage gesloten te houden. De Hagenaaers varen er wel bij. De schouwburg in den zomer lokt niet aan; het is nog licht, als men er binnengaat, en drommen wandelaars er voorbij naar buiten trekken. Om tooneelvermaak te genieten, moeten de avonden lang, en het weder guur zijn. Dan is het een genot uit de guurte, uit het duister, in verkwikkelijke warmte, in het licht van een schouwburg te komen, leven en beweging waar te nemen, den winter eenige oogenblikken te vergeten, bosschen en parken op het tooneel te zien, en te luisteren naar wat er gespeeld wordt. Het lichaam heeft dan neiging om in rust te blijven, het gevoelt er zich behagelijk, en de geest is gestemd tot aandacht.

Het is ook winter als den kinderen sprookjes worden verteld, en in den winter zijn de oudste en mooiste ontstaan, in den Joeltijd, den lateren Kersttijd, als de gans op tafel kwam, 't groote vuur in den haard brandde en Moeder de Gans aan het vertellen ging. Ibsen, de oude Noor, die in herinnering zoo diep steekt in den Wikinger tijd, in den tijd der sagen, heeft Moeder de Gans volgend, steeds en regelmatig zijne drama's uitgegeven en doen vertoonen als het Kerstblok op het vuur lag.

In Duitschland openen de groote schouwburgen dan ook terecht als het weer vroeg donker wordt, einde Augustus, begin September. De Duitschers hebben met den 28sten dier maand een mooien dag om te beginnen, den geboortedag van Goethe. Het was lang een schoone gewoonte aan den avond van dien dag de herinnering aan Goethe

te verlevendigen door de vertooning van een zijner werken. Dit maal zijn echter vele schouwburgen die herinnering ontrouw geworden; te Berlijn bleef slechts de Koninklijke Schouwburg die goede gewoonte volgen en speelde Goethe's *Ifigenic auf Tauris*.

In veel vroegere jaren, in de dagen van Koning Willem I, opende de Stadsschouwburg insgelijks aan het einde van den zomer de deuren op 28 Augustus, 's Konings verjaardag. En na die opening zag men spoedig de biljetten voor het kermisstuk met een groote plaat tegen den schouwburg aanplakken. De Amsterdammer gevoelde dan dat er een nieuwe periode aanbrak, dat de winter naderde.

De opening van den Stadsschouwburg en het spelen van het kermisstuk, vormden een datum in de tijdrekening der Amsterdammers.

Een Amsterdamsch kermisstuk hield vaak verband met eenige gebeurtenis, of eenig feit uit de geschiedenis. Naar aanleiding der inwijding van de Nieuwe Beurs in 1850, b.v., de nu onlangs gesloopte beurs, schreef Mr. Jacob van Lennep zijn: *Amsterdamsche Jongen* of *Het Buskruitverraad*. De kleine burgerij en de mindere man, die nooit uitgingen, kwamen dan voor den dag en togen naar den schouwburg. Wanneer zij met kermis niet de schilderijen in het Trippenhuys en niet de wilde beesten hadden gezien en niet in den Stadsschouwburg waren geweest, hadden zij geen kermis gevierd. De schilderijen en de schouwburg behoorden ook aan hen, zij waren stads-eigendom, en zoo goed als het Burgerweeshuis *hun* weeshuis was, was de Stadsschouwburg ook *hun* schouwburg en waren de schilderijen in het Trippenhuys *hun* schilderijen, — een overblijfsel van Oud-Amsterdamschen burger trots.

Dat is alles anders geworden. De oud-Amsterdammer, niet alleen die uit het volk, gevoelt niets meer voor den Stadsschouwburg; hij is er niet thuis: het is er hem, als of hij moet opzitten en pootjes geven, en de stukken, die er gespeeld worden, bevallen hem niet, — stukken met allemaal heertjes en dametjes, die popperig zijn, en mooie rokjes en japonnetjes dragen, en spreken zooals ze aan het stadhuis spreken, neen, die boeien hem niet. Hij moet het romantische op de planken zien, en in den schouwburg zich gezellig-burgerlijk gevoelen, gelijk het burgerlijke een karaktertrek van den echten Amsterdammer, van den echten Hollander is.

De echte oud-Amsterdammer, vooral uit den kleinen stand, maar menig gegoede ook, trekt nu naar den volksschouwburg van Stoel en Spree, — daar gevoelt hij zich thuis, daar is hij op zijn gemak, daar loopen niet zoo veel jongeheeren rond om op zijn komen en gaan te passen, daar wordt hem niet verboden een kop chocolade of koffie, of een glas bier in de zaal te gebruiken. Dáar hoort hij in de pauze muziek en ziet naar zijn smaak stukken spelen, die niet van water en melk zijn. Daar heeft de Amsterdammer tooneelstukken naar zijn hart. Spree is er *hun* man, en Mevrouw Spree *hun* vrouw, en Kattermolen doet hen denken aan Veltman. Want de oud-Amsterdammer van thans

heeft zoo goed als die van vroeger zijn eigen acteurs en actrices. Mietje Klein — Mevr. Kleine-Gartman — was de echte Amsterdamsche actrice, en Veltman en Fransje Kistemaker waren zoo goed als, en nog meerder dan Roobol, of Tjasink, of Peters, Amsterdamsche acteurs. Jan Albrecht en Mevrouw Albrecht zijn dat ook geworden, zelfs zoo sterk, dat toen later, Mevr. Albrecht bij G. Prot en Zoon in den Frascati-schouwburg speelde, zij er haar echt Amsterdamsch publiek medebracht. Ja, op eereavonden van haar, was Prot's schouwburg voor een goed deel gevuld met oud-Amsterdammers, uit alle, zelfs uit de beste standen. Op die avonden zag men Amsterdammers, wier vaderen prat waren geweest op het poorterrecht der beroemde stad. Het oud-Amsterdamsche schouwburgpubliek — dat wil zeggen, het publiek, dat vroeger den stadsschouwburg bezocht — hield de herinnering aan de geschiedenis van dien schouwburg en de groote acteurs levendig —; zij wisten van mooie oude stukken te vertellen en van Snoek en Wattier, naar wat zij van hunne grootvaders gehoord hadden, — en van Jelgerhuys, Rombach, Rosenveldt en anderen, uit de verhalen van hun vaders, die ook wisten te gewagen van Peters en zijn goeden tijd, en van nog zoo velen meer. Aan zeer ouden van dagen is de herinnering aan Jan Stoete, den eersten komiek aan den stadsschouwburg, lang levend gebleven. Er waren onder hen, die wisten, dat een tijdgenoot van Jan Stoete, de acteur Meijer, de latere groote dramaschrijver, de man van *De twee Weezen*, de vermaarde Dennery is geworden. En wie er Veltman, thans acteur-in-ruste, die men, ondanks zijn 87 jaren nog vaak op Amstel's straten ziet, naar vroeg, kon vernemen, dat het waar was, dat hij nog wist, dat Meijer op zekeren avond na de voorstelling, de tooneel-deur van den ouden houten stadsschouwburg — de houten kast — uitging met zijn heele hebben en houwen in een rooien zakdoek geknoopt, en naar de Utrechtsche nachtschuit kuierde, als aanvang zijner reis naar Parijs. ¹⁾

Het toeval heeft gewild, dat Meijer te Parijs nog twee andere groote artiesten in dienst van het tooneel, gekend heeft, die zijne jongere tijdgenooten zijn geweest: Sarah Bernhardt, de dochter van Bernhard Kinsbergen, koopman in brillen op het Rokin, te Amsterdam, vermaagschapt aan bekende paardenspeldirecteurs, en Mortier, de geestige «Monsieur de l'Orchestre» van de Figaro, eigenlijk Mortje geheeten, ook als Sarah Bernhardt en Meijer (Dennery) afstammelingen van Amsterdamsche Joodsche familiën.

Judels was en Louis Bouwmeester is wel acteur te Amsterdam, de eerste algemeen bekend en geschat, de tweede algemeen beroemd, maar wat men verstaat onder «Amsterdamsch acteur» was Judels niet en is Bouwmeester niet. Over het

¹⁾ Het meenemen van het geheele bezit in een *rooden* zakdoek is typisch tooneelachtig. Nu nog als er in een romantisch stuk een man of vrouw ver weg trekt, onder tremolo's van het orkest om droeve stemming aan te duiden, is hun heele schat in een toegeknoopten *rooden* zakdoek. De tooneelvriend Grein te Londen weet van Dennery meer, hij heeft Dennery nog gesproken, die hem verklaard heeft, de „Meyer” van den Amsterdamschen schouwburg te zijn.

algemeen hadden de echte «Amsterdamsche acteurs» iets deftigs, iets hooghartigs en iets hoogs. Een Fransch Kistemaker viel er, omdat hij «een ronde jongen», de vriend van het echte volk was, niet buiten, — hij, de afgod der vischvrouwen, wonende in de stegen van de bierkaai, waar hare voorouders gewoon hadden, wegens de nabijheid van de zee- zoowel als van de rivierischmarkt, de vischdragers en de vischverkoopers, volk, dat Breeroo in zijne blijspelen geschilderd heeft, in «zuivere, pure Amsterdamsche taal,» op welke hij prat ging! De oude Amsterdamsche vischvrouwen heeft Frans Kistemaker eens in *Marie Antoinette*, om zijn heldhaftig partijtrekken voor deze ongelukkige koningin zóo in 't hart gegrepen, dat zij hem bij haar in haar steeg genoodigd en op punch en oliebolletjes getrakteerd hebben.

Niet alleen het oud-Amsterdamsche volk is uit den stadsschouwburg verdwenen, ook de dichters, de schilders, de regenten.

De Regenten zijn er, zij het ook onder andere benaming, gebleven tot aan den brand. Bij de opening van den nieuwen schouwburg, waren er geen regenten of commissieleden meer. Dit heeft zijn goede reden. Deze schouwburg zal wel eenmaal stadseigendom zijn, doch is niet gebouwd voor stadsrekening. Middenpersonen, tusschen stads- en schouwburgbestuur, waren dus onnoodig. Bij den ouden schouwburg was dit iets anders, deze behoorde aan de stad, en de stad had regenten noodig om op alles toe te zien, en de keuze der stukken goed of af te keuren. De oude regenten waren hoog in hun wapen en geloofden zich verheven boven de acteurs. Het is in het begin der vorige eeuw gebeurd, dat bij een bijzondere voorstelling, de beroemde Andries Snoek ging zitten op een plaats, waar de «heeren en Mevrouwen» plachten te zitten. Zoodra zagen de Regenten dit niet, of zij zonden hun bode, een stadsbode, naar den kunstenaar met de boodschap: «Of m'nheer Snoek wel wist, dat hij op een verkeerde plaats zat, want dat de zijne in den Bak (het Parterre) was.» Snoek stond op en verliet verontwaardigd den schouwburg.

De Regenten en de heeren stelden zich ook boven de dichters en schrijvers. Zij, «die als dichter door hen erkend» waren, hadden vrijen toegang, doch slechts tot den Bak. Daarom kon men Zaterdag de dichters — tot ver in den aanvang der vorige eeuw waren schier alle tooneelstukken in versvorm; er waren dus dichters (!) noodig — en de schilders en de rederijkers bij iedere nieuwe voorstelling in den Bak aantreffen. Een dichter, als Mr. Jacob van Lennep, wiens vader, de Professor, commissaris van den schouwburg was geweest, tot het tooneelwezen en het «komediantendom» hem tegenstond en hij van verdere aanraking met het tooneel verschoond wenschte te blijven, zat niet in den Bak, maar gevoelde er zich in den geest thuis. Wanneer hij iets op het hart had, boog hij het lange lichaam over den buik der benedenloge (oudtijds *Huisjes* genoemd) en hield een gesprek met een zijner geestverwanten in den Bak. Bekend is, dat hij, in een der rustpoozen bij de vertooning van *Phèdre*, door Ristori, luid,

uit de loge tot een der vermaardste rederijkers, lid van Achilles, den heer Belder, over Ristori's verrukkelijk spel uitriep: «Meneer Belder, dat begint nou wat op het spel von Wattier te gelijken. Maar een Wattier is Ristori nog lang niet.»

Voor dichters, schilders, tooneelisten, rederijkers en trouwe schouwburgvrienden, had de stadsschouwburg meer dan eene aantrekkelijkheid, in het bijzonder de Wijnkamer van Juffrouw Boggia. Daar kwamen zij 's avonds saam, schikten hun stoelen om den haard, rookten er hun lange pijpen, dronken er hun wijn, of bisschop — de vermaarde bisschop van Boggia, die men in rood koperen keteltjes kon krijgen om zich zelf te bedienen — en spraken over tooneel, kunst, staats- en stadsgebeurtenissen en over koeien en kalven. Daar werden reputaties gemaakt en afgebroken. Daar werd het beslissende oordeel geveld, nog beslissender dan in den Bak. Want in den ouden tijd zaten de meest gevreesde kunstrechtters in den Bak. Eens is het gebeurd, dat iemand uit den Bak, een acteur uitfloot. De acteur trad verontwaardigd naar het voetlicht, en slingerde den uitfluiter de woorden naar het hoofd:

«Wat fluit gij, ezel, zonder oordeel!
Uw fluiten brengt mij scha noch voordeel.»

De vader van Professor J. A. Alberdingh Thijm is eens, omdat hij een tooneel, waarin een non in een nis gemetseld werd, uitfloot, door Reinier Engelman, die achter hem stond, den schouwburg uitgezet. De dochter van Engelman, Mevr. Albregt, heeft lang het fluitje van Thijm's vader bewaard, want Engelman, die hem vrij hardhandig bij zijn schouders greep, sloeg onmiddellijk het fluitje uit zijn hand. De tooneelisten vreesden den Bak. Als de Bak stuk of spel veroordeelde, was het uit. Kwamen van daar de toejuichingen, dan ging de tooneelspeler dankbaar en blij naar huis.

Met toejuichingen was men oudtijds niet zool gul als thans, gelijk het werpen van kransen en bloemen tot de hoogste zeldzaamheden behoorde. Als Andries Snoek een enkelen keer een krans werd toegeworpen, was het een gebeurtenis, en zei men vol bewondering en als iets zeer bijzonders tot elkander: «M'nheer Snoek heeft een krans gekregen!»

Wat het zeggen wil voor een schouwburgdirectie, in betrekking te staan met schilders en dichters, heeft het allerlaatst Jan Eduard de Vries begrepen. Hij omringde zich gaarne van hen, want zij lichtten hem in alles voor, in zake stukken, kostuums, requisieten, décoratie, enz. Een schilder en kenner van historie en historisch costuum, als Charles Rochussen, is de rechterhand van Jan Eduard de Vries geweest. Niet weinig hebben Charles Rochussen en andere schilders hem bij het décoratieschilderen, het teekenen van costuums en groepeerings, geholpen. Rochussen teekende zelfs de prenten voor de aanplakbiljetten, die zóo mooi zijn, dat gelukkige bezitters van enkele exemplaren, die voor geen goud van zich doen. Wat schilders voor het tooneel zijn, hebben nog eens Bauer en Breitner bewezen bij het schilderen van het décor van Ibsen's «John Gabriel Borkman» en bij de levende beelden, bij de huwelijksfeesten van Koningin Wilhelmina.

Thans vormen schilders, schrijvers, dichters en geleerden geen kern meer in den stadsschouwburg; voor hen, die uitblonken in kunst en kennis, zijn thans abonneenten gekomen, vormende een zeer eigenaardig publiek, met overeenkomsten en afwijkingen van hen, die op vrijbiljetten den schouwburg bezoeken. De historische draad van het Amsterdamsche tooneel, is wat schouwburgbezoekers en omgeving betreft, verbroken; het bepaald Amsterdamsche heeft er uitgedaan, en is elders te vinden.

* * *

Zoo heeft zich in den loop der jaren veel gewijzigd. Eene verandering, die tot groote waardeering stemt is: de vacantie! Dit voorrecht schatte men niet gering. Twee maanden geeft de Raad van Beheer der Koninklijke Vereeniging: Het Nederlandsch Tooneel, aan de tooneelisten, aan de hogere en lagere beambten, vrij met behoud van de geheele wedde. De tooneelisten hebben dan allen tijd en alle gelegenheid om te rusten en nieuwe krachten te garen, een reisje te doen of in de schoone gedeelten van eigen land te toeven, om verfrist en versterkt op nieuw te beginnen. Waarlijk de tooneelisten der Kon. Ver. H. N. T. hebben groote reden tot dankbaarheid!

Is half Juli in het land, dan vangt de Kon. Ver. H. N. T. langzaam aan met repeteeren om Augustus den stadsschouwburg te kunnen heropenen. Het reeds openen van den Stadsschouwburg in de schoonste maand van het jaar, als alles vacantie geniet, heeft zijn reden in het beginsel, dat men in die dagen tijd heeft om repertoire te maken; want is September in het land, dan vangen dra de voorstellingen in den Haag en de groote en kleine reizen aan, en geeft het gezelschap op de zeven dagen der week 13 à 14 voorstellingen, alleen door splitsing van het gezelschap mogelijk!

Juli en Augustus bieden gelegenheid tot rustig studeeren. De vruchten er van heeft men kunnen waardeeren in de vier, schier alle welgeslaagde voorstellingen, meestal stukken van bijzondere waarde, als: Ibsen's *Steunpilaren der Maatschappij*, Sheridan's *Lastertongen* en Jules Lemaitre's *De Massière*. Afwisseling met deze literaire werken schonk de goede vertooning van het gezellige kluchtspel: *Het Jubileum*.

Moge men, vooral bij de minder gelukkige vertooning van *Lastertongen* gegronde aanmerkingen hebben kunnen maken, de verzorging der voorstellingen liet weinig te wenschen over. Opmerkelijk is dat de tooneelisten in het burgerlijke tooneel en blijspel het beste speelden, en in het fijnere Fransche en Engelsche minder goed.

De Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel is met de keuze van repertoire voor Augustus bijzonder verstandig en keurig geweest. Gaat zij dit nieuwe speelgetijde in dien geest voort, dan zal het een lust zijn naar den Stadsschouwburg te gaan.

R.

TOONEEL-ECHOS. * * * * *

De bekende, vlotte romanschrijfster Clara Viebig, heeft aan het tooneel een «Einakter-Cyklus» geschonken. «Der Kampf um den Mann» is het thema, door haar met variaties uitgesponnen. Clara Viebig's onderwerp, is onze romanière, Jonkvrouw Anna de Savornin Lohman, uit 't hart gegrepen. Clara Viebig en Anna Lohman zijn wars van mooidoenerij; conventionele onwaarheden zijn haar een gruwel. Beide schrijfsters onthullen met mannelijken dúrf, den alles beheerschenden factor uit het leven der vrouw: *liefde*. Een vrouw *wil* liefhebben, en zij smacht naar de verrukking geliefd te worden.

Zij, die Clara Viebig's en Anna Lohman's kloek-uitgesproken overtuiging ontveinzen, zijn *geen échte* vrouwen; zij maken zich-zelf iets wijs; óf — missen den moed wáár te zijn.

Den 14 Juni j. l. is te Nürnberg in het Apollotheater Clara Viebig's Einakter-Cyklus vertoond.

Vier kleine drama's in één bedrijf; alle vier beheerscht door één-en-hetzelfde motief: het hunkeren der vrouw naar liefde des mans.

«Een boerin» «Een toevlucht» «Mej: Freschbolzen» en «Moeder» hadden een onbetwist succès, ondanks het krasse van het eerste stukje, en het bijna «des Guten zu viel» van het geheel.

«Een boerin» deed te Nürnberg haar intrede met een gevestigde réputation. Het eerste stuk uit den «Einakter-Cyklus» was reeds dezen winter gunstig ontvangen te Dresden.

Clara Viebig heeft als schrijfster van vlotte, boeiende romans sedert geruimen tijd haar sporen verdiend. Haar Coup d'essai op dramatisch gebied, bleek een Coup de maître. *)

* * *

Voor den aanstaanden winter wordt de mon-teering aangekondigd van een nieuw stuk van Edmond Rostand. De schrijver van «la Samaritaine, Cyrano de Bergerac, l'Aiglon» en andere werken, begeeft zich ditmaal op een geheel ander terrein. In zijn nieuwe, dramatische schepping: «Chanteclair» zullen allerlei dieren en vogels aan het woord zijn. Edmond Rostand zegt, dat niet: «De vogels van Aristophanes» hem op het denkbeeld gebracht hebben, zijn «Chanteclair» te schrijven, maar zijn groote liefde voor het midden-eeuwsche dierenepos «Reinarde.»

In «Chanteclair» zal Coquelin een hondenrol vervullen.

* * *

Het stadje Goisern in Oostenrijk, bezit een merkwaardig dramaturg. De man heet Lamprecht, van beroep brievenbesteller; in zijn vrijen tijd répareert hij oude regenschermen en schrijft nieuwe stukken voor het tooneel. Een jaar geleden, bracht een onderwijzer uit Weenen, zijn vacantie-tijd door in Goisern, en maakte kennis met Lamprecht, den brievenbesteller.

*) Drie dezer kleine drama's zijn den vorigen winter, reeds op zeer gelukkige wijze, te onzent vertoond door de Ned. Tooneelvereeniging.

Lamprecht, die het zuiver Duitsch niet machtig was, schreef zijn stukken in het dialect van zijn geboortestadje.

De onderwijzer gaf Lamprecht les in het Duitsch, en was verbluft over de genialiteit van zijn leerling, dien hij den bijnaam «Panteclinècon» gaf.

Lamprecht heeft verschillende stukjes in één bedrijf geschreven. Zijn jongste werk: «Der Feichtenhof» in drie bedrijven, is onlangs met succès te Weenen opgevoerd. In dit stuk vervulde Lamprecht de hoofdrol, en de auteur van «Feichtenhof» bleek tevens een acteur van buitengewonen aanleg.

* * *

Bij den aanvang van het speelseizoen heeft de Koninklijke Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel Sheridan's werk: «The School for Scandal» in Heeren's vertaling: «Lastertongen», wederom op haar répertoire gebracht.

«The School for Scandal» werd den 8sten Mei 1777 het eerst te Londen opgevoerd. Onverflauwd bleef de goede roep die van Sheridan's machtige satyre uitging. De 27-jarige auteur maakte zich met dit werk naam én fortuin. Zoo groot bleef de belangstelling voor «Lastertongen» dat de penningmeester van Drury Lane schreef: «Sheridan's werk smooit de nieuwe stukken.»

In 1778 was op een avond de recette van «Lastertongen» honderd pond hooger dan de ontvangst voor een Macbeth-vertooning.

In 1779 stierf Garrick, de eerste acteur en Manager Drury Lane. Sheridan leidde hem ten grave, had een eereplaats in den stoet, en schreef een rouwzang op den door hem zoo vereerden tooneelspeler. In den loop van dit zelfde jaar verscheen Sheridan's laatste tooneelwerk: «De criticus of de répétitie van een treurspel.» Vóór zijn dertigste jaar sloot hij zijn dramatische loopbaan. Wel deed hij als bestuurder van Drury Lane, aldaar nog Pizarro opvoeren, dit was echter geen oorspronkelijke arbeid maar een door hem vertaald en omgewerkt stuk van Kotzebue.

In October 1780 nam de auteur van «Lastertongen» zitting in het Lagerhuis. In 1816 maakte de dood een eind aan het veelbewogen maatschappelijk en woelig politiek leven van den 56-jarigen Sheridan.

* * *

Reeds in 1870, schreef Marcellus Emants over de Passiespelen te Oberammergan, in Beieren.

Sedert dien tijd, hebben wij reizende vrienden en bekenden hooren vertellen van de aangrijpend-schoone wijze waarop eenvoudige Beiersche boeren, boerinnen en handwerklieden, het lijden en sterven van den grooten Nazareener vertolken.

Zij, die de opvoering van de Passions-Spiele in het kleine Beiersche plaatsje willen bijwonen, moeten lang van-te-voren werk maken, zich in Oberammergau of omstreken, logies te verschaffen.

Dezen zomer hebben voor het eerst Passiespelen plaats gehad te Nancy. Een aldaar wonend geestelijke, genaamd Petit, schreef een tekst over dat gedeelte uit het leven van Jezus, dat begint

bij zijn intocht te Jeruzalem, en eindigt bij zijn kruisdood op Golgotha.

De abt Petit, richtte zich tot zijn mannelijke en vrouwelijke parochianen, die zich bereid verklaarden hun rollen onder zijn persoonlijke leiding in-te-studeeren. Een reuzen-arbeid. Meer dan vierhonderd-vijftig menschen, acteurs en figuranten, moesten in beweging gebracht worden. Lang, moeilijk en afmattend waren de répétities.

Het succès der Passie-spelen te Nancy, heeft de stoutste verwachtingen overtroffen. De artistieke leider, de abt Petit, en de geïmproviseerde tooneelsten zagen hun nauwgezetheid voor de détails, hun ijver, inspanning, zorgen en toewijding beloond, door de belangstelling en waardeering der toeschouwers.

* * *

De eeuwige cirkelgang der dingen, openbaart zich in onze dagen, ook in het komedie-spelen in de open-lucht, dat hand-over-hand toeneemt.

Orange, in het Zuiden van Frankrijk, met zijn prachtige, Romeinsche bouwvallen, is niet meer uitsluitend in het bezit van zijn beroemd Amphitheater, waar iederen zomer tooneelsten gerecruteerd uit bekende fransche theaters, stukken opvoeren.

In de onmiddellijke nabijheid van Parijs, te Champigny, is in een bosch met statige, eeuwenoude boomen, een amphitheater verrezen, waarin drieduizend personen kunnen plaats nemen. Aan den franschen acteur, Albert Darmont, komt de eer toe, dit antieke theater tot stand te hebben gebracht.

Voor de inwijding van het theater te Champigny, is het nieuwe stuk van Joséphin Péladan opgevoerd: «Sémiramis» treurspel in drie bedrijven.

De hoofdrol werd vervuld door Mevrouw Segond-Weber, door haar uiterlijk en door den metalen klank van haar heerlijk altgeluid gestempeld tot tragédienne. In haar costuum van Sémiramis, vorstin van Ninivé en Babyionië, is zij een imposante verschijning. Bij het klimmen der jaren, zal de nu nog jeugdige treurspel-spielster door haar sculpturalen bouw, en klassieke standen, door de somberte en diepte van haar stem, meer-en-meer doen denken aan Agar, met wie Sarah Bernhardt in haar jonge jaren zoo gaarne speelde, en met wie zij Coppeé's «Le Passant» creëerde op een wijze, die sensatie maakte in Parijs.

Ook in ons land, hebben wij de bekoorlijke en sympathieke Mevrouw Segond-Weber reeds eenige malen kunnen bewonderen. Niet het minst als Camille, in «Les Horaces». Iedereen die haar in deze rol gezien heeft, zal zich haar «Imprécations» herinneren; de doffe stem-dreiging waarmee zij inzet: «Rome, unique objet de mon ressentiment», en hoe deze onheilspellende omfloersheid zich baan-breekt, stijgt, en eindelijk uitschiet als verblindende bliksemflitsen; hoe furieachtig en verscheurend Mevrouw Segond-Weber's gelaat en stem zijn, bij het gilend wraak-schreeuwen:

„Puissé je de mes yeux, y voir tomber la foudre,
Voir ses maisons en cendre et ses lauriers en poudre,
Voir le dernier Romain, à son dernier soupir,
Moi seule en etre cause, et mourir de plaisir!

Als Sémiramis was Segond-Weber «d'une admirable majesté et qu'un succès triomphal a récompensée de sa beauté tragique et de son lyrisme éloquent.»

De geestdrift waarmee Sémiramis te Champigny is ontvangen, wordt voor een groot deel geweten aan het meeslepend spel van Segond-Weber, Paul Mounet, Lambert fils, Froment en Albert Darmont.

Sar Péladan complimenteerde Mevrouw Segond-Weber over haar Sémiramis-crèatie. Voor den auteur, dien wij ook hier te lande hebben genoten, den vreemdsortigen schrijver, met een fantazie vol Oostersche pracht en kleuren-weelde, was deze opvoering in de open-lucht een kunstuiting die hem buitengewoon bekoorde. Wanneer ik mij Sar Joséphin Péladan denk, sprekend met zachte fluister-stem, en gebarend met Oostersche rustigheid, in een voor hem geknipt Champigny-décor, dan komt mij voor den geest Frans Netcher's karakteristiek over Louis Couperus: «Er was iets niet-werkelijks in zijn manier van zijn en voelen. Die tropische hitte, dat Oostersche divanluieren, zijn behoefte aan iets anders, wezen er toen reeds op dat zijn innerlijke aandrang, zijn temperament hem naar dingen deden zoeken buiten wat zijn dagelijksche omgeving hem geven kon.

De litteratuur, die hem toen het meeste aantrok, gaf daar ook al blijk van. Het liefst las hij schrijvers die uitmunten door het exquisite verzorgen van hun taal, de verfijning hunner expressies, die tot gemanieerdheid oversloeg, tot de taaldandy's.

En onder de dichters waren het vooral zij, die een Oriëntalisch tintje aan hun werk geven, de menschen der uiterlijke pracht-beschrijvingen van Oostersche landen, van goud, zijde, edelgesteente, ruischende bosschen en blauwe hemelen, welke hem aanstonden".

Wanneer zal de naam van onzen taal-virtuoos, van den genialen schrijver van «Majesteit», «Wereldvrede», «Dionyzos» roemvol geboekt worden in onze Nederlandsche dramaturgie?

De Académie Française herstelde haar lomphed tegenover Molière, aan wien geen «fauteuil» der onsterfelijken werd waardig gekeurd, omdat hij komediant was, door later Molière's buste te plaatsen in de vergaderzaal des Académiciens en onder de buste deze woorden: «Rien ne manqua à sa gloire, il manqua à la nôtre».

Zal de Nederlandsche Tooneel-litteratuur dit ook eenmaal moeten getuigen van Louis Couperus?

A S. K.

KNIPSELS EN SNIPPERS * * * * *

De Nederlandsche Tooneelvereeniging heeft in den zomer wel hier en daar voorstellingen gegeven, maar toch gezorgd, dat, naar 't voorbeeld der Kon. Vereeniging, ook hare leden eene behoorlijke vacantie hebben genoten, insgelijk met behoud van wedde.

Zaterdag 2 September vangt zij in den Hol-

landschen Schouwburg hare voorstellingen in het nieuwe seizoen aan, met: *De groote Passie*, blijspel in 3 bedrijven van Raoul Auernheimer, vertaald door J. C. v. d. Horst Jr., gevolgd door *In de Praktijk*, blijspel in één bedrijf door Marcellus Emants.

De vermelding, dat de hr. M. J. Ternooy Apel de regie heeft, duidt aan, dat de regisseur Henri van Kuyk nog niet hersteld is.

Zijn toestand heeft zich verergerd. Sedert enkele dagen is hij, ter verpleging, opgenomen in het gesticht Meerenberg.

* * *

Het groote nieuws in de tooneelwereld te Amsterdam is het gaan van Louis Bouwmeester en gezelschap naar Indië. Tegen October hoopt hij te vertrekken. Voor dien tijd maakt hij een rondreis door ons land om afscheid te nemen. Hij speelt een nieuw stuk van jonkheer A. W. G. van Riemsdijk en Cyriel Buysse, getiteld: «Se non è vero!» tooneelspel in 4 bedrijven. Te Amsterdam geeft Louis Bouwmeester zijne afscheidsvoorstelling in den Stadsschouwburg en te 's Gravenhage in den Koninklijk Haagschen Schouwburg.

* * *

Na maanden werkens, na maanden sluitens, is Vrijdag 1 September het geheel vernieuwde Grand-Théâtre A. van Lier geopend. Het theater is met zooveel overleg verbouwd en met zooveel smaak gestoffeerd, dat het een lust is er te zitten. «Amstel's Tooneelgezelschap onder leiding van Frits Bouwmeester en S. Frank treedt er dit speelseizoen op. Als openingsstuk heeft het gegeven: *Mama Colibri*, blsp. in 4 bedr. van Henry Bataille, vertaald door Arie van den Heuvel, den regisseur van dit gezelschap. Mevrouw Julia Van Lier-Cuypers vervulde de hoofd- en titelrol.

* * *

Het gezelschap G. Prot en Zoon heeft in den Frascati-schouwburg den geheelen zomer door gespeeld en steeds veel toeloop gehad. De leden van dit gezelschap hebben het voorrecht, dat de stukken er zeer lang, achter elkander, gespeeld worden, zoodat zij, behoudens repetitie, den geheelen dag vrij hebben, en dien kunnen besteden naar welgevallen.

Een zware slag heeft een der beste leden van het gezelschap, den heer Kelly, getroffen. Weinig tijds na elkander heeft hij zijn eenigen zoon, en kort er na, zijne vrouw, door den dood verloren. Beiden zijn als tooneelisten verbonden geweest aan het gezelschap G. Prot en Zn. In de laatste jaren speelde zijne vrouw niet meer. Kelly staat nu geheel alleen, zijn gezin is verbroken.

* * *

Het gezelschap Stoel en Spreec heeft in de zomermaanden weinig rust gekend. Op vele kermissen in ons land heeft het onder verbazend grooten toeloop — Rotterdam uitgezonderd — Spree's laatste tooneelwerk: *Met een kwartje de wereld rond* vertoond.

Dit gezelschap heeft dezen zomer tien jaar bestaan. De directie heeft het feit in kleinen kring, met alle tooneelisten, herdacht.

Klein begonnen, zonder brandkast, gedrukt door zorgen, hebben Stoel en Spree door den ernst en de goede verzorging hunner voorstellingen, door te werken in den geest van het echte Amsterdamsche publiek, overwonnen, en door goed en zuinig beheer het zoo ver gebracht, dat de geheel vernieuwde schouwburg in de Plantage thans hun eigendom is.

Ook zij zullen weldra het winterseizoen openen en dan zeker, naar oud Amsterdamsche gewoonte, met een zoogenaamd Kermis- of Septemberstuk.

* * *

Een nieuw operettegezelschap onder leiding van Saalborn gaat de luchtige en dartele kunst beoefenen in den schouwburg van het Paleis voor Volksvlucht. De openingsvoorstelling bestaat uit de vertooning der operette *De Pompmajoor*.

* * *

Henri de Vries trad Maandagavond met de «Jonge Jan» in den Coronet Schouwburg te Londen op en had als bij vorige gelegenheden hier veel succes. Aan het slot werd hij driemaal door geestdriftige toejuichingen teruggeroepen. Hij blijft de gansche week daar optreden, en vertrekt dan naar Liverpool, alwaar hij zijn reis door de provincies aanvangt, achtereenvolgens in 15 der voornaamste steden een week lang optredende. De onderhandelingen over zijn reis door Amerika marcheeren goed, zooals hij mij Maandagavond mededeelde. Hij ontving zelfs een uitnodiging van een bekend schouwburgagentschap om onder diens regeling alle staten van Amerika af te toeren.

* * *

Onder de historische gebouwen in Frankrijk, die zonder verlof der regeering niet mogen worden afgebroken of verbouwd, heeft de Fransche regeering opgenomen het landhuis op de helling van Meudon dat Armande Béjart, die de vrouw van Molière geweest is, in 1676 kocht. Het is een zeer schilderachtig huis met lommerijken tuin, dat een zeer goed denkbeeld geeft van een 17de eeuwsch buitenhuis.

* * *

Examens Tooneelschool.

Voor het toelatingsexamen voor de Tooneelschool meldden zich 29 aspiranten, van wie 17 aan het examen konden deelnemen, één dezer kwam niet op, terwijl aan één na-examen is toegestaan. Vijf aspiranten slaagden, drie werden voorwaardelijk toegelaten, terwijl één nog geneeskundig goedgekeurd moet worden.

TERUGROEPINGEN * * * * *

AMSTERDAM, 12 Aug. 1905.

Geachte Heer!

Naar aanleiding van 't artikel «Het Terugroepen» in de laatste aflevering van het «Tooneel»

is het mij aangenaam u te kunnen mededeelen, dat sinds 1893 de leden van ons gezelschap, die bij open doek geapplaudisseerd worden, *niet* terugkomen om daarvoor te danken.

Ook zal het u misschien interesseeren te vernemen dat onder Max Grube's voortreffelijke leiding bij de jongste Festspele te Düsseldorf noch in «den Carlos» noch in «Tell» de fouten begaan werden, die in het artikel «Zonden der Regie» (Tooneel No. 23) terecht werden gesignaleerd.

Met beleefde groete

Hoogachtend

Uw Dr.

A. v. D. HORST.

RECTIFICATIE. * * * * *

Amice!

«Ehre dem, dem Ehre gebührt!»

Zooeven lees ik in «Het Tooneel» (No. 25), dat de artisten bij de voorstelling ter gelegenheid van het Tooneelverbond het verzoek zouden hebben gedaan om de gelden der voor hunne huldiging bestemde bloemen aan de pensioen-vereeniging af te staan. Het zijn echter niet de artisten van het Nederl. Tooneel geweest, die dit hebben gedaan, maar die van de Nederl. Tooneelvereeniging bij gelegenheid van eene voorstelling voor de leden der Amsterd. afd.

De pensioen-vereeniging mag zich bij het meereendeel der artisten van het Nederl. Tooneel nog niet in zoo'n sympathie verheugen, dat we een dergelijke betuiging van instemming te wachten waren.

Vriendschappelijk

t.t.

7 Aug. 1905.

M. HORN.

ADVERTENTIËN.

A. SERNÉ & ZOON

Groeneburgwal 56, Amsterdam.

MAGAZIJN VAN

COSTUMES VOOR OPTOCHTEN,
CARNAVAL, TOONEEL EN FEESTEN.

Prompte bediening.

BOEK EN KUNSTDRUKKERIJ
v/h ROELOFFZEN-HÜBNER
EN VAN SANTEN
AMSTERDAM

REPRODUCTIEN VAN TEEKENINGEN:
EN PLATEN, OOK GEKLEURDE.
OPNAME NAAR SCHILDERIEN EN
NAAR DE NATUUR.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^{v/h} ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN,

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS, FRANCO PER POST. VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

INHOUD: B.: Amsterdamsche Kroniek. — J. H. R.: Het Spel in Lastertongen. — D.: Rotterdamsche Kroniek. — Aan Bestuurderen van Redesjkerskamers en Letterlievende Vereenigingen. — Nieuwe Uitgaven. — De Mislukte Donderslag. — Correspondentie. — Advertentiën.

Wat voor de redactie bestemd is, adresseeren aan den redacteur, Johannes Verhulst-straat 25.

* * AMSTERDAMSCH KRONIEK * *

15 September.

Van alle kanten is de Kon. Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel lof toegezwaaid — niet alleen voor de keuze van het repertoire, waarmede zij het nieuwe seizoen heeft ingezet, maar vooral voor de zorg, waarmede de stukken zijn ingestudeerd. Het was een genot de voorstellingen bij te wonen en men kwam daarbij inderdaad onder den indruk van met een koninklijk gesubsidieerd theater te doen te hebben; met acteurs en actrices, die in de gelegenheid gesteld waren geweest hunne en hare rollen behoorlijk te overdenken en te memoriseeren en met elkander te . . . repeteeren. Straks, als het seizoen begint, is het daarmee natuurlijk gedaan en komen wij weer midden in het cabotinaat te zitten. Niet dat een spoorreisje en daarna een optreden elders, op zich zelf beschouwd, zóó inspannend zijn zou — maar er komt over de menschen iets onrustigs, iets gejaagds en het optreden telkens op andere tooneelen, van andere afmeting, in slecht passend décor, is van een slechten invloed op den ernst, die den kunstenaar bij zijn werk moet bezielen. Hij gaat er een loopje mee nemen. Meermalen hebben wij het bijgewoond, hoe de omgeving, waarin zij hadden op te treden, op armzalig ingerichte, te kleine tooneelen, in provincie-stadjes, zonder vasten schouwburg, in nutszaaltjes met voor de gelegenheid ineengezette tooneelen, de kunstenaars verleidden aan 't morsen te gaan, den gek te scheren met de situaties — en hoe ergerlijk dit ook te aanschouwen was, het vond te zeer verklaring in de omstandigheden, dan dat men er hen in trouwe hard om vallen kon. Ik weet wel, dat als het reizen mocht worden afgeschaff

voor ons eerste Amsterdamsche gezelschap, daarmede menige plaats des lands ontriefd zou worden van met spanning tegemoet geziene kunstavonden — en wij zouden dat ook niet willen voorstaan. Maar tusschen het enkele malen optreden elders bijv., waar bloeiende afdelingen van het Tooneelverbond gevestigd zijn en men over een behoorlijk ingericht theater beschikt en het afsjouwvan van allerlei stadjes voor kleine „uitkoopjes”, is onderscheid. Waar een bloeiende afdeling van het Tooneelverbond gevestigd is — heeft men allicht kans, dat ook de gelegenheid om tooneelvoorstellingen te geven, niet beneden zelfs bescheiden eischen blijft en als de Kon. Vereeniging in deze met het Ned. Tooneelverbond zou willen samenwerken, door alleen dáár optetreden, waar een afdeling van dat verbond gevestigd is, sterk genoeg, om aan dat optreden, een behoorlijk milieu te waarborgen — zou zij haar eigen zaak behartigen. Want, dit zal men Mr. Van Hall niet kunnen tegenspreken: sinds het bestaan van de Tooneelschool — stichting van dat Verbond en door dat Verbond in stand gehouden — is het tooneel van een beschaafder gehalte geworden. Genieën kan de school niet geven — maar wel kan het in menig ander opzicht het peil der tooneelspeelkunst en van den tooneelspelersstand helpen verheffen en dat hééft zij gedaan. Den bloei van het Verbond in de hand werken, is dus bijdragen tot den bloei der School, door het haar mogelijk te maken zich beter voor haar taak in te richten en men stelt haar in staat om tengevolge van een van jaar tot jaar stijgend candidatental, strenger eischen te stellen aan de toelating, al hetwelk op stuk van zaken aan het tooneel zelf te stude komt.

Men bewere niet, dat de Kon. Vereeniging die kleine uitkoopjes niet kan missen, aangezien zij hebben te vergoeden, wat op de exploitatie te Amsterdam wordt te kort gekomen. Beter verzorgde voorstellingen, zouden de faam der Vereeniging te Amsterdam zelf, in zulk een mate verhoogen, ook bij dat deel van het publiek, hetwelk nu van schouwburgbezoek zich onthoudt, dat het tekort door een grooter toeloop in de plaats der vestiging,

in ruime mate zou worden gedekt. Het publiek is heusch zoo onoordeelkundig niet, als wel eens de theaterdirecties denken en bespeurt drommels gauw, waar het beste wordt geleverd, het beste niet alleen in boeiende stukken, maar het beste ook in de uitvoering: samenspel, welk laatste de uitvoering voor een voornaam deel beheerscht.

Lang uit te weiden over de uitvoering der stukken, die de thans verlopen eerste maand van het nieuwe seizoen zijn vertoond, op gevaar van in herhaling te treden van wat in de dagbladpers eenstemmig reeds is geroemd, ligt niet in onze bedoeling. Eigenaardig en leerzaam voor diegenen, die de dagbladcritiek zoo gaarne tegenstrijdigheid verwijten, is, dat er omtrent het werkelijk goede schier nooit verschil van opinie bestaat; wèl omtrent het halfslachtige op dit punt. Daar hangt het oordeel dan dikwerf samen met de stemming van het oogenblik: de eene criticus kan niet over de schreef van het middelmatige heenkomen en keurt alles af — de andere, beter geluimd, van zachter aard, neemt het betrekkelijke voor lief en zoekt nog zooveel mogelijk te prijzen. In alle dingen ziet men hetzelfde gebeuren: ook ten aanzien van een halfslachtig boek, een middelmatig diné. Maar het *voortreffelijke*, vindt maar één maatstaf: die van waardeering, bewondering!

Over *Lastertongen*, dat niet in stijl is gespeeld vindt men elders in dit nummer een oordeel. Zij 't ons vergund te loven, ten eerste de opvoering van Ibsen's tooneelspel: *De Steunpilaren der Maatschappij*. Het stuk staat aan den ingang eener nieuwe periode in Ibsen's kunst. Het is zijn eerste aanloop tegen wat hij in den mensch en in diens maaksel: de maatschappij, voortaan het hevigst te lijf zal gaan: de leugen. En gelijk doorgaans bij zoo'n eersten aanloop: er wordt kracht bij verspild. De kampioen stoot rechts en links, wil alles tegelijk treffen. Het stuk is dientengevolge te vol geworden, het rammelt zelfs hier en daar, er zit alles in, wat wij in Ibsen's latere stukken terug vinden, in juister proporties tegenover het geheel, of als hoofdmoment naar voren gebracht en in 't volle licht gesteld. Gelijk in al zijn later werk, gaat in *Steunpilaren* de kracht uit van de *vrouw*. De vrouw gehouden buiten den maatschappij strijd, buiten de jacht naar geld en aanzien, heeft het natuurinstinct, ter onderkenning van goed en kwaad, het zuiverst bewaard. In Dina Dorff hooren wij al de Wilde Eend klapwieken, in de verhouding tusschen de echtgenooten Bernick, teekent zich de tragedie af die ons in Nora zal worden ontvouwd. Martha Bernick is de duldende liefde, die nooit zich zelve zoekt, maar uit liefde het liefste afstaat. Ook in de typeering der bijpersonen; herkent men den Ibsen uit de latere stukken, de latere stukken, die echter dieper gaan, machtiger, indrukwekkender zijn, omdat daarin Ibsen zich heeft weten los te maken van het bijzondere en aan de handeling een symbolisch karakter verleende. In *Steunpilaren der Maatschappij* komt alles ten slotte terecht. De leugen in Consul Bernick overwint zich zelf, onder den invloed van Lena Hessel

en men verlaat de komedie onder het besef, dat het met de verkanking der maatschappij door de leugen, nog niet zulk een vaart heeft genomen, als er zóó gemakkelijk weer de deugd, de waarheid, uit opbloeit en het bedrog, waarvan Consul Bernick heel zijn bestaan heeft opgebouwd, vóór het scherm in de 4e acte zakt, nog zulk een edele kracht vindt, om zich op zóó schitterende wijze te rehabiliteeren. Kortom, de toeschouwer gaat voldaan naar huis en kan zich rustig te slapen leggen. Hoe anders is dit reeds in het op *Steunpilaren* volgende stuk, in *Nora!* Hoe heeft hier het conflict in een op den schijn gebouwd — niet uit wezenlijke zieleharmonie geboren, tot levenseenheid gekomen — huwelijk, *algemeene* beteekenis gekregen, door het niet in den alledaagschen zin opgevat bevredigend slot! Het heengaan van Nora opent een ruimte van nadenken, dat u geen rust laat en dwingt tot het houden van zelfgericht.

„Dichten heisst ein Strafgericht über sich selber halten!“

Dichten en ook nadichten, waartoe de drama's van Ibsen in zoo sterke mate opwekken. Bij *Steunpilaren der Maatschappij* is het stuk uit, als het scherm gevallen is — bij *Nora* begint het pas werkelijk en het laat ons niet meer los. En wie mij mocht toevoegen, dat Ibsen zich heeft laten overhalen om juist aan Nora deze beteekenis te ontnemen, door er een tweede — zoogenaamd blij-einde — voor te schrijven, waaruit dan de slotsom te trekken ware, dat hij zelf zooveel niet hecht, juist aan wat *wij* zóó hoogelijk prijzen — dan antwoorden wij, dat Ibsen — ons inziens — door te bezwijken voor den aandrang eener lieve actrice in deze, eenvoudig blijkt heeft gegeven van ook maar te zijn: een mensch in zwakheid geboren.

De Steunpilaren wordt in een zeer goed ensemble vertoond. Deze lofspraak sluit natuurlijk geen verschil van meening uit omtrent de opvatting of de typeering van sommige rollen. Het type van een man als Consul Bernick bijv., die de heele wereld imponeert, door zijn schijn-degelijkheid, stel ik mij meer gesloten, minder opbruischend voor, dan het type dat Jan C. de Vos er aan geeft. Lena Hessel vormt door haar verschijning — plotseling uit de lucht komende vallen — toch al een scherpe tegenstelling in het ensemble en zou ik daarom minder schel getypeerd willen zien, dan dit door Mevr. Mann geschiedt. Op een schilderij zou men zeggen, dat de figuur er wat uitvalt. Wat Jan C. de Vos betreft, deze, in enkele rollen soms superieure kunstenaar, is allicht geneigd tot scherpe karakteriseering — zoodat wel eens de tusschentinten ontbreken. En als het waar is, wat ik heb vernomen, dat in *La Massière* het publiek zoo licht-lachs was, als de Vos zich op het tooneel bevond en bij toch niet komisch bedoelde scènes, dan moet ik dat toeschrijven aan de eigenaardigheid van dezen acteur om de een of andere, wel ongetwijfeld aanwezige karaktertrek in de voor te stellen figuur, lichtelijk aan te zetten. Zoo kan De Marège, de 56e jarige schilder, die smoorlijk *verliefd* is niet het juiste woord — maar enfin, hij heeft het toch geweldig beet), alleen aannemelijk

gemaakt en als een serieus mensch beschouwd worden, door in hem een groote mate van naïeviteit te veronderstellen. Anders zou zijn gevoel voor Juliette kortweg onuitstaanbaar, bespottelijk worden. Maar overdrijft men de uiting dier naïeviteit, dan zullen de menschen er om gaan lachen. Bij de voorstelling, die ik van *La Massière* heb bijgewoond, bleek De Vos zich zelf in deze te hebben herzien. Wel waren er enkele gansjes in de komedie, die tóch op ongelegen tijden zaten te ginnegappen, maar dat gebeurt altoos en staat buiten de verantwoordelijkheid van den acteur. Kortom, ik vond De Vos in *La Massière* uitmuntend. Trouwens, heel het stuk zat goed in elkaar wat de vertooning betreft, waartoe de dames Ch. Poolman, Rika Hopper en de heer Chrispijn het hare en hunne bijdroegen. Over de opvatting van de rol van Juliette, door Rika Hopper, heeft in de pers verschil bestaan. Ik, voor mij, heb haar niet te zwaar, niet te geposeerd gevonden. Zij moet toch een contrast vormen met de overige meisjes in het atelier, rechte spring-in'tvelds? Zij onderscheidt zich immers ook door haar talent en 't is juist het meer ernstige in heel haar wezen (is ze niet door en door eerbaar en volkomen bestand tegen de verleiding der groote stad?) krachtens haar opvoeding, en de zorgen die ze al vroeg gekend heeft, wat Marège in haar aantrekt, het hem tenminste gemakkelijk maakt, zijn grijsheid tegenover haar te vergeten — zonder echter tot een ongeoorloofde betrekking met haar te vervallen? *La Massière* — *massière* noemt men in de Parijsche schilderateliers de leerlinge, die, bij afwezigheid des meesters, op de overige leerlingen toezicht houdt en de teeken- en schilderbehoeften uitdeelt — is een interessant stuk van Jules Lemaître, dat te Parijs veel succès heeft gehad en 't hier ook heeft. Een fatsoenlijk stuk bovendien.

Het Jubilaëum ook bij de Kon. Vereeniging, is geen stuk om er lang over te praten, al zit er een deugdlijke kern in, die een minder possechtige behandeling waard zou zijn. Maar het stuk is nochtans wel onderhoudend en de vertooning is ook al weer te roemen. Schulze is er kostelijk in

De Nederlandsche Tooneelvereeniging heeft haar seizoen geopend met een blijspel in 3 bedrijven: *De groote Passie*. Naar den geestigen dialoog te oordeelen, die de voorname verdienste uitmaakt van dit blijspel, zal de schrijver: Raoul Auernheimer eer zijn te rekenen tot den Oostenrijkschen stam, dan tot den Noord-Duitschen. En een Fransch auteur zou 't stuk allicht niet zoo fatsoenlijk hebben gehouden. Wij woonde de première bij. In latere voorstellingen zullen de samenspraken wel wat meer in toon zijn gebracht. Het tempo, waarin gesproken werd — bij zulk genre van stukken een gewichtig ding — had de juiste maat van vlugheid. De uitvoering deed een voor ons nieuwe actrice: mej. Ph. Belder, op den voorgrond treden. Zij maakte met de hh. Clous en Meunier de Tournée door Indië mede. Zij schijnt ons een groote aanwinst voor de Tooneelvereeniging en onderscheidde zich door haar in elk opzicht beschaafd (misschien een beetje geaffecteerd) spreken en spel, haar

bevallige wijze van zich te kleeden en te bewegen. Ook een nog zeer jonge actrice, mej. Tilly Lus, maakte een gunstigen indruk.

Voor 't overige is als een belangrijk feit de opening te memoreeren van het herbouwd en, wat couloirs en foyers betreft, vernieuwd theater Van Lier in de Amstelstraat. Het is nu ontegenzeggelijk de best ingerichte schouwburg van Amsterdam geworden voor het salonstuk. Of echter het tooneelgezelschap, onder directie van Frits Bouwmeester en S. Frank, dat in den nieuwen schouwburg zijn tenten heeft opgeslagen, van eene gewenschte samenstelling is voor de moderne comédie — is bij ons aan twijfel onderhevig. Het openingsstuk: *Mama Colibri* van Henri Bataille viel namelijk in de uitvoering geheel uit den stijl van dit genre. De opvoering van het tweede stuk: *Het Duel*, het successtuk van het théâtre Français door Lavedan, dat klein bezet, verdeeld kon worden onder die leden van het gezelschap, die minder uitsluitend dan de hh. F. Bouwmeester en Louis de Vries en mevr. Van Lier-Cuypers voor het zware melodramawerk zijn aangelegd, was beter. Het stuk zelf trouwens is veel interessanter en bleek — hoewel toch nog zwak vertolkt — zeer te voldoen.

B.

HET SPEL IN LASTERTONGEN.* * *

De Heer L. Simons Mz., het onlangs gekozen Raadslid voor Amsterdam, heeft de juiste kritiek op de vertooning van *Lastertongen* gegeven, op het te burgerlijke van alle tooneelspeelsters en van de meeste tooneelspelers, uitgezonderd de heeren Tourniaire, vader en zoon, en de heer Van Dommelen, hoewel hij — L. Simons Mz. — de vertooning niet bijwoonde. Men spreke hier niet van het wonderbare; Simons' geestesoog ziet immer en overal!

De heer Simons namelijk heeft dezer dagen voor een verzameling Engelschen, Denen en Hollanders, wier reizen leeren en wier leeren reizen is, wier bootvaarten het oude... jong en het dorre... groen makèn, eene rede gehouden over het verschil van het Engelsche en Hollandsche wezen en karakter; daarbij — naar eigen zeggen — Rembrandt volgende in het op-één-punt alle licht te laten vallen, of, zooals Vondel zeer puntig van Rembrandt zeide: het licht latende komen uit «dikke duisternisse». Hij stelde in het licht, dat de Engelsche de belichaming van lijn en vormelijkheid is, van het voeren van staat en van het toonen van voornaamheid; de Nederlander daarentegen een vijand van staat-voeren, en liefst levende in zijn gewone gedoe als gewone menschen.

«Maar de Engelschen» — gelijk uitvoeriger is te lezen in zijne studies, uitgegeven bij F. Bohn, te Haarlem, — «maar de Engelschen met hun vormelijkheid zijn ingeboren staatsievoerders. Zij houden er van, en ze gaat hun gemakkelijk af. Zoodra hun inkomen 't maar even veroorlooft, gaan ze hun staatsie-huishouding inrichten, liefst boven hun inkomen. Zij zelf en andere schatten hun waarde naar hun bediende-tal, hun woning en hun

levenswijjs. Zij hebben 't gevoel niet mee te tellen, zoo lang de dames niet gedecolleteerd, en de heeren niet zwartgerokt aan tafel komen. De zwarte rok is het eereteken van hun maatschappelijke waardigheid; het is de vlag van hun respectabiliteit, al moet die ook dikwijls een heel magere tafellading dekken. Met de dienstbode in eerbiedige stilte achter de tafel, de wenken van mijnheer of mevrouw afwachting, voelen zij zich als voerden zij een hofhouding.»

De Engelschen zijn het Volk van de *lijn*, d. i. van den *vorm*. Zij zijn mans en vrouwen van «good form.»

In de Engelsche Maatschappij: het aristocratisch beginsel: de hooger en stellen zich hoog, en de lager en stellen hen hoog, omdat deze op hun beurt zich tot die hoogte zoeken op te werken.»

Mij dunkt, het Rembrandtieke licht, dat Simons op de Engelschen laat vallen, had bij de tooneelsten wonder kunnen werken, als zij dat licht gezocht en er zich in gekoesterd hadden. Hun, bovenal heur spel zou dan den stempel der voornaamheid gedragen; hun en heur gebaar een schoone lijn gevormd hebben, hun en heur zeggen tot eene welzeggenskunst geworden zijn. Daarom zij hun allen aanbevolen de studie van den heer Simons alnog te lezen en ter harte te nemen, om het onderscheid te begrijpen tusschen een Engelschman en een Hollander, en met dit karakterverschil hun spel en typeering van voordeel te doen zijn. Hoe begrijpelijk is het, dat ontwikkelde tooneelkunstenaars als b.v. Corver en Jan Punt, die bovendien plaatsnijder was, de studie van land- en volkenkunde, voor de beoefening der tooneelkunst, onontbeerlijk hebben geacht.

Hadden de dames kennis genomen van Simons' scherpzinnige studie en duidelijke onderscheiding, ze zouden zich «in voornaamheid» van heur taak hebben gekwetend en niet als Hollandsche keukenmeisjes, loslippig, hebben zitten konkelen, in stede op zeer voorname, op hoofsche wijze kwaad te zitten spreken en te lasteren, en de goede vormen te betrachten. Met welk een bevalligheid zouden dan enkelen de «witte herdersstaf» hebben gehanteerd, gelijk Mevrouw Holtrop van Gelder enkele malen vermocht, zij, die met juffrouw Emma Morel, ver boven de andere dames uitstak.

Als de dames, spelende in *Lastertongen*, zich een schilderij van David Bles of Bakker Korf voor oogen hadden gesteld, zouden zij minder beneden den eisch der hoofscheid zijn gebleven. Beide schilders hebben toevallig schier denzelfden tijd, in welken *Lastertongen* speelt, gekozen, — een tijd, in welken, in kleeding en gemeubelte een groote bevalligheid en voornaamheid valt waar te nemen. En... om alles in eens te zeggen, zelfs een oppervlakkige lezing van het begin van het stuk zou duidelijk gemaakt hebben; hoe gezegd, hoe gespeeld, en... hoe niet gezegd en niet gespeeld moet worden.

Mevrouw Sneerwell zit er aan hare toilettafel. Zij is eene vrouw, die in haar vroegste jeugd door den giftigen steek van den laster gewond werd, en na dien tijd geen grooter vermaak

kende dan anderen in opspraak te brengen, gelijk men het haar gedaan heeft. Zij houdt er een vertruste op na, een zekeren Snake die haar booze plannen helpt uitvoeren. Hij zit bij haar en drinkt een kop chocolade. Op zichzelf al een schilderijtje, een Blesje of Bakker-Korfje.

Mevrouw Sneerwell richt juist tot Snake het woord als de tooneelgordijnen opgenomen zijn.

— Je zegt dus, Snake, dat al de berichten opgenomen zijn?

— Alle mevrouw, en daar ik ze met een verdraaide hand overgeschreven heb, kan geen mensch vermoeden van waar ze gekomen zijn.

— Heb je er voor gezorgd, dat de geschiedenis der intrigue van Mevrouw Brittle met kapitein Boxtall behoorlijk verbreid is?

— Dat praatje is al zoo mooi aan den gang als men maar wenschen kan. Naar den gewonen loop der dingen, zou ik denken, dat het juffrouw Clackit binnen vier-en-twintig uur ter oore komen moet, en dan is, zooals u weet, het doel bereikt.

— Ja, en juffrouw Clackit is niet onhandig, en heeft al vrij wat uit den weg gezet.

— Dat heeft zij, mevrouw, en zij is altijd tamen gelukkig geslaagd. Zoo ver mij bekend, heeft zij bewerkt, dat er zes huwelijken afgesprongen en drie zoons onrerd zijn; verder is zij oorzaak van vier schakingen, van evenveel eenzame opsluitingen, van negen echtscheidingen van tafel en bed, en van twee volslagen echtscheidingen. Ja, ik heb dikwijls in de krant gezien, hoe zij een tête-à-tête bewerkte tusschen partijen, die elkaar vroeger misschien nooit van hun leven gezien hadden.

— Zij is zeker niet onhandig, *maar de manier, waarop zij te werk gaat is toch wat ruw.*

— Dat is waar. Haar plan is gewoonlijk goed, zij heeft een rappe tong en is niet gauw verlegen, maar *zij kleurt haar verhalen wat te sterk en stelt de zaken wel wat overdreven voor. Zij mist die keurige toespelingen, die U, mevrouw, eigen zijn, en zij heeft ook niet dien slag om zoo netjes kleine steken onder water te geven.*

Hier is de sleutel van het spel. *Het ruwe, het grove moet vermeden, het keurige, het nette betracht.* Keurig en netjes is mevr. Sneerwell, zij is een hoofdpersoon, zij wordt er om geprezen; — juffrouw Clackit is grof en ruw; zij wordt er voor gelaakt, zij verschijnt zelfs niet ten tooneele.

Het geheele blijspel *Lastertongen* is en blijft in den goeden toon, blijft hoofsche en vormelijk, zelfs in het tooneel met Mozes den woekeraar, en fijn boven mate.

Lastertongen kan men lezen en herlezen, zien en nog eens zien, en er telkens fijner genot bij smaken, en het menschkundige en humoristische bij iedere bladzijde, bij ieder gespeeld tooneel beter begrijpend. *Lastertongen* is een kunstwerk naar het leven. Op menige plaats heeft Sheridan zelf voor model gezeten, of uit den rijken schat der ervaringen van zijn fel bewogen leven geput.

Het buitengewone van Sheridan blijkt vooral in het tooneel, waar Charles, een der hoofdpersonen,

de konterfeitsels zijner voorouders verkoopt. Al die oude heeren uit vroeger eeuw zijn hem niets, hij heeft hen niet gekend; maar de beeltenis van den oom, den man, dien hij nog gekend heeft, en dien hij in Amerika gelooft, en welke, in waarheid, in den schijn van geldschietier voor hem staat, wil hij niet verkoopen, tegen welke som ook, — voor dien man gevoelt hij iets, hij leeft voor hem.

Soms waant men in Charles eene verheerlijking van Sheridan zelf te zien, om te laten uitkomen, dat luchthartigen lang niet de slechtste menschen zijn. Want een zekere luchthartigheid is voor Sheridan, den eens gevierde, in geheel Engeland, de vloek van zijn leven, zijn ondergang geworden. Henri Taine heeft dit treffelijk verhaald.

Sheridan ontbrak niets, — zegt Taine. — Bij zijn eerste optreden reeds had hij zonder schijnbare inspanning zijn volle hoogte bereikt, gelijk een vorst, die zich slechts behoeft te vertoonen om aanstonds de plaats te vinden, die hem toekomt. Zoowel op het gebied der politiek als op dat der Letterkunde, stijgt hij met ongeziene vlucht en schijnt hij een plaats te verwerven onder de eerste sterren aan den hemel van zijn tijd. De onaanzienlijke, onbekende jongeling, die een onbeduidende vertaling leverde van een Grieksch sophist; de twintigjarige avonturier, die zonder vooruitzicht en meestal met ledige zakken door de straten van Bath rondsloenderde, won het hart van de meest bewonderde en schoonste musicienne dier dagen, schaakte haar ten spijt van tien aanbidders die rijk waren of op adellijke titels konden bogen, bepleitte zijn zaak in een duel en zag zich op eens het voorwerp van de algemeene nieuwsgierigheid en belangstelling. Van nu aan wachtte hem een gelukkige toekomst.

De voortbrengselen van zijn genie werden met de meeste toejuiching ontvangen; hij werd mede-eigenaar van een grooten schouwburg te Londen, wist zich schier zonder middelen van bestaan den gelukkigsten en voordeeligsten uitslag te verzekeren, sleet zijne dagen in de aangenaamste genietingen die de samenleving en de familiekring hem konden aanbieden, en dat alles te midden van ieders bewondering en bijval. Steeds naar hooger doel strevende, zag hij zich vervolgens een plaats in het Lagerhuis aangewezen, verwierf zich daar een rang onder de eerste redenaars, werd de tegenstander van Pit, de aanklager van Warren Hastings, de onwrikbare steun van Fox, en hield met glansrijk gevolg, en toch met smettelooze onbaatzuchtigheid, tot den laatsten oogenblik den standaard der vrijzinnige staatkunde omhoog; zelfs de erfgenaam van den troon rekende hem onder zijn vertrouwde vrienden.

Tegenover de dagen van geluk staan echter dagen van rampspoed en bitterheid, aan het einde zijns levens. Hij verloor zijn plaats in het Parlement; de schuldvorderingen hoopten zich op; zijn schouwburg werd in de asch gelegd; de deurwaarders vervolgden den grijsaard en namen bezit van zijn huis. Aan het bed van den stervende verscheen de gevolgmachtigde van het gerecht om hem in zijn dekens weg te voeren. Slechts de waarschuwing van den geneesheer, dat de

ongelukkige onder weg den laatsten adem zou uitblazen, verhinderde de volvoering van den last. En zie, welk een zonderling contrast: deurwaarders stonden aan zijn sterfbed, maar . . . twee broeders van den koning, hertogen, graven, bisschoppen en de eerste lords van Engeland waren bereid om zijn lijkbaar te dragen of te volgen.

J. H. R.

ROTTERDAMSCH KRONIEK. * * *

12 September 1905.

Vanavond hebben we de wintercampagne geopend ten overstaan van een Duitsch blijspel van Hugo Lublinger en een lever de rideau van Jo van Sloten — „Een kritieke dag” en „Asschepoes.”

Een genoegelijke avond geweest. Er zijn onbeduidender levers de rideau en goediger Duitsche blijspelen met minder kleur en fleur vertoond dan die van vanavond. Het was onderhoudend. In het tweede bedrijf hebben we, om de eindeloosheid der daar gevoerde dialogen te ontgaan, wel eens een paar malen afleiding gezocht in het tellen van de vele stoelen, fauteuils en canapé's, die de drie ineenlopende kamers ten tooneele met al de gezelligheid van een verkoophuis vulden, maar we hebben 't nooit verder gebracht dan twee en twintig — dan werden we wel weer naar 't verloop der historie benieuwd. Het eerste en derde bedrijf, korter en levendiger, behoeften die afleiding niet.

Jo van Sloten's lever de rideau is er al een uit de oude doos. Vergissen we ons niet, dan hebben Legras en Haspels 't indertijd in een paar seizoenen, toen ongeveer iedere voorstelling met zoo'n vóór-half-negendingske begon, meermalen vertoond, tot genoegen van 't publiek. Voor vandaag leek 't wel zeer bejaard. 't Plezier in een ouwevrouwtjes gedoe van een ingenuetje met loshangend haar, kan, nu ingenue's ter ziele zijn, moeielijk meer zoo gul wezen als voorheen. Toch werd er herhaaldelijk genoeg betuigd in 't wat druk spel van juffrouw Van Waning Bolt aan wie, na de gróóte scène, zelfs een applaus bij open doek ten deel viel. De degelijke liefdespreek tusschen mevrouw De Jong en den heer Vervoorn, die er op volgde, werd erbij geaccepteerd.

Om half negen kon toen het groote stuk beginnen. „De kritieke dag” is een kleine etmaal in het leven van den letterkundige Frans Wolfrat (Tartaud) en zijn vrouw Helene (Marie van Eysden). Die twee hebben er in hun weelderig huis op los geleefd — in vier maanden het jaargeld verteerd dat de bankier-schoonvader (Alex Faassen) hun had toegelegd, maar vandaag heeft papa verklaard, onherroepelijk, dat hij geen cent meer geeft. Dan hebben ze een uur of wat lang, den angst en de misère van ten bankierskantore teruggezonden nota's, van gemaan van beertjes, van letterkundige verkochtheid aan den uitgever, zelfs van een ter gelegenheid ondernomen verleidingsbedoeling van een snood huis-vriend (Henri Morrien). Doch alles komt terecht. Een deus-ex-machina (Poolman), de compagnon van den barren vader, leidt handig en welwillend, een weinig geestig zelfs, zoowel de

bedreiging als de zorgen af, en het jonge paar heeft in dezen kritieken dag veel geleerd.

Dan is er nog een zusje van mevrouw (Else Mauhs), aan wie de huisvriend zijn lagen legt, maar een jong fabrikant, met hart en ziel man van zaken en tevens dichter, schrijver van een drama, een hoog-aangelegde, die zijn genegenheid „op de manier van Goethe” weet te verklaren (de heer Vervoorn), redt haar en wint het meisje voor zich.

Dit is de kern van het blijde spel, dat verlevendigd wordt door een tweede vrouwelijke deus-machina (mevrouw van Kerckhoven), een fabrikanten-echtpaar uit Sagan (de heer Vroolijk en mevrouw Coelingh) en een meid-huishoudster (mevrouw Kley).

Behalve dan in 't te lange tweede bedrijf, heeft het bijna voortdurend genoeg gegeven. Met de onwaarschijnlijkheid van die al maar gaanden en komenden man in het huis des letterkundigen echtpaars, waar een toevallig aanwezig zoo maar dadelijk de gastheer kon spelen; van de zware verleidingsbedoeling, die zich slechts een half uur gunt, en zoo nog meer, — met al die onwaarschijnlijkheid, neemt men 't maar niet zoo nauw, en de kleurige vertooning, waarin vooral mevrouw Poolman, mevrouw Van Eysden, Else Mauhs en Vervoorn uitmunten, had dezen eersten avond veel succès.

Opmerkelijk was het debuut bij dit gezelschap van den heer Vervoorn. Hij is er beslist een aanwinst. Bij Brondgeest hebben we hem herhaaldelijk in moeielijk werk zéér gewaardeerd. Hier trad hij vanavond dadelijk op den voorgrond; zijn rustig welverzorgd en goed-begrepen spel en zijn zéér mooi orgaan trokken sympathieke belangstelling. In dezen oud-leerling van de Tooneelschool is de aanleg voor een zéér voortreffelijk acteur dre, óók in jonge rollen, bij dit ensemble zich gunstig zal kunnen ontwikkelen.

Ofschoon 't in een vertooning van een Duitsch blijspel niet zoo heel veel ter zake deed, mag, in verband met wat nog volgen kan in 't pas begonnen seizoen, ten slotte wel gewezen op de noodzakelijkheid, dat de zinnen in den dialoog wat meer verzorgd worden. 't Kan aan de vertalers liggen, maar we hoorden ze ook in oorspronkelijke stukken waar ze niet geschreven waren — enkelen acteurs hier liggen ze in den mond bestorven — zinnen als: „daar u het dan verlangt, zoo zal ik het u zeggen.” Dat zegt men niet. Die malle daar's en zoo's met den on-Hollandschen zin, die er aan vastzit, hoort men in de Aert van Nesstraat telkens. Da's jammer, omdat overigens de dialogen in beschaafder Hollandsch worden gevoerd dan, op een enkele uitzondering na, op één tooneel elders.

D.

LOUIS BOUWMEESTER en zijn gezelschap voor Indië.

Van links naar rechts, voorste rij: Mevr. Smits—Grader. Mej. Mary Beckman. Mej. Braakensiek. Louis Bouwmeester. Mej. Henriette Verschuur. Cecile Carelsen. — Achterste rij: Jan Buderman. Cor. Smits. Arnoldi. Brongers. Louis Bouwmeester Jr. Kimmel. Raphaël Bouwmeester. Piet Brom. Steenberg. Vis (2de Administrateur). — Het gezelschap, dat de volgende maand de reis naar Indië onderneemt, bestaat uit 18 leden; twee ontbreken er op onze foto — de heeren Dullé en Billé (1ste Administrateur).

AAN BESTUURDEREN VAN REDERIJ- KERSKAMERS EN LETTERLIEVENDE VEREENIGINGEN. * * * * *

De uitgever, Pieter D' Hondt, te Brussel, verzoekt Bestuurderen van Rederijderskamers of van Letterlievende Vereenigen, hem antwoord te geven op de volgende vragen:

Naam der Maatschappen, Kamer of Vereeniging; — Zinspreuk; — Waar gevestigd; — Huidig Bestuur; — Stichter; — Jaar der Stichting; — Is uwe Maatschappij, Kamer of Vereeniging, de voortzetting eener vroegere? — Bezit gij een Vaandel, Blazoën of Guldenboek? (Beschrijving, of — zoo noodig — teekening). — Volgt uwe Maatschappij, Vereeniging of Kamer oude gebruiken (overleveringen)? — Bezit zij oude muziekstukken, liederen, tooneelstukken of oorkonden? — Hebt gij oude juweelen (Koningsketen, Medailles, enz. enz.)? — De prijzen, door de Maatschappij behaald; — Is er een feit, waarvan gij houdt (hecht), dat vermeld worde?

In een open brief licht de heer Pieter D' Hondt het doel dezer vragen toe:

Binnen kort geef ik een werk uit: „Rederijdersfeesten en Ommegangen in vroegere eeuwen.”

Het Eerste gedeelte van dit boek is gewijd aan de algemeene Geschiedenis der Rederijderskamers: oorsprong, doel, werking en nut; — het Tweede gedeelte zal bevatten: Rederijdersfeesten; Ommegangen; Landjuweelen; Haagspelen; enz. — het Derde gedeelte zal geven eene beknopte beschrijving der oudste nog bestaande Rederijderskamers. Met toevoeging van een lijst — zoo mogelijk met beschrijving — van al de heden-daagsche tooneel-maatschappijen, Vereenigen en Rederijderskamers.

Dit werk zal met vele teekeningen versierd worden, kan het, met gekleurde.

Om het zoo volledig mogelijk te maken, wenscht de heer Pieter D' Hondt ook de Rederijderskamers en Letterlievende Vereenigen in Noord-Nederland, een ruime plaats in zijn werk te geven. Bestuurderen van Kamers of Vereenigen zullen dus een goed werk doen als zij den uitgever Pieter D' Hondt, Koolmarkt 57, Brussel antwoord zenden op zijne vragen.

NIEUWE UITGAVEN. * * * * *

Het te Antwerpen verschijnend tijdschrift Lucifer, voor tooneel, Letterkunde enz., heeft bij zijn 5den jaargang, zich in een nieuw kleed gestoken en zijn omvang belangrijk uitgebreid. Het verschijnt voortaan om de 14 dagen, i. p. van elke week. Het is benijdenswaard, hoe goed onze Vlaamsche broeders de kunst verstaan, zoo'n uitgaaf een mooi verzorgd uiterlijk en de middelen beschikbaar vinden, het zulk een omvang te geven. Druk, verluchting, mooi uitgevoerde portretten, alles getuigt van goeden smaak en ruime opvatting. Ook aan de kunstbeweging in N.-Nederland zal in het tijdschrift — voortaan — de noodige aan-

dacht worden geschonken. Wij wenschen den leider Jan Bruylants Jz. en — bekend tooneel-schrijver, auteur o. a. in het in Vlaanderenland zoo veel beroering gewekt hebbende drama: Een Herder — en de uitgevers G. J. en E. Janssens te Antwerpen, veel voorspoed toe op hunne onderneming.

DE MISLUKTE DONDRSLAG * * *

In de «Morwitz»-opera te Berlijn, had verleden jaar het volgende komische voorval plaats. Als regisseur fungeerde bij een opvoering van Oberon, de bekende bassist Carlhof. Om geheel zeker te zijn, dat in de 2e acte, bij het onweer, de donderslag precies op tijd zou komen, sprak hij af, denegene, die in hoogere sfeeren, den donderslag moest «bewerkstelligen», te waarschuwen door een ruk aan een koord, dat gezegde dondergod in verbinding stelde met hem, den régisseur beneden. Beiden meenden nu absoluut zeker te zijn, dat alles zou kloppen. Nietwaar, een electrisch schelletje, ter waarschuwing, of welk ander middel ook, zou kunnen falen — een ruk aan het koord, dat de regisseur zelf in de hand hield, kon zijn uitwerking te bestemder oogenblikke nooit missen! Het bewuste moment kwam en Carlhof trok met kracht aan het touw — de donderslag bleef echter uit. Toen nog een ruk, met verdubbelde kracht in woede gegeven — maar zonder resultaat. Eerst veel later — nadat in de muziek het tijdstip al lang verlopen was en er juist een pianissimo intrad, hoorde men den vervaarlijken donderslag, zoodat de menschen van schrik opsprongen. Men behoeft niet te vragen of de regisseur uit zijn humeur was — maar zijn gewoonte getrouw, om in het onveranderlijke te berusten, nam hij zich voor, eerst den volgenden morgen de oorzaak van het gebeurde na te speuren. Des anderen daags verscheen de schuldige bedremmeld op het bureau. Met barsche stem voor zijn domheid ter verantwoording geroepen, antwoordde de in gebreke gebleven Jupiter tonans — die zich als een klein, schriekkereltje ontpopte: «Ja, ziet u, voor de securiteit had ik het touw om mijn middel geknoopt, maar u rukte met zooveel kracht, dat ik van de sokken viel en juist toen ik weer wou opstaan, kwam er weer een ruk, nog heviger dan de eerste, die mij opnieuw van de been trok. Ten einde raad, riep ik mijn kameraad toe, den donderslag te geven, maar natuurlijk kwam hij te laat.»

De zaak komt eerst in het ware licht, als men er rekening mee houdt, dat Carlhof een boom van een kerel is, wiens ruk aan het koord inderdaad wel wat al te forsich zal zijn uitgevallen voor het kleine kereltje, dat er zich aan had vastgeknoopt.

* * * * * CORRESPONDENTIE * * * * *

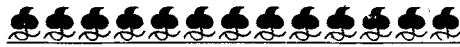
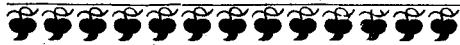
C. v. d. V. te M. Artikelen in dien geest zullen ons ongetwijfeld welkom zijn.

B. Volgend nummer.

ADVERTENTIËN.

A. SERNÉ & ZOON

Groeneburgwal 56, Amsterdam.

MAGAZIJN VAN
COSTUMES VOOR OPTOCHTEN,
CARNAVAL, TOONEEL EN FEESTEN.*Prompte bediening.*Bij hoest en verkoudheid
gebruike men:**Kraepelien & Holm's**Salmiak-Pastilles,
Mentha-Pastilles,
of Bloemen-Pastilles.Abonneert U op
HET TOONEEL.**IVENS & CO.,**

Hof. van H.M. de Koningin.

AMSTERDAM,

Rokin 164 b/d Munt.

FOTO TOESTELLEN
BENODIGDHEDEN.

Nijmegen, Amsterdam, Groningen, Den Haag.

*Brochure „Fotografeeren kan iedereen” op aanvraag.***BOEK EN KUNSTDRUKKERIJ**
VAN ROELOFFZEN-HÜBNER
EN VAN SANTEN
AMSTERDAMREPRODUCTIONEN VAN TEEKENINGEN:
EN PLATEN, OOK GEKLEURDE:
OPNAME NAAR SCHILDERIJEN EN
NAAR DE NATUUR.**Tarief van Advertentiën in
HET TOONEEL.****Bij abonnement te plaatsen binnen 9 maanden:**

Per	100	regels	à	9	cts.
„	250	„	„	8	„
„	500	„	„	7	„
„	1000	„	„	6	„
„	1500	„	„	5	„

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^{V/H} ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN,

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
/ 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS, FRANCO PER POST.
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: *Se non è vero.* — Het schouwburg-programma. —
Im Grünen Baum zur Nachtigal. — Knipsels en snippers. —
Een gedicht van Laroche. — Waardige journalistiek.

**Wat voor de redactie bestemd is, adres-
seeren aan den redacteur, Johannes Verhulst-
straat 25.**

SE NON È VERO. * * * * *

Alle schuld wreekt zich — reeds op aarde, zoude de schrijvers van dit over 't algemeen met weinig sympathie besproken tooneelspel, waarmede Louis Bouwmeester zijn afscheid-tourneé door ons land doet, als motto hebben kunnen kiezen.

Het is nu — 27 dezer — ook te Amsterdam gespeeld en de getuigenis moet ook uit mijn pen, dat dit stuk gelijk staat met een dramatische vergissing.

Alle schuld wreekt zich — ook aan den tooneel-schrijver, die een verkeerd uitgangspunt tot opzet van zijn drama kiest en in zijn zelfverblindings zijn eenmaal gemaakte vergissing volhardt.

De opzet van het stuk was daarom verkeerd, omdat het reeds in het eerste bedrijf, voor ieder voelbaar van zijn kracht tot voortschrijding beroofd wordt. Het loopt dood. Hoewel het in 't algemeen genomen, gevaarlijk zou zijn de onderwerpen, die den dichter ter behandeling ten dienste staan, te nummeren, in hokjes te verdeelen, te zeggen dit is een onderwerp dat de behandeling in een drama vraagt, dat een, hetwelk zich meer leent voor een roman — er is toch voor voor die genre-verdeeling wel grond. In 't algemeen onderscheidt zich het drama van den roman, hierin, dat de held in den laatsten een meer passief karakter draagt, dan in het eerste. Drama is handeling en als nu een tooneelschrijver zijn held plaatst in een toestand, waaruit voor hem, in welk een mate hij zich ook weert, geen uitweg is, dan heeft hij zich zijn taak, zoal niet onmogelijk, dan toch hoogst moeilijk gemaakt. Ik kan mij daarentegen begrijpen, dat een romanschrijver het onderwerp uit *Se non è vero* kiezende, in de wroeging van den held, in de uitrafeling van zijn

gemoedstoestand, de stof vindt voor een belangwekkende psychologische studie.

Voor den schilder Henri Castro, die vader van een onechten zoon, tot de ontdekking komt dat die zoon — van zijn afkomst niets wetende — zijn dochter bemint en door haar medebemind wordt, is — zooals het geval door de hh. van Riemsdijk en Buysse is gesteld — geen uitkomst denkbaar en wij zien den vader dan ook 3 acten lang worstelen met zijn eigenliefde, die hem belet de verhouding, waarin Dora tot Jacques staat, te openbaren. Eerst als het te laat is en zijn dochter, de geheimzinnige tegenwerking van haar huwelijk met Jacques, besterft, weet hij zich zelf te overwinnen en bekent hij het geheim, dat hem foltert. Drie acten lang zien wij hem in de ijzeren kooi, waarin hij vrijwillig zich opsluit, tegen de tralies springen, onwillig het deurtje te openen, waardoor hij aan zijn gevangenis kan ontsnappen. Dat is zeer vermoeiend te aanschouwen en om de situatie gedurende drie actes mogelijk te makken, hebben de schrijvers Castro moeten omringen door een aantal menschen: zijn vrouw, zijn twee dochters, den onechten zoon, zonder intuïtieve kracht en zonder kracht van initiatief en die dus niets beters weten te doen, dan te lamenteren, onder den druk, dien de voor hen onverklaarbare houding van het hoofd van het gezin over hen brengt. De schrijvers hadden in dezen geen keuze, de eene fout sleepte de andere mede. Immers, als — hetzij de onechte zoon, hetzij Dora — of wie ook uit de omgeving — minder passief van nature waren voorgesteld, zouden zij zich niet hebben onderworpen aan wat zij niet anders kunnen houden dan voor een dwaas vooroordeel in Castro. Zij toch kennen geen ander motief voor Castro's optreden, dan de afschuw, om zijn dochter te laten trouwen met een jongen van onechte geboorte; een jongen, dien hij — nota bene — om zijn talent vereert, als zijn liefste leerling behandelt, in zijn huis heeft opgenomen — maar de hand zijner dochter onwaardig acht, alleen... omdat hij een onechte zoon is! Ik herhaal, als er eenige fut had gezeten in Jacques of Dora, zouden zij zich zoo maar niet tot offer

hebben doen maken van het in een man als Castro, volkomen onverklaarbaar vooroordeel, dat hij als motief voor zijn weigering geeft en zij zouden tegen zulk een vader — krachtens hun onweerstaanbaren liefdesdrang — in opstand zijn gekomen....

Indien dan ook het spel van Cor. Smits — als Jacques Daal — ons zoo koel vooakomt, zoo temperamentloos, dan kan deze jonge acteur (met zijn beschaafd voorkomen) zich verantwoorden door een beroep op het lamledige van de figuur, gelijk de schrijvers die hebben geteekend, *pour le besoin de la cause*. Kortom, waar een toneel-spel gedragen wordt door een aantal personen, die te voren door de auteurs veroordeeld waren geen temperament te mogen hebben, als conditio sine qua non om de gekozen stof in haar uitwerking over vier bedrijven te kunnen verdeelen — is het geheim verklaard van den weinige dramatischen voortgang in het stuk en de luttele belangstelling, die de vertooning wekt. Terecht schrijft dan ook de heer Lapidoth in de Nieuwe Courant.

»Daar wij terstond begrijpen wie Jaques Daal is hooren wij al het gelamenteer tamelijk kalm aan: Min of meer ongeduldig zitten wij, te wachten tot hij er in het vierde bedrijf dat einde aan maakt, dat wij allen voorzien en waarmee het stuk in 't eerste, tweede en derde bedrijf ook best had kunnen eindigen. Ja, ware het gegeven in een geconcentreerd klein drama van één bedrijf verwerkt, zeker had het dan meer getroffen dan nu...»

Dat het publiek — althans te Amsterdam — de vier bedrijven toch zonder merkbare teekenen van vermoeidheid — ziet afspelen, zal wel voor het eene deel te verklaren zijn in het karakter der voorstelling, ten afscheid van een hoogvereerd kunstenaar en ten tweede door de de werkelijk superieure praestatie van dien kunstenaar. Hij heeft met een meesterlijke zelfbeheersching gespeeld, met groote soberheid en het is hem gelukt in de eentonigheid van de rol toch afwisseling te brengen. 1) In mej. Verschuur — Dora — schuilt wel een actrice, naar 't ons toeschijnt. Daar is klank in de stem en zij heeft, geloof ik, gevoel. Maar ook haar rol was zeer ondankbaar, van het begin tot het einde larmoyant.

Er was iets zeer weemoedigs in, Bouwmeester — als afscheid — het toneel te zien betreden, dat hij nimmer had moeten verlaten. Want — wat vulde hij de ruimte reeds dadelijk bij zijn opkomst, met zijn persoonlijkheid. Zijn afscheiding van de Kon. Vereeniging heeft in den dagelijkschen loop der dingen geen verandering gebracht. De wereld draait, gelijk te voren en de voorstellingen van het Nederl. Toneel gaan hun gewonen gang en hebben niet minder succès dan vroeger. Maar toch, toen wij Bouwmeester Woensdagavond op het toneel van den Stadsschouwburg wederzagen,

1) Eigenaardig, dat zelfs zoo'n groot acteur zich niet weet te ontworstelen aan de traditie, dat een schilder zich altijd een beetje mal opdikt. Zoo had Bouwmeester in het eerste en tweede bedrijf een zwartfluweel colbertje aan, met breed lint geboord, en op zijn fluweelen vest met *vergulde* knopen, een ploertig zware gouden ketting met groot medaillon bengelen!

kwam het diep tot ons besef, wat wij in zijn heengaan hebben verloren!

Hij inderdaad behoort tot de uitverkorenen, die niet zijn te vervangen. Wie zoekt te verklaren, hoe het heengaan van een groot artiest — van een groot man, want het geldt op elk gebied — de gemoederen, op stuk van zaken, zóó kalm laat — heeft haar daarin te zoeken, dat met zijn heengaan tegelijk de maatstaf tot beoordeeling van hetgeen gebleven is, wordt verkleind.

HET SCHOUWBURG-PROGRAMMA.

Eugen Kilian heeft in zijn Dramaturgische Blätter, een onlangs bij Georg Müller te Leipzig en München verschenen lijvig boekdeel, een opstel gewijd aan de inrichting van het schouwburg-programma en hoewel het onderwerp wel wat lang door hem is uitgesponnen, bevat het toch genoeg meldenswaards, om er hier aandacht aan te schenken.

Dat de inrichting, de vorm van het aanplakbiljet, zoowel als van het eigenlijk programma, dat de schouwburgbezoeker in handen neemt, niet zonder belang en beteekenis is, zal men — bij eenig nadenken — ongetwijfeld inzien. Het aanplakbiljet teekent door zijn voorkomen reeds dadelijk eenigermate het karakter der onderneming en van haar directie. De degelijke, ernstige, artistiek geleide schouwburg zal uit den aard der zaak, al wat naar circus-achtige reclame zweemt, vermijden, geen schreeuwerig gekleurde plakaten, met verlokkende aanprijzingen in de wereld sturen, noch biljetten met pikante voorstellingen van de een of andere saillante scène uit het aangekondigde drama. Dit laatste laat hij over aan de theaters, die hun specialiteit maken van de vertooning van drama's à grand spectacle en derg. De voorname theaters in Duitschland bepalen zich dan ook tot een eenvoudige aankondiging, in klein formaat, zonder iets «opvallends», die op de reclamezuilen van de groote stad, vrijwel schuil gaat onder de kleurige, fleurige aankondigingen van anderen aard. De aanplakbiljetten van het Weener Hofburgtheater, schijnen zich te schamen in het gezelschap der andere reclames en daarom in uiterst bescheiden vorm op te treden, trouwens, wel wetende, dat wie ze zoeken wil, ze wel vinden zal.

Moge over 't geheel — in de laatste tijden — aan de eigenlijke reclame op het aanplakbiljet, weinig plaats worden ingeruimd, toch is bij de kleinere theaters de slechte gewoonte vrij algemeen in gebruik gebleven, met ophef aan te teekenen, dat het aangekondigde stuk 100 en meer malen met enorm succès is opgevoerd op verschillende theaters — wat al aardig riekt naar de reclame, gemaakt voor Odol en Van Houtens cacao. Heel erg vinden wij deze soort reclame echter niet. Wie in deze al te streng is, zou ook de aankondiging op een boek: van den zooveelsten druk of het zooveelste duizendtal, moeten verwerpen. Intusschen, ontkend kan niet worden, dat er een poging in steekt om op het publiek

te werken met middelen, die buiten het kunstwerk omgaan.

De vroeger algemeen gevolgde gewoonte om met den titel zelf van het stuk op het publiek verlokkelijk te werken, is vrij wel in onbruik geraakt: wij bedoelen de in vroegere eeuwen, ook door ernstige dichters aangenomen practijk, om door dubbeltitels, reeds bij voorbaat spanning bij het publiek te wekken en het voor het verloop der handeling op kunstmatige wijze te interesseeren.

Van onzen tijd is een andere gewoonte — die wel in verband staat met een gewijzigde opvatting van de tooneelschrijfkunst en in zooverre gemotiveerd kan heeten — maar toch dikwerf het gevolg is van aanstellerij en ook van het besef, dat de compositie van het stuk weinig houvast geeft, zoodat de schrijver zich tegen een ongunstige critiek zoekt te dekken door aan zijn stuk een naam te geven, die het waarborgt tegen elke vergelijking met standaardwerken op het door hem betreden gebied. De benamingen blij-, klucht-, tooneelspel, drama, tragedie, worden, als te zeer riekende naar de oude school, verworpen en vervangen door: handeling, spel of door niemendal, zoodat na den titel eenvoudig de vermelding komt: in zooveel bedrijven. Vooral «komedie» is in zwang gekomen voor stukken, die vleesch noch visch zijn, niet ernstig genoeg om er een traan bij te doen vergieten, niet aardig genoeg om er bij te kunnen lachen.

Trouwens, op het gebied der opera nemen wij hetzelfde waar. Sinds Richard Wagner de benaming in discredit heeft gebracht — durft geen fatsoenlijk componist zijn zangspel meer *opera* noemen, maar spreekt hij van «handeling» — «lyrisch drama» enz. In 't voorbijgaan worde gewezen op een dwaasheid, op het titelblad van Leoncavallo's Bajazzo, de bijvoeging namelijk: «Tijd en plaats dezer ware gebeurtenis bij Montalto 15 Augs 1865». Alsof deze mededeeling, van eenig belang kon worden geacht voor de waarde van het kunstwerk! Ik herinner mij niet, dat bij eenige Hollandsche opvoering van Bajazzo (Paljas) dit misbruik gevolgd is.

De gewoonte om den naam van den regisseur, onder wiens leiding het stuk is ingestudeerd, op het programma te vermelden, is vrij wel algemeen geworden. Het is een loffelijk gebruik. Het teekent een gelukkige taze in de ontwikkeling van het tooneel en houdt de erkenning in van de beteekenis van het ambt van den regisseur in het organisme van het theater. Maar ook in deze betrachte men den eenvoud, dien het ware talent tot sieraad strekt en geve den naam des regisseurs — onder allerlei schooner klinkende titels nog wel, als van artistiek leider en derg. — een den naam des schrijvers van het stuk niet overschaduwende plaats op het programma. Dit geldt eveneens den naam van den vertaler, wien de hem toekomende eere niet is te onthouden, maar altoos in het gevolg des dichters, nooit aan de spits. Bij de namen der medewerkende acteurs en actrices laat men in Duitschland, op voorgang van de Meiningers, algemeen de titulatuur: «de heer, mevrouw en mejuffrouw» weg. Waar wij kunstenaars op ander

gebied citeerende, eenvoudig den naam, zonder meer, noemen, is er geen reden de tooneelkunstenaars niet op gelijken voet te behandelen. Trouwens, men heeft den tijd gekend, dat op de aankondigingsbiljetten te lezen stond: «Götz von Herrn Doktor Goethe aus Frankfurt» — of muziek van «Herrn Kapellmeister Mozart». Wel nuttig is het de *voornamen* van de uitvoerenden te vermelden. Aan wien de geschiedenis van het tooneel bestudeert, heeft het al menigmaal moeite gegeven, dat hij oude programma's raadplegende, de vele Devrients niet uit elkaar wist te houden.

Omtrent de inrichting van het theater-affiche hebben wij den laatsten tijd twee stroomingen waargenomen: een in de goede richting, de andere in de slechte. De eerste wordt gevolgd bijv. door de Kon. Ver. Het Nederlandsch Tooneel — waar het affiche is uitgedijd tot een kleine brochure, waarin naast een resumé van den inhoud van het stuk, een portret pleegt te worden gegeven, aantekeningen voorkomen aangaande den schrijver van het stuk enz. Over de wenschelijkheid van een inhoudsopgaaf — ook bij kluchten en spelen, waarvan de handeling niet het minste duisters heeft — kan worden getwist. Maar het denkbeeld, dat bij het Ned. Tooneel ten grondslag ligt aan de samenstelling van het tooneelprogramma, namelijk om het blijvende waarde te geven, althans de moeite van het bewaren, waardig te maken, is te prijzen, daargelaten of de uitvoering in elk opzicht geslaagd kan heeten. Wij kennen ook een vorm van programma's, waarin datgene waar het op aankomt: het affiche, als weggestopt is onder allerlei annonces en reclames, die met het tooneel in geenerlei verband staan — een methode om het tooneel dienstbaar te maken aan de reclamezucht des tijds, die haar culminatiepunt vindt in het reclame-scherm, dat in sommige theaters in de entr'actes wordt neergelaten. Gelukkig komt het doorgaans alleen voor in schouwburgen, waarin kluchten en operettes worden vertoond, zoodat de aankondiging in de pauze, waar, in de stad, de beste cervelaatworst te krijg is, het publiek niet uit de stemming behoeft te brengen. Een verontschuldiging en voor de advertentie-programma's en voor de reclameschermen, is natuurlijk te vinden in de noodzakelijkheid, waarin niet-gesubsidieerde theaters zich bevinden, om uit alles, ten behoeve der onderneming, geld te slaan en zelfs het geringste voordeeltje niet af te wijzen.

Ten slotte wordt er door Kilian nog gewezen op het in onbruik komen van het aankondigen op de programma's, met vette letter, van den eersten acteur of de eerste actrice, die in het stuk optreedt. Het breken met de gewoonte in deze, wijst ook alweer op een juister inzicht in de beteekenis van het *ensemble* voor de tooneelspeelkunst. Alleen bij gastvoorstellingen ziet men de beroemde kunstbroeder of zuster nog wel *en vedette* prijken. Maar zijn in 't algemeen gastvoorstellingen uit den booze, waar zij op deze wijze worden aangekondigd, kan men er zeker van zijn, dat niet de kunst een lauwer gevecht, maar het virtuosendom ten troon geheven wordt.

IM GRÜNEN BAUM ZUR NACHTIGALL.

Hartleben's laatste tooneelarbeid „Im grünen Baum zur Nachtigall" is thans, gelijktijdig met een door Cäsar Fleischlen bezorgd fragmentarisch tooneeldicht „Diogenes" getiteld, in druk verschenen, (Fisher's Verlag).

Van Im grünen Baum wordt, bij lezing, het uiterst matig succes der eerste opvoeringen, toch verklaarbaar. Hoewel de gemakkelijkheid van factuur, den geroutineerden tooneelschrijver ver-raadt, de behandelde stof, het geval staat èn als zoodanig, èn naar de wijze waarop ze door Hartleben gezien en verwerkt is, beneden Rosenmontag b.v., hetwelk deze overeenkomst met „Im grünen Baum" heeft, dat beide stukken aan zeer speciale milieu's in onze samenleving zijn ontleend. Doch door „Rosenmontag" gaat een vloedgolf van warm leven, het algemeen menschenlijke beheerscht den fond, gevormd door het officierenmilieu, der militairen afzonderlijke maatschappij!

„Im grünen Baum" is detailschildering der gebruiken en usantiën eener studentensamenleving, voor driekwart, ons weinig interesseerende hoofd-arbeid, terwijl het resterende kwart besteed is aan de ontwikkeling van een ons weinig ont-roerend geval, dat daarenboven met het militaire niet in noodzakelijk verband staat.

Im grünen Baum zur Nachtigall" is de, door een groep studenten tot stamkroeg verheven her-berg van vrouw Döbereiner in de buurt van Jena. In den vooravond van een der gebruikelijke samen-komsten van het groepje, komen in hetzelfde Wirtshaus twee vreemdelingen aan. Dr. Steingraber en zijn vriend en compagnon Pfenninger, zijn na langjarig verblijf in Amerika, waar zij met een fabriek van chemische producten goede zaken maken, voor een korte poos naar Europa terug-gekeerd.

Steingraber om zijne familie in Jena, waarbij een lief jong zusje, terug te zien, Pfenninger, die van geboorte Zwitser is, om zijn vriend op dien tocht te vergezellen, beiden in de hoop het be-wuste zusje als lief vrouwe van Pfenninger op den terugtocht naar de Nieuwe Wereld te kunnen medenemen.

Als ras-Duitscher wil Steingraber het laatste deel der reis te voet afleggen, als Wanderer zijn Heimat naderen. Doch dicht bij het doel, nog een uur gaans van Jena verwijderd, verstuikt hij den voet en komt zoo „Im grünen Baum" terecht, waar beide vrienden nu gedwongen worden zich eenige uren op te houden. Zij zijn daar getuigen van een drinkpartij der studentenclub, meer ge-noemd, bovendien van een zoogenaamde biermi-miek. Een der sympathiekste onder de clubge-nooten, Reinhardt Düring, die verliefd, en, nog in stilte verloofd is, bovendien verzen schrijft, wordt door de anderen èn met zijn liefde èn met zijn dichtkunst lichtelijk geplaagd, en tot een „biermimiek" veroordeeld. Hij wordt uitgenoodigd een zijner verzen, waarin veel over maan, man-schijn en wolken gesproken wordt, voor te dragen, waarbij de anderen deze voordracht mimisch illus-treeren zullen. Een der vroolijke drinkebroers

fungeert voor maan, een tweede voor wolk, enz. Alles gaat prachtig, tot groot genoeg ook van den, stil in een hoekje toekijkenden Dr. Stein-graber, die, welgevallig, zich zijne eigene studie-jaren in herinnering brengt. Tot slot moet de arme Düring eene plastische voorstelling geven, van de kus aan zijn geliefde, op het geven waar-van hij eenige dagen te voren door Demelius, den boemelaar onder de stamgasten, betrapte werd. De vroolijke dochter der waardin, Roosje zal de rol van Düring's geliefde spelen. In vroolijke, opgewonden stemming, voldoet Düring, na eenige tegenkanting, aan den wensch van Demelius, hij omarmt Koosje, kust haar, en beantwoordt het plagend „Hoch" door zijne vrienden op zijne aan-staande uitgebracht, met een overmoedig Hoch hoch... Lilly Steingraber!

Lilly Steingraber is natuurlijk het liefallig zusje van den dokter met den verstuikten voet, die op op het hooren van haar naam in deze omgeving en onder deze omstandigheden, als een brieschenden leeuw op den ongelukkigen Düring toespringt en dezen een oorveeg toedient. Om deze daad naar waarde te apprecieeren moet men geboren Duit-scher zijn. Als de zoo heet gebakerde Herr Doktor in het laatste bedrijf verneemt, dat Lilly en Düring in alle eer en deugd, maar nog niet officieel ge-engageerd zijn, dat met de openbaarmaking hunner verloving juist tot op zijne terugkomst gewacht is, moet hij, hoe bedroevend de situatie ook voor zijn compagnon Pfenninger zijn moge, wel bakzeil halen en Düring de hand ter verzoening drukken. Echter... voor we zoover zijn, hebben we in extenso een Duitsch studentenduel, als gevolg van den oorvijg, ten minste tot op het beslissende moment, in al zijn gevaarlijke idiotismen bijge-woond. Nog eens... men moet oer-Duitscher zijn om dien oorvijg, de eenige daad in dit werk feitelijk, te apprecieeren niet alleen, maar zelfs te begrijpen. Een gewoon mensch zou zich waar-schijnlijk verbaasd hebben, den naam van een familielid onder deze omstandigheden te hooren noemen en zou, meer of min geagiteerd, op in-formatie zijn uitgegaan. Dr. Steingraber's daad is van een middeneeuwsche balladenromantiek, die wij van Hartleben niet gewend zijn, en die van dit werk een der zwakke kanten uitmaakt. En om deze daad draait de zaak, ze is het hoofdmoment.

Goed is natuurlijk de levendigheid waarmee de bierfuif en de toebereidselen tot het duel, door Hartleben beschreven zijn. In Pfenninger komen van tijd tot tijd echt Hartlebenschische trekjes tot hun recht. Doch tegenover het gansche stuk staan wij als Pfenninger, die een Zwitser is tegenover de bierpartij, wij kunnen ons er moeilijk sympathiek bij voelen; de hoofdfiguren zijn te weinig belangrijk voor een tooneelspel, terwijl Hartleben's geestige spot te veel ontbreekt om er een satire van te maken, waartoe, vooral voor een niet-Duitscher, de stof gereede aanleiding zoude geven.

DE WALPORTSHEIM.

KNIPSELS EN SNIPPERS * * * * *

Het Brondgeest-ensemble is per s.s. Goentoen van Rotterdam naar Indië vertrokken. Vele vrienden en verwanten deden het gezelschap uitgeleide.

* * *

Het vertrek van Bouwmeester en zijn gezelschap is bepaald op 7 October a. s. met het stoomschip „Koningin Regentes.”

De eerste voorstelling heeft plaats te Kotta-Radja, met „De koopman van Venetië.”

Daarna 23 November te Medan voorstelling in de „Witte Sociëteit.”

De secretaris en administrateur van het gezelschap gaan per „Koningin Wilhelmina” vooruit, om de noodige voorbereidende maatregelen te treffen.

Het gezelschap voert een geheel compleet nieuw tooneeldecoratief mede, vervaardigd door den heer J. J. Poutsma, decorateur van den grooten schouwburg alhier.

* * *

De heer C. Ph. J. Clous hoopt in dit seizoen zijn 25-jarig jubilaëum te vieren, als tooneelspeler. Het zal zeker een sympathiek feest worden.

* * *

De Nederlandsche Tooneelvereniging hoopt in het winterseizoen 1905-1906 ter opvoering te brengen de navolgende oorspronkelijke tooneelwerken: „Uit eigen Wil”, tooneelspel in vier bedrijven, door Frans Mijnsen; „Banden”, tooneelspel in 3 bedrijven, door G. Meinhardt; „De Stormvogel”, tooneelspel in drie bedrijven, door Donaert van Elten; „Jeugdige Vuur”, tooneelspel in drie bedrijven, door P. A. Bruinsma; „Het Weerzien”, dramatische schets in een bedrijf, door Top Naeff; „Om 't Geluk”, tooneelspel in een bedrijf, door Jacqueline Reyneke van Stuwe; „Moraal”, tooneelspel in een bedrijf, door J. Tersteegh; „Kol Nidrei”, drama in een bedrijf, door Haka. (Dat belooft wat!)

* * *

Het Rotterdamsch Tooneelgezelschap zal in de eerste helft van het aanstaand seizoen een nieuw blijspel van mej. C. Noordwal vertoonen: „Kunstlievende Dames”, een stuk in vier bedrijven.

* * *

De directie van den nieuwen schouwburg te Dusseldorp wil het ten tooneele roepen van de spelers — en waar 't voorkomt ook van den auteur — geheel afschaffen. Er zal niet meer „gehaald” worden.

* * *

Van de planken in het . . . klooster.

De overgang van „Brett” naar „Brettl” is niets nieuws meer onder de huidige actrices. Maar de sprong van prima donna tot non is nog zeldzaam.

De gevierde prima ballerina van de keizerlijke opera te Warschau, een beroemde schoonheid, Marie Siera-Rocoska, had onlangs haar voornemen te kennen gegeven het tooneel te verlaten. Men

raadde allerlei galante avonturen, en bijzonder ingewijden wisten te vertellen, dat de kunstenaars in het huwelijk zou treden. Des te grooter was de verbazing, toen de vrienden vernamen, dat de prima ballerina in stilte naar Galicië was gegaan en in het klooster van Neu-Sandec den sluier had aangenomen.

(Het geval staat niet alleen. Men zie het artikel in den 33sten jaargang van Het Tooneel, nummer 1: Een actrice, die in een klooster gaat.)

* * *

Wat is inspiratie?

Op eene receptie van Wolf—Ferrari's opera: „Die neugierigen Frauen” in de Hof-opera te Weenen heeft de directeur Gustav Mahler een kleinen speech over inspiratie gehouden. Zooals bekend is zijn er kunstenaars, die pas gedurende de voorstelling geïnspireerd worden, en op de repetitie hunne liefde en hartstocht — althans die zij moeten weergeven — slechts even aanduiden. Men noemt dat in het theaterjargon: „markeeren”. Daarvan wil Mahler echter niets weten. Toen eene zangeres op eene repetitie verklaarde dat zij eene uiting 's avonds wel zou brengen, hield hij tot haar — volgens het *Wiener Extra-Blatt* de volgende toespraak: „Bringen — wat beteekent dat? Eene inspiratie volgen? Dat bevalt mij niet bij uitvoerende kunstenaars. Een zanger of tooneelspeler moet volkomen voorbereid op het tooneel en voor het publiek komen. Iedere nuance moet hij gevonden, overdacht en bestudeerd hebben. Daar mag geen sprake zijn van op een oogenblik ontstane invallen, die een oogenblik later weer verdwijnen. Ik verlang scheppingen uit één stuk, die in alle opzichten „af” zijn. Wanneer de dichter dit of dat voorschrijft weet hij ook waarom, en wil niet van het toeval afhankelijk zijn. Gedurende de voorstelling heeft iedere kunstenaar zooveel te doen en te onthouden, dat hij niet bovendien nog „inspiratie” kan hebben.”

* * *

Tooneel-Latijn.

«Jugend» geeft het volgend stukje tooneellexicon:

Ars longa, vita brevis (de kunst is lang, het leven kort) = de generale repetitie.

Diës perdididi (ik heb 'n verloren dag) = inhouding van salaris.

Semper idem (altijd dezelfde) = een acteur die meerdere rollen vervult.

In medias res (midden in de zaken) = verkeerd invallen.

Noli me tangere (raak me niet aan) = de tooneelchampagne.

Ignorabimus (wij zullen het niet kunnen) = de tiende tooneelrepetitie.

Nil admirari (verwonder je over niets) = de collega.

Sancta simplicitas (heilig de eenvoud) = de critikus.

Per aspera ad astra (na lijden verblijden) = de profgastvoorstellingen.

Errare humanum est (dwalen is menschelijk) = het benefiet.

Semper aliquid haeret (er blijft altijd iets hangen), = de rol.

Diës irae (dag der wrake) = de première.

* * *

Droits d'auteurs in Engeland.

In Engeland bestaat geen „Société des auteurs”, zoals in Frankrijk. De schrijver onderhandelt rechtstreeks met den tooneeldirecteur, en alles wordt bij contract geregeld als geldt het een handelszaak.

Het contract bepaalt hoeveel per honderd de schrijver zal ontvangen van de te maken recettes. De percentage staat in directe verhouding tot den naam van den auteur. Een beginner wordt 5 pCt. toegekend, maar zoodra de recettes 12 à 1300 £ hebben bereikt wordt het cijfer 7 pCt. In verhouding tot de ontvangsten stijgt de uitkeering, welke zelden de 13 pCt. te boven gaat.

Met schrijvers van bijzondere bekend- of beroemdheid wordt echter een uitzondering gemaakt. „Sweat Lavander” bracht Arthur M. Pinero b.v. 3000 £ op; „The liars” aan H. A. Jones 15000 £, alleen voor de voorstellingen te Londen. De rekening over de opvoeringen in de provincie en Amerikamen nog daarenboven.

Een rapport over de ontvangsten ontvangt de schrijver iederen avond, en ééns in de 14 dagen heeft hij het recht het hem alsdan toekomende te ontvangen.

* * EEN GEDICHT VAN LAROCHE * *

(Een der beroemdheden van het Weener Burgtheater, de eerste Deutsche Mephisto † 1884) * * * * *

Die Schauspielkunst sei — heisst es heutzutage
Etwas, das man in einer Schule lernt
Und wie einst Iffland, Devrient, Beil, Schröder
Und viele and're ihrer Zeit gespielt,
Wir Alten aber, die von jenen es geseh'n,
Bemüht sind, die ein wenig nachzuahmen,
Das sei die *alte* Schule und *veraltet!*
Und jetzt, wo nun die Neuzeit angebrochen,
Errichtet Schulen über Schulen man,
Um gründlich drinn die Schauspielkunst zu lernen,
Und zwar — so nennen sie's — die *neue* Schule
Was mich betrifft, so muss ich offen sagen:
Ich habe nicht die Schauspielkunst *erlernt*,
Und denke mir: Wenn sie kein Gott gegeben,
Der lernt sie nicht in einem ganzen Leben,
Auch kenn' ich *eine* Schule nur,
Das ist, die Wahrheit — die Natur.

Wij geven deze boutade — zonder hare strekking te deelen. Maar het is een algemeen verschijnsel, dat geniale kunstenaars, die er gekomen zijn, zonder dat zij eigenlijk weten hoe, voortgestuwd dóór hun genie, dat iets raadselachtigs is, ook voor henzelfen, van scholen, van geregelde opleiding, geen heil verwachten. Wat *zij* dan ook bezitten en wat aan hunne kunst het pakkende, het electriseerende geeft, het... wonderbare, kan niet worden aangeleerd. Maar als het tooneel alleen met genieën rekening had te houden en van hen zijn bestaan afhankelijk was, zouden we, gelijk de tooneelterm luidt: *de kast wel kunnen sluiten.*

INGEZONDEN.

(buiten verantwoordelijkheid der redactie.)

* * WAARDIGE JOURNALISTIEK * *

Voor eenigen tijd ontving ik van den Administrateur van het *Haarlem's Tooneel*, dat thans *Se non e vero* — — —, van Cyriel Buysse en mij vertoont, een schrijven, vergezeld van een brief afkomstig van de Wed. H. J. Molhoek, de directie van den Nieuwen Schouwburg te Goes.

Deze brief, gericht aan den directeur van het „Haarlem's Tooneel”, den heer Bouwmeester, luidt als volgt:

Naar aanleiding van Uw brief van 5 Sept. j.l. moet ik U tot mijn spijt ten sterkste afraden met *se non e vero* Uw afscheidsvoorstelling alhier te geven, *omrede de opvoering dan in geen geval op de medewerking kan rekenen van den Hoofdredacteur der Goesche Courant, integendeel, dat hij zich juist verplicht acht een bezoek aan „Se non e vero” af te raden.**)

U begrijpt dus, dat een opvoering daarvan een finantieel nadeel zou opleveren.

Bestaat er dus mogelijkheid, dat U met een ander stuk naar Goes komt, anders zou ik U een bezoek aan Goes beslist af moeten raden.

Met verbazing nam ik kennis van dit schrijven aan de directie van het Haarlem's Tooneel. Ik achtte het eenvoudig onbestaanbaar, dat de hoofdredacteur van de Goesche Courant af zou raden een stuk te gaan zien, waarvan hij zelf de vertooning nog niet had bijgewoond.

Ik schreef hem, na den brief van de schouwburgdirectie te Goes gecopieerd te hebben en eindigde aldus:

Wat zegt U daarvan? Ik vermoed, dat de directie van den schouwburg het stuk niet wil hebben en dat zij U thans gebruikt om kracht uit te oefenen op de directie van het Haarlem's Tooneel.

Ik rekende het mijn plicht U te waarschuwen over de wijze waarop met Uw naam en met de journalistiek door de directie van den schouwburg te Goes wordt omgesprongen.

P.S. Het stuk wordt tóch te Goes gespeeld. Wij hebben contract met Bouwmeester.

Daarop kreeg ik een brief van den hoofdredacteur der Goesche Courant die mijn verbazing nog deed klimmen.

„Mej. de Wed. Molhoek” — zoo schrijft hij — „kan geen blaam treffen, aangezien zij heeft geschreven volkomen waar is.”

Deze Hoofdredacteur, die blijkbaar ook de rubriek tooneel „doet” vertelde me verder in dat schrijven, dat hij naar aanleiding van recensies over „Se non e vero” van „Netscher, en in het Handelsblad †) en de Prov. Gron. Ct.” betreurde, dat de heer Bouwmeester in dat stuk afscheid kwam nemen te Goes „en — schrijft de Hoofdredacteur verder — „heb ik de hoop uitgesproken dat pogingen, die aangewend zouden worden hem in

*) Ik cursiveer. v. R.

†) Door het noemen van het Handelsblad blijkt mij, dat deze Hoofdredacteur niet eens lezen kan. (v. R.)

een ander stuk te Goes te doen optreden, met gunstigen uitslag mochten worden bekroond.

Dat heeft niet zoo mogen zijn — schrijft hij verder — en om nu niet de schijn van partijdigheid op mij te laden, heb ik in een volgend nummer der courant gezet, dat het stuk te Wineschoten, Apeldoorn, Assen met veel succes was opgevoerd en dat men vermoedelijk wel over de keuze van het stuk zou heenstappen en den heer Bouwmeester zou willen huldigen voor zijn vertrek naar Ned. Indië.

Deze heer Hoofdredacteur erkent dus, met Mejuffrouw Molhoek, wellicht onder een kopje thee, te hebben besproken, dat wanneer „Se non e vero” tòch werd aangekondigd, niettegenstaande hij 't beter vond van niet, hij een bezoek aan dat stuk zou afraden.

Nu ben ik geen lezer van de Goesche Courant maar toen de Hoofdredacteur in zijn brief sprak van „dat hij in het volgend nummer iets in de courant had gezet, heb ik mij de exemplaren van de Goesche Courant verschaft.

Daaruit is mij gebleken, dat deze hooftredacteur niet alleen 'n onwetende, maar bovendien een journalist is van eigenaardig allooi.

In de Goesche Courant komt 2 dagen voor de vertooning van het stuk van Buysse en mij een artikel voor zoo schandalig en zoo perfide, dat ik me afvraag hoe iemand 't hart heeft zóó iets te laten drukken.

Eerst werd het oordeel van Netscher afgedrukt die het stuk vervelend, 'n prul, gerekt en zoovóórt vond. Dan wordt het oordeel van de Prov. Gron. Ct. aangehaald, en blijkbaar met voorliefde zet deze Hoofdredacteur-zoöloog deze passage uit de Groningsche in zijn krant: „Bouwmeester deed als een walvisch in 'n put.”

Van de gunstige kritieken over „Se non e vero — — —” uitgebracht geen letter!

Al dit fraais zet deze heer Hoofdredacteur twee dagen voor de opvoering van „Se non e vero” in de Goesche Courant.

Wat kan het dezen hoofdredacteur eigenlijk schelen of een gezelschap voor een leege zaal speelt en het voor de artiesten, wier strijd om het bestaan zwaàr is, door zijn toedoen nog zwaarder wordt gemaakt. Dat alles laat hem siberisch koel. Hij heeft gelezen van een walvisch in 'n put, dat vond hij aardig waarschijnlijk omdat de Goesche dierentuìn alleen mosselen herbergt.

Maar nu komt het allerwonderbaarlijkste. Het artikel eindigt zoo:

Stukken als „Mea Culpa” en „Se non e vero” zouden het in Nederland waarschijnlijk nooit tot een opvoering brengen, als niet auteur en acteur tot elkander in zekere verhouding stonden, maar dat van die verhouding het publiek de dupe moet worden is dubbel te bejammeren. Want vooreerst krijgt het iets slechts te zien, en in de tweede plaats wordt het iets beters onthouden. Als er niet voldoende oorspronkelijke stukken zijn, dan maar weer naar het oude repertoire, waarop toch nog wel genietbare stukken voorkomen.

Kan men het venijniger; kan men het onbehoorlijker bedenken?

En dat doet 'n Hoofdredacteur, iemand die *verantwoording* draagt!

Op de insinuatie van deze „zekeren verhouding” zal ik niet diep ingaan. Wie menschen hun brood uit den mond probeert te nemen is tot alles in staat. Waarschijnlijk bedoelt deze Hoofdredacteur met die „zekere verhouding” het bijeenbrengen van een waarborgkapitaaltje voor Bouwmeester om een zaak te beginnen door wijlen Theophile de Bock, Justus van Maurik, enkele heeren en mij nu 3 jaar geleden, toen wij zijn gaan naar België voorkomen wilden na het debâcle met het A. L. T. Daarom alleen speelde Bouwmeester verleden jaar mijn stuk „Mea Culpa” dat in één seizoen bij de 60 opvoeringen beleefde en waarmede thans het tooneelseizoen in Gent wordt geopend. Daarom speelt hij nu „Se non e vero” van Buysse en mij!!

En dit alles 2 dagen voor de vertooning van „Se non e vero”.

Ik zal aan de Redactie van het Tooneel niet veel plaatsruimte meer vragen. Alleen wil ik nog even releveeren, dat deze heer Hoofdredacteur in een volgend nummer der Goesche — vermoedelijk na mijn schrijven — de zaak heeft willen redresseeren.

En wel op deze wijze. Hij schrijft o.a.:

De pogingen, aangewend*) om den heer Bouwmeester te bewegen Vrijdag a.s. in een zijner groote rollen op te treden, hebben geen succes gehad. In „de Prins van Oranje” zal dien avond worden opgevoerd „Se non e vero . . .” Ons oordeel daarover is bekend, we behoeven daarop niet terug te komen.

„Ons oordeel daarover is bekend, we behoeven daarop niet terug te komen.”

Kan men het brutaler bedenken? Zonder een stuk gezien te hebben alleen raadplegende een tweetal minder gunstige kritieken wordt hier een ongunstig oordeel neergeschreven vlak voor de voorstelling.

Mijne bedoeling was den heer Hoofdredacteur van de Goesche bekend te maken in verband met deze zijne perfide handelwijze.

Auteurs, directeuren van gezelschappen en acteurs weten thans welk een sinjeur dit is.

U dankzeggend voor de plaatsruimte, meneer de Redacteur

Hoogachtend

Uw dr.

A. W. G. VAN RIEMSDIJK,
een der schrijvers van
„Se non e vero.”

*) Door den Hoofdredacteur op het theekransje bij Mej. Bolkoek, directrice van den Schouwburg. v. R.]

ADVERTENTIËN.

A. SERNÉ & ZOON
Groeneburgwal 56, Amsterdam.

MAGAZIJN VAN
COSTUMES VOOR OPTOCHTEN,
CARNAVAL, TOONEEL EN FEESTEN.
Prompte bediening.

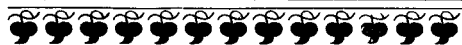
Bij hoest en verkoudheid
gebruike men:

Kraepelien & Holm's

Salmiak-Pastilles,
Mentha-Pastilles,
of Bloemen-Pastilles.

Abonneert U op
HET TOONEEL.

IVENS & Co.

Hofl. van H.M. de Koningin.

AMSTERDAM,
Rokin 164 b/d Munt.

FOTO TOESTELLEN
BENODIGDHEDEN.

Nijmegen, Amsterdam, Groningen, Den Haag.

Brochure „Fotografeeren kan iedereen” op aanvraag.

BOEK EN KUNSTDRUKKERIJ
VH ROELOFFZEN-HÜBNER
EN VAN SANTEN
AMSTERDAM

REPRODUCTIEN VAN TEEKENINGEN:
EN PLATEN, OOK GEKLEURDE.
OPNAME NAAR SCHILDERIEN EN
NAAR DE NATUUR.

Tarief van Advertentiën in HET TOONEEL.

Bij abonnement te plaatsen binnen 9 maanden:

Per	100	regels	à	9	cts.
„	250	„	„	8	„
„	500	„	„	7	„
„	1000	„	„	6	„
„	1500	„	„	5	„

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^{v/h} ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN,

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS, FRANCO PER POST.
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

INHOUD: De Tooneelschool. — Schmiere. — Rotterdamsche
Kroniek. — De Tooneelkus. — Ingezonden. — Knipsels en
Snippers.

**Wat voor de redactie bestemd is, adres-
seeren aan den redacteur, Johannes Verhulst-
straat 25.**

DE TOONEELSCHOOL. * * * * *

De heer mr. J. N. van Hall, die tot de stichting van het Tooneelverbond den eersten stoot gaf en sedert 27 October 1883 eeredlid van deze vereeniging is, heeft, nadat hij een gedeelte van de algemeene vergadering, in Mei te Amsterdam gehouden, heeft bijgewoond, in De Gids van September zijn meening geuit over de toen behandelde hoofdkwestie: de Reorganisatie van de Tooneelschool. De tegenwoordige wethouder van Onderwijs der hoofdstad, die gedurende de eerste dertien jaren dat ons verbond bestond, secretaris van het hoofdbestuur was, die als redacteur optrad van de eerste acht jaargangen van ons tijdschrift, en die sedert het tooneel nooit uit het oog verloor, neemt de school in haar tegenwoordigen toestand tamelijk wèl in bescherming; hij wijst er op wat van haar met redelijkheid verwacht kan worden, wat zij geleverd heeft, hoe de toestand in ons vaderland vroeger was, en geeft voor het oogenblik als wachtwoord: „Niet overdoen, maar verder gaan.” Een uittreksel van zijn Gidsartikel vindt men in No. 1 van den tegenwoordigen jaargang van ons tijdschrift.

Wat mij betreft, ik heb ook reeds menige algemeene vergadering van ons verbond bijgewoond en tal van malen een hervorming van de School in behandeling gezien. In den boezem van het verbond is men over de resultaten van de opleiding der leerlingen meermalen niet tevreden geweest, en over de inkleeding van het onderwijs is dikwijls warm gestreden. Naar mijn meening heeft men de zwakke plekken echter dáár gezocht waar ze niet in de eerste plaats te vinden waren.

Ook ik erken, dat ons tooneel sterk vooruit gegaan is sedert de School door leerlingen te vormen en door zijdelings beschavenden invloed

van dezen, haar werk verricht heeft. Vooral aan de uitspraak kent men die leerlingen; wij hebben de tijden beleefd dat er op het tooneel door velen niet gesproken werd, doch door menigeen maar een beetje gebrabbeld en gehakkeld en gehaarlommerdijkt.

De eerste eisch voor den tooneelspeler (ook de speelsters worden hier steeds bedoeld) *om kunstenaar te zijn*, schuilt in het materiaal. Een acteur moet *zich zelf* geven, *zich zelf* produceeren. Beeldhouwer en schilder blijven kalm achter de schermen: zij hebben alleen hun kennis en kunst **noodig**, hun marmer en boetseerklei, hun beitel en verf en paneel en penseel. Iemand die een volkomen misvormden neus heeft kan een volmaakten kop beitelen; een schilder met een weerzinwekkend gelaat kan een ideaal portret op het doek brengen. Doch lichamelijke gebreken en tekortkomingen — het slecht uitspreken van een enkele letter soms — maken het betreden van het tooneel voor tal van menschen onmogelijk. En niet alleen het uiterlijk, maar ook het innerlijk, het hebben van gevoel voor den zin van woorden, voor de uitbeelding van karakters met allerlei schakeeringen, het op den voorgrond brengen van bedoelingen, komt bij al deze eischen in aanmerking.

Alle hout is geen timmerhout. En als iemand voor eenig doel hout noodig heeft, moet hij weten wat en waar hij kiest. Wie in den grond wil werken en iets duurzaam te leveren heeft, roept den eik te hulp; maar wie klompen wil maken, gaat bij populier en wilg; want voor dát doel is de duurzame eik te zwaar. De landman die een buigzamen en tevens taaien steel aan zijn spade wil hebben, en de gymnast die een rekstok noodig heeft, zoekt zijn gading bij den esch, evenals de bakker voor den steel in zijn ovenschieter. Maar voor den schieter zelf wenscht hij iepen, dat ook de wagenmaker bij voorkeur gebruikt. Wie schaatsen vervaardigt, velt een beukeboom, en met den afval hiervan stookt hij gaarne zijn vuur. Kersen- en perenstammen, en veel vruchthoutsoorten in 't algemeen, worden bij voorkeur gebezigt voor draaiwerk, kersenhout liefst voor sporten

in stoelen en ladders. En van oude notenboomen zijn altijd gewerkolven gemaakt. — Zoo heeft alles zijn bestemming en ieder zijn eisch.

Nu zullen er zijn die meenen dat 't voldoende is wanneer een toekomstig tooneelkunstenaar aan eèn van die eischen voldoet... immers, er zijn emplooiën!

Maar zóó vat ik het niet op. Een tooneelspeler moet tegelijk hebben de deftigheid en stevigheid van het eikenhout, en de lenigheid van het esschen, en de kleur van het noten... en veel meer nog. Anders zou hij eenzijdig en altijd dezelfde, en dus onbruikbaar zijn. Van niemand wordt op scheppingsgebied meer veelzijdigheid geëischt dan van hem. Al die eigenschappen van veelzijdigheid moeten van de geboorte af en van natuurswege tot zijn beschikking staan, als 't moet ook de bescheidenheid en ingehoudenheid van de huizendragende spar die als heipaal dient. En dan... door studie en leiding laten de takken zich buigen, de stammen laten zich harden, schaven, kleuren, wrijven, lijmen, en de jaarkringen en harde noesten worden omgezet in schitterende vlammen.

Toen wij in Mei van dit jaar in den Amsterdamschen Stadsschouwburg, bij gelegenheid van de 35ste algemeene vergadering van ons verbond, ter herdenking van Schiller's honderdjarigen sterfdag onthaald werden op een voorstelling van zijn Maria Stuart en op gelegenheidsverzen van Van Loghem, kwamen eenige bijzonderheden uit het leven van den Duitschen dichter mij voor den geest, en zoo dacht ik aan Schiller's jeugd, aan zijn verblijf op de militaire academie, en aan zijn eerste schreden op het gebied, waarop hij later zooveel lauweren zou plukken.

Karel Eugenius, hertog van Wurtemberg, had een school gesticht waarop bij voorkeur zonen van militaire afkomst een opleiding zouden ontvangen. De beste leerlingen van andere scholen werden hem voor die school aangewezen, en zoo kwam ook Schiller zeer ernstig voor een plaatsing in aanmerking. Drie malen werden zijn ouders aangezocht om hun Friedrich af te staan vóór zij hiertoe overgingen. Op die school kregen de leerlingen *alles*: huisvesting, voeding, kleding, onderwijs en uitzicht, na volbrachte studie, op een rijksbetrekking. In Duitschland vooral waren dergelijke scholen niet zeldzaam, en zij bestaan nog. Wat hebben zij vóór?... Dat er tal van aanzoeken komen om leerlingen geplaatst te krijgen. Er is dus keus in overvloed voor goed materiaal.

Welnu, op onze tooneelschool moet het ook zoo gaan. Thans hooren wij meermalen dat er leerlingen aangenomen worden met twijfelachtigen aanleg voor het beroep hunner keuze, of die te weinig ontwikkeld zijn om het onderwijs te volgen, leerlingen soms die niet in staat zijn het schoolgeld te betalen, anderen weer wie het aan middelen ontbreekt om behoorlijk gekleed op de lessen te komen, of die de lessen moeten verzuimen om hun moeder bij het huiswerk te helpen. Zeer pover en ongelijksoortig materiaal dus vaak voor de précieuse stof waaruit de hoogere-rangs tooneel-

kunstenaar moet bestaan. Kon er echter voor de tooneelschool voeding en huisvesting en kleding en nog zakgeld bovendien gegeven worden, met de aanmeldingen zou het niet stilstaan, en uit de talrijken zou men eenige veelbelovenden, al waren 't er slechts weinig, kunnen kiezen, en daaronder jongelui van zekeren leeftijd, die reeds voldoende voorbereidend onderwijs achter den rug hadden. 't Is een kwestie van geld, en als er ieder jaar slechts zes leerlingen op die wijze aangenomen werden, zou het toch zooveél meer niet kosten dan thans, vooral omdat het hout dat geen timmerhout bleek te zijn, dan van den winkel gewerd zou worden en geen onnutte kosten veroorzaken.

Boven op het dak van torens en kerken en andere monumentale gebouwen, ziet men tegenwoordig *in ons land* menschen aan den arbeid. De talrijke reizigers die Utrecht voorbijvliegen worden op grooten afstand het kostbare steigerwerk gewaar, dat daar om den Domtoren gebouwd is. Kerken en torens van Arnhem, den Bosch, Haarlem, Hattem, en vele andere plaatsen nog, stadhuizen in Noord en Zuid, hebben, geheel of ten deele, al een beurt gehad. Die kunstrijke gebouwen, eeuwen lang verwaarloosd en daardoor vervallen, soms gebrekking hersteld en finaal verknoeid, worden thans met groote kosten gerestaureerd. De Staat gaat vóór met er geld voor beschikbaar te stellen.

Enkele tientallen jaren geleden zou men gemeend hebben dat zulk een herleving op bouwkunstgebied, gepaard met zooveel kosten, onmogelijk was. En toch... het heeft kunnen verkeerren! Met het tooneel kan dat ook geschieden. Het Rijk in de eerste plaats, dat museums bouwt en geld geeft aan scholen en kunst, kan ook het Tooneel gaan helpen... wéér gaan helpen! Immers, den steun van Rijk, Provincie en Gemeente hebben wij gehad. Het beginsel is aangenomen. In 1881 kreeg de Tooneelschool per jaar aan subsidies: **van het Rijk f 1000; van de provincie Noord-Holland f 1000; van de gemeente Amsterdam f 2000.** Die bijdragen zijn allengs ingetrokken. Zij kunnen terugkomen, en ook nog andere bronnen kunnen gaan vloeien. En dan wordt het mogelijk veel belovende, uitgezochte, nauwlettend gekeurde leerlingen aan te nemen, op de wijze die ik aangeduid heb.

De nu nog dolende gast kan spoedig onze deur binnentreden, maar... wij moeten kennis geven dat ze er zijn en de deur openhouden. Het redelijke, lang verzuimde, geschiedt dikwijls... onverwacht!

Wie zou een half dozijn jaren geleden voorspeld hebben, dat geheele tooneelgezelschappen uit ons midden de Roode Zee door zouden trekken en naar het rijk van Insulinde zouden stevenen, zooals de oude goudzoekers, in de 17de eeuw door Nederlandsche kooplieden nagevolgd, uit de dagen waarvan Vondel spreekt:

Toen Salomon zijn schijven
Naar Ofir heenzone om gansch Indiën te slepen
In 't juichend Sion en het lang beloofde land
Waar melk en honig vloeit!...

J. HUF VAN BUREN.

* * * * * SCHMIERE * * * * *

In de laatste aflevering van *Die Neue Zeit*, een orgaan der soc. democratische partij in Duitschland, komt een artikel voor: «Die ökonomische Lage der Schauspieler an Grosstadt — und Jahrestheatern», dat hoewel belangwekkends bevattende, de sporen draagt van te zijn geschreven door iemand, die niet volkomen op de hoogte van zijn onderwerp was. Maar van den zelfden schrijver, die zich met de initialen B.B. teekent, vonden wij in jaargang 1900 van datzelfde tijdschrift, een stuk: «Schilderungen aus dem Leben des Schauspielerproletariat», dat veel beter gedocumenteerd is, hetgeen geen wonder is, aangezien B.B. zelf een tijdlang als acteur van de *Schmiere* (reizende tooneelgezelschappen, zonder vaste standplaats) deel uitmaakte. Driemaal was hij verbonden aan een zoodanigen reizenden troep in Oostenrijk, één maal in Beijeren. En hij heeft het vooral over zijn Oostenrijksche ervaringen. Groot verschil tusschen de toestanden in Beijeren en Oostenrijk is er trouwens niet. Wel mag worden vastgesteld, dat de positie van den rondreizenden acteur in Noordduitschland, iets beter is, dan in Oostenrijk — in verband met den in het algemeen hooger trap van welvaart en ook staat het beschavingspeil der bevolking daar hooger.

De reizende gezelschappen dan spelen in zalen van meer of minder aanzienlijke herbergen, in schouwburgen als zij er zijn, in turnhallen enz. De prijzen der plaatsen zijn in Oostenrijk en Zuid-Duitschland ongeveer gelijk, te weten:

1e rang: 40 Kreuzer (40 cents), 2e: 30, 3e: 20 en staanplaatsen 10 Kr. In plaatsen, waar adellijke of andere voorname personages wonen, groot-industrieelen en derg., worden vooraan op den 1en rang, mooie stoelen geplaatst, die 1 gulden tot 1 Tha'ler doen. De meesten dezer edelen staan grootmoedig de door hen genomen biljetten af aan hun administrateurs, pachters, kamerdiensers enz., maar een enkele maal verschijnen zij ook wel eens in hoogst eigen persoon.

De inkomsten der leden van den troep zijn: aandeel in de avondrecette, berekend naar het volgende schema: 15 plaatsen à 40 Kr. = 6 gulden, 10 à 30 = 3 gulden, 50 à 20 = 10 gulden, 80 staanplaatsen à 10 = 8 gulden — maakt 27 gulden. Daarvan gaat af voor kosten aan zaalhuur, affiches, requisieten, armenbelasting, opvoeringsrecht, soufleur enz.: 10.90 gulden, zoodat overblijft 16.10 gulden. Gesteld de troep bestaat uit 10 koppen, dan zijn 10 persoonsporties uit te betalen. Voorts ontvangt de directeur 2 porties voor gebruik van het theaterfonds, 2 porties als dekking van de reiskosten, die te maken zijn van de eene naar de andere plaats. In 't geheel gaat dus de verdeling in veertien, d. i. 1.15 gulden per deel. Maar hoeveel beter de ondernemer af is — zelfs bij deze armzalige verhoudingen — dan de tooneelspeler, blijkt uit de volgende tabel, welke den staat aangeeft, gelijk hij was bij het gezelschap waarvan B.B. deel uitmaakte.

Wij verdienden — schrijft hij — in den zomer van 1898, spelende in Nordmähren en Oosten-

rijksch-Silezie, per deel, in 5 maanden, over 64 speelavonden, f 47.75; d. i. per maand van 12 speelavonden f 9.55 per deel. Maar de directeur had een inkomen van 4 persoonsdeelen (voor hemzelf, zijn vrouw en twee dochters), 2 deelen voor huur van zijn fonds (kostuums, decors), twee deelen voor reiskosten, d. i. $8 \times 9.55 = 76.40$ gulden. Voorts komt daarbij nog f 22.80, voor allerlei kleinigheden: lampen in orde houden, schoonmaken, wat de familie zelf doet, honorarium als regisseur enz. — te samen 99.20 gulden. De onkosten bedragen aan reiskosten enz. 24.00 gulden, zoodat er een winst overbleef van 75.20 gulden. Geen schat, maar toch een mooie duit, in vergelijking van de 9.55 gulden, waarmee de acteur of actrice zich moet tevreden stellen. Hoe voorzien dezen nu in hun onderhoud? Ten eerste zijn er de zoogen. benefieten, voor ieder lid een avond in elke plaats, waar eenigen tijd is gespeeld. Een derde deel van de netto-ontvangst is voor den beneficent. Ten tweede de fooien voor het rondbrengen der affiches, hetgeen door de mannelijke leden van het gezelschap geschiedt. Aan het einde van het speelseizoen, dat vier tot 8 weken duurt, als hij voor 't laatst in zijn buurt (ieder heeft zijn eigen stadsdeel) rondgaat, geeft hij zijn kaartje of een klappermansversje af, dat dienst doet als bedelbrief — precies als de straatveger en de vuilnismen met nieuwjaar.

In doorsnee levert dat affiches-rondbrengen elke 6 weken den acteur 8 tot 10 gulden op. Zelf zegt de schrijver, heb ik dat werkje maar eens bij de hand gehad, omdat ik — voor mijn persoon — er wat bij verdiende met het optreden in werkmansvergaderingen. De vrouwen plegen wat bij te verdienen met kunstbloemen maken, handwerken en dergl.; de mannen door de uitoefening van een ambacht, knutselwerk, fotografeeren enz. Zoo gelukt het dezen proletariers zich voor honger te vrijwaren, wat echter menigmaal niet eens gelukt. Hier volgt nog een staatje van de gezamenlijke verdiensten van B.B. en zijne vrouw, gedurende bedoelde 5 maanden en tevens een staatje van wat zij hebben moeten uitgeven:

«Wij ontvingen aan speelhonorarium 95.50 gld., ik verdiende met voordrachten f 35.65, met 2 concerten, waaraan ik meewerkte f 7.50, twee benefietvoorstellingen f 5.58, te samen f 144.23 — d. i. f 28.85 per maand. Wij hadden per maand noodig voor ons huishouden van 4 personen, twee volwassen en twee kinderen: huur f 4, brood f 4.80, melk — 2 liter — f 4.50, verwarming, licht, zeep enz. f 4.00, koffie f 1.20, suiker f 1.00 samen f 20.10. Voor vleesch, eieren, meel enz., bleef dus f 8.75 over. Het spreekt van zelf dat wij niet konden rondkomen en wij hebben ons alleen kunnen redden, door wat overgespaard geld aan te spreken. Van nieuwe kleeren was natuurlijk geen sprake. In 't algemeen is dit een der redenen, die het voor den tooneelspeler, die bij een «Schmiere» zijn loopbaan begint, zoo moeilijk maken, later aan een behoorlijk theater engagement te krijgen: zijn schunnige plunje en arm voorkomen. Trouwens, jonge krachten van talent vindt men onder de reizende troepen

zelden, wel menigmaal goede oude toneel-spelers. Deze hebben dan gewoonlijk een gebrek of ze kunnen niet meer uit het hoofd leeren. De jonge generatie komt meestal uit de handwerks-klasse voort, of zij bestaat uit gewezen kantoor-klerken, friseurs, kellners.

Meermalen heb ik er aangetroffen, die niet eens zelf hunne rollen konden lezen en ze zich van a tot z moesten laten voorzeggen om ze in 't hoofd te krijgen. Het behoeft nauwelijks verzekerd, dat met zulke krachten, wat er te voorschijn wordt gebracht, doorgaans allerellendigst is.

Opgevoerd wordt al wat los en vast is — met uitzondering van klassiek werk. De betere «Schmieren» brengen o. m. stukken als *De Eer* van Sudermann, *Bartel Turaser* (in werklieden-centra) en dergel. De slechte maken hun fort van de schrikwekkende romantiek. Er zijn ook opera-schmieren, waarin meester- en andere werken worden verknoeid, liefst met accompagnement van piano. Vooral heeft men aan de «Schmieren» te kampen met het gebrek aan repetities. Op dagen, dat niet wordt gespeeld, zoekt ieder wat bij te verdienen met de uitoefening van een of ander beroep — des zomers trekken de acteurs met vrouw en kroost de bosschen in om bramen, bessen, champignons te zoeken — of hout te sprokkelen. En daar op speeldagen de vrouwen voor de huishouding hebben te zorgen, de mannen affiches rondbrengen, blijft alleen de namiddag over voor de repetitie.

De meest voorkomende ondeugden onder de Schmieranten zijn nijd, rollen-intriges, achterklap. Bepaalde laster is er zeldzaam, zeldzamer dan aan beter gesitueerde gezelschappen. Men vindt onder de reizende troepen drinkebroers, maar ook in geringer verhouding en prostitutie komt onder de vrouwen niet veel voor. De ellende verschaft niet veel dubbeltjes voor drank en maakt de vrouwen weinig begerenswaard. En aangezien ze geen kostbare toiletten behoeven, vervalt een der voornaamste motieven om zich te verkoopen. Daarentegen knopen de jonge mannen nog al eens amours aan met gemakkelijk te overreden oudere en jonge dames uit het stadje, wat dikwerf niet onprofijtelijk is. Het woonvraagstuk is in de kleine plaatsen een ware ellende. De paardspelmenschen, acrobaten en koorddansers, hebben het in deze veel beter, daar ze hunne woonwagens hebben. In allerarmzaligste vertrekken, die nog betrekkelijk hoog in huur zijn, moeten tot 5, 6 personen vaak onderkomen zoeken. Op naast elkaar gezette kisten of op den grond wordt een bed gespreid — een kist dient voor tafel — kisten worden als zitplaatsen gebruikt; etensreuk, heete damp van de wasch, rook van slechten tabak, vermengen zich broederlijk en zusterlijk in de kleine ruimte enz. Het spreekt vanzelf, dat velen met elkaar, goedkooper rondkomen, dan wanneer ieder zijn eigen potje kookt. Dit werkt de vorming van gezinnen in de hand. Bij «Schmiere» zijn de niet legale huwelijken betrekkelijk zeldzaam. Eendags — en seizoenminnarijen en het zoogenaamde concubinaat bloeien te weliger, naarmate de bodem zelf weelderiger is, waarop de menschen tieren.

In verband met den opbloei der industrie in Duitschland en Oostenrijk nemen de «Schmiere» af en de seizoen-theaters toe. Dat zou verblijvend zijn, als niet tegelijkertijd in de laatste tien jaren, de gages lager werden. Alleen voor de koorzangers en zangeressen zijn ze gestegen. De oorzaak is te vinden in de vele toneelscholen; die aldoor meer jongelieden uit de goeode burger-klasse voor het theater afleveren. Dezen vinden dan al spoedig engagementen — weliswaar tegen lage gages — maar ze overvoeren toch de markt. Goede koorzangers zijn echter dun gezaaid. Toneelspelersvakverenigingen, met het doel den stand te verheffen of de verlaging der loonen tegen te gaan, hebben tot heden weinig of niets uitgericht. Een vereeniging om loonquaesties uit te vechten, naar proletarischen trant, is ondenkbaar. Ten eerste vormen toneelspelers zelven een ahangsel van de burgerlijke klasse — ze zijn er als ware 't de franje van en ze zuigen de burgerlijke tradities in — en ten tweede vinden de vrouwen geen aanleiding om zich voor loonsverhooging warm te maken, aangezien de prostitutie haar een ruim jachtveld aanbiedt, waarop zij wild te over vinden, zonder dat zij daarbij hebben te vervallen tot de gewone prostitutie, met al haar bij uitstek afkeerwekkends. Het is in elk geval vergulde prostitutie.

Tot zoover B. B. Ik geloof niet, dat in ons land de toestanden — zelfs van de enkele reizende toneel-troepen, zonder vaste standplaats — die er nog zijn, zóó armzalig zijn, als zij hier geschetst worden. Misschien, dat er onder onze lezers zijn, die er meer van weten en hunne ervaringen willen mededeelen.

ROTTERDAMSCH KRONIEK.

„Le Duel.”

127e opvoering van „*Allerzielen.*”

Over „Le Duel”, dat het Rotterdamsch Tooneel-gezelschap hier heet vertoond, is in dit blad naar aanleiding van de Amsterdamsche opvoering gesproken. Beschrijving is derhalve nu overbodig.

Het heeft hier een vrij groot succès gehad, waaraan het voortreffelijk spel van drie der hoofdpersonen en de fraaie, naar de Comédie-opvoering geregelde aankleding, wel 't allermeest zal hebben bijgedragen.

Want het stuk zelf, dat bij de lezing in het bijvoegsel van *l'Illustration*, inderdaad verwachting wekte, verwachting omdat het vernuft van den auteur, den academicien Lavedan, in zoovele gedeelten van den uitmuntend geschreven dialoog, van waarlijk buitengewone fijnheid en sterke doordringendheid leek, omdat hier waarlijk een groot denkbeeld verstandelijk — niet gevoelig — zeer krachtig gedramatiseerd leek. Léék!

Heeft de droge Hollandsche vertaling het vernuft ver-rauwd, de kracht der gedachte gebroken, heeft de consequentie van een bewondering uit lectuur van de Fransche brochure, tegenover de Hollandsche vertooning, wellicht een ontgooche-

ling gebracht? Hier, bij de vertooning, was „Le Duel” maakwerk, knap en handig, maar van idee o zoo oppervlakkig, van dramatische actie eigenlijk zoo onbeduidend.

In het conflict tusschen den geestelijke en den vrijdenker, den pastoor en den dokter — van wien de eerste door Frits Tartaud uitnemend werd gespeeld — was de dokter zoo weinig tegenhanger, bood hij zoo weinig een subject, dat aan de religieuse opvattingen van den geestelijke tot fond kon dienen; door eigen resultaat van opvatting en eigen denken was hij zoo weinig een tegenpartij, dat van den strijd eigenlijk weinig meer bleef dan een nog al plomp dreinen met banale atheïstideetjes, tegenover een ook niet zoo diepgaande religieusheid. De heer De Jong, die de dokter speelde, zocht schier uitsluitend zijn kracht in stemverheffing en rauw-doen. Misschien was ook dáárin iets van de oorzaak tot de teleurstelling die de „Duel”-opvoering gaf. Eén der partijen was geen partij.

Maar ook als, wat deze atheïst te zeggen had, zorgvuldig genuanceerd en delicateser gezegd was, zou dan de indruk verkregen zijn, dien men na de lezing had verwacht. Zelfs dit valt te betwijfelen. Want een sterk argument had, óók in verkeerde zeggung, gevoeld moeten worden en meer dan brutaal woordgepraal met versleten vrijdenkersgedachten bleek nergens.

Zoo bleef een zeer knap, zeer tooneelmatig stuk, dat bezighield met wel eenige spanning naar den afloop, maar dat niets méégaf, dat ook voor den toeschouwer uit was na het laatste bedrijf.

Een herinnering aan het bewonderenswaard spel van de heer en mevrouw Tartaud en den heer Alex Faassen blééf. De geestelijke, de hertogin de Chailles, die haar aandeel heeft in den ideën-strijd en de bisschop, wien het deus-ex-machina-schap is opgelegd, leefden in hun uitbeelding aller voortreffelijkst. Ware „Le Duel” dus iets meer en anders dan maakwerk met vernuft maar zonder diepte, het meest gebleken zijn.

Wanneer men een avond na „Le Duel” Heijerman's „Allerzielen” vertoonen ziet, waarin óók een geestelijke de idee van zijn religieusheid, gelouterd door humaniteit, te verdedigen krijgt — we stemmen toe tegen gansch andere bezwaren — dan kan vergelijking moeielijk teruggehouden worden. Maar dan ook blijkt onze landgenoot verre en verre superieur boven zijn Franschen confrère. Hij heeft het duel op breeder veld gebracht, niet in een vrij onwaarschijnlijk en ook weinig belangwekkend liefdegeval de aanleiding gezocht voor een vastloopen van religieuse consequentie; zijn geestelijke strijd is een grooter en een nobeler strijd: tegen een verwrongen en barbaarsche kleine menschelijkheid.

In Heijerman's bewonderenswaard zinnebeeldig spel voelt men overal echtheid, waarheid en juist gevoelig inzicht. — Onze landgenoot is in zijn spel een iemand die iets te zeggen had, waar Lavedan, een mondaine auteur, naar den smaak van zijn Parijsch publiek, een voor dramatiseren gunstig gevalletje heeft saamgedacht.

D.

DE TOONEELKUS. * * * * *

Lieve Elsa!

Niet ten onrechte stapelt gij in uw laatsten, vurige kolen op mijn hoofd, uit boosheid over mijn lang zwijgen — maar heusch, de wil was goed genoeg, alleen ontbrak mij de stof. De dagen volgen en gelijken elkaar. En als gij meent, dat ik — als vrouw van een beroemden tooneelspeler — toch genoeg afwisseling in 't leven moest hebben, om nimmer om een onderwerp verlegen te zijn, vergist gij u. Wel verkeer ik in vele gezelschappen als aanhangsel, of wilt gij 't liefelijker: als ornament van mijn beroemden man, maar ach, wat men dáár hoort en beleeft, is ook al zóó weinig pikant, dat het nauwlijks eenige herinnering achterlaat. En in het eigen gezin, komt — Gode zij dank — ook niets voor, dat de buitenwereld interesseeren kan. Want het idee van vele menschen, dat zoo'n kunstenaarsgezin, zich door allerlei onderscheidt van een gewoon gezin, mist elken grond. Ons leven vliet daarheen, gelijk alle levens. Onze mannen zijn ons precies even trouw of ontrouw als alle andere mannen hunne ega's en zij hebben in hunne omgeving even zoo veel gelegenheid tot . . . ontrouw, als in elke andere omgeving. Of wordt bijv. een luitenant minder gecourtiseerd, dan een kunstenaar! En een arts tegenover zijn vrouwelijke patienten en een advocaat tegenover zijn vrouwelijke clienten en een principaal tegenover zijn vrouwelijk personeel — zijn daar de gelegenheden minder aantlokkend? Onze kinderen hebben precies even veel of even weinig talent als andere kinderen en onze huishoudens verschillen in geen enkel opzicht van alle andere, d. w. z. zij zijn even ordelijk of onordelijk. Het onderscheid is alleen, dat wij in 't burgerlijke spreken van een huishouden van Jan Steen en in kunstkringen het woord „Bohème” gebruiken, ter kenschetsing van eene bevallige wanordelijkheid.

En wij vrouwen zelve, deelen het lot onzer zusteren aan deze zijde van het voetlicht: wij worden bemind of niet, bedrogen of niet, zijn gelukkig of niet gelukkig, precies zooals het in der Goden raad besloten is.

Weet gij wat men mij al heel dikwijls heeft gevraagd? Of ik niet jaloersch ben, als mijn man mej. . . (volgt de naam van deze of gene mooie, jonge actrice) op het tooneel omhelst en kust. Zoolang ik getrouwd ben — straks 10 jaar — heeft nog bijna niemand, die ik ontmoet heb, vergeten mij deze vraag te stellen. Het is inderdaad vreemd, dat juist die kus op het tooneel, den menschen geen rust laat. Men beseft, dat heel het tooneel er op gericht is illusie te wekken; erkent, dat de kunst niet anders bedoelt dan te geven een reflex van het leven, niet de werkelijkheid zelve, maar haar afspiegeling. Men is er ten volle van doordrongen, dat de handelende personen in een komediestuk elkaar niet feitelijk slaan en vermoorden, dat een uitgedeelde oorveeg niet den acteur, mijnheer X geldt, maar de persoonlijkheid, die door X wordt voorgesteld, zoodat die oorveeg met zijn werkelijk „Ik” niets te maken heeft. Het

zal niemand invallen een acteur te vragen: slaap je werkelijk, als je op het tooneel snurkt — of ga je inderdaad dood — als je ligt te stuiptrekken? Maar de kus, de tooneelkus, daar kunnen ze niet overheen, die laat de menschen geen rust. Ik moet ronduit verklaren, dat ik die belangstelling niet begrijp. Wordt de kus dan niet gegeven — gelijk elke handeling ten tooneele wordt verricht — op 't „wachtwoord”, precies op 't moment, dat het in de brochure staat aangegeven? Tot mijn schande moet ik bekennen, al meermalen den aanleg van een Otello in mij te hebben ontdekt — maar zeker nooit onder den indruk van een tooneelkus. Ik zou het integendeel zelfs zeer stuitend vinden en het zou er mij geheel uit helpen, als een Romeo in zijn hartstochtelijke liefde-scène voorzichtig zijn mond langs den wang van Julia liet glijden, in stede van haar met passie te omhelzen — al ware hij duizendmaal mijn beminde. Men stelle zich eens voor, wat er al door het hoofd van een artiest gaat, als hij daar voor het publiek staat, waar hij zich al mee heeft bezig te houden, waarop te letten! Dat hij zegt wat hij te zeggen heeft en zijn wachtwoord niet verzuimt, dat hij niet op de sleep van Julia trapt, dat zijn baardje niet loslaat, de schmink niet van zijn gezicht raakt — kortom, hij is zóó danig gepreoccupeerd met allerlei dingen, dat hij bij het kussen, wel aan iets anders heeft te denken, dan aan al datgene, wat de dichters als den liefdekus bezingen, den liefdeskus, tegelijk in hoogste extase en laagsten zinnedrift gegeven.

Bij dilettantenvertooningen, waar de repetities geen ernstigen arbeid beteekenen, maar pretjes, waarop niet alleen thee en taartjes, maar ook trouwlustige jongedochters gepresenteerd worden, mag zoo'n kusje op het tooneel, meer *in* hebben en het begin zijn van het ... einde — maar evenmin als men de liefhebberskomedie, al is ze nog zoo verdienstelijk, kan vergelijken met de volmaakte uitbeelding op het groote tooneel door eerste en gerijpte kunstenaars — zóó weinig mag men den dilettantenkus, met den kunstenaarskus op één lijn stellen. En zelfs, geloof ik, dat ook bij dilettanten — dat *juist* bij dilettantenals zij voor het publiek staan — de gemoedstemming er niet naar is, om zich in werkelijkheid te goed te doen aan den kus, dien het stuk voorschrijft, dat zij te geven hebben.

Dat tusschen de dames en heeren van het tooneel wel eens betrekkingen ontstaan, die over de grens gaan van het kameraadschappelijke, wordt niet door mij ontkend — maar zulke liaisons ontstaan uit anderen oorzaak, dan uit den kus op het tooneel. De kus, die der liefde oorsprong is, wordt heusch niet op een wachtwoord gegeven. Het is voor 't overige amusant de preutscheid en goede merken, die de dames uit de burgerlijke en groote wereld afficheeren, tegenover dat kussen op het tooneel. „Het moet vreeselijk zijn” — roepen ze met gilstemmetjes. „je zoo maar voor en door de heele wereld te moeten laten zoenen!” De heeren zijn royaler en benijden hun geslachtenooten op het tooneel, als zij in de armen vallen eener mooie actrice. Toch is er zoo weinig

reden voor ijverzucht. De tooneelkus is een requisiet als elke andere en slechts onartistiek aangelegde menschen zullen er wat achter zoeken — gelijk ook het naakte mooi van een antiek beeld hun een prikkeling is der zinnen. Den reinen is alles rein.

Ziezoo — nu heb ik toch nog een fatsoenlijken brief bij elkaar gekregen, ten geleide van den kus, dien ik u in gedachte geef — maar die veel hartelijker is, dan de optima forma gewisselde kus op het tooneel.

MARIE DRACH. 1)

(*Bühne und Welt.*)

1) Haar man Emiel Drach, was indertijd te Frankfort geëngageerd en heeft hier bij Van Lier eens den Faust gespeeld met Pössart als Mephisto.

INGEZONDEN.

(buiten verantwoording der redactie).

GOES, 6 October 1905.

M. d. R.

Vergun me s. v. p. een weinig ruimte in Uw tijdschrift, naar aanleiding van het ingezonden stuk met het opschrift „Waardige Journalistiek”, in Uw vorig nummer geplaatst.

Niet om den heer van Riemsdijk daar op te antwoorden, — deze heeft door den toon van zijn schrijven zoowel, als door den inhoud van een particulier briefje aan mijn adres, elk recht op een antwoord van mijne zijde verbeurd — maar om Uwe lezers in de gelegenheid te stellen het *audi et alteram partem* toe te passen.

In de eerste dagen van September kwam de heer Molhoek op mijn bureau mij vertellen, dat de heer Bouwmeester van plan was ook hier in Goes, vóór zijn vertrek naar Indië, afscheid te komen nemen. Op mijn vraag, met welk stuk de heer B. hier dacht te komen, antwoordde de heer M. dat dit waarschijnlijk zou zijn met „*Se non è vero*”.

Nu was ik door recensenten, welke ik ten volle vertrouwd, mondeling en schriftelijk tot de wetenschap gekomen, dat dit stuk, om geen ander woord te gebruiken, vervelend was, en Bouwmeesters talent er volstrekt niet in 'tot zijn recht kwam.

Voor U, mijnheer de Redacteur, groote-stadsmenschen, beteekent het niet veel, of ge al eens een stuk ziet, waarbij ge U verveelt. Ge gaat een volgende week, of misschien wel een volgenden dag een ander zien en denkt aan het vorige niet verder.

Maar geheel anders is het met ons inwoners eener kleine stad. Wij genieten slechts zelden, misschien een keer of drie per winter, van het tooneel, en voor ons is het dus lang niet onverschillig, welk stuk men ons opdischt. Wij moeten daar een tijdlang op teren.

Gij zult U dus kunnen voorstellen, dat noch de heer M., noch ik, veel lust hadden in een stuk, later in een blad, dat U, mijnheer de Redacteur, naar ik meen, zeer na staat, kortweg een „wan-

gedrocht" is genoemd. Wij besloten dus pogingen aan te wenden, den heer B. te bewegen met een ander stuk te komen.

Ik wist toen van een bestaand contract nog niets af.

Schier heel Nederland heeft het betreurd, dat de heer B. in een stuk als „Se non è vero" afscheid heeft genomen, en wij zouden niet het recht hebben, den heer B. te verzoeken met een ander stuk te komen?

Ik heb van dat verzoek melding gemaakt in de *Goesche Courant* en toen tevens als mijne meening uitgesproken, dat het publiek hier de dupe werd van eene verhouding tusschen auteur en acteur. Dat blijft mijne overtuiging en ik ben daarin versterkt, nadat ik gelezen heb, wat de briefschrijver „Uit de Hoofdstad" in de *Prov. Gron. Ct.* schreef. Deze zegt o. a.:

„O! wat hadden wij den genialen kunstenaar gaarne in een hem waardiger stuk zijn afscheidsvoorstelling zien geven!

Maar dit kán niet, want Bouwmeester was met handen en voeten aan „Se non è vero" gebonden. Hij had zich per *contract* verbonden dit stuk overal in den lande voor zijn vertrek naar Indië te spelen en hiermede bereikten de schrijvers een succes volkomen ongeëvenaard aan de waarde van het stuk. Dat zij hiervoor Bouwmeester op hun beurt óók weer helpen ligt geheel in de lijn en men zegt, dat de kosten van den overtocht voor de leden van „Haarlemsch gezelschap" voor een groot gedeelte door de auteurs — of liever door den eersten — wordt betaald.

Met grooten tegenzin hebben — volgens een verklaring van Bouwmeesters zoon Raphaël — de acteurs dit tooneelspel ingestudeerd en zouden veel liever in een beter stuk zijn opgetreden als het maar in hun macht had gestaan."

Zoo koopt men kans op succes.

En wat is nu het geval? Het succes is uitgebleven en het Nederlandsch publiek is van de gelegenheid, om Bouwmeester in een van zijn krachtige rollen afscheid te zien nemen, beroofd, door zucht naar eer van een tweetal schrijvers; of laat ons den heer Buysse uitzonderen; deze toch, die een naam te verliezen heeft, zal nu wel uit deze firma tot het fabricereen van tooneelstukken treden.

Later, toen ik uit een brief van den heer v. Riemsdijk had vernomen, dat er een contract bestond en dus de heer B. hier in geen ander stuk *kon* optreden, heb ik, ter wille van den kunstenaar, het publiek geadviseerd in vredesnaam maar over het stuk heen te stappen en B. te gaan huldigen.

Het komt helaas maar al te vaak voor, dat redacties van plaatselijke bladen, tegelijk met de advertentie van eene tooneelvoorstelling, beloven een woordje „tot opwekking van het publiek" in het redactioneele gedeelte van hun blad te zullen plaatsen. Uit andere steden worden dan telegrammetjes opgenomen, gewagende van „enorm succes", zooveel maal „teruggeroepen", enz. enz.; en het publiek, dat niet bevroedt, dat deze telegrammetjes gewoonlijk afkomstig zijn van impressario's, auteurs of directeuren, vliegt er in en komt in grooten

getale op, om dan later te bespeuren, dat het bij zijn litterairen neus is genomen.

Aan die dingen doet de *Goesche Courant* niet mee. Zij meent dat zij er is, om het publiek te waarschuwen tegen iets prulligs, dat zal worden vertoond, dan heeft meteen hare aansporing, om te gaan zien, wanneer er iets goeds wordt gegeven, meer vertrouwen en meer succes. Van een dergelijk systeem, trouwens het eenig gepaste, profiteert het publiek en ik blijf van meening, dat een blad in de eerste plaats het publiek juist behoort in te lichten en niet ten koste van het publiek acteurs en auteurs ter wille moet zijn.

Dat bij dergelijken gang van zaken een auteurtje wel eens geweldig boos wordt en begint te schelden, och dat is iets, waarvan een journalist, die een tijdje in het vak is, geen grijze haren, indien hij die nog niet heeft, zal krijgen.

Hoogachtend,

Uw dinstw.

RIJKENS.

Hoofdredacteur der Goesche Courant.

KNIPSELS EN SNIPPERS * * * * *

Goed nieuws.

Een nieuw stuk van I. N. A., de schrijfster van het zeer verdienstelijke *Eene Moeder* — verleden jaar bij de Kon. Vereeniging opgevoerd — is door die Vereeniging aangenomen en zal in Februari a.s. worden vertoond. De titel is: *De Veroveraar*, een Spel in 5 bedrijven.

* * *

De eereavond van den heer Clous, ter herdenking van zijn 25-jarig jubilaecum als tooneelspeler, zal te Amsterdam plaats hebben, in de tweede helft van November. Hij zal optreden als Olivier de Jalin in *Le demi Monde* van Alex Dumas fils.

* * *

Den 7den October heeft Louis Bouwmeester, met zijn gezelschap, per Koningin Regentes de reis naar Ned. Indië aanvaard. Hij is met veel hartelijkheid uitgeleide gedaan. Een mannenkwartet zong hem van den steiger der mailboot afscheidsliederen toe en de kapel der dienstdoende schutterij eerde hem met muziek.

* * *

Otello.

In oude papieren der familie Calergi te Milaan zijn bijzonderheden gevonden betreffende den persoon van Otello. — Zij zijn nu opgeborgen in het wetenschappelijk en letterkundig Instituut te Venetië. — Otello is geweest Nicolo Querini, de zoon van Francesco Querini, en Desdemona de dochter van Palma Querini. Beiden behoorden dus tot den hoogsten adel te Venetië en tot met elkaar vermaagschapte families.

De geschiedenis welke Shakespeare heeft gedramatiseerd is gebeurd in 1542 in de St. François-kerk te Rethymnon, een stadje aan de noordkust van het eiland Kreta, waarheen Desdemona was gevlucht. De kerk bestaat nog, maar is tot moskee veranderd.

Uit het testament van Antonio Calergi blijkt, dat zekere Cintio, de schrijver van de „Hecatombithe” („Honderd verhalen”) zijn vriend was en dat Shakespeare aan die verhalen het onderwerp van Otello heeft ontleend. Cintio, of in latijn Giraldu Chinthius, is de schuilnaam van Jean Baptiste Giraldu, een dichter en letterkundige in 1504 te Ferrara geboren, en 30 December 1573 in dezelfde stad overleden. Diens werken verschenen te Mondovi in 1565, en werden in 1853 te Turijn opnieuw uitgegeven. Deze uitgave werd in het volgende jaar (1854) in het Fransch vertaald, doch van de uitgave tijdens het leven van Shakespeare bestaat geen vertaling; men kan dus niet precies aangeven uit welke bron deze geput heeft.

Desdemona beteekent „demoiselle de la maison des démons”, en is volgens 't verhaal van Cintio

op een bijzondere en wreede wijze gedood. Otello had namelijk de uitvoering van zijn wraak aan den luitenant van zijn schip opgedragen. Deze verborg zich bij de deur der kajuit waar de jonge vrouw sliep en maakte eenig gerucht. De moor beval Desdemona te gaan zien wat er gebeurde. Zij opende de deur en kreeg een zak zand over het hoofd; welke door meerdere gevolgd, haar deden stikken.

Otello, aldus tegenwoordig bij haar sterven, overlaadde haar met verwijten en beleedigen. Legt Shakespeare's held, ondanks zijn blinde jaloezie, niet zulk een wreedheid aan den dag, toch komt de Otello in het verhaal met dien in het drama hierin overeen, dat geen van beiden treurt over den dood der jonge vrouw, wier onschuld is erkend.

ADVERTENTIËN.

A. SERNÉ & ZOON
Groeneburgwal 56, Amsterdam.
MAGAZIJN VAN
COSTUMES VOOR OPTOCHTEN,
CARNAVAL, TOONEEL EN FEESTEN.
Prompte bediening.

Bij hoest en verkoudheid
gebruike men:

Kraepelien & Holm's
Salmiak-Pastilles,
Mentha-Pastilles,
of Bloemen-Pastilles.

IVENS & Co.

Hofl. van H.M. de Koningin.

AMSTERDAM,
Rokin 164 b/d Munt.

FOTO TOESTELLEN
BENODIGDHEDEN.

Nijmegen, Amsterdam, Groningen, Den Haag.

Brochure „Fotografeeren kan iedereen” op aanvraag.

Abonneert U op „HET TOONEEL”.

Tarief van Advertentiën in HET TOONEEL.

Bij abonnement te plaatsen binnen 9 maanden:

Per	100	regels	à	9	cts.
„	250	„	„	8	„
„	500	„	„	7	„
„	1000	„	„	6	„
„	1500	„	„	5	„

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^{v/h} ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN,

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS, FRANCO PER POST.
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

INHOUD: Officieel. — De Broeders van St. Bernhard. —
Sir Henry Irving. — Ingezonden. — Verbetering.

Wat voor de redactie bestemd is, adres-
seeren aan den redacteur, Johannes Verhulst-
straat 25.

* * * * * OFFICIEEL. * * * * *

Buitengewone Algemeene Vergadering
van het Nederlandsch Tooneelverbond
te 's Gravenhage, in het Zuid-Hol-
landsch Koffiehuis op Zaterdag, 9 De-
cember 1905, des voormiddags half elf.

PUNT VAN BEHANDELING:

Het gewijzigde voorstel der Commissie tot onder-
zoek naar de noodwendigheid eener Reorganisatie
van de Tooneelschool, gelijk dat, in overleg met
de Commissie van Beheer en Toezicht, definitief
is vastgesteld.

In de voorstellen, door genoemde commissie
gedaan aan onze leden, door bemiddeling der Af-
deelingsbesturen, in druk ter inzage verschaft, zijn
de na te noemen veranderingen gebracht en door
onze Commissie van Beheer en Toezicht op de
Tooneelschool in verband met den oorspronkelijken
tekst mede aanvaard; te weten:

1°. de Reorganisatiecommissie *trekt in haar
voorstel* tot wijziging van art. 15 (thans 16).

Zie voorstel, luidende als volgt:

toe te voegen aan art. 15 (thans 16) als tweede
lid: „Tenminste één der leeraren in spel en voor-
dracht mag niet zijn verbonden aan een tooneel-
gezelschap. Voorts is het den Directeur, alsmede
aan dezen leeraar niet geoorloofd eenige betrek-
king te bekleeden tenzij met toestemming van de
Commissie van Beheer en Toezicht”;

2°. stelt voor toe te voegen aan art. 13 (thans
14) — afgezien van de voorgestelde wijzigingen
aan te brengen in al. 2 van dat artikel, welke
blijven gehandhaafd, als laatste alinea:

„Het is den Directeur niet geoorloofd eenige
betrekking te bekleeden buiten de school, tenzij

met toestemming van het Hoofdbestuur, gehoord
de Commissie van Beheer en Toezicht”.

N.B. Het gedrukte voorstel luidt:

„te vervangen in art. 13 (thans art. 14) de
woorden „een der vakgroepen omschreven in art.
2 sub. a en b” door: „tenminste een der vak-
groepen omschreven in art. 2 sub. a, b en c”.

Toe te voegen art. 15 (thans 16) als 3e en
4e alinea:

Met het onderwijs in vakgroep *f* zullen ^{aan} ~~voor~~
^{2 leeraren} ~~mogelijk~~ worden belast minstens één leeraar en
een leerares, van wie er één niet aan eenig ^{zooals}
tooneelgezelschap is verbonden en in het algemeen ^{door}
geen betrekking buiten de school mag bekleeden, ^{zooal}
tenzij met toestemming van de Commissie van
Beheer en Toezicht.

Afwijking van dezen regel is slechts geoorloofd,
indien bij eenige benoeming onder hen, die overigens
in aanmerking komen, niemand is aan te wijzen,
„die aan de gestelde eischen voldoet”.

Toe te voegen aan art. 16 (thans 17) als 2^e alinea:

„Zoolang aan het bepaalde in art. 15 al. 3 niet
is voldaan, geschiedt de benoeming van ^{meer} ~~leeraren~~ ^{van der}
in vakgroep a telkens voor drie jaren; een nieuwe
benoeming in strijd met den daar gestelden regel
zal niet mogen plaats vinden, alvorens de Commissie
door oproeping is gebleken, dat het geval, bedoeld
in art. 15 al. 4 aanwezig is”.

Ten slotte zij hier opgemerkt dat de Commissie
niet wil geacht worden *vast te houden* aan het
in de voorloopige raming der kosten van het
onderwijs door haar genoemde cijfer voor de be-
zoldiging van een 2e leeraar (2e leerares) in voor-
dracht en spel, doch dat zij een salaris van f 500
à f 600 voor dezen leeraar (deze leerares) wen-
schelijk acht.

De algemeene Secretaris
FRITS LAPIDOTH.

DE BROEDERS VAN ST. BERNHARD.

In No. 16 — jaargang 1904/5 — van Het
Tooneel, vindt men, overgenomen uit het »Kleine
Journal« het volgende bericht: »De Broeders van
St. Bernhard, het bekende tooneelspel van Prof.

Anton Ohorn te Chemnitz, is aldaar op aandringen van den Prelaat van het klooster Tepl, Helmer, verboden.

De Prelaat heeft den schouwburgdirecteur een bedrag van 1000 Kronen gezonden als schadeloosstelling. Prof. Ohorn maakte, vóór hij zijn katholiek geloof afzwoer, deel uit van de Cisterciënser orde te Tepl.»

Het is dit stuk, dat — in een vertaling van Taco H. de Beer — door de Ned. Tooneelvereniging ll. Vrijdagavond voor het eerst is opgevoerd en waaromtrent de gevoelens, wat het kwetsende dat daarin vervat zou zijn voor de katholieke kerk, ten onzent verdeeld blijken.

Terwijl in de meeste dagbladverslagen, die ons omtrent de voorstelling onder het oog kwamen, geconstateerd wordt dat het stuk volstrekt niet getuigt tegen de katholieke kerk — zelfs niet tegen hare instelling van kloosters — zijn er ook, waaruit blijkt, dat de verslaggever (of geefster) ten ernstigste in haar — ik wil niet zeggen godsdienstig gevoel — maar haar welvoegelijkheidsgevoel getroffen is; ook al weer niet door het anti-katholieke, dat het stuk zou bevatten, maar doordat zij in 't algemeen geen vrede heeft met het op de planken brengen van godsdienstkwesties. Ik vermoed echter, dat zij meer bedoelt het volbrengen op het tooneel van kerkelijke handelingen. Want ik herinner mij niet, dat van haar ook een protest is uitgegaan tegen Lavedan's *Duel* en ben er benieuwd naar of zij bijv. Sardou's *Daniel Rochat*, Heyermans' *Allerzielen* in de ban zou willen doen.

Intusschen is door het plaatselijk comité der Katholieke Sociale Actie tot B. en W. het verzoek gericht, de verdere opvoering van het tooneelstuk *De Broeders van St. Bernhardus* te verbieden, «daar dit tooneelspel in hooge mate kwetsend is voor de godsdienstige gevoelens van een groot deel der ingezetenen en tot versterking der openbare orde aanleiding zou kunnen geven».

Wat ons zelve betreft, hoewel wij ook wel even verontrust opkeken, toen wij in de eerste acte verplaatst werden in een kloosterzaal met al die getonsureerde monniken en in het derde bedrijf in een kapel met altaar en al de kerkelijk-katholieke vormen, tot in hun details zagen in acht nemen — was dat toch meer omdat wij met eenige vreeze ons afvroegen: wat zullen kerkelijke, wat zullen katholieke menschen daarvan zeggen, dan omdat wij zelf ons er door beleedigd achtten. En ook heeft ons niet gekwetst de schildering zelve, die de schrijver van het kloosterleven geeft, als zou zij denigreend zijn. Wij erkennen echter, dat het hier eenvoudig een quaestie geldt, niet zoozeer met betrekking tot het antwoord op de vraag, die Gretchen tot Faust richt, hoe het met onze religie staat, dan wel in verband met de opvatting, die wij zijn toegedaan omtrent den aard der *menschen* in het algemeen en dus ook omtrent die, welke in dienst zijn der of eene kerk.

Wie opgevoed is in den eerbied voor den dienaar der kerk — afgezien van zijn mensch-zijn — in den eerbied voor kerkelijke instellingen — afgezien van fouten, misbruiken, die haar kunnen

aankleven — zal zich ongetwijfeld door een stuk als de *Broeders van Sint Bernhardus* gegriefd achten. En dat de kerkelijke hoogwaardigheidsbekleeders zelve niet gaarne wat er verkeerdsvorvalt onder kloosterbroeders, fouten van kerkelijke instellingen, openbaar zien gemaakt, is misschien niet verstandig, maar toch ook al weer... menschelijk*). Want de mensch is nu eenmaal in zwakheid geboren. En ik zag dan ook in wat de schrijver van *De Broeders van Sint Bernhardus* geeft als voorstelling van de verhoudingen der broeders onderling in een klooster, van de verschillende geaardheid der monniken, die met elkaar in botsing komen — eenvoudig de weerspiegeling van onze maatschappij, van onze wereld zelve, waar ook de boozen en de goeden onder één tempeldak leven en nijd en afgunst de geheime krachten zijn, die het beste en edelste zoeken te ondermijnen. Als het stuk begint, vernemen wij dat de overste van het klooster, die door de goede elementen onder de paters, ten hoogste wordt geacht en dus een waardig mensch moet zijn, stervende is. De prior die thans het beheer voert, blijkt een kortzichtig, geestelijk geborneerd man te zijn, die in pater Simon een maar al te gediensstigen steun vindt voor zijn streven om de broeders door een stelsel van spionage in hun vrijheid van denken en doen te knotten. Zoo worden wij getuigen gemaakt van eenige scènes, waarin paters, die zich niet willen onderwerpen aan het regime, dat hen verbiedt andere dan kerkelijk goedgekeurde boeken te lezen enz. enz., tot de orde worden geroepen en voor hun vergrijpen tot straffen veroordeeld. Daarnaast echter worden wij in kennis gesteld met paters, die zich volkomen vrij bewegen en blijkbaar door een jarenlang verblijf in het klooster noch hun geestesopgewektheid, noch hun edele gezindheid, hunne breede levensopvatting hebben ingeboet. En als wij dan ook en den prior, en pater Simon, op laffe wijze zien konkelen om voor de aanstaande keuze van een overste, zich van de stemmenmeerderheid der kloosterlingen te verzekeren, treffen wij er meerderen onder de broeders aan, die hun vierkant in 't aangezicht verklaren, dat zij niet op hunne stem zullen kunnen rekenen. Ja, alles wat wij waarnemen, vestigt bij ons den indruk, dat noch de prior, noch Simon, tot het eeregestoelte zullen worden geroepen, maar de macht in dit klooster aan waardiger handen staat te worden toevertrouwd. In het aldus geschetst verloop der dingen kan dus niets zijn, dat kwetsend is te achten, zelfs niet voor katholieken, dacht mij — tenzij ze zich gegriefd voelen door het feit zelf, dat een aan het kerkelijk leven ontleende stof op de planken is gebracht. Er zijn er, die alles wat tooneel is, zonde vinden. Het calvinisme bijv. heeft er zich altoos afkeerig van betoond — maar het zou toch niet aangaan in zijne aversie, het criterium te zoeken voor wat al dan niet geoorloofd is op de planken te worden behandeld. Als men het tooneel als ge-

*) Ongetwijfeld geen gering blijk van goedertierendheid van dezen prelaat, die zeker getuigt voor zekere breedheid van handelen.

oorloofde kunstuiting verwerpt — houdt alles op.

De strijd, waarvan wij in *De Broeders van Sint Bernhardus*, de voorbereiding bijwonen: de strijd om het overste-schap in het klooster en waaruit de stuwkracht kon zijn geboren eener belangwekkende handeling, die den karakters, welke in dien strijd gemoeid worden, een uitnemende gelegenheid zoude aanbieden om zich voor ons oog te ontvouwen, die strijd wordt door den auteur halverwege losgelaten. Een grove fout. De toeschouwer, die zich door een dramadichter een bepaalde richting ziet ingeleid, maar niet tot het einde wordt gevoerd, daar hij hem halverwege in den steek laat of een heel anderen weg uitzendt, dan hij oorspronkelijk deed verwachten — zulk een toeschouwer heeft reden boos te worden, want hij voelt zich om den tuin geleid. En voor een toeschouwer, die boos wordt — boos op den *schrijver* — is het stuk zoo goed als verloren.

De heer Anton Ohorn, die ergens professor in schijnt te zijn, blijkt geen professor te wezen in de dramatiek. Hij heeft bij de compositie van zijn stuk den misslag begaan van op twee gedachten te hinken. Dies is zijn stuk zelf gaan hinken. Naast het onderwerp: de strijd die ontbrandt om de keuze van een nieuwen overste — heeft hij een tweede quaestie gesteld. Deze: wat de katholieke, die zelf innerlijk volstrekt geen roeping gevoelende voor het klooster, heeft te doen, als nochtans zijn ouders er hem toe dwingen monnik te worden! Inderdaad wordt Ferdinand Döbler in een haast onmogelijke positie geplaatst, tegenover een voor haar wenschen ontoerekenbaar bigotte moeder en een aartsdommen vader — maar dan toch zijn vleeschelijke ouders! — die hem den kloostercel indrijven, omdat zij 't anders, ieder op zijn manier, besterven zullen. Want tot overmaat maakt de auteur van de moeder een zwakke vrouw, die nauwelijks van het ziekbed is opgestaan en die men — wil men haar niet weder doen instorten — niet moet tegenstreven en van den vader een hartlijder, wien elke emotie moet worden bespaard. De auteur heeft zich uit den neteligen toestand, waarin hij zijn personen heeft geplaatst, zoeken te redden door den knoop ten slotte eenvoudig door te hakken en Ferdinand, als hij zijn proeftijd in het klooster heeft doorgebracht, op het beslissend oogenblik, dat hij de bindende gelofte moet afleggen, zich te doen terugtrekken. De vader plonst dan morsdood neer en de moeder valt voorloopig in zwijm.

De auteur heeft wel getracht in Ferdinand een element van schuld te leggen, om het noodlot, waaronder hij voor heel zijn volgend leven gebukt zal gaan, te rechtvaardigen — aangezien hij immers door de kerkelijke gelofte te weigeren, de zijnen ouders gedane gelofte schond — maar daar gelaten of dit tweede onderwerp meer of minder gelukkig behandeld is — het kan niet anders als den indruk, dien *De Broeders van Sint Bernhardus* bestemd is te maken, verdeelen. En dat het feit, dat iemand als Ferdinand, die de roeping mist, met het klooster zich niet verzoenen kan, niets *tegen* het klooster zelf bewijst, behoeft zeker niet te worden aangetoond. Daarin zijn slechts innig

geloovende, onderworpen zielen op hunne plaats.

Ik heb mij in mijne beschouwing misschien wat te zeer laten beïnvloeden door het pogen aan het stuk van Anton Ohorn, zijn aan den katholieken godsdienst vijandig toegeschreven karakter te bestrijden. Het is trouwens teekkenend, dat in een schier uitsluitend roomsche stad als Weenen, waar de overheid er met haar recht van censuur „aus moralischen und religiösen Gründen”, anders al heel gauw bij is, *Die Brüder van St. Bernhard* in het Deutsche Volkstheater avond aan avond wordt gespeeld. Maar misschien dat, ter verklaring van dit verschil van inzicht, rekening is te houden met het schier uitsluitend katholieke der Weener burgerij, in tegenoverstelling van het gemengde onzer bevolking.

Het stuk voldeed — dank zij de min of meer verantwoorde, maar toch op het moment zelf pakkende scènes — bij de vertooning te Amsterdam zeer goed. De gelukkige vertooning bracht daartoe ongetwijfeld het hare bij. Een prachtcreatie leverde de heer v. d. Horst als de oude pater Fridolin en onder hen die voorts iets typeerends aan hunne uitbeelding wisten te geven, behooren de hh. Ternooy Apèl, Post, van Warmelo, Brandenburg, Abbas, Hissink. De heer Holkers was als Prior te veel Holkers. Voorts gaf de heer v. d. Lugt Melsert goed den trouwhartigen Frans Richter weer en was de heer Musch uitmuntend in zijn episodische rol van houtvester. De twee vrouwrollen waren in handen van de dames Marie Haspels, die de vrome moeder goed weergaf en S. de Boer, die ook mag worden geprezen.

De oude Döbler is door den auteur al zóó ploertig geteekend, dat de acteur — de heer Barendse — daarmede bij zijn typeering terdege rekening moest hebben gehouden.

* * * * SIR HENRY IRVING. * * * *

(1838—1905).

(Onze landgenoot, J. T. Greyn, te Londen, die niet weinig gedaan heeft tot opbeuring van het Engelsche Tooneel en het door en door kent, geeft in de Sunday Times van 15 October, een waardeering van den overleden kunstenaar. Hij schrijft o.a. het volgende: «Men noemde hem een vorst en hij was inderdaad de eerste gentleman in zijn beroep. Ook degenen, die hem niet zeer waardeerden als acteur — en zoo waren er velen — schoten nooit te kort in de erkenning van zijn merkwaardige en hooge persoonlijkheid. Hem — uitsluitend aan hem — is het te danken, dat in Engeland de tooneelspeeler een meer geachte plaats inneemt, dan ergens anders ter wereld.

Zijn groote vermaardheid als tooneelspeeler verklaren, is niet gemakkelijk. De meening omtrent zijn genie was onder de Engelschen zeer verdeeld en over 't algemeen kwam de vreemdeling er niet spoedig toe hem van harte te bewonderen. Eigenaardigheden in houding en spraak stonden zijn onmiddellijk succes in den weg. En door menig-een werd hij meer uit traditie bewonderd, dan uit overtuiging. Hij was groot in de uitbeelding van

krachtmenschen: Shylock, Lodewijk XI, Becket, de koningen in Shakespeare's drama's — in karakters, waarin humor of sarcasme dominanten zijn — maar sleepte niet mede in minnaarsrollen. Waar hij boven de menschen had uit te steken, verhieft hij zich ook boven zijn medespelers. In passieve rollen of in dezulke waar hij als minnaar op hetzelfde plan had te staan met de minnares, haar spel had te steunen, gelijk zij 't hem deed — was Sir Henry nooit op zijn best. In het dagelijksch leven regeerde zijn hart het hoofd; op het tooneel had het intellect den boventoon... »

Wij achten het niet zonder belang, deze kenschets hier over te nemen en geven voorts gaarne het woord aan twee onzer gewaardeerde medewerkers, wier meening over Irving gelijk dat van den heer Greyn, van waarde is, als zijnde gegrond op eigen aanschouwing. REDACTIE).

Bij naarestige doorlezing van al wat er, in de buitenlandsche groote pers, over Sir Henry Irving geschreven werd, meestal matelooze lof bij matige poging tot karakteristiek, leek me het oordeel van den goeden Duitschen schrijver over tooneelzaken, Dr. Max Meyerfeldt te Berlijn, wel 't best geslaagd, het scherpst, maar ook het eerlijkst.

En dit oordeel valt zoo curieus volkomen uit de lijn van 't elkaar-napraten over Irvings reusachtige waardij, is zoo oprecht en zoo raak, en stemt — dit mag bescheidenlijk worden opgemerkt — zoozeer overeen met mijn eigen indruk van Irving, dien ik in Coriolanus en Shylock zag, dat ik den Tooneellezers het voorrecht van Dr. Meyerfeldts oordeel gaarne zou willen gunnen.

Met Henry Irving heeft de Engelsche tooneelspeelkunst haren ouden meester en haren beroemdsten vertegenwoordiger verloren. Ja, men mag het zonder overdrijving zeggen: de bekendste tooneelspeler der wereld heeft het wereldtooneel verlaten. Want zijn roem was over drie, misschien vier, werelddeelen verbreid.

In Engeland werd hij vergoed, wat de menigte echter niet belette hem zoo weinig te ondersteunen, dat hij zijn theateronderneming moest opgeven.

In Amerika was hij tientallen jaren lang een graag geziene gast. Zuid-Afrika en (vergis ik mij niet) Australië jubelden hem toe en brachten hem koninklijke eer.

En hij was een koning in zijn kunst, of hij moet het in zijn besten tijd — long, long ago — geweest zijn. Want zijn naam wordt met Macready en Garrick in één adem genoemd. Als de laatste der waarlijk groote Engelsche tooneelspelers zal hij de historie ingaan en in Westminster Abbey is hij begraven.

Over zijn bewogen leven kan men de encyclopedieën raadplegen.

De natuur had dezen koopmanszoon, die op een dag van zijn kantoor wegliep, omdat hem de plankenkoorts beet had, schitterend bedacht. Hij kreeg van haar één van de prachtige karakterkoppen, die men alleen in Engeland en misschien nog in Amerika aantreft. Op al zijne portretten zijn een paar stralende oogen, onder een majestatisch voorhoofd opmerkelijk. Als men de Dante-

afbeeldingen der Praërafaëlieten bekijkt, niet den norschen kop van den vergramden scholastiker, maar het van zachte melancholie beglansde gelaat van den liefdeszielen, zwarten monnik, dan denkt men zich Henry Irving als model.

Daarbij een slank figuur, tot in zijn ouderdom jong en lenig.

Doch óók de dertiende fee was aan zijn wieg verschenen. De stem, die voor tooneelspelers is, wat de handen zijn voor den musicus, was bij hem in de keel besloten. Zijn spraakorganen brachten het geluid niet in de holte van den mond, maar in de diepere regionen van den slokdarm. Als een gorgelen kwam het er uit. Een voortdurend kraken en kuchen.

Mij is het tot vandaag onverklaarbaar, hoe een mensch met dit orgaan ooit Romeo's liefdesgefluister heeft kunnen verzinlijken.

Later heeft hij in rollen als Richard III, Jago, en dergelijke duivels, die stem noodig gehad, zij moeten gezegd worden met Irvings stem.

Als 21-jarige deed hij in Londen zijn debuut; met welk gevolg blijkt: zeven jaren moest hij de provincie gelukkig maken, éér hij weer in de hoofdstad dorst optreden. Op deze nomade-achtige zwerftochten, door de grauwe kunstlooze handelssteden van Engeland is hem de grotske ellende van zijn stand niet bespaard gebleven.

Misschien daarom heeft hij later zooveel kunnen en willen doen, voor de sociale verheffing van zijn kunstgenooten.

Hoe hij op een avond door den tooneelschrijver Dion Boucicault uit het niets is voor den dag gehaald, dat heeft Irving in zijne mémoires met weemoedvollen humor verteld.

Eerst van het jaar 1871 af, toen hij aan het Lyceum kwam, dateert zijn, in de theaterhistorie ongeëvenaarde, roemvolle loopbaan. Meer dan dertig jaren was Irving de stadhouder van Shakespeare in Engeland; het Lyceum een tempel der kunst. Hij had het geluk in Ellen Terry een gelijke, door velen hooger dan hij geprezen partnerin te vinden. Nu wijdde hij zich uitsluitend aan de vertooning van Shakespeare's stukken (enkele paraderollen uitgezonderd) en hij gevoelde zich zóó geheel en al apostel van den Stratfordse profet, dat hij van de moderne dramaproductie absoluut geen notitie nam.

Hij heeft — en dit is zijn groote roem — een renaissance veroorzaakt van den in Engeland verwaarloosden dichter. Den geestdriftvollen acteur stond een voortreffelijk regisseur ter zijde, die zich weer den artistieken bijstand van Alma Tadema verzekerd had. En zoo werd het Lyceum in de jaren om 1880 een wereldberoemd theater. Vele inscèneeringen van Irving zijn tot vandaag voorbeeldloos gebleven, ofschoon Beerbohm Tree, door den luister zijner effecten, de menigte meer te verbazen weet.

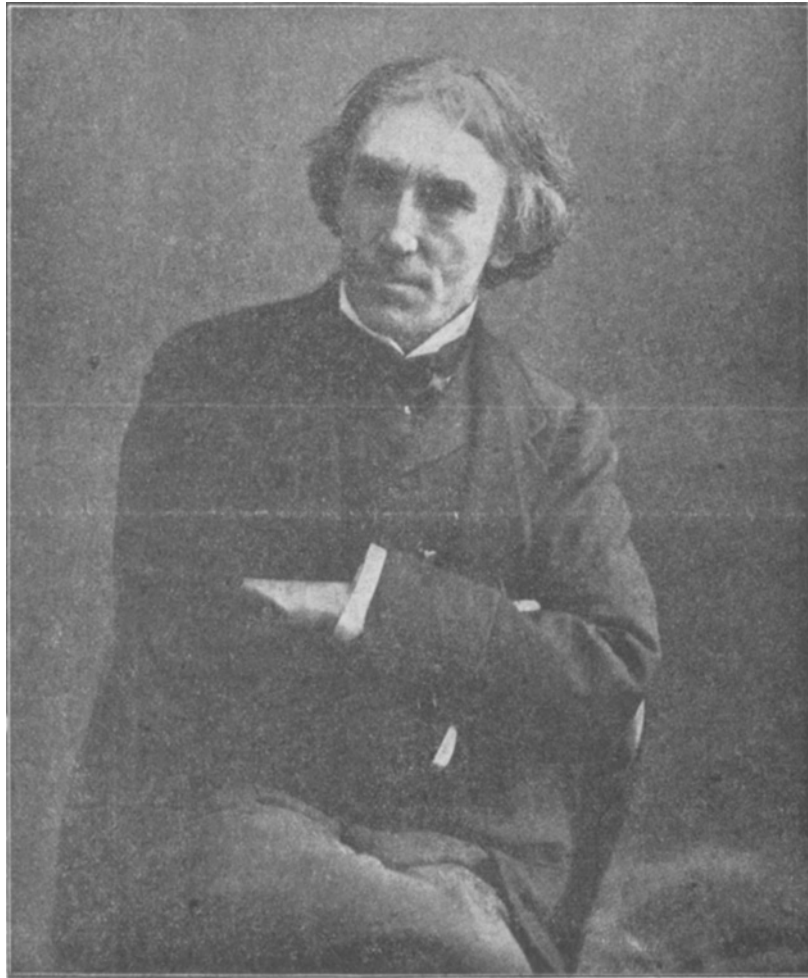
Het overdreven decoratieve principie, dat Shakespeare's drama's nabij de feërien bracht, maar ze de gunst van het publiek deed verwerven en behouden, heeft Irving schatten geld gekost. Hij moest het Lyceum opgeven, na er een groot deel van zijn vermogen bij te hebben ingeboet. Zeker,

aan eerbetoon heeft het hem niet ontbroken. Als hij optrad, be-applaudiseerden hem parterre en galerij even hartelijk, want voor niets heeft de Engelschman meer respect dan voor de traditie en Irving is lang voor hem een door de traditie geheiligde persoonlijkheid geweest.

Drie Universiteiten in den lande hebben hem tot eeredokter benoemd: Dublin, Cambridge, Glasgow; de koningin vervulde den volkswensch toen zij hem tot ridder sloeg.

als voor iets onbegrijpelijks. Dat was dan de gevierdste Europeesche tooneelspeler . . . neen, het was onmogelijk!

Dien avond speelde Irving Coriolanus — en hij deed dat in een grime, als wilde hij met Shylock op de Rialto in Venetie gaan gokken. Een afstootend grijns-gezicht met een stekeligen zwarten baard. Niets van den held. En toen de edele Romein den mond opendeed, dacht ik een groklickenden Engelschman van een koetsiersbok te

Sir Henry Irving. †

Maar het moet toch voor den ouden man, na al zijne offers, een ontzag'lijk leed zijn geweest, toen het Lyceum, de glorieplaats der Engelsche tooneelspeelkunst, een Varieté worden moest.

* * *

Waarschijnlijk was Sir Henry al te oud en ik nog niet oud genoeg, toen ik in Mei 1901, hem voor de eerste maal spelen zag. Grover kan men niet teleurgesteld worden. Het was een catastrophe. Een vriend en ik, we zaten er hoofdschuddend bij,

hooren. Ook de manier waarop de groote Consul met breeden stâp — den typischen pas van den intrigant op het rederijkers tooneel — zich bewoog, was eenvoudig belachelijk. Uit den geboren aristocraat, den grooten mensch met den adelaarsblik, van wien immers gezegd wordt: „Hij zal Zeus niet om zijn donders smeeken en hij draagt het hart op de lippen”, was in Sir Henry's uitbeelding een slecht geluimd, gallig, menschenschuw wezen geworden.

Sir Henry, dachten wij toen, draagt de keten

van zijn verleden aan den voet, hij moest nu het liefst naar een pension, een welverdiende rust nemen.

We zagen hem weder in Mei 1903, als Dante, in een náár spectacelstuk van Sardou. Hij zag er prachtig uit. Maar dat was voor vijf lange bedrijven toch nauwelijks voldoende.

Ik ben mijn goede genius dankbaar, dat ik niet met deze dubbele ontgoocheling van Irving ben gescheiden. Zijn Shylock was de laatste rol die ik van hem zag, in Mei van dit jaar.

Onvergetelijk, hoe hij dit monstrum vermenschlijkte! Hij stond nauwelijks op de planken, en daar waren alle eigenaardigheden, die vroeger hem onuitstaanbaar maakten, vergeten en vergeven. Een waarachtig groot kunstenaar, een der allergrootsten, had ons dadelijk in zijn macht en deed met ons wat hij wilde.

Hoe hij den Shylock opvatte, of hij de geldzuchtige Hebreër of het geknechte creatuur of de liefdevolle vader was, dit werd bijzaak. Nog tot heden vermag ik mij over zijn opvatting geen rekenschap te geven. Men doorleefde iets heel groots, iets dat niet te analyseeren is: daar stond een mensch voor ons, die ons zijn eigen wel en wee liet meêleven. Die ons met ijzeren vuist vasthield en ons deed beven en schreien. Die niet meer Shylock speelde, maar een getrapte aardworm was, tot een tragische hoogte opgeklommen. Het was een ethische herleving, als bij Duse's Margaretha Gauthier. En als ik honderd jaar oud word, zal ik nooit vergeten hoe Irving, in het vierde bedrijf, de rechtszaal verlaat: een menschenkind, dat voor zijn overtuiging aan het kruis genageld wordt.

Om dezen Shylock zij het aandenken van Henry Irving gezegend. Ik ben te laat gekomen om zijn groetheid in haren ganschen omvang mede te leven, maar ik heb toch één uiting van zijn genie mogen zien en ik wéét, door dien Shylock: het Engelsche volk heeft een Heros der kunst verloren.

D.

* * *

De Cymbeline-voorstellingen in het Lyceum-theater te Londen, waren in gang. Henry Irving zien in een stuk van Shakespeare! Die buitenkans mocht ik mij niet laten ontgaan.

Ik begaf mij s'avonds naar het Lyceum. Met een vloed menschen, goldé ik naar binnen. Aan het fraaie, wijde plaats-bureau vroeg ik een biljet.

— Uitverkocht! Geen enkele plaats meer. Geen één!

— Jammer, ontzettend jammer, zei-ik. Zoo héél gaarne zou ik Henry Irving zien.

— Neemt u dan een plaats voor de volgende week....

— Morgen verlaat ik Londen. Wat een teleurstelling! Héem! Henry Irving niet zien spelen....

Waarschijnlijk zette ik een gezicht op, om een Barribal of een rots te verteederen. Althans, een hoffelijk heer in „evening-dress” in het plaats-bureau zei: Eén enkele plaats is nog beschikbaar in de „dressing-circle”.

Lachend — als de bekende, Hollandsche boer, monsterde ik mijn reistoilet.

— Als u uw hoed wilt afzetten, kunt u er gaan zitten.

Hártelijk lachend, bewierend, dat ik, mijnerzijds, niet „the slightest objection” had, offerde ik grif acht shillings, wandelde naar de „cloak-room” gaf mijn hoed in-bewaring, kocht programma en Cymbeline-brochure, trok een paar witte handschoenen aan, en liet mij naar mijn plaats geleiden. Een pracht-plaats! Tweede rei, balcon, récht over het tooneel.

Aan mijn linker en rechter-zijde gerokte heeren. Correcte Engelschen. Niet de minste aandacht schonken zij aan de vreemdelinge in donkere kleeding, die tusschen hen plaats nam in een omgeving van exquisite toiletten, zacht-schemerend in teere tinten, van gedécolleteerde dames, flonkerend in tooi van preciosa. Geen zweem van verbazing, geen spoor van nieuwsgierigheid rimpelde de effen strakheid van de gezichten mijner buurlieden.

Vóór mij, links, rechts, achterwaarts, overal bloote halzen en schouders; vrouwenkopjes kleurend in bloemen-parure, schitterend van „jewelry” wiegelend in zachte aigretten-deining. Vrouwen met fijne trekken, maar onbezielde poppen-gezichten en drieste boezem-ontblooting. Ik lorgneerde de dames in de „private boxes”. Welk een brutaal vertoon van naaktheid. Vreemdsoortige opvatting dezer dochteren van het pudique Albion, vrouwen die de gewoonste en onschuldigste dingen „shocking” vinden!

Schouwburg en bezoekers waren een kijkje waard.

Op-eens schoot het mij te-binnen, dat het hóóg tijd werd Cymbeline te lezen; ik vreesde, door onvoldoende articulatie, binnen-'smonds prevelen, en opslikken der lettergrepen, waarmee Engelschen het gehoor pijnigen, véél van den tekst te zullen missen.

Van lezen kwam niets. Mijn tijd had ik verbruikt met rondkijken. De gordijn rees. In de pauze zal ik mijn schade wel inhalen, troostte ik mij....

Welk een héérlijke, onverwachte, ongedachte verrassing! De artiesten waren zéér goed te verstaan. Duidelijk, langzaam, geaccentueerd was hun spreken; elke lettergreep kwam tot haar recht. De acteurs en actrices brabbelden niet, zij slikten de woorden niet op. Klaar als een beek was hun zeggen. Ik waande mij in het Théâtre Français. Nergens hoort men zulk onberispelijk Fransch, en zulk heerlijk verstaanbaar spreken, als dáár.

In het Lyceum kwam ik tot de ontdekking, dat Engelsch, rijk van klank en schoon is, mits de taal vaardig, waardig, breed, helder, open, precies, gecadenceerd, en in vereischt tempo worde gesproken, zoo als dit geschiedde door de artiesten, van wie Henry Irving destijds de leider was.

Daar klonk *zijn* stem! Daar stond hij, Henry Irving, als Jachimo, omstuwde door edellieden; in cynisch, honend, tartend, beleedigend, uitdagend gesprek met Leonatus Posthumus, verbannen echtgenoot van de ongelukkige, Britsche koningsdochter Imogen.

Irving behandelt het publiek met onderscheiding.

Door aangeboren voornaamheid, dringt hij zich niet op, aan de toeschouwers. Te véél artiest is hij, én artistiek leider om onharmonische poppen-kast-gewaarwordingen te willen wekken. Zonder drukte, niet in een wervel van zélfgenoegzaamheid, dwarrelt hij voor uw oogen. Hij treedt niet buiten het kader, hij verstoort niet de illusie; men denkt niet aan tooneelspel. Hij brengt realiteit, óók door het sobere, het gemis van beijanderigheid, dat het optreden van eerste sujetten dikwijls ontsiert. Het is een genot, de sierlijke bewegingen te zien van Irving's slanke, lenige figuur. Niet lang behoeft men te luisteren naar de dóórdringende klaarheid van zijn dictie, om te beseffen, aan wien men dank verschuldigd is voor het gave, duidelijke spreken der Lyceum-artisten.

Ellen Terry, met wien Henry Irving zoo gaarne speelde, was een verrukkelijke Imogen. Om nimmer te vergeten, aangrijpend, schoon van lijnen en kleuren, was de scène, toen Imogen in witte kleedij, loshangend blond haar, en bloote armen lag uitgestrekt op zacht-blauwen divan in haar slaapvertrek, haar gelaat door maanlicht beschenen. Onvergelykelyk van gratie was Ellen Terry. Vermoeid van 't lezen, valt zij in slaap; streelt en streelt telkens weer het kleinood aan haar arm, symbool van trouw, ten afscheid haar geschonken, door haar echtgenoot Leonatus Posthumus. Een sprookje van liefelijkheid was haar minlijk gelaat toen zij met wonder-teer gebaar een kus drukte op den armband. Langzaam, loom van slaap glijdt dan de arm omlaag; half-wakend, halfdroomend glimlacht Imogen's mond, prevelen haar lippen een gebeds-fluistering, een verzuchting tot de goden, haar te beschermen in den slaap. Een sfeer van reinheid om haar. Bij het rustbed, de noodlottige kist, inhoudend zoals Imogen meent, en toevertrouwd aan haar persoonlijke bewaking, de door Jachimo verzamelde geschenken, om zijnen keizer in Rome aan-tebieden. Imogen slaapt.

Schril, spookachtig het behoedzaam opengaan van de kist, waaruit Jachimo te voorschijn komt.

Prachtig is Irvings spel wanneer hij vol bewondering staart op de slapende Imogen. Haar schoonheid is hem een bedwelming, haar weerloosheid een foltering. Snel, angstig, nerveus, trillen Irving's woorden. Zijn houding, de uitdrukking van zijn gelaat, het geluid van zijn door ontzetting heesche stem, zijn ontroerend. Eén enkel onwillig of ongewild gebaar van Jachimo, in deze ontzettend moeilijke scène, één hoe-gering-ook onzeker-zijn, één even niet-maat-houden in dit supra-romantisch tafreel, en de toeschouwer zou er uit zijn. Dit voorkwam Henry Irving door zijn meesterlijke actie, die de hachelijke situatie beheerscht.

Ik verliet na afloop der voorstelling, die eerst om kwart over twaalfen eindigde, het theater met een hart vol dankbaarheid jegens Henry Irving en Ellen Terry; en een voor mij gloed-nieuwe bevinding, dat de Engelsche taal verrassend schoon klinkt, wanneer zij goed wordt gesproken.

Helaas! terwijl ik deze regelen schrijf, wordt het stoffelijk óverschot van den genialen Henry Irving in Londen bijgezet in „the Poets Corner”

in Westminster Abbey. Ook *zijn* naam zal gebeiteld staan in de nabijheid der zerken, waaronder Chaucer, Milton, Tennyson, Dickens rusten.

„In 't harnas” is hij gevallen. Onmiddellijk na afloop van een voorstelling te Bradford, op den 13^{den} October j.l. stierf hij na terugkeer in zijn hotel.

De Bisschop-speler werd hij wel eens genoemd, wegens de uitnemende créatie die hij gaf van Kardinaal Wolsey, en, van den Aartsbisschop Thomas a Becket. Becket, zijn allerlaatste rol.

De dood overviel ook hem geheel onverwacht, midden in zijn werk en plannen, even als zijn Gallischen kunstbroeder Molière. Het reizen en spelen in de prowncie, was uiterst vermoeiend voor beiden. Irving was niet jong meer. Hij werd den 8sten Februari 1838 geboren. De laatste dagen voelde hij zich reeds minder goed, een beetje dof en vermoeid, maar de energieke man gaf zich niet gewonnen. Hij bleef de ziel van zijn gezelschap, welwillend en goed voor allen.

Molière voelde zich aan den avond van zijn overlijden zóó onwel, dat hij, die toen ook met zijn gezelschap de provincie bespeelde, de voorstelling zéker zou hebben afgezegd, indien zijn artiesten, „ses enfants” niet vast op hun „gages” gerekend hadden, die hij hun na iedere voorstelling uitbetaalde. Molière sleepte zich uitgeput over het tooneel, en gaf een onberispelijke uitbeelding van... „*Le malade imaginaire*”. Een paar uur later was hij niet meer.

„Sir Henry” genoot even als Ernst von Possart, de onderscheiding in den adelstand te worden opgenomen. Sinds 1856 was Irving aan het tooneel. Meer dan 700 rollen heeft hij voor het voetlicht gebracht, en, daaronder telden die van Mathias den Poolschen Jood, Shylock, Hamlet, Benedick, Kardinaal Wolsey, Vicar of Wakefield, Charles I, Aartsbisschop Becket, Napoleon en Robespierre als besliste triomfen.

Toen hij bij den aanvang van zijn dramatische loopbaan den Poolschen Jood creëerde, waren publiek en critiek verrukt over zijn spel. De kritiek opperde de vraag: „Zal Irving ooit iets béters doen, en, zou hij nog iets anders kunnen?” Henry Irving heeft die vraag niet onbeantwoord gelaten.

Zijn laatste créatie was in Drury Lane (30 April, 1903) toen hij in Sardou's „Dante” den Florentijnschen dichter vertolkte.

Irving's Dante-interpretatie was een zegepraal. Nimmer scheen het publiek hem zóó te hebben toegejuicht.

Het publiek had hem lief. De menigte bewoert véél, maar heeft weinig lief.

Henry Irving behoorde tot de uitverkorenen, die de hartelijke genegenheid der toeschouwers gewonnen had, en die mocht behouden.

A. S. K.

INGEZONDEN.

(buiten verantwoordelijkheid der redactie.)

* * WAARDIGE JOURNALISTIEK * *

De heer Rijkens, hoofdredacteur der Goesche heeft zich ten opzichte van wat ik hem heb ten laste gelegd, in geen enkel opzicht gerechtvaardigd. Wat de heer R. beweert over het «koop» van succes, het omkopen van Bouwmeester, wil ik hem wel even zeggen dat de auteurs van het stuk, waarmede binnen een maand f 20.000 werd gemaakt, het verschuldigde tantième 5% der bruto-rente, in contanten hebben genoten.

Zoo koopt men kans op succes!

Uw dankzegging voor de plaatsruimte

Hoogachtend

Uw dr.

A. W. G. VAN RIEMSDIJK,

een der schrijvers van
„Se non e vero..”

* * * * * VERBETERING * * * * *

De redactie moet zich, wegens een paar leelijke fouten, die in het artikel van den heer J. Huf van Buren, ongecorrigeerd zijn gebleven, ten zeerste bij hem verontschuldigen.

Niet *wij* — gelijk gedrukt is — moeten kennisgeven, dat er zijn, die krachtens hun aanleg verdienen zouden op de tooneelschool te worden toegelaten, ter opleiding voor het tooneel, doch die zich niet aanmelden wegens financieele bezwaren — maar *zij!* Wat ze zeker zullen doen, indien maar, zooals de heer Huf van Buren dit wenscht, hun het verblijf op de school aanlokkelijk genoeg wordt gemaakt, namelijk zonder eenig financieel bezwaar voor de ouders. Dit zal alleen mogelijk zijn, als de Tooneelschool zelve over de noodige middelen beschikt — als zij gesubsidieerd wordt door de overheid, gelijk dit vroeger al geschiedde.

En in de aan Vondel ontleende dichtregels leze men voor *schijven*: *schepen*.

ADVERTENTIËN.

A. SERNÉ & ZOON

Groeneburgwal 56, Amsterdam.

MAGAZIJN VAN

COSTUMES VOOR OPTOCHTEN,
CARNAVAL, TOONEEL EN FEESTEN.

Prompte bediening.

Bij hoest en verkoudheid
gebruike men:

Kraepelien & Holm's

Salmiak-Pastilles,
Mentha-Pastilles,
of Bloemen-Pastilles.

IVENS & CO.,

Hoflev. van H.M. de Koningin.

AMSTERDAM,
Rokin 164 b/d Munt.

FOTO TOESTELLEN
BENODIGDHEDEN.

Amsterdam, Nijmegen, Groningen, Den Haag.

Brochure „Fotografeeren kan iedereen” op aanvraag.

Abonneert U op „HET TOONEEL”.

Tarief van Advertentiën in HET TOONEEL.

Bij abonnement te plaatsen binnen 9 maanden:

Per	100	regels	à	9	cts.
„	250	„	„	8	„
„	500	„	„	7	„
„	1000	„	„	6	„
„	1500	„	„	5	„

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^v H ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN,

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS, FRANCO PER POST.
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

INHOUD: Begripsverwarring. — Albert Vogel — Oedipus.
— Nog eens Tooneelschool. — Voordrachtavond. — Rooster
der Lesuren te geven aan de Tooneelschool. — In het Grand
Théâtre. — Knipsels en Snippers.

**Wat voor de redactie bestemd is, adres-
seeren aan den redacteur, Johannes Verhulst-
straat 25.**

BEGRIPSVERWARRING * * * * *

In de Telegraaf is verleden Zondag een artikel: «Tooneelbeschouwingen» verschenen, geteekend J. S., waarvan wij wel het vermoeden durven uitspreken, dat zij de voorletters zijn van mevr. Josephine Spoor. Dit vermoeden vindt zijn grond ook in den inhoud van het stuk, dat één en al klacht is tegen den hedendaagschen toestand op tooneelgebied. Het volgende citaat, geeft de grondgedachte van het artikel weer:

«Er zijn — schrijft J. S. — tooneelkunstenaars genoeg in ons land met talent, en er is werk in overvloed; waar aan ontbreekt is «leiding». De tooneelspeelkunst is in handen van kooplieden die er een geldzaakje van maken, en zoodra als geld bij de kunst of de kerk hoofdzak worden, dan moeten ze ten ondergaan. Er is spottend over geschreven dat ik de kunstenaars aanraadde, dat ze in de eerste plaats moesten zien, waar ze mooi werk konden geven, inplaats van een hoog salaris als het voornaamste te beschouwen omdat hun kunstenaarsziel dan meer voldaan zou worden en zij zich dan gelukkiger zouden gevoelen, dan wanneer ze 's avonds uit den schouwburg komende, in een café dranken gingen drinken, die slecht voor hun zenuwgestel, slecht voor hun hersenen, slecht voor hun keel zijn. Daarmee wil ik niet beweren, dat ze in een armoedige omgeving moeten leven, neen, integendeel, elk van de voorwerpen, die een kunstenaar omringen, moet schoon zijn, het schoone wekt edele gevoelens op, doch laat het gepaard gaan met eenvoud en rust. Als men nu bij een acteur of actrice komt, dan denk je, in den guldens- of dertig cents-bazar aangeland te zijn of in een burgerlijk of opgesmukt huis! Gelukkig maken enkelen een uitzondering, maar dat vindt je dan bij de meer beschaafde en ontwikkelde jongeren, zooals

Verkade en enkele anderen. Burgerlijk is de kunst geworden, — burgerlijk de kunstenaars. Geen adel die van «binnen» uit moet komen, stempelt hun werk. Droog, dof, dor, lamendig komt elk stuk te voorschijn waar phantasie, adel, waarheid, eenvoud en kracht moest zijn. Eerst wanneer alle kunstenaars het als een plicht, een zedelijke plicht gaan voelen om meê te werken het leven van den tooneelkunstenaar en zijn kunst te helpen verheffen, zoodat hij of zij de plaats zal innemen die een kunstenaar toekomt, dan en eerst dan zal het tooneel de opvoedplaats kunnen worden die met den geestrijksten leeraar meêwerkt, om de ontwikkeling van de menschen en het heelal sneller te doen vooruitgaan!»

En voorts:

Onze eerste letterkundigen moeten de repetities af en toe bijwonen — in overleg met schilders en beeldhouwers, het costuum gekozen, — en de kunstenaars op het gebied van de muziek moeten aangeven welke stukken tusschen de bedrijven gespeeld kunnen worden, die in overeenstemming zijn met het werk dat uitgevoerd wordt, en ook voor muziek zorgen voor de reien, als die in een drama voorkomen. Dat aan het hoofd van een dergelijke instelling een mensch moet staan die in de eerste plaats fijngevoelig kunstenaar is, het behoeft juist geen tooneelspeler te zijn, die de menschen waarmede hij moet werken met liefde en eerbied behandelt, zoodat er een verheffende invloed van dien persoon uitgaat, spreekt als van zelf. Hij moet een vriend voor allen kunnen zijn, den zwakken vertrouwen weten te schenken in eigen kracht, den ijver van de sterken weten warm te houden. Ook moet hij meêwerken om den band van de kunstenaars onderling meer aangenaam te maken, — want zoolang er vijandschap, onverschilligheid of jaloezie op den voorgrond staat, zullen de kunstenaars nooit iets schoons kunnen verkrijgen er zal geen harmonie zijn, en daardoor de kracht gemist worden aan het publiek iets te geven!»

Niemand zal ontkennen, dat der schrijfster een hoog ideaal voorzweeft — maar een ideaal, waar naar te streven, dáárom zoo weinig vrucht zal dragen, omdat het in zijn vlucht zich te ver ver-

wijdert van de werkelijkheid, waarmee men in de praktijk van het leven rekening heeft te houden, indien men iets tot stand wil brengen. Vooral dit verliest de schrijfster uit het oog, dat deugd, zedelijkheid, reinheid, *niet* behooren tot de onmisbare hoedanigheden eens kunstenaars; dat het genie juist menigmaal ontkiemt in, zich ontwikkelt opbloeit uit een leven van strijd met de felle hartstochten, die het van alle kanten bespringen. Met acteurs, die braaf en rein leven en niet zelf zijn afgedaald in de geheimzinnige diepten van het mensch-zijn, met al zijn tegenstrijdigs, zijn goede en kwade geesten; met acteurs en actrices, die het leven niet werkelijk meelevend, er den alsem niet van hebben geproefd, maar er alleen den honig uit puren, zal de kundigste «leider» niet veel tot stand brengen. Ik beweer niet, dat het noodig is, dat een kunstenaar brasse en zwege, dat hij een ongeregeld bestaan voere, dat hij allerlei doet, waarover een eerzaam burgerman of burgerjuffrouw ach en wee roept — maar dit, dat het met zijn al dan niet kunstenaar-zijn niet in onafwijsbaar verband staat, of hij dit al of niet doet.

Het is voor ieder mensch verkeerd, dat hij «in een café dranken gaat drinken, die slecht voor zijn hersenen, voor zijn zenuwgestel, voor zijn keel zijn» — maar wie een wereld denkt te zullen opbouwen — zelfs maar de kleine wereld van het tooneel — met menschen, die voorbeelden zijn van ingetogenheid en waardigheid en adel, in al wat zijn denken en doen — zal er nooit twee steenen van op elkaar krijgen. «Als men nu bij een acteur of actrice komt» — lezen wij in het eerst gegeven citaat — «denk je, in den guldens- of dertigcents-bazar aangeland te zijn of in een burgerlijk of opgesmukt huis! Gelukkig maken enkelen een uitzondering, maar dat vindt je dan bij de meer beschaafde en ontwikkelde jongeren, zooals Verkade en enkele anderen.»

Gevaarlijk dit namen noemen! Want zelfs als de heer Verkade reeds het bewijs zou hebben geleverd van te zijn een acteur van betekenis, dan nog zou daarvan de verklaring niet zijn te zoeken in de uit zijn smaakvol interieur af te leiden beschaving en ontwikkeling — maar uit het feit dat hij talent, dat hij genie heeft. De beste tooneelspelers, die wij gehad hebben, verkeerden in een omgeving, die door J. S. zeker niet door een fijnen smaak gestempeld zou achten.

«Iedereen zal toegeven, dat het leven van den tooneelkunstenaar, niet is wat het wezen kon» — roept J. S. ten slotte uit. «Nu heeft men liever geen menschen van het tooneel in zijn huis, zooals men dikwijls hoort of kan merken — laten wij zorgen, dat iedereen het een eer zal gaan vinden, wanneer wij kunstenaars in zijn huis mag ontvangen.»

Zeker, antwoord ik, op het leven van menig tooneelkunstenaar zal wel iets zijn af te dingen, gelijk dit het geval is op het leven van menigeen, in welken kring der maatschappij ook. En ook is het waar, dat menig huis voor de menschen aan het tooneel gesloten is — maar heeft dan voor 't overige iedereen zijn entrée overal? Ik geloof

niet, dat de kring van vrienden en bekenden van den acteur of van de actrice, beperkter is, dan die van ieder ander. Dat zij niet bij den «adel» toegang hebben, schuilt slechts voor een zeer gering deel in het acteur-zijn — en staat eer in verband met den kring, waaruit de acteur stamt. Voor menig tooneelspeler, die uit «lageren stand» voortkomt, zou 't nuttig zijn als hij verkeerden mocht met menschen van distinctie — om goede vormen te leeren, zich in «gezelschap» te leeren bewegen — en onze tooneelvoorstellingen voor zoover zij salonstukken te zien geven, zouden er misschien baat bij vinden. Maar dat in 't algemeen het peil van onze tooneelspeelkunst er door verhoogd zou worden — geloof ik niet. Ten allen tijde heeft men goede en minder goede, geniale en talentvolle tooneelspelers gehad — onafhankelijk van hunnen meer of minder reinen levenswandel en van de positie in het maatschappelijke, die hun werd toegekend.

* * *

Waar 't aan ontbreekt is «leiding» — oordeelt de schrijfster. «Aan 't hoofd van een dergelijke instelling (de door de J. S. bedoelde ideale schouwburgonderneming) moet een mensch staan, die in de eerste plaats fijngevoelig kunstenaar is, het behoeft juist geen tooneelspeler te zijn» enz. — zie boven. Ook hier stelt de schrijfster bij haar kenschets van wat, volgens haar ideaal, de leider van een schouwburg moet zijn, allerlei eischen, die wel den bezitter tot sieraad zouden zijn — maar zij vergeet daarbij, of legt althans niet voldoende nadruk op wat hij in de *allereerste* plaats behoort te wezen: een regisseur van groote bekwaamheid en daaraan ontspruitend gezag; iemand, die door zijn meerderheid als vakman of als kunstkenner heerscht over allen! Ongetwijfeld behoort hij een man te zijn van hoog karakter — en wel omdat hij anders zijn gezag niet zou kunnen handhaven. Als kunstenaar — niet als uitvoerend, maar als regisseur-kunstenaar — moet hij zóó hoog staan, dat hij zich zelf genoeg is en den raad om: «onze eerste letterkundigen de repetities af en toe te laten bijwonen» — met overtuiging kan afwijzen. Een leider, die bij de instudeering der stukken de hulp zou moeten inroepen van onze eerste letterkundigen — zou daarmee reeds bewijzen zelf onbekwaam te zijn voor zijn taak — al wil dit niet zeggen, dat er geen gevallen kunnen voorkomen, dat hij een letterkundige raadpleegt. Letterkundigen zijn bij tooneelrepetities meer tot overlast, dan tot nut — om de eenvoudige reden, dat letterkundigen van de practische «tooneelkunst» doorgaans geen verstand hebben. En de hoogstaande regisseur wel, mitsgader van de theoretische.

Intusschen, dit zijn wij ten volle met J. S. eens, een hoogstaand tooneel is slechts denkbaar onder het beheer van een hoogstaand leider. Hij is nommer 1, want hij moet het tooneel hoogstaand *maken*. Zulke mannen waren Goethe te Weimar, Schreyvogel, Dingelstedt, Laube te Weenen, Ed. Devrient te Karlsruhe.

Maar zooals het met het geniale ook op dit gebied gaat — het is uitzondering.

Aangezien bekend is, dat J. S. door lezingen propaganda maakt voor de stichting van een tooneelgezelschap, waarbij alleen plaats is voor diegenen, die haar opvattingen deelen van wat de tooneelspeelkunst, en vooral van wat hij of zij welke die kunst beoefenen, moreel moeten zijn, — zou ik haar willen vragen: hebt gij een hoogstaand leider bij de hand, om aan 't hoofd te plaatsen van uw ideaal-gezelschap? Zoo niet — laat dan af van uw pogen en sticht geen verwarring in de zinnen van hen en haar, die zich onder uw gehoor bevinden. Want al wist gij een gezelschap bij elkaar te brengen van mannen en vrouwen, die zich willen stellen in dienst van uw ideaal van rein- en zedelijk leven — als zij niet bovendien mannen en vrouwen zijn met talent, brengt gij er toch niets mee tot stand en indien ze van het hout zijn, waaruit men bruikbare tooneelisten snijdt, begin dan toch uw onderneming niet, alvorens gij U hebt verzekerd van den hoogstaanden leider, die uw gezelschap met den adel — niet zijner deugd, hoewel daar natuurlijk niets tegen is — maar met dien zijner kunst te stemmen weet.

ALBERT VOGEL — OEDIPUS * * * *

Gij vraagt mij, amice-redacteur, iets te schrijven voor «het Tooneel» naar aanleiding van het optreden van den heer Alb. Vogel met «Oedipus», voor de Amsterdamsche afdeling van het Verbond, op 28 October. Laat ik U dan maar dadelijk zeggen — met al de waardeering, die ik overigens gevoel voor dezen beoefenaar der dramatische kunst — dat ik bij die gelegenheid den indruk heb gekregen, dat de heer Vogel zich bevindt op den verkeerden weg.

Ik woonde thans twee uitvoeringen van den heer Vogel bij; den eersten keer droeg hij voor «Starkadd». Toen — in den vorigen winter, optredende voor het Nutsdepartement te Amsterdam — stond hij op het podium in de gekleede jas, met de hand op de leuning van een stoel; thans met Oedipus, was hij in costuum: Grieksch gewaad met donkeren baard en pruik. Ik vermeld dit niet, omdat ik dat verschil in het uiterlijk op zichzelf van zoo groot belang vind, doch omdat het kenmerkend is voor het geheele optreden van den heer Vogel, voor de door hem ingeslagen richting, voor zijn systeem, waarvan ik hier juist iets wil zeggen.

In het algemeen gevoel ik diep respect voor den van groote volharding getuigenden, inspannenden en vermoeienden arbeid van hen, die een geheel treurspel memoreeren, het, soms nog te gelijk met een paar andere, woordelijk in het hoofd houden, en het, eenige uren lang alléén-sprekende, voordragen. Maar toch mijn eerbied voor een dergelijke praestatie betreft in de allereerste en voornaamste plaats de krachtsuiting. Ik kan mij voorstellen, dat een dramatisch kunstenaar — tooneelist of declamator — door het voorbeeld van anderen geprikkeld, neiging gevoeld een dergelijken tour de force te verrichten, maar toch hoop ik van harte, dat op den duur het aantal

dergenen, die aan de verleiding weerstand kunnen bieden, niet moge verminderen. Want, aangenomen, dat er treurspelen zijn, die door hun auteurs niet als voor opvoering bestemd zijn bedoeld, de bestemming van een in tooneelvorm geschreven werk is en blijft toch — behoudens deze weinige uitzonderingen dan — te worden opgevoerd, te worden «gespeeld».

Dit gevoelt ook de heer Vogel, en in zeer sterke mate; het spreekt uit geheel zijn werk, zooals bij geen ander onzer lezers, voordragers en declamators. Het duidelijkst bleek mij dit bij «Oedipus».

De heer Vogel beschikt over een schoon, klankrijk en omvangrijk geluid, dat hem in staat stelt in zijn voordracht een buitengewone afwisseling van toon te brengen. Deze eigenschap trof mij reeds zeer bij «Starkadd». In zijn terecht reeds veel geprezen pogen om de verschillende personagiën door verschil in het timbre van zijn geluid te onderscheiden, ging hij m. i. reeds toen evenwel al wat te ver. Bij zijn uitvoering van den «Oedipus» ging de heer Vogel echter nog veel verder; toen gaf hij aan ieder der dramatis personae een eigen stem. Hij trachtte ieder uit te beelden, en dat niet alleen door de stem, doch door de geheele actie. Zoo waren de gebaren, waarmede hij de woorden van Iokaste begeleidde, die eener vrouw. Ik zeg dit om aan te toonen, dat de heer Vogel zich in de opvatting van zijn taak volkomen gelijk bleef.

Iets anders is of de heer Vogel bereikt heeft, wat hij zich voorstelde te bereiken. Dit nu geloof ik niet, ik voor mij heb zelfs de overtuiging, dat, als hetgeen hij wil bereiken is: *uitbeelden*, hij streeft naar het onbereikbare. Wel vertrouw ik, dat het hem op den duur zal gelukken in deze richting nog meer te geven, dan hij reeds geeft, maar dat beschouw ik slechts als een quaestie van wat meer techniek.

Doch zelfs wie tot den uitersten grens der techniek zal zijn genaderd, zal het nog niet verder brengen dan tot virtuositeit. En wie in deze den uitersten grens wil bereiken, mag, dunkt mij, geen hulpmiddel versmaden. Waarom zou hij niet om de illusie te verhoogen, evenals van stem en gebaar, van uiterlijk, van kleed verwisselen?

De consequentie zou dan moeten leiden tot de vereeniging van den geperfectioneerden ventriloque en den quick-change-artist in één persoon. Dus het summum van virtuositeit. Onnoodig te zeggen, dat men op die wijze hoe langer hoe verder verwijderd zou raken van het te vertolken kunstwerk. Immers de aandacht van den vertolker zou worden in beslag genomen door het uiterlijke; aan het uiterlijke zou het innerlijke worden opgeofferd.

Nu vrees ik weliswaar niet, dat het inderdaad tot dit uiterste zal komen; ik wijs er dan ook alleen maar op om daardoor te beter te doen uitkomen, dat men ook reeds het spoor bijster is, wanneer men voorbij ziet het nadeel, dat ontstaat, wanneer een vertolker een groot deel van zijn aandacht aan het kunstwerk moet onttrekken teneinde dat te kunnen aanwenden om technische

moeilijkheden te overwinnen, moeilijkheden die het gevolg zijn van de verplichting om telkens en telkens van individualiteit te veranderen, en dat te moeten kenbaar maken door verwisseling van stem en gebaar. De voordracht-kunstenaar, die zich deze taak heeft opgelegd, moet zijn verschillende creaties voortdurend onderbreken. Hij moet er noodwendig telkens *uit* geraken. Hij zal zijn lijn niet kunnen volgen; hij zal geven geen geheel doch geleidingen.

Aan het telkens wederkeerend vooruitzicht op een naderenden overgang schrijf ik het dan ook toe, dat de heer Vogel zooals in Oedipus herhaaldelijk kon worden opgemerkt — aan het einde van een claus, inplaats van climax te geven, de stem liet dalen.

Ik schreef hierboven reeds, dat enkele dramatische auteurs hun werk mogen hebben voorbeschikt uitsluitend om te worden gelezen, ik wil dit thans uitbreiden tot: om te worden voorgelezen of voorgedragen. Maar niemand zal wel ooit een dramatisch werk hebben geschreven of schrijven met de bedoeling, dat de verschillende rollen door één mensch zullen worden *gespeeld*. (Hierbij blijven natuurlijk buiten beschouwing gelegenheidsstukjes à la Frigoli-Bernardi).

Het gemis aan tegenspel is een bezwaar, dat de meest volmaakte eenling-speler niet zal vermogen te overwinnen. En om nu tot den heer Vogel terug te keeren, eigenlijk betreur ik het geenszins doch vindt ik het integendeel een gelukkig verschijnsel, dat deze beoefenaar der dramatische kunst zich niet weet te houden binnen de perken, aan den alleen-sprekenden voordrager gesteld, door dat zijn drang om te acteeën, uit te beelden, hem te machtig is. Daardoor wordt het vooruitzicht geopend, dat wij hem met zijn natuurlijke gaven, zijn klankrijke stem en zijn kloek figuur eens te zien zullen krijgen met tegenspelers, en onder leiding van een ervaren regisseur, met wiens wenken hij in de voor hem nieuwe omgeving zeker zijn voordeel zal weten te doen.

Eerst dan zullen wij de talenten van den heer Vogel op hun volle waarde kunnen schatten.

JAC. RINSE.

NOG EENS: TOONEELSCHOOL * * *

Geachte Redacteur!

Groote hemel, wat een verwarring! De vriendelijke verbetering in N°. 5 van de drukfout in mijn stuk in N°. 4 is er glad beneven, zoodat we nu in 't geval komen van een generaal die in een veldslag op zijn eigen troepen laat schieten! Er moet in mijn stuk in N°. 4 gelezen worden: «De nu nog dolende gast kan spoedig onze deur binnentreden, maar... wij moeten kennisgeven dat *we* er zijn en de deur openhouden».

Ik ben te kort geweest en daardoor wat vaag en misschien wat onbegrijpelijk. Ik wil daarom mijn bedoeling uitbreiden en verduidelijken. *De nu nog dolende gast*, dat is de betere, de gewenschte toestand, de heilbrenger, zooals ik dien in 't algemeen aangeduid heb. En als wij *kennis moeten geven dat we er zijn*, dan is dit aan de autori-

teiten, en in 't bijzonder aan allen die het Tooneel en de Tooneelschool helpen kunnen. Met andere woorden: wij moeten niet stil zitten; wij moeten onze belangen voordragen, propaganda maken... en de deur openhouden, zooals vroeger — om het nog duidelijker te zeggen — de wafelmeisjes deden in het belang van hun kraam.

In mijn artikel in N°. 4 schreef ik over de groote sommen die in de laatste jaren aan werken van bouwkunst besteed worden. In het jaarboekje «die Haghe» van 1905 lees ik thans dat de verbouwing van de Groote Zaal in Den Haag door den rijksbouwmeester Roze, nu ruim 40 jaar geleden, gekost heeft f 120.610.51. Maar Roze had van dit 13de-eeuwsch kunstwerk een wandgedrocht gemaakt. In woord en schrift werd hij bestreden, en die strijd is zóó goed gevoerd geworden dat van 1899 tot heden op de Staatsbegrooting een som van f 523.000 uitgetrokken is geworden om at te breken wat 40 jaar geleden opgebouwd was en het gebouw in zijn vorigen toestand te herstellen.

Ligt in zulk een verschijnsel, in het vloeien van zulk een bron van goud, geen aanleiding om voor een belang nog véél algemeener en nationaler dan het bezit van die hoogst zelden gebruikt wordende zaal in den Haag is, ... een belang als het Vaderlandsch Tooneel, dat in alle oorden van het land zijn stem doet hooren, ook op steun te gaan rekenen?...

Maar wij moeten kennis geven dat wij er zijn en de deur openhouden!

J HUF VAN BUREN.

* * * VOORDRACHTAVOND * * *

Het Bestuur der afdeeling Amsterdam van het Ned. Tooneelverbond heeft, in overleg met den Heer L. M. Smith, de leden der afdeeling uitgenoodigd tot bijwoning van een «Voordracht-avond» van genoemden Heer Smith, op Woensdag 15 November a.s., des avonds te 8 ure in den *Hollandschen Schouwburg*. De Heer Smith zal voordragen: I. *Middernacht*, Dramatische Studie in één bedrijf door A. Reijding. II. *Mannen als...* Satire op een Kiezersvergadering door A. Reijding. III. *Een uur mama*, Kluchtige Schets in één bedrijf door L. M. Smith.

De opbrengst van dezen Voordracht-avond zal door den Heer L. M. Smith worden aangeboden aan het onder het Patronaat van het Tooneelverbond staande «Pensioen-Fonds» voor Tooneelspelers.

De leden hebben *persoonlijk* toegang op vertoon van hun Diploma en kunnen op Vrijdag 10 en Zaterdag 11 November a.s. tusschen 10—3 uur, plaatsen bespreken aan het Bureau van den Hollandschen Schouwburg (Plantage Middenlaan) op vertoon van Diploma, à 25 cents per plaats. Zonder besproken plaats en Diploma wordt geen toegang verleend.

Voor Heeren en Dames, geïntroduceerden, geen leden zijnde, wordt op alle plaatsen f 1.— betaald, mits op Vrijdag en Zaterdag als voormeld besproken.

ROOSTER DER LESUREN,

TE GEVEN AAN DE T O O N E E L S C H O O L,

gedurende den Cursus 1905—1906.

Maandag:	Klasse I, a.	Klasse I, b.	Klassen II, III.
9—10	Fransche taal en letterkunde, de Heer FRANTZEN.	-----	-----
10—11	Dramatische letterkunde en Geschiedenis tooneel, de Heer WILSON.	Uitspraak en stemvorming (9.30—11)	Mej. DUSAULT.
11—12.30	Uitspraak en stemvorming, Mej. DUSAULT.	Dram letterkunde en Geschiedenis tooneel (11—12), de Heer WILSON.	-----
12.30—1.30	Mimische en Plastische oefeningen en	Schermen, <i>alléén de mannelijke leerlingen</i> , de Heer DE BOER.	-----
1.30—3.30	-----	-----	Costuumkunde en Teekenen de Heer V. D. WAL PERNÉ.
2—3.30	Hoogduitsche taal en letterkunde, de Heer FRANTZEN.	-----	-----
3.30—4.30	-----	Fransche taal en letterkunde,	de Heer FRANTZEN.
Dinsdag:			
9—10	-----	-----	Dramatische letterkunde en Geschiedenis tooneel, de Heer WILSON.
10—12.30	Voordracht en Spel, <i>alle leerlingen gezamenlijk</i> ,	-----	de Heer JAN C. DE VOS.
1—2	Dramatische letterkunde en Geschiedenis tooneel, de Heer WILSON.	-----	-----
2—3	Teekenen, in twee groepen van ieder één uur, de Heer V. D. WAL PERNÉ.	-----	Voordracht en Spel (1.30—3) Mevr. HOLTROP
3—4		-----	Dramatische letterkunde en Geschiedenis tooneel, de Heer WILSON.
Woensdag:			
9—10	-----	-----	Dramatische letterkunde en Geschiedenis tooneel, de Heer WILSON.
10—12	Voordracht en Spel, <i>alle leerlingen gezamenlijk</i> ,	-----	de Heer JAN C. DE VOS.
12.30—1.30	-----	Dramatische letterkunde en Geschiedenis tooneel, de Heer WILSON.	-----
12.30—1.30	Mimische en Plastische Oefeningen en	Schermen, <i>alleen de vrouwelijke leerlingen</i> ,	de Heer DE BOER.
1.30—3	Costuumnaaien, <i>voor de vrouwelijke leerlingen</i> ,	-----	Mej. STEMMERIK.
Donderdag:			
9—10	-----	-----	Dramatische letterkunde en Geschiedenis tooneel, de Heer WILSON.
10—12.30	Voordracht en Spel, <i>alle leerlingen gezamenlijk</i> ,	-----	Mevr. HOLTROP.
1.30—3	Dramatische letterkunde en Geschiedenis tooneel, de Heer WILSON.	Uitspraak, Stemvorming, Zang.	Mej. DUSAULT.
3—4.30	Uitspraak en stemvorming, Mej. DUSAULT.	Hoogduitsche taal en letterkunde,	de Heer FRANTZEN.
Vrijdag:			
10—12	Voordracht en Spel, <i>alle leerlingen gezamenlijk</i> ,	-----	Mevr. HOLTROP.
12.30—1.30	-----	Dramatische letterkunde en Geschiedenis tooneel, de Heer WILSON.	-----
1.30—2.30	-----	Engelsche taal en letterkunde	de Heer VOGIN.
2.30—4	Houding en Danskunst, <i>alle leerlingen gezamenlijk</i> ,	-----	de Heer LEEFSON.
Zaterdag:			
9—10	-----	Dramatische letterkunde en Geschiedenis tooneel, de Heer WILSON.	-----
10—12.30	Voordracht en Spel, <i>alle leerlingen gezamenlijk</i> ,	-----	de Heer JAN C. DE VOS.
12.30—1.30	Mimische en Plastische Oefeningen en	Schermen, <i>alleen de mannelijke leerlingen</i> ,	de Heer DE BOER.

N.B. Drie malen per jaar, telkens gedurende twee weken, worden practische Grimeerlessen gegeven door den Heer HENRI VAN DER BEUGEL.

De Directeur,
S. J. BOUBERG WILSON.

IN HET GRAND THÉÂTRE * * * *

Was de nieuwe onderneming in het eerst niet gelukkig in de samenstelling van haar repertoire, in verband met de eigenaardige gaven der leden van haar gezelschap, in Max Nordau's «Recht op Liefde» blijkt het in dit opzicht een zeer goede keuze te hebben gedaan. Allerlei omstandigheden verhinderden ons zelf een voorstelling van dit drama bij te wonen — maar de eenstemmigheid van eenige der voornaamste dagbladen in hun lof over stuk en vertooning beide, wordt door ons met genoegen geconstateerd.

De Nieuwe Rott. Courant moest naar aanleiding der opvoering te Rotterdam, al werd betreurd, dat het leerstellige in het stuk te veel in op den voorgrond treedt, toch erkennen, dat het: «boeit en pakt, dat het een belangwekkend werk is,» aan de vertooning waarvan hij lof wordt toegezwaard.

Het Alg. Handelsblad schreef, na de vertooning te Amsterdam, o. m.:

«Max Nordau, heeft in *Das Recht zu lieben* willen waarschuwen tegen twee gevaren, uitwassen, vergroeiingen van op zich zelf geen slechte of betreurenswaardige verschijnselen van de jongste tijden: de emancipatie der vrouw en het verhoogen van het levenspeil door haar het mooie te leeren zien om en in het leven.

Hij heeft een strafpredicatie gehouden tegen de zoogenaamde vrijmaking van de vrouw, ook de gehuwde, zelfs de moeder, een verkeerd begrepen opvatting die leiden kan tot het allerzonderlingste denkbeeld, dat de vrouw, niettegenstaande haar huishouden, alleen rechten heeft, de rechten van haar hart... tegen den verderfelijken invloed, dien would-be artistieke wezens, menschen die den mond vol hebben van geestelijke verheffing, van het «Hoogere in het Leven,» kunnen oefenen op eenvoudige zielen, wier hoofd en hart door dit valschmooie op hol wordt gebracht.

Hij heeft dit gedaan door vier menschen, met zeer uitlopende karakters, scherp te tekenen, ze veel en duidelijk te laten spreken, zeer diep-gaand en principieel. En nu doet het goed te zien, dat niettegenstaande al dat geredeneer en de weinige handeling, het stuk toch niet sleept of trekt, er geen oogenblik van verveling komt.

Een bezoek aan het Grand-Théâtre is aanbevelenswaard, omdat een goed stuk goed gespeeld wordt.»

En de heer Rössing in het Nieuws v. d. Dag verklaart:

«Het stuk is ernstig, deugdelijk en zedelijk en de vertooning verdienstelijk, ja wel iets meer dan verdienstelijk.

Even goed als Mevr. Erfmann als de vrouw, is de heer Erfmann in het karakter van den minnaar geweest en ook de heer Louis de Vries heeft goed gespeeld, onnoodige aanstellerij en geschreeuw vermeden en gestreefd naar innig, waar spel.»

KNIPSELS EN SNIPPERS. * * * * *

Sarah Bernhardt thuis.

Zij ontvangt — te Parijs zijnde — dagelijks tot 3 uur, waarna zij uitgaat tot 5 uur, per rijtuig een toertje maakt — nooit door het Bois de Boulogne — bezoeken aflegt enz. Zij gaat nimmer te voet uit, verschijnt nooit op premières, noch dineert buitenshuis. Zij is keurig op haar spijzen — vooral op haar dranken. Gebruikt nooit rooden wijn, om haar maag; uitsluitend champagne. Afwisselend menu: veel visch, weinig vleesch, veel groenten en ooft. Heeft nooit één uur achtereen in een rol zitten studeeren. Lastige memorie, in zoover ze wel snel leert, maar ook snel vergeet, doch weer snel terug leert. Stelt zelf met groote liefde haar kostuums samen. Buiten het theater — thuis — kleedt zij zich in blouses en liefst in 't wit. Buitenshuis zijn haar geliefkoosde kleuren: goudgeel en dofgroen. Alleen op het tooneel brillanten. Thuis een ceintuur, geschenk van Napoleon III, die het van Abd-el-Kader had: goudleer met zilveren siersels. Fabriekt zelf haar parfum, voornamelijk iris en een oostersch essence, dat zij geheim houdt. Voor sport doet zij alleen aan paardrijden en de jacht. Zeer kouwelijk — van daar voorliefde voor bont. Aanbidt kleine kinderen, aan wie zij veel tijd geeft. Alle Zondagen ontvangt zij er een vijftien op bezoek. Liefste bloemen: rozen en violieren. Geen smaak voor muziek, dan die de natuur te hooren geeft: ruischen der wouden, der zee. Heeft reeds 20 jaar lang dezelfde getrouwe bedienden. Gelijk Réjane bedient ze zich van miniatuur zakdoekjes, die ze overal laat slingeren. Op haar reis naar Amerika had ze er een 40 dozijn meegenomen. Verzot op dieren: honden en liefst wilde beesten: leeuwen en tijgerkatten.

Zij woont Boulevard Pereire 56. Het dagelijksch leven concentreert zich op de rez-de-chaussée, waar een serre in salon herschappen, van de antichambre is gescheiden door een draperie. Sarah houdt er van zich af te zonderen, naar een op de 1ste verdieping gelegen boudoir-bibliotheekje — als de te vele bezoekers het haar beneden te benauwd maken.

Staat om 7^{1/2} op. Niet gewoon meer te soupeeren, jaagt — zegt ze — de honger haar het bed uit. Houdt haar correspondentie dagelijks bij, doet de loopende zaken af, ontvangt naaisters, regisseurs enz. Dejeunert om 1 uur.

* * *

Cachets (Speelhonaria per avond).

Te Parijs wordt het hoogste cachet betaald aan den tenor Van Dyck, namelijk 3000 frs, wat volstrekt niet overdreven is, als men er rekening mee houdt, dat sinds hij de Tristan-partij zingt, de recettes in de opera met 5000 frs per avond zijn gestegen. Alvarez, 1ste tenor aan de groote opera, heeft een engagement van 10000 frs per maand en twee maanden verlof. Behalve zijn 100000 frs 's jaars vast te Parijs, maakt hij nog ongeveer een gelijk bedrag met gastvoorstellingen elders.

Hooger zijn echter de honoraria, welke te Londen in den Season worden betaald in Covent-Garden, alwaar de recettes dan ook tot 30000 frcs per avond kunnen stijgen. M. Plancon ontvangt — als Mephisto in Faust optredende — 2500 frcs, Maurice Renaud — Fliegende Holländer — 2000 frcs, Mme Eames Story — Rosine, Barbier de Séville — 3000 frcs, Mlle Nordica — Valentine, Huguenoten — 4000 frcs, Mlle Marcelle Sembrich — Favorite — 4000 frcs, Eduard de Reszké 4000 frcs — Mme Melba — Lucie de Lammermoor — 8000 frcs, Jean de Reszké — Wagner-repertoire — 11000 frcs.

* * *

Het recht om te siffleeren.

Het tribunal te Parijs heeft bij arrest van 17 Juli 1904 dit recht weder eens bevestigd, door de vrijspraak van drie personen, die op een concert bij Colonne door fluiten hun misnoegen hadden te kennen gegeven over een uitvoering van een concert van Beethoven. „Tegenover het recht om te applaudiseeren — verklaarde de rechtbank — staat het recht om te siffleeren — mits dit niet geschiedt onder de uitvoering, wat tot rustverstoring leidt en het genoegen der luisterenden bederft. En daar geconstateerd werd, dat de drie gedaagden van hun recht gebruikt hadden gemaakt, uitsluitend tusschen de deelen van het concert, besloot de rechtbank ze vrij te doen uitgaan.

* * *

Het Handeltribunaal heeft in 1904 M. Franck, directeur van het Gymnase veroordeeld tot de uitbetaling van 10000 frcs schadevergoeding aan den dichter Jean Aicard. Tusschen beiden bestond een overeenkomst, bepalende dat het stuk van Aicard — Benjamine — in den loop van 1903/4 zou worden vertoond, met Mme Simone Le Bargy in de titelrol. Onder de repetities gaf Mme Le Bargy echter de rol terug en weigerde te spelen. Vandaar het proces, waarbij de directeur voor de schade verantwoordelijk is gesteld.

* * *

De 3e Kamer van het handeltribunaal te Lyon heeft een eisch tot schadevergoeding, ingesteld door den directeur van het theater aldaar, afgewezen. De eisch grondde zich hierop, dat door een combinatie van personen, bij vlugschrift, het publiek gewaarschuwd was het theater te mijden, zoolang daarin worden vertoond twee onzedelijk genoemde stukken van Oscar Metenier: *La Casserole en La bonne à tout faire*. „Si la justice” — aldus het vonnis — „doit sa protection aux industriels atteints dans leurs réputation ou leurs intérêts par des attaques inconsidérées, une industrie comme celle du théâtre, faisant appel au public, relève de la critique probe et desintéressée.”

* * *

De directeur van de opera te Nice had in 1898 de ontvangst erkend van twee manuscripten van blijspelen van Dr. Carama. De stukken zijn nooit gespeeld en toen de schrijver ze terug verlangde bleken zij spoorloos verdwenen. De rechtbank wees een door den beroofden auteur ingestelden eisch af en besliste, dat door de theaterdirectie manuscripten niet behoeven te worden teruggegeven en dat de directie niet kan worden verantwoordelijk gesteld voor hun zoekraken.

* * *

De *société des auteurs dramatiques et compositeurs de musique*, had in 1904 tot bestuurderen: Georges Ohnet, voorz. — Alex. Capus — vicevoorz. — Jean Richepin, Camille Saint-Saens — penningmeester — Paul Millet — archivaris — Louis Varney — secr. — Pierre Wolff, Romain Coolus. Het droit d'auteur voor de schouwburgen enz. is bepaald — van de bruto-recette: Opera 8, Comedie Francaise 15, Opera-comique, Odeon, Gymnase, Vaudeville, Palais Royal, Varietés, Renaissance, Bouffes de Paris, Fol. Dramat, Nouveautés, Antoine 12, Porte Saint Martin, Théâtre Sarah Bernhardt, Ambigu, Gaité, Chatelet, Dejazet, Cluny, Chateau d'Ean, Théâtre d'application, Fol. Bergères 10, Molière 8 pCt.

De *Association des artistes dramatiques* met C. Coquelin tot president, had in het laatste vereenigingsjaar een ontvangst van 665.029 frcs, waaronder 300.000 frcs uit het legaat-Candeilh. De gewone ontvangsten bedroegen 277.863. De stichting van de *Maison des Comédiens* vorderde 615.343.50 frcs. Er zijn 3534 sociétaires. Het afgelopen jaar zijn 53 nieuwe pensioenen gecreëerd en 16 op de volgljst gebracht der vrouwen, die 55 jaar hebben bereikt. Voor de mannen is 60 jaar de pensioensgerechtigde leeftijd. Coquelin heeft 200.000 frcs beschreven ten bate van het *Maison des comédiens*, dat door hem te Pont-aux Dames dit jaar is ingewijd. Daarin heeft ieder recht op een plaats, die over ongeveer 30 jaar een bedrag van 400 frcs heeft gestort. Onder de dames, die er alreeds een toevlucht hebben gevonden, is de in haar tijd beroemde Zulma Bouffar.

* * *

Te Parijs wonen — volgens de adressen in *Le tout théâtre* over 1904—5 — 335 auteurs dramatiques, critiques et courrieristes, 200 componisten en chefs d'orchestre en 540 artistes lyriques et dramatiques.

* * *

Een in zijn soort belangwekkend proces is dezer dagen voor de arrondissements-rechtbank te Mannheim afgespeeld.

Mevrouw Nissen is — bij processen moet men wel eens indiscreet zijn — 43 jaar oud. Buitendien is ze tooneelspeelster, laastelijk verbonden aan een voorstad-theater te Mannheim, het «Kolosseum.» Mevrouw Nissen moest onlangs optreden

in het stuk «Des Königs Befehl», en wel als page. Derhalve moest ze zich in het publiek vertoonen in travesti, dus in wat de Duitschers een «Beinkleid» noemen. Dit nu weigerde mevrouw Nissen, aangezien ze van oordeel was, dat zoo iets op drie-en-veertig jarigen leeftijd niet te pas kwam («Recht hat se», riep iemand uit het publiek). Daarop werd mevrouw Nissen door den directeur van het Kolosseum ontslagen. En daarop weder volgde een vordering om schadevergoeding. Verschillende deskundigen werden door den rechter gehoord. De gevoelens waren verdeeld. De eene deskundige beweerde dat een «Hosenrolle» voor een drie-en-veertig-jarige dame niet te pas kwam; een ander was van een tegenovergesteld gevoelen. Toen verklaarde de hoftooneelspeler Tietsch, dat een dergelijke rol voor een dame op dergelijken leeftijd niet slechts beleedigend was voor het gevoel der dame zelve, maar ook voor den smaak van het publiek.

De vertegenwoordiger van den directeur beweerde, dat mevrouw N. de rol niet had geweigerd om het travesti, maar alleen omdat ze die te onbeduidend vond. Hij haalde verschillende voorbeelden aan van dames op zekeren leeftijd, die travestierollen speelden.

En de directie meende daarom, dat mevrouw Nissen volkomen ongelijk had, toen zij de bewuste «Hosenrolle» weigerde.

De rechtbank stelde den directeur in het gelijk!

* * *

De eerevoorstelling — ter gelegenheid van het 25 jarig jubileum van den heer Clous — zal plaats hebben 21 Nov. te Amsterdam en 24 Nov. te 's-Hage. De jubilaris treedt op in de Demi-monde.

ADVERTENTIËN.

Bij hoest en verkoudheid
gebruike men:

Kraepelien & Holm's

**Salmiak-Pastilles,
Mentha-Pastilles,
of Bloemen-Pastilles.**

IVENS & Co.

Hoflev. van H.M. de Koningin.

A M S T E R D A M,

Rokin 164 b/d Munt.

FOTO TOESTELLEN
BENODIGDHEDEN.

Amsterdam, Nijmegen, Groningen, Den Haag.

Brochure „Fotografeeren kan iedereen” op aanvraag.

Tarief van Advertentiën in HET TOONEEL.

Bij abonnement te plaatsen binnen 9 maanden:

Per	100	regels	à	9	cts.
„	250	„	„	8	„
„	500	„	„	7	„
„	1000	„	„	6	„
„	1500	„	„	5	„

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ V^H ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN,

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
/ 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS, FRANCO PER POST.
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: Officieel. — Albert Vogel-Oedipus. — Amsterdamsche Kroniek. — C. Ph. J. Clous. — Rotterdamsche Kroniek. — Speel- en Schrijfkunst. — Knipsels en Snippers. — Correspondentie.

Wat voor de redactie bestemd is, adresseeren aan den redacteur, Johannes Verhulst-straat 25.

* * * * * OFFICIEEL. * * * * *

Buitengewone Algemeene Vergadering van Het Nederlandsch Tooneelverbond, op 9 December 1905.

Op aandringen van een groep leden van Het Nederlandsch Tooneelverbond heeft het Hoofdbestuur besloten de aanstaande buitengewone algemeene vergadering NIET te doen plaats hebben te 's Gravenhage; maar deze te houden te **AMSTERDAM** des voormiddags **11 uur** in de boven-achterzaal „Krasnapolski” en wel op 9 Dec. 1905, gelijk reeds was bepaald.

De Algemeene Secretaris
FRITS LAPIDOTH.

HOOFDBESTUURSVERGADERING

H. H. Hoofdbestuurders wordt hierbij kennis gegeven dat de vergadering van het hoofdbestuur, voorafgaande aan de Algemeene, zal plaats hebben in bovengenoemd lokaal op boven-vermelden datum des voormiddags half elf.

De Algemeene Secretaris
FRITS LAPIDOTH.

ALBERT VOGEL — OEDIPUS * * * *

Waarde Heer Redacteur!

Verleen mij een weinig ruimte; ik wilde gaarne een paar woorden toevoegen aan wat de Hr. Jac. Rinse in het vorig nummer geschreven heeft over het optreden van Albert Vogel als Oedipus.

Ik wensch dat niet te doen omdat ik het met den Hr. Rinse geheel oneens ben. O, neen. Een jaar of wat geleden heb ik, over Royaards sprekend, in mijn Tooneel-herinneringen duidelijk genoeg uiteengezet hoe ik denk over par-force-toeren van virtuosos. Maar bij zijn schermen dáártegen heeft de Hr. Rinse al zijn licht laten vallen op de nadeelen van het genre, zoodat de praestatie van Vogel geheel in het donker bleef. Want al worden aan het eind van het artikel de *gaven* van Vogel geprezen, wie er belang in stelt komt van de voordracht zelf maar weinig te weten.

Laat ik dan beginnen met te zeggen dat ik Albert Vogel te voren nooit had gehoord, dat mijn verwachting niet hoog gespannen was, en dat de niet heel mooie grime van den voordrager en de vieze decoratie alles behalve meehelpen om mij opgewekter te stemmen. Daarbij kwam dat ik toevallig het stuk woordelijk van buiten ken en dus, gesteld dat dat noodig was geweest, van mijn plaats af voor souffleur had kunnen dienen. Alleen de wijze van *zeggen* boezemde mij dus belang in, want van heusch acteeren kon geen sprake zijn.

Nu, in het begin was het maar zoo-zoo. Het leek mij werkelijk dat de voordracht leed onder het bezwaar van „voor allen te gelijk te willen spelen. Maar gaandeweg werd het mij duidelijk dat Vogel al zijn best deed om desnoods ten koste van de bijpersonen den hoofdpersoon te geven wat hem toekwam. Ik laat nu voor het oogenblik daar of dat juist van hem gezien is; want al vind ik [nu bijvoorbeeld dat Tiresias in het eenige tooneel dat hij heeft, juist *boven* Oedipus moet staan, de opvatting van Vogel is een andere, en ik ga hier niet met hem debatteeren maar alleen vertellen welken indruk hij op mij heeft gemaakt.

Gaandeweg werd het beter, zei ik; ja het werd zelfs zooveel beter, dat bij den uitroep van Oedipus:

„Zoo komt dan alles, alles uit!
„O zon, moge ik voor 't laatst uw stralen zien!
„Ik die het licht zag van wie 't niet mocht zijn!
„Die 't bloed vergoot van wien het niet mocht zijn!
„Die omgang had met wie het niet mocht zijn!”

dus bij het culminatie-punt van de tragedie, ik, die waarlijk niet makkelijk tevreden te stellen ben, door Vogels voordracht, stem, kracht en gevoel letterlijk werd geëlectriseerd. Dat oogenblik was buitengewoon mooi.

Of er dan geen aanmerkingen te maken waren? O ja, zelfs van veel gewicht. Ik heb die Vogel in persoon meegedeeld, dat is wel zoo practisch dan ze hier neer te schrijven. Het is mij er alleen om te doen de lezers van »Het Tooneel» te waarschuwen dat ze eventueel de gelegenheid om Vogel als Oedipus te *hooren* niet moeten verzuimen; alleen zou ik dan aanraden zoo mogelijk wél vooraf de tragedie te lezen.

O ja, nog iets: ik wil even indiscreet zijn. Acht dagen geleden ontmoette ik, na hem in langen tijd niet te hebben gesproken, Prof. K. Kuiper, wel bekend als een aesthetisch ontwikkeld man. Om zoo te zeggen was het eerste wat hij mij vroeg, of ik soms ook de voordracht had gehoord, en toen volgde al heel spoedig van hem de medeeling dat hij bepaald had genoten en vooral bewonderde het goed volhouden van de karakters van Oedipus en Iocaste.

Dus, waarde Redacteur, ik sta niet alleen in mijn oordeel.

Dankend voor de plaatsing,

M. B. MENDES DA COSTA.

Amsterdam, 21 November 1905.

AMSTERDAMSCH KRONIEK * * * *

Wij hebben dezen keer gewag te maken van twee premiëres. *Het oude tuinhuis*, door Henr. M. I. Bok uit het Deensch van Gustav Wied, verdienstelijk in onze taal overgebracht, een tooneel in 4 bedr. of 5 tafr., bij de Kon. Ver. Het Nederlandsch Tooneel — en *Banden*, tooneel in 5 bedrijven door G. Meinhardt, bij de Ned. Tooneelvereniging.

Het oude tuinhuis zou uitmuntend kunnen dienst doen als onderwerp ter behandeling op een college in de tooneelschrijfkunst. Niet omdat het voor een model kan doorgaan — al zijn er mooie partijen in — maar juist omdat het voor ieder zoo gemakkelijk aan te wijzen zwakheden bevat. Ook voor de studenten pleegt men niet te demonstreeren op gezonde menschen, maar op patienten, die aan de een of andere kwaal lijden. De auteur van het Deensche tooneel begint zijn stuk met een breed opgezette karakteristiek van twee drinkbroers: Selkan, den tuinman op het landgoed en Andries, den boschwachter. Hij besteedt daaraan de eerste twee tafereelen, waarin geen andere personen optreden dan deze twee mannen, behoudens een paar vrouwen — een dienstmaagd

en een oude werkvrouw — die met een praatje het stuk openen. Selkan is aan den drank geraakt — dit vernemen wij ten slotte uit zijn mond — om zijn leed te vergeten. In het tweede tafereel vertelt hij in een bui van dronkemansgemeedelijkheid, dat de eigenares van het landgoed — thans reeds gedurende 16 jaar weduwe — nadat zij pas in het huwelijk was getreden met den afgeleefden jagermeester — met hem, den tuinman, verboden omgang heeft gehad en dat Annette, die doorgaat voor een dochter van den jagermeester — *zijn* kind is. De bekentenis wordt hem ontlokt, als hij zittende voor het tuinhuis, met Andries de flesch geducht heeft aangesproken. Naar dat tuinhuis wordt hij namelijk getrokken, omdat dat door de gelieven tot plaats hunner nachtelijke samenkomsten was verkozen. De herinnering drijft er hem telkens heen. Twee tafereelen — het eerste speelt in Selkans woning, waar het drinkgelag wordt ingezet, maar uit welcher woning de likkebroers, met nieuwe flesschen gewapend naar het tuinhuis verhuizen — twee tafereelen lang worden wij getuigen gemaakt van de praatjes dezer sikkerende kameraden, zoodat het moeilijk anders kan: of de indruk vestigt zich, dat de auteur ons in zijn stuk den noodlottigen invloed denkt te teekenen van den drank op den mensch, dat althans aan den „drankdijvel” in het tooneel spel, een gewichtige rol door hem is voorbestemd.

Hoewel misschien wat te gerecht, moet worden erkend, dat de tafereelen met de twee pooiers, met talent geschreven zijn. Van Andries heeft de schrijver een aardige figuur weten te maken, die door den heer L. H. Christijn met humor werd weergegeven, schilderachtig van uiterlijk. De ander — Selkan — die in het stuk de tragische rol heeft — is wat zwaar op de hand en misschien kon de heer Laroche wel wat meer schakeering in zijn spel brengen.

Uit het vervolg blijkt, dat het drankmotief maar een bescheiden rol in het stuk vervult en alleen te dienen heeft om het gemakkelijker aannemelijk te maken, dat Selkan zich — zonder veel tegenstreven — onderwerpt aan den eisch van Marianne om het landgoed voor altijd te verlaten. Na vele jaren afwezigheid, is zij met Annette, inmiddels verloofd met een rijk jonkman van goeden huize, op hare bezittingen teruggekeerd — maar zij is voor niets ter wereld zóó bang, als dat het geheim van Annette's geboorte bekend zou worden. En aangezien Selkan's nabijheid daarvoor een steeds dreigend gevaar is — moet hij weg. Ziehier nu de tweede vraag, die in den geest der toeschouwers wordt opgeroepen. Eerst was het: wat heeft de schrijver vóór met zijn drankmotief, wat zal er uit groeien? In het derde tafereel verdwijnt dat eerste motief en dringt zich naar voren de vraag: hoe de oplossing zal wezen van het conflict, ontstaan uit den eisch aan den vader gesteld; zijn dochter, die hij zegt zielslief te hebben, maar aan wie hij zich nooit bekend maakte, voor altoos te verlaten. En 't behoeft nauwelijks nader te worden toegelicht, hoe het in de samenstelling van een drama een fout is te

achten, als uit den breeden opzet iets anders ont-kiemt, of beter: als in den breeden opzet iets anders geplant wordt, als met de natuurlijke groei-kracht van den bodem in overeenstemming is. Uit het aanvankelijk zoo breed uitspinnen van het drankmotief, moet men ook verwachten, dat het met Selkan al ver heen is. Hij verklaart trouwens aan den eisch om te vertrekken te willen voldoen, omdat hij — als dronkaard — zich onwaardig gevoelt zijn rechten als vader op Annette te doen gelden. Maar indien hij inderdaad zulk een dronkelap ware, zoodat hij allen stuur over zich zelve voor goed verloren had — dan zou niet ieder hem dermate in zijn werk kunnen roemen en inplaats van om zijn uitmuntend beheer als tuinman te worden geprezen, zou aan den verwaarloosden staat van het landgoed, door Marianne een dankbaar motief kunnen zijn ontleend, den man — die slechts in een korte periode van zelfvergeten, haar minnaar is geweest — den dienst op te zeggen. Hier is dus tegenspraak tusschen wat de feiten onloochenbaar ons doen ervaren en wat de auteur ons zoekt te doen gelooven. Zeker, als Selkan, een kerel ware geweest met zelfbewustheid, kloek en krachtig — de weduwe zou niet zoo gemakkelijk spel met hem hebben gehad. Om hem den eisch van heen te gaan te doen bewilligen, daarvoor had de auteur dus noodig hem ons voor te stellen als door drank-zucht zedelijk verzwakt. M. a. w. nu die auteur eenmaal het zooveel aangrijpender conflict wilde uit den weg gaan, dat hieruit zou zijn geboren, als tegenover Marianne, de moeder, een vader ware komen te staan, die den strijd had durven aanvaarden — moest hij het, ten aanzien van de voorstelling van Selkan's persoonlijkheid, over een anderen hoeg gooiën en maakte hij van hem een door drank gedegeneerde — wat echter met 's mans houding in andere opzichten weer niet in harmonie is. Niet in harmonie ook met de noblesse en zelfbeheersching, waarvan hij in de hoofdcène van het stuk — de ontmoeting met Annette — een zoo treffend bewijs geeft.

Maar deze scène zelf, de wijze, waarop de auteur haar tot stand brengt, is ook weer niet zóó voorbereid, dat de toeschouwer haar als vanzelfsprekend aanvaardt. Niet tevreden, dat Selkan zich aan haar eisch van te verdwijnen onderwerpt, vergt Marianne bovendien van hem, dat hij een avond op het kasteel bij haar en Annette en haar aanstaande op visite komt, om afscheid te nemen, ten einde voor de buitenwereld den schijn te wekken, dat hij vrijwillig heengaat en geen voet te geven aan de toch reeds hier en daar post gevat hebbende vermoedens, dat er tusschen hem en Marianne iets bestaan heeft; vermoedens, waartoe Selkan zelf heeft aanleiding gegeven, door zinspelingen op zijn vaderschap, in dronkenschap geuit! De fout hier is, dat te duidelijk blijkt, dat het niet zoozeer Marianne is, die de samenkomst tot stand brengt — maar de *schrijver*, om den wille van het effect, om tot zijn pakkendste scène te komen. Het opzet verraadt zich — *und man wird verstimmt*. Het bedrijf zelf van Selkan's bezoek op het kasteel, beantwoordt voor 't overige

aan het doel. De ontmoeting tusschen Selkan en zijn dochter — die van niets afweet — bleek wel instaat het publiek te ontroeren — dank zij ook het goede spel van Laroche en mevr. Richard—Braakensiek. En zoo mag men de verschillende scènes in het stuk — behoudens eenige gereektheid, waaraan sommige leiden — getuigen, dat zij met talent geschreven zijn — zoodat men kan zeggen dat het werk in zijn deelen veel verdienstelijks heeft, maar als conceptie, als geheel genomen, zwak is. Vooral het slot: de zelfmoord van Selkan, mist zoo goed als alle effect — zoodat de eindindruk, dien de uitvoering maakt, zeer weinig diep gaat. Dat voor 't overige de vertooring hier en daar boeide en over 't algemeen de menschen bezig hield, is te danken aan het u-nemend spel — met name ook van Mevr. Mann—Bouwmeester als Marianne — en de zeer stemmende wijze, waarop het stuk door den heer Chrispijn is gemonteerd.

* * *

Het tweede — hiervoren vermelde stuk — *Banden*, is oorspronkelijk. G. Meinhardt is een schuilnaam. Hij lijkt mij een nog jong man te zijn, jong vooral van levensopvatting. Men kan er van zeggen, dat het in beschaafden toon gehouden, maar tevens, dat het te zeer atelierwerk is, te veel bedacht, te veel gefantaseerd. Maar is de fantasie — zal men vragen — dan niet een voor den kunstenaar onmisbaar element, zonder hetwelk hij ten eeuwige dage zou gedoemd blijven dood werk te leveren? Ongetwijfeld. Maar de fantasie is toch wel bezien niet meer dan de bodem, waarin de levensbegrippen zich hebben te ontwikkelen, en te groeien en bloeien. Bij de meeste menschen valt het zaad des levens op een meer of min dorren, steenachtigen bodem; de zaden sterven er in, brengen het hoogstens tot een klein uitspruitsel, dat spoedig wegdort. In den kunstenaar daarentegen wordt die bodem als vruchtbaar ondersteld — het zaad vat er gemakkelijk wortel in en brengt het tot bloem en vrucht, die tot rijpheid gekomen, geplukt, den omstanders in garve of rijkeladen schalen worden aangeboden, om er zich mee te verblijden en aan te goed te doen. De impuls tot dichten, moet van buiten komen; de fantasie neemt hem op en koestert en verwerkt hem, voedt hem met eigen sappen.

De zwakheid van *Banden* schuilt hierin, dat zoo het al niet van a tot z bedenkfel is, toch in elk geval uit een impuls geboren is, die niet behoorlijk vrucht had gezet, alvorens de auteur zich tot schrijven zette. Het is een onnatuurlijk stuk, ook van makelij — want meermalen laten personen, die den schrijver om der wille van den voortgang der handeling sta-in-den-weg zijn, zich de kamer uitsturen met een gewilligheid, die niet in den aard der personen ligt — of worden zij genoopt gesprekken aan te hooren, met een lijdzaamheid, die zij van nature niet bezitten. Zoo Arnold Hilvoort, die na 8 jaren ongelukkig getrouwd te zijn geweest met Louise — en daarbij op de grofste wijze in ons bijzijn getoond heeft, dat hij niet het geringste medegevoel heeft voor

zijn lijdende vrouw — aan het slot der 1ste acte een lange uiteenzetting van haar aanhoort, welke dan ook blijkbaar meer tot inlichting van ons — de toeschouwers — is geschreven, dan van den persoon, tot wien ze gericht is. Maar op de onbeholpenheden in het maaksel wenschen wij niet te veel nadruk te leggen. Ook niet op het onverklaarbaar blijven van dit feit, dat een jongen en meisje in de jeugd op elkaar verliefd zijn geweest en die liefde getrouw zijn gebleven, maar er elkaar nooit iets van hebben laten blijken, zoodat de jonkman naar Indië is getrokken en het meisje in Holland zich aan een ander heeft verbonden. Met het gevolg, dat zij — ongelukkig getrouwd — te laat gaat smachten naar den vriend der jeugd. Immers, deze fouten kunnen op rekening worden gesteld eener gebrekkige techniek of zouden door een anderen opzet van het stuk verholpen kunnen zijn geworden. Niet te verhelpen echter is dit, dat de hoofdpersoon, om wie het stuk geschreven is, zoo weinig belangwekkend is gebleven. Drie bedrijven lang zien wij haar in bijna 'denzelfden gemoedstoestand, als de geknakte vrouw, die zich aftobt in het smachten naar een illusoir geluk, in staat alleen tot negatieve dingen, omdat zij in zich alle levensfrischheid mist, die tot daden stuwt. Als een aangekleed idée waart zij rond, het tegenovergestelde van een wezen van vleesch en bloed, dat passie heeft en passie kan inboezemen. In Frits Eerloo, die uit Indië terug, tot haar gedreven wordt, gelijk zij tot hem, meent zij ten slotte haar ideaal belichaamd te zien. — Hij is een man om de wereld mee uit te loopen. Zoodra verneemt zij echter niet, dat hij in Indië niet als een asceet heeft geleefd — maar zonder zich voor 't overige iets te kunnen verwijten — bij een inlandsche vrouw een kind heeft — of het ideaal ploft voor haar van zijn voetstuk en liever zoekt zij den dood, dan met en door hem een nieuw leven te beginnen. Gelukkig voor Frits, zouden wij zeggen. Want dat vrouwen, als Louise, die zich louter met idealen voeden, niet van het hout zijn, waaruit men in het gezinsleven bruikbare vrouwen snijdt — behoeft nauwelijks te worden aangetoond. Het mooiste wat men van haar zeggen kan, is dat zij te goed zijn voor deze wereld en stellig ook voor de wereld van het tooneel.

De vertoening bij de Ned. Tooneelvereniging, was zoo goed als men het wenschen kan. Maar mevr. v. d. Horst moet dunkt mij zeer verlangen weer eens een rol te spelen, waarin levenslust en levensfrischheid, den boventoon hebben.

C. Ph. J. CLOUS * * * * *

In de afgelopen week herdacht de heer Clous met een feestvoorstelling in den Stadsschouwburg, waarbij geen plaats onbezet bleef, zijn 25-jarige loopbaan als tooneelspeler.

De heer Clous werd met den aanvang van het seizoen (1 Sept.) 1879/80 verbonden aan «Het Nederlandsch Tooneel». Hoe hij van dat gezelschap bleef deel uitmaken twee-en-twintig jaren lang, het is bekend, ook hoe hij vervolgens ontslag nam

om zich uit de tooneelwereld terug te trekken. Zij, die toen voorzagen dat Clous het op den duur niet buiten de planken zou kunnen stellen, dat de drang naar het tooneel bij hem nog even sterk zou blijken te zijn als in de dagen, toen hij zich, tegen den wil zijner betrekkingen in, met een verzoek om een engagement wendde tot den Raad van Beheer — zij kregen gelijk, en reeds spoedig. Immer nauwelijks een jaar na zijn ontslag bij «Het Nederlandsch» zag men Clous wederom voor het voetlicht, ditmaal bij het «Lyrisch Tooneel». Zijn op deze periode gevolgde tournee door Indië ligt nog versch in het geheugen; het in de tropen door Clous in

C. Ph. J. Clous.

samenwerking met mejuffr. Belder en den heer Meunier, behaalde succes, gaf reeds anderen aanleiding het gegeven voorbeeld te volgen.

In Maart jl. keerde Clous bij «Het Nederlandsch» terug na een ruim driejarige afwezigheid, die gelijk op een tijdperk van ballingschap, want Clous behoort nu eenmaal bij «Het Nederlandsch Tooneel». Zijn eerste optreden als acteur dateert uit de eerste periode na de oprichting van dat gezelschap, uit den tijd, toen de oogen waren opengestaan voor de noodzakelijkheid van het kweeken van een meer beschaafden toon op ons tooneel. Het streven in die richting had behalve door de oprichting van de Vereeniging «Het Nederlandsch Tooneel» reeds uiting gevonden in de stichting der Tooneelschool, als een poging om hen, die zich aan de tooneelspeelkunst gingen wijden, meer nog dan technischen voorbereiding, de noodige beschaving op hun loopbaan mede te geven. Tegelijk met de eerste door de Tooneelschool afgeleverde leerlingen: Schulze, Anna Sablailrolles en Tonia Poolman, is Clous aan het tooneel gekomen. Hij betrad evenwel de planken zonder eenige voorbereidende opleiding.

Hij behoorde tot de categorie van beschaafde jongelieden, die zich te dien tijde aan de tooneelspeelkunst gingen wijden, na elders de noodige algemeene ontwikkeling te hebben opgedaan. Van hen is nog over — de namen dergenen, die inmiddels weer van richting zijn veranderd, doen hier niet ter zake — behalve Clous, Jan C. de Vos, die reeds een paar jaar vroeger door «Het Nederlandsch Tooneel» was geengageerd. Vóór

den aanvang van hun tooneelloopbaan had Clous pharmacie te Utrecht, de Vos letteren te Leiden gestudeerd.

De trek naar het tooneel dezer jongelieden, en de voorbereidende opleiding, het waren twee verschijnselen, die wezen op den nieuwen koers, die ons tooneel ging inslaan.

Clous is geheel gevormd op de planken. Met kleine rollen begonnen klom hij spoedig op tot emplooi van den jeune-premier. De heer Stumpff, destijds gérant van «Het Nederlandsch Tooneel», deed de jongelui iederen avond optreden, desnoods om «te figureeren of te zingen in de koren.» Clous is er den heer Stumpff dankbaar voor — al is hij misschien eerst later tot het besef daarvan gekomen. Gaandeweg is Clous, hoewel niet voortgekomen uit tooneelkringen, in menig opzicht geworden een echt tooneelmensch. Uit de hierboven aangehaalde voorspelling van hen, die meenden, dat hij het niet zonder de planken zou kunnen stellen, mocht dat reeds worden afgeleid. Allerminst ongevoelig voor succes, is hij dankbaar voor iedere mooie rol, die hem niet ontgaat, en heeft hij er een dan zet hij zich met al zijn ijver aan het werk. Evenals een acteur van vader-op-zoon kan Clous niet buiten de emoties van het vak, niet uitgesloten de tournooien en kleinere steekspelen, die in de tooneelwereld, onzichtbaar voor het publiek en toch soms bij opendoek, door de confraters en consores worden uitgevoerd. Toch heeft Clous niets van den saltimbanque, hij is «mijnheer» gebleven. «Mijnheer» in het dagelijksch leven zoo goed als op de planken. Die eigenschap heeft hem zijn plaats aangewezen op ons tooneel, waar het voor velen, onder wie zeer begaafden, vaak een niet te vervullen taak is gebleken een «heer» voor te stellen. Clous' plaats is vóór alles in het salon-stuk. Eerst jeune premier, daarna, als opvolger van Morin, raisonneur, later misschien ook père-noble. Zijn beste tijd was daarom die van het Dumas fils-, Augier- en Sardou-repertoire. Maar ook in de comédie van anderen landaard, waarin Clous vaak eerste rollen vervulde, is hij op zijn plaats.

De beteekenis van Clous als acteur ligt ongetwijfeld in het praatstuk, al geldt voor hem niet, wat men soms van andere spelers van «modern» werk zegt, dat men hen niet in costuum moet zien. Dit geldt niet voor Clous, omdat van hem kan worden getuigd, en hierin schuilt een niet geringe lof: «Clous bedrft nooit iets». Het geheim hiervan ligt in zijn correctheid, en in zijn trouwe plichtsbetrachting. Even punctueel als Clous is op zijn financiën, en stipt op zijn huishoudelijke aangelegenheden — even zorgvuldig is hij op zijn uitgebreide tooneelgarderobe, even precies op zijn wapenen en sieraden, even nauwgezet in het bestudeeren van zijn rollen. Zelfs in de dagen, toen blijkens de, toenmaals ook in «Het Tooneel» gepubliceerde, verslagen van «het Nederlandsch Tooneel» kon worden gecontroleerd hoe weinig avonden Clous «vrij» was, zal nooit iemand er hem op hebben betrapt, dat hij een rol niet — zooals de term luidt — kende als zijn naam.

Op die nauwgezetheid, op dien ijver werd door

den heer De Leur, regisseur van de Kon. Vereeniging «Het Nederlandsch Tooneel» in het bijzonder gewezen, toen hij aan het einde der voorstelling van «De Demi-Monde» van Alex Dumas fils, waarin de jubilaris en mevr. Mann—Bouwmeester zeer werden toegejuicht, hartelijke woorden tot den heer Clous richtte om hem, namens den Raad van Beheer, en namens de confrères geluk te wenschen.

Ook van andere zijde ontbrak het den heer Clous op zijn feestavond niet aan blijken van waardeering van zijn talent. P.

ROTTERDAMSCH KRONIEK. * * *

We kunnen 't kalmpjes aandoen, ditmaal.

Directeur Van Eysden had in Le Bercial («Haar teurugkeer» heeft de heer Van Tol 't niet gelukkig betiteld) een stuk, dat méér dan de drie of vier gebruikelijke Rotterdamse vertooningen maken mocht, er nog eens een oud stuk weer gegeven en zoo zijn we het einde van November genaderd zonder veel te bekronieken nieuwigheid.

De goeie mummie van den bleek-geloiden Anzengruber, die we op 't moment met allures van leven op de planken van de Aert van Nesstraat zien rondbuitelen — «De pastoor van Kirckfeld», volksstuk in 5 tafreelen — kan moeielijk beter gevonden worden, dan een verzetje voor 't publiek dat óók wel eens braaf gesticht wil worden.

Een verzetje voor de hoofdvertooners is het inmiddels niet. De vertolker van den titelrol heeft den correspondent van het Handelsblad zelfs laten verklaren, dat hij niet wenschte beschouwd te worden als de gepraedestineerde pastoorspeler van het gezelschap, vooral niet waar de rol — zooals in dit geval — volstrekt zijn sympathie niet had.

Zonder bedenking, lijken me dergelijke beoordeelingen in het openbaar door tooneelspelers van hun stukken en rollen niet. De critici der dagbladen, nietwaar, zijn al voldoende in de contramine, de leden der gezelschappen zelf moeten liever niet komen meê-afkeuren.

Toch is de wreveld van den heer Tartaud jegens dit wel bekamferd stuk van paganistische tendenz eenigermate verklaarbaar. Het moet voor een tooneelspeler, die juist in de laatste tijden heeft mogen doen blijken, van een zeer sterk en zich steeds meer harmonisch afrondend talent, waarvan het aller-beste te verwachten is, niet aangenaam wezen de paradepop te moeten automaten in een ding, dat al voor een kleine veertig jaren verouderd was.

Moest in dit blad niet vóór alles de ernst van de kunst, die ons Verbond te bevorderen heeft, worden gediend, deze pastoor van Kirckfeld zou een prachtsujet wezen voor een charge op dat welberekend brouwsel van onnatuur en tendenz, waaraan zelfs jonge dramatische koks nog wel eens hun krachten beproeven.

De ernst dan kan gehandhaafd, om erkentelijkheid te betuigen met het feit dat het echtpaar Tartaud, beiden in even hooge mate ons geloof in een toekomst van de tooneelspeelkunst hebben versterkt. Waar rondom telkens menschen, van

wie verwachtingen gaan mochten, terugzeuren in onbeduidendheid en gemeenplaatselijke droge verdienstelijkheid, gaan deze twee staag vooruit en lijkt het hoogste in hun kunst welhaast voor hen bereikbaar.

Tot excelleeren was voor hun Rotterdamsche collega's vooralsnog geen gelegenheid. De heer De Jong, wiens talent ook bij ons warme waardeering vindt, bewijst eigenlijk telkenmale dat het hem opgedragen jeune-prémierschap voor zijn middelen van stem en gebaar niet deugt en dat het daarom in 't belang van dezen jongen acteur zou wezen, indien hij zijn aanleg van karakterrolspeler meêr kon ontwikkelen. Het zou jammer wezen, als deze waarlijk meer dan gewone aanleg, waarbij sympathieke ijver en goeden wil, te zeer werd geforceerd.

Misschien mogen we, in de lijn van deze algemeene beoordeeling een vraag doen?

Waarom wordt ons het genot mevrouw Kerckhoven-Jonckers te zien, zoo uiterst weinig gegund? In het vorig seizoen één, misschien twee malen hebben we deze bijzondere vrouw in een rol van beduidenis bewonderd. In dit seizoen nog niet éénmaal. We plegen ons in de huiselijke aangelegenheden van het bestuur van 't Rotterdamsch tooneelgezelschap niet te moeien. Maar eenig rêcht op een voortreffelijke kunstenaarssse als mevrouw Van Kerckhoven is, mag, wie voor het publiek spreekt, wel doen gelden. Dies zij hier bezwaar gemaakt tegen dit aldoor op den achtergrond houden van één der beste en meest temperamentvolle leden van het gezelschap. D.

SPEEL- EN SCHRIJFKUNST. * * * *

Wanneer men er een vermoed, zelfmoordende stemming voor over heeft, is het intressant om in een week zooveel Parijsche theaters als mogelijk afte-loopen, matinee's zoowel als avondvoorstellingen — omdat men dan in korten tijd een goed overzicht verkrijgt van het huidige Fransche tooneel — het spel- en de schrijfkunst.

Sarah Bernardt en Réjane zijn elders aan 't triumfeeren of zaken maken, maar Bartet, le Bargy, Granier, Brandès, Lavaliere, Hading, Bady, ziedaar eenige damessterren die op 't oogenblik aan den hemel van 't laatste mode-geschrift schitteren. Werkelijk, de groote actrices, die doen het hem op 't oogenblik.

De nieuwe stukken — meer en meer worden ze om de heldinnen heen geschreven en talrijk zijn de pièces waarvan haast geen een „oeuvre” genoemd mag worden.

De Comédie Française heeft met „le Duel” nog 't beste gekozen.

De interessante opzet van den strijd tusschen vrijdenker en priester wordt wel is waar in 't derde bedrijf zoetelijk gesmoord in een „tout le monde heureux et content” — maar 't stuk geeft tenminste personen die wat zijn, wat willen.

Maar neem nu eens de triomfkarretjes van Madame Simone le Bargy in 't théâtre Gymnase, van Berthe Bady uit 't Vaudeville, „la Rafale” en „la marche Nuptiale” — Twee stukken, in den

grond verschillend — beiden vaardig in elkaar gezet — beiden, de een meer dan de ander modewerk.

»Où sont restés les poètes?» riep Sarcey eens — en zijn schim zucht het gewis nog.

De mode regeert het Fransche tooneel en als fijn, onberispelijk glaswerk, schittert het vernuft der dramatischen die heden „en vogue” zijn.

Bataille's: „Marche Nuptiale” met een groote grondgedachte: een jonge vrouw die geloofde de groote liefde van haar leven te volgen, een ander méer lief krijgt en voelend dat opnieuw zich tegen wet en oordeel gevend, een val zou zijn, doodend haar ideaal van hoogte en reinheid — daarom zelf liever stervend — dat is wel een gegeven voor een groot werk. Maar Bataille's heldins eerste liefde voor het modeste muziekmeestertje lijkt een meisjesvraag — en is niets dan opgedrongen charme en mondainisme, die haar, kind van goeden huize, in gebrek, bekoren, niet bemachtigen.

't Blijft bij de oppervlakte, de beide mannen beteekenen weinig.

In „la Rafale” nog erger. Daar lijdt een charmante jonge vrouw drie scènevolle acten lang om f 650.000 voor een niet betekenend dobbelend heerschap te bemachtigen. Alles trotseert ze, alles wil ze dragen. Maar waarvoor? Uit liefde? Haar amant leeft van wedden — zij haat het, maar niets duidt er op dat hij ooit een oogenblik gedurende hun liaison anders gewild heeft. Wat is dus die liefde? Hartstocht. Een drama van hartstocht is heel mooi — maar Bernstein dient de hartstocht verslapt op, onder den grooten rustigen naam van „liefde”. Décadent. En in de Renaissance „Bertrade” met Gruetry en Marthe Brandès. Ook al weer mode, dus ook een zelfmoord aan 't einde. Een hertog met schulden, heel charmant en onbeduidend, veel praten over eer, een madonna dochter met de traditioneele hoedanigheden, een vrij zwak conflict tusschen vader en dochter, wie van beiden door een mésalliance de boel zal redden — dochter wil niet, vader wil niet — maar wat erger is, als vader wil, wil dochter niet dat hij zelf zoo doen zal — geen uitweg — boem: een kogel: Dieu me comprendra! als laatste woord. Het publiek begrijpt lang niet alles, maar gepakt door het overheerlijke spel, klapt het en juicht iederen avond, en 't stuk heet: groot succes! Bij Antoine een zelfmoord aan 't einde van *Vers l'amour!* 't Is de mode. Een tijdje geleden was de rage: 't na-jaarszonnetje — l'âge d'aimer — maman Colibri — la Massière — alle gaven menschen, aan wie het recht op liefde, op grond van leeftijd betwist werd.

Nu is zelfmoord mode — en (Charpentiers Louise zit de menschen in 't bloed) waar 't mogelijk is, tirades over „le grand Paris”.

Alle stukken fonkelen van fijne woordkunst, knetteren van geestigen dialoog, houden bezig met bewonderenswaardige afwisseling van goedspeelbare scènes. Maar de meesten zijn bloemen van één winter.

Een succes van tweehonderd voorstellingen heeft tegenwoordig niets te maken met waarachtige kunst.

Het duidt op goede techniek, geestig voldoen aan mode — 't wijst er bovenal op hoe merkwaardig goed er op 't oogenblik in Parijs gespeeld wordt. Het spel draagt de stukken. Men hoeft maar een enkelen avond bijvoorbeeld Paillerons meesterlijke „le Monde où l'on s'ennuie" te zien en men merkt hoe bleek 't moderne werk is — hoe valsch tragisch — en, waar 't ook vroolijke blijspelen geldt, als: „Le bonheur, Mesdames" van de Croisset of „Coeur de Moineau" van Artus — hoe charmant speelbaar, maar hoe gekunsteld!

Geen enkele avond is verloren — zelfs niet bij Jane Hading, die als tegenwicht 't verouderde »Maitre des forges" steeds nog speelt.

Op 't tooneel bont elegant beweeg, geniaal spel, mooi Fransch — maar geen poëten, geen zangers, geen zieners — enkel schrijvers.

En degenen, die toch in zich hebben zichzelf te zijn, als Bataille, offeren aan de mode en 't financiële succes — schrijven om succes te hebben, of maken een stuk pasklaar op 't talent van een der groote actrices. Nu Réjane zelf gaat regeeren in 't Nouveau theater zal dat nog wel erger worden.

De artisten spelen er stukken — omdat ze wát moeten doen op de planken — maar geen stukken gaan er, die over 't talent der vertolkers reiken.

Maar wie weet — spoedig een première van Rostand — dus alle kans is nog niet verkeken.

Parijs, 8 Nov. '05.

D. VAN ELTEN.

KNIPSELS EN SNIPPERS * * * * *

De heer F. Bouwmeester heeft het volgende doen weten:

»Door den heer H. Brondgeest is mij een aanbieding gedaan om te Batavia en elders in Ned-Indië gastvoorstellingen te geven bij zijn tooneelgezelschap gedurende eenige maanden. Dit aanbod is door mij aangenomen. Mijn eerste optreden zal zijn in «Krelis Louwen» van Pieter Langendijk.»

* * *

Volgens Fransche becijferingen tellen de Europeesche landen, in de rij geplaatst, het hier volgende aantal schouwburgen: Frankrijk 394, Italië 389, Duitschland 264, Engeland 205, Spanje 190, Oostenrijk 188, Rusland 99, België 59, Zweden en Noorwegen (men had ze moeten scheiden) 46, Nederland 42, Zwitserland 35, Portugal 16, Denemarken 13, Turkije 9, Griekenland 8, Roemenië 7 en Servië 6.

* * *

De impresario Maximiliaan Burg heeft Ernst Possart overgehaald een rondreis te maken door ons land, België, Scandinavië, Oostenrijk en den Balkan. Hij krijgt 50.000 mark voor deze tournée. Of hij zal tooneelspelen of alleen voordrachten houden, vinden wij niet vermeld.

* * *

De magistraat van Charlottenburg heeft voor het nieuwe »Schiller Theater" aldaar, dat 1 Jan. 1907 geopend zal worden, een verhooging van de bepaalde bouwkosten (1,400,000 mark) met 76,000 mark toegestaan, opdat de schouwburg zóó kan

ingericht worden, dat hij ook in de toekomst aan de strengste eischen kan beantwoorden. Die magistraat blijkt zeer kunstlievend te zijn,

* * *

De Berlijnsche correspondent van de Telegraaf schrijft:

Onze Willem Royaards, die, zooals bekend, voor eene reeks van jaren aan het Duitsche theater werd verbonden, treedt hier op onder den naam van Wilhelm Wilhelmi en had reeds verscheidene malen de gelegenheid, zoowel in «Kätchen von Heilbron» de rol van den keizer te vervullen — behalve op den openingsavond — als nu in de «Kaufmann von Venedig», waar hij den Doge heett uit te beelden.

Het uiterlijk type van dezen Doge is prachtig en werd precies gecopieërd naar oude platen van Tiziaan; evenzoo het costume van zware brocaatstof. Opmerkenswaard was, behalve de goede uitbeelding, zijn prachtig, welluidend stemorgaan, en zijn zuiver Duitsch. Moge hij weldra in een grootere rol meer op den voorgrond treden.

* * *

De heer L. M. Smith, die 15 November j.l. in den Hollandschen Schouwburg — ten bate van het Pensioenfonds, door het Tooneelbond gesticht — een soiree gaf, had — naar ons wordt medegedeeld — veel succes van de door hem voorgedragen stukken. Jammer, dat zoo betrekkelijk weinig leden van het Tooneelverbond, door den avond bij te wonen, van hunne belangstelling blij hebben gegeven.

* * *

Uit een opstel over Justus van Maurik door A. N. J. Fabius:

»Men vergeete niet, dat Justus van Maurik aanving te schrijven in een tijd, dat alles nog deftig en stijf was en men den goedronden Hollandschen lach bij een Hollandsch auteur niet meer kende. Het tooneel zat in de verstijving van het Rederijkersdom. Het is de groote verdienste van Justus van Maurik, dat hij, zelf verzeild onder de Rederijkers, van hun deftigheid en stijfheid de brui gaf, in het volle leven sprong, en in stede van de gewone tooneelpoppen, levende menschen op het tooneel bracht, voor zoo ver zij tot het volk behoorden.«

* * *

De Londensche correspondent van de „N. Ct." schrijft: Naar ik verneem treedt Henri de Vries a. s. Maandag weer op, en wel in het Shaftesbury-theater. Daar ging als lever de rideau Sutro's „The correct Thing", dat evenwel niet trok. Nu zal men 't met de „Brand in de Jonge Jan" beproeven, niet, als vroeger getiteld „A Case of Arson", doch „The Factory Fire".

CORRESPONDENTIE. * * * * *

Het artikel: *Begripsverwarring* in het vorig nr. is van den redacteur. Deze mededeeling is noodig omdat iemand anders, als de schrijver schijnt te worden gedoodverfd.

ADVERTENTIËN.

Bij hoest en verkoudheid
gebruike men:

Kraepelien & Holm's

**Salmiak-Pastilles,
Mentha-Pastilles,
of Bloemen-Pastilles.**

IVENS & Co.

Hoflev. van H.M. de Koningin.

A M S T E R D A M,

Rokin 164 b/d Munt.

FOTO TOESTELLEN
BENODIGDHEDEN.

Amsterdam, Nijmegen, Groningen, Den Haag.

Brochure „Fotografeeren kan iedereen” op aanvraag.

G., J. & E. JANSSENS

Tooneeluitgevers, ANTWERPEN.

Specialiteit in Affiche-gravures.

Catalogus op aanvraag gratis en franco.

Tarief van Advertentiën in HET TOONEEL.

Bij abonnement te plaatsen binnen 9 maanden:

Per	100	regels	à	9	cts.
„	250	„	„	8	„
„	500	„	„	7	„
„	1000	„	„	6	„
„	1500	„	„	5	„

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^{v/h} ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN,

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST. VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

INHOUD: Mevr. Mina Dilis-Beersmans. — Mevr. Van Kerckhoven Jonkers. — Begripsverwarring. — Uit Rotterdam.

Wat voor de redactie bestemd is, adresseeren aan den redacteur, Johannes Verhulst-straat 25.

MEVR. MINA DILIS-BEERSMANS * * *

Het scheelde maar heel weinig of mijn bezoek in de gezellige woning van de familie Dilis, waarheen ik me begeven had voor een interview met mevrouw Mina Dilis-Beersmans, had tot eenig resultaat... dat ik een aangenaam uurtje doorbracht, sprekende met onze gevierde kunstenaressen en haar echtgenoot over koetjes en kalfjes, over honderd dingen, waarvan vele slechts in een verwijderd verband staan met het tooneel en waarvan het relaas moeilijk passen zou in het kader van een tooneelblad.

Ieder behoorlijk gesprek begint met een praatje over het weêr, zoo ook het onze. En het weêr had er dan ook wel voor gezorgd de prioriteit te verzekeren aan zijn kletterende tegenwoordigheid. Was het de regen misschien, welke mevrouw Dilis terughield om mij te volgen langs de kronkelpaden van het interview, dat zich gewoonlijk evenzeer interesseert voor lachende bloembedden als dreigende doornstruiken? Ik durf het niet zeggen, maar wel weet ik dat het me moeite gekost heeft mijn beminnelijke gastvrouw te brengen waar ik haar hebben wilde: in haar verleden als kunstenaressen, aanvangende met den tijd, dat zich voor 't eerst de roeping voor het tooneel openbaarde.

Er speelde een geheimzinnig lachje om de lippen van mevrouw Dilis, toen ik het woord „roeping” uitsprak. En dat was voor mij geen verloren illusie, welke afbreuk zou kunnen doen aan mijn bewondering van haar benijdenswaardig talent: want ik begreep de bedoeling van die lachende parafraze op dat eeuwig misbruikte woord *roeping*. Ik ken ze, die frazeologie, welke ieder persoon van gewicht maakt tot het aantrekkingspunt van onweerstaanbare neiging en heiligen aandrang, de gewone gemeenplaatsen van biografieën en

levensberichten. Ik heb eens een vermakelijke levensbeschrijving gelezen van Napoleon I, waarin een tooneel geschetst wordt aan de krijgsschool van Brienne, waarvan de jeugdige Bonaparte de held was. Men speelde belegering met sneeuwballen, bij welke gelegenheid Bonaparte zoo gelukkig was een zijner makers een bloedenden neus te gooien; een feit waaruit de spitsvondige schrijver de conclusie trok, dat toen reeds de latere held van Marengo en Austerlitz zich openbaarde. Had het geval zich anders toegedragen en ware Bonaparte de getroffene geweest, waarschijnlijk zou dezelfde biografie daarin een voorteken gezien hebben van den terugtocht over de Beresina en de nederlaag bij Leipzig. Conventionele leugens, uitgevonden om de wet van oorzaak en gevolg te negeren, om het causaal verband tusschen karakters en gebeurtenissen te verbloemen!

Roeping voor het tooneel heeft mejuffrouw Mina Beersmans nooit gehad; de liefde ervoor zou zich eerst openbaren en steeds versterken bij mevrouw Dilis-Beersmans. Dat de triumfen harer onvergetelijke moeder, Catharina Beersmans, op deze lotsbestemming veel invloed hebben uitgeoefend, dat ook haar huwelijk met een uitstekend artist daarin eenig deel heeft gehad, is buiten twijfel... maar *roeping*? Ik wilde spreken over aangeboren temperament als moederlijk erfdeel, maar die veelbeteekende glimlach van mevrouw Dilis sneed den pas af aan mijn psychologische ontboezeming.

„Zeker, vervolgde zij, ik gevoelde een onweêrstaanbare neiging... om van dat eeuwigdurende gamma's-spelen af te komen, want ik begreep al heel gauw dat het vak waarvoor ik aanvankelijk werd opgeleid — muziek-onderwijzeres — allerm minst mijn roeping was. Ik wilde iets anders worden, wát kon me niet schelen, desnoods costummeester, als er maar geen piano bij behoorde... en zoo ben ik aan 't tooneel gegaan.”

— Op aandrang van uw mama?

— Integendeel, mama heeft er mij zoolang mogelijk van teruggehouden. Maar toen ze eindelijk inzag dat ik toch een keuze moest doen, stemde

zij er in toe dat ik naar de tooneelschool zou gaan. Ik ging dus naar Amsterdam.

Mevrouw Dilis moest zeker begrepen hebben dat ik door deze wending van het gesprek plotseling op mijn stokpaartje getild werd: de vakopleiding van den tooneel-artist. Zij trachtte mij althans van dit netelige punt af te leiden door een versche kop mokka, maar de aanval was reeds begonnen.

— Mevrouw, wat is uw meening omtrent de waarde der tooneelschool?

— Gebruikt u suiker en melk?

— Graag, mevrouw, maar wat denkt u van de tooneelschool?

Foto van A. VERBEECK, Antwerpen.

MEVT. MINA DILIS-BEERSMANS.

Was het de vrees voor een onvruchtbare discussie met een beslist voorstander van deze opleidingsschool, welke de oorzaak was van een bijna onhoorbaren zucht? 't Is mogelijk, maar met journalistieke onbescheidenheid hield ik voet bij stuk en drong aan op een antwoord.

— Welnu, mijnheer, als u mijn opinie met alle geweld wil kennen, ze is deze: Er is niemand die mij kan leeren comedie-spelen, wanneer ik er geen aanleg voor heb, dus ook niet de tooneelschool. Maar dat ze veel nut sticht, is zonder twijfel. De leerlingen der tooneelschool worden onderricht in verschillende vakken, welke hun op hun kunstenaars-loopbaan van groot nut zijn:

literatuur, geschiedenis, aethetica, costuum-kunde enz.; kortom, zij ontvangen aan die instelling een algemeen-artistieke ontwikkeling, welke hun een belangrijke schrede vóórgeeft op hun mede-artisten, die alleen practische opleiding hebben genoten aan het tooneel zelf, dat ik nog steeds als de beste tooneelschool beschouw.»

Hier zou het kritieke oogenblik voor een discussie aanbreken; maar juist verscheen de heer Jan Dilis, met wien ik reeds bij een vroegere gelegenheid deze kwestie had uitgevochten, en ons gesprek kreeg weer een andere wending, — natuurlijk wederom door het weêr.

Het verdere onderhoud, waarbij de herinneringen van den heer Dilis die zijner vrouw aanvulden, gaf mij de volgende feiten uit de artistieke loopbaan onzer gevierde diva.

In 1880, op 25 October, debuteerde mevrouw Dilis — toen nog juffrouw Beersmans — in *Balde Marskramer* bij het gezelschap van van Doe selaar, waar zij één jaar bleef. Daarna werd ze twee achtereenvolgende jaren geëngageerd door de directie van Zuijlen, Le Gras en Haspels te Rotterdam. Toen kreeg ze weêr een engagement te Antwerpen, en nog wel een dubbel: van Doe selaar engageerde haar als jeugdige minnares en Jan Dilis als verloofde, — een dubbelzinnige verhouding welke gelukkig nooit aanleiding heeft gegeven tot een duel tusschen beide genoemde pretendentes.

Eerst na haar huwelijk, en vooral na het vertrek van mejuffrouw Philomena Jonkers, waardoor mevr. Dilis in een belangrijker emplooi viel, begonnen haar natuurlijke talenten zich geleidelijk te ontwikkelen, en kunnen wij haar thans rekenen onder de beste artisten van Noord- en Zuid-Nederland.

Toen ik, verleden jaar, de opvoering besprak van *Voerman Henschel*, ter benefice van den heer Van Keer, maakte ik naar aanleiding van die benefiet-vertooningen de volgende opmerking: «Er zijn veel argumenten aan te voeren welke vóór de afschaffing der benefiet-avonden pleiten, zeer weinige die het behoud verdedigen. Maar onder die argumenten is er een dat, als overweging van artistieke beteekenis, zeer veel gewicht in de schaal legt. Een artist die de kunst beoefent, niet alleen om den broode maar ook om de kunst zelve, vindt in die zoogenaamde eereavonden gelegenheid om aan het publiek te toonen de mate van zijn *willen* en zijn *kunnen*. En ook al is dit laatste niet altijd evenredig aan het eerste, toch verdient zijn pogen lof en waardeering, het doet ons verzoenen met een stelsel dat, hoe immoreel ook op zich zelf, toch zijn aantrekkelijke zijde heeft in de artistieke waarde dier benefiet-vertooningen, uitgaande van eigen initiatief, uitvloeisels van een hoogere kunstopvatting.»

De artistieke loopbaan van mevrouw Dilis bevestigt volkomen de waarheid van genoemde opmerking. Jan Dilis is, door de keuze zijner benefiet-vertooningen, waarin hij zijn vrouw een belangrijke rol toebedeelde, de onmiddellijke oor-

zaak geweest dat het talent zijner vrouw meer en meer de aandacht begon te trekken van de directie en het publiek... Van die eerste benefit-voorstelling (*Ben Leil*) dagteekent het eerste succes van mevrouw Dilis, het begin eener lange reeks schitterende triumpfen: *Preciosa*, *Ophelia*, *Medea*, *Emilia (Othello)*, *Nora*, *Mevr. Alving (Spoken)*. De creatie van deze en nog vele andere dramatische figuren was elk op zich zelf een belangrijk evenement in haar artistieke loopbaan. Het zal blijken, bij haar aanstaande jubileum-voortooning op 23 November, hoe het publiek hare talenten waardeert. Het zal een waardige bekroning zijn voor een afgesloten kring van vijfen-twintig jaren dienst als priesteresse in den heiligen tempel der kunst, — tevens de aanvang eener nieuwe periode, waarin wij nog menige schoone creatie kunnen verwachten. Want het talent dezer artiste is steeds klimmend in harmonische ontwikkeling, zich gevend in steeds heerlijker uitingen van artistiek vermogen. Ik noem het een heuchelijke gebeurtenis dat deze jubileum-voortooning ongeveer samenvalt met het eerste belangrijke succes van mevrouw Dilis' jongere zuster, mevrouw Panline Hesselinck-Beersmans te Gent, die gedurende de twee jaren dat zij aan onzen Nederlandschen schouwburg verbonden was, nauwelijks opgemerkt is geworden en nu een schitterenden triumpf heeft behaald in *Opstanding*, waarin zij dezelfde rol vervulde als haar zuster. Het zal niet de geringste verdienste zijn van onzen vriend Arthur Hendriks, in den aanvang zijner loopbaan als tooneel-directeur, dit sluimerend talent te hebben opgewekt uit de dommelende onverschilligheid, waarin een kortzichtige directie haar zoolang liet voortvegeteeren... En ik heb de innige overtuiging dat het succes van haar veel-belovende jongere zuster voor mevrouw Dilis niet de geringste vreugde zal zijn bij de feestviering welke men haar bereidt: zij zal nu niet meer alleen zijn in de vervulling der zware taak, welke de nagedachtenis harer onvergetelijke moeder haar oplegde, den roem van een heerlijk artistiek verleden te doen voortleven in eigen kunst.

NANTAS.

(Uit het te Antwerpen verschijnend tijdschrift: *Lucifer*.)

* *

Over de feestviering zelve ontleenen wij aan *Lucifer*, het volgend kort relaas:

Een stampvolle zaal, veel bloemen en kostbare geschenken, hartelijke toespraken: van den hoofd-regisseur, den directeur, van de heeren Arthur Cornette, namens den Zuid Nederlandschen Tooneelbond en Ernest Van Havermaete als tolk van de Gentsche kunstbroeders en -zusters: van den heer de Somme, van een vertegenwoordiger der Liberale Werklieden-Maatschappij Helpt U Zelve, van eenige gedelegeerden der gewone bezoekers van den schouwburg, waarbij zelfs de 4e rang zich had laten vertegenwoordigen. Om kort te gaan, een recht feestelijke avond, die mevr. Dilis opnieuw de overtuiging moet gegeven hebben, dat het Antwerpsch publiek haar op de handen draagt en haar groote verdiensten naar waarde weet te schatten.

MEVR. VAN KERCKHOVEN JONKERS.

De opmerking over het weinig-optreden van deze voortreffelijke kunstenaresse, gemaakt in de vorige Rotterdamsche Kroniek, werd overgenomen door de N. R. C. De heer Van Eysden heeft gemeend, in dat blad van antwoord te moeten dienen. Aldus:

„Dat wij, tot ons leedwezen, in het repertoire nog geen stuk hebben kunnen ontdekken waarin een bijzondere rol voorkomt voor mevr. Van Kerckhoven.

Sinds ruim 'n maand verzochten wij HEd. ons een stuk aan te wijzen of te bezorgen, met hoofdrol voor haar, maar tot heden zonder resultaat. Het is mogelijk dat de verslaggever van „Het Tooneel” beter op de hoogte is dan wij en wij zouden ZEd. daarom willen verzoeken ons te willen voorlichten en de stukken te noemen, waarin voor mevr. Van Kerckhoven een bijzondere rol voorkomt of waarin zij zou kunnen uitmunten, natuurlijk een rol in haar genre, dramatisch, geschikt voor haar persoonlijkheid en voor ons repertoire, wij zullen ZEd. daarvoor erkentelijk zijn.”

De redactie van de N. R. C. plaatst onder het epistel van den heer Van Eysden een noot, die ik, zonder meer, zou kunnen overnemen, omdat zij de beweringen van den directeur van het Rotterdamsch Tooneelgezelschap voldoende weerlegt.

Zij herinnert, terecht, als aan enkele voorbeelden, „aan de stukken van het moderne Italiaansche repertoire, waarin mevr. Van Kerckhoven—Jonkers onder een vorige directie onvergetelijk spel van buitengewone, innige zielekracht heeft gegeven. Zulke stukken zijn er toch nog wel meer!

Het is immers al te onwaarschijnlijk, dat voor een zoo *veelomvattend* talent als dat van Philomène Jonkers — zij, die ook door dartelheid wist te bekoren, b.v. in Murger's *Bohème*-wereld, die zelfs van een Kaffersvrouwtje iets ongewoons te maken wist — geen rollen zouden te vinden zijn!

De vraag, door de directie haar gesteld, verwondert ons, ook, omdat wij niet wisten, dat het kiezen van stukken aan de artiesten pleegt te worden overgelaten.”

Aldus de N. R. C.

Nu de directie van het Rotterd. Tooneelgezelschap op onze klacht ingaat — mogen we er, vriendelijk, den aandrang in zien van een ontrust geweten? — wenschen we die klacht nog even te preciseeren.

In dit seizoen nog niet éénmaal hebben we mevr. Van Kerckhoven op de planken gezien. In het vorig seizoen had zij alléén in „*Kleine Menschen*” gelegenheid iets — en maar heel weinig — van hare kostelijke gaven te toonen. De kleinere rollen in „*Oorlogsmannen*” en „*De Maagd van Orleans*” mogen niet meetellen. In 't seizoen 1903—1904 kon zij althans in „*Blanchette*” en in „*Barbara Holzer*” de hartstochtvolle gevoelskunst geven, die ééns van Beersmans was en nu van háár alleen. Levensdal, Alpentoerist en Trekvogels tellen niet meê. Een winter vroeger speelde zij Marie Antoinette en Nacht en Morgen. In den

winter van 1901—1902. „Boven Onze kracht”, „Anna Mie”, „Meer Zon” (een kleine maar mooie rol) en toen na 4 maanden wachten, tweemaal Martelares.

Mogen we den heer Van Eysden nog eens voorleggen wat de N. R. C. van 27 Mei 1902, naar aanleiding van Martelares opmerkte:

„Stond er een kunstenaar, een man met artistiek oordeel aan het hoofd der tooneelsten, mevr. Van Kerckhoven—Jonkers, die nu eenmaal is de voornaamste vrouwelijke kracht van dit gezelschap, zou niet twee winters achtereen ongeveer niets hebben gedaan. Er zou gezocht zijn naar rollen voor haar, zoowel om haar, als om die rollen, d. w. z. zoowel omdat men begrijpen zou haar groot talent niet ongebruikt te mogen laten, als omdat dit talent rollen van beteekenis aan kan — van artistieke beteekenis.

Nu hebben we de vrouw, die bijna zelve een martelares (die zonderlinge hedendaagsche tooneeltoestanden) genoemd kan worden, als *Martelares*, in dien draak bewonderd — waar zij leven, gevoel in lei, breede, innige dramatische kracht.”

En aldoor houdt de heer Van Eysden een dergelijke buitengewone vrouw werkeloos buiten den schouwburg. Een leider, als de N. R. C. gaarne aan het hoofd zag, had zich kunnen in-denken in het zieleleed van een kunstenaar, die één temperament en dramatische passie is, en door haren directeur, zoo nu en dan, voor een klein rolletje — niet voor haar geschikt, maar waarvan zij toch altoos iets bijzonders weet te maken — wordt geroepen en overigens op haar Rotterdamse bovenhuis de kostelijkste jaren van haar leven verkniezen moet.

En zelfs een goed zakenman zou een vrouw van deze waardij, die de comedieavonden belangrijk maakt en die het publiek zoo gaarne ziet, voor wie het publiek naar den schouwburg gaat, alléén dáárom veel laten optreden, exploiteeren desnoods.

De heer Van Eysden kan het één niet en weigert het ander.

Daartegen sta ons protest. En we zullen, ondanks het briefje in de N. R. C., dat trouwens niet één argument bevat, de partij van deze achterafgezette, gróóte kunstenaar, blijven kiezen.

Geen geschikte stukken! Mogen we den heer Van Eysden herinneren aan dat laatste seizoen onder Jan C. de Vos, het seizoen met „De Roode Toga”! toen er toch wél stukken voor mevr. Van Kerckhoven waren. De klacht van géén stukken hooren we herhaaldelijk en als er een Heineensemble speelt, zien we met verrassing en blijdschap een heele rijkdom van onontgonnen jong Duitsch repertoire. Zijn er geen moderne Italianen, is er niet van Shaw „Mrs Warren’s Profession”? En desnoods dan in de oudere, de Beersmansstukken als de Zoon van Corelli, Fernande, of óók De Roode Toga.

Maar wij wenschen niet de uitnoodiging van den directeur van het Rotterdamsch Tooneelgezelschap te aanvaarden. Wij wenschen niet van den schilder, wiens werk wij afkeuren, uit kracht van ervaring, smaak en aandoening, palet en

penseel in de handen gestopt te krijgen. Wij werpen ons niet op als tooneeldirecteur of als schilder. De leden van het gezelschap kiezen geen stukken, ook niet het publiek. Dat is het werk van den man die het gezelschap leidt.

En zelfs al zouden we geneigd wezen aan de uitnoodiging te voldoen, dan moet wel de restrictie, dat het aan te bevelen stuk voor *het repertoire* geschikt behoort te zijn, ons weerhouden. In den stijl van de poovere drieënheid: Miss Hobs — Sans Gène — Oud-Heidelberg, weten we inderdaad niets.

De directeur van het Rotterdamsch Tooneelgezelschap, er nog eens aan herinnerd, dat hij een actrice van den allereersten rang onder zijne medewerkers telt, zal, indien hij serieus zoekt, wel vinden. De N. R. C., die wij voor haren steun erkentelijk zijn, schreef terecht: Indien de opmerking in Het Tooneel ten gevolge hebben mocht, dat mevr. Van Kerckhoven nu, samen met haar directeur, een of meer mooie rollen opzoekt, dan zouden de velen, wier aandrang in een stampvolle feestzaal haar indertijd bewogen heeft, Rotterdam niet te verlaten, ongetwijfeld allen verheugd zijn.

H. D.

INGEZONDEN.

(buiten verantwoordelijkheid der redactie.)

* * * BEGRIPSVERWARRING? * * *

«Het Tooneel» van 11 Nov. '05 is mij gestuurd, in welk een verslag van den redacteur voorkomt, die het noodig oordeelde tegenover mijn stuk, in de «Telegr.» opgenomen, zijn bezwaren kenbaar te maken.

Dat velen het met mij oneens zullen zijn, is te begrijpen. Wie is ooit met een Ideaal van het een of ander voor den dag gekomen en heeft daar dadelijk overal instemming voor gevonden? — het bereiken van Idealen gaat nooit plotseling, daar is heel wat tijd voor noodig! — maar dat er naast de menschen die roepen: onmogelijk! onuitvoerbaar! begripsverwarring! wat een vermetelheid! — er óók zijn, die even hard zoeken naar verandering en verbetering, omdat, in deze, het kunstenaarsleven, zooals het zich nu voordoet, niet alleen geen voldoening, maar teleurstelling en vernedering brengt! — valt niet te loochenen!

— Geen mensch, die nog niet door de stormen van het leven zoozeer is verbitterd, dat hij wanhoopt, «dat de kiele, wel belaaen, uit den verbolgen Oceaan in een behouden haven» kan landen, — zal dralen, om voor zoover zijn krachten het toelaten, alle pogingen in het werk te stellen, om het levensschip naar die «behouden haven» te sturen! — Alle middelen die ons tot dat «doel» kunnen brengen, moeten gebruikt worden uit liefde voor onze naasten, en bestaat er een groter en verrijkerder invloed, dan het aanschouwelijk voorstellen van het «leven zelf» op het tooneel? — Drama's, zoo aangrijpend mogelijk, worden er soms dagelijks om ons heen afgespeeld, zonder dat we er een begrip van hebben, — dan zijn we ziende blind, en hoorende doof voor de ellende en smart, die de zielen om ons heen doen krimpen door

het hevige lijden; doch zien we datzelfde zielelijden op het Tooneel wêergegeven, met de gevolgen en het einde van een fout, door ons zelf of door de menschen die wij liefhebben, begaan, dan kunnen de schillen van onze oogen afgenomen worden; wij hooren de jammerkreten ineens om ons heen en dit kan een kracht in ons wakker maken, om minder aan eigen leed en meer aan het donkere leven van anderen te gaan denken. — De «kunst» is in staat, — naar mate zij tot ons spreekt, in een schilderij, beeldhouwwerk, muziek of dichtstuk, of, als men wil, dramatische kunst — ons in een mooiere wereld te brengen dan waarin wij leven, — al wat er edel en groots in den mensch leeft, kan door «kunst» wakker worden gemaakt. Zal dan de kunstenaar er niet in de eerste plaats naar moeten streven om zelf, zoo veel als zijn krachten en talenten het toelaten, in die mooiere wereld te leven, opdat hij instaat zal zijn dat leven over te geven aan het publiek, dat hongert naar voedsel voor zijn ziel?

Evenmin als het lamplicht goed kan schijnen door een vuil glas, — evenmin kan er zuivere en hooge kunst komen uit een lichaam dat vernield wordt door alcohol of een leugenachtig en onzedelijk leven. De Goddelijke geest, die zich openbaart in de Kunst, is van te verheven aard, dan dat deze zich zou kunnen vereenigen met iets dat onrein of in disharmonie daarmêe is. — Niet dat ik verlang dat kunstenaars en vooral tooneelkunstenaars, plotseling „Heiligen” werden; ook verlang ik geen brave Hallemannetjes of een viezige juffrouw Laps, die je een rilling over je lijf doen gaan als je denkt dat ze bestaan, maar ik geloof dat het leven van een kunstenaar anders kan worden als hij al zijn liefde en kracht wil geven aan zijn *Kunst*, als die in zijn hart een *eerste* plaats inneemt in een Ideale vorm, zoo hoog als hij in staat is, die op te voeren, — en zijn lichaam, met al zijn verlokkingen en verlangens, ondergeschikt gemaakt wordt aan zijn *Ideaal*. — Als de kunstenaars van heden zóó hun taak hadden opgevat, ze zouden niet verstrooid zijn hier en daar, en overgeleverd aan den eersten den besten geld-spekulant of ondegelijk mensch die zich met het „Tooneel” bezig houdt om zijn leegen tijd zoek te brengen of een oreooltje om zijn (haar) eigen hoofd te doen schijnen, opdat de eerezucht bevredigd worde door vleierij te ontvangen van even onbeteekenende menschen als ze zelf nog zijn. — Een groot deel der maatschappij is nog rot en leugenachtig, — nagenoeg overal intrigeeren en kruipen, om baasje te spelen of voor een tijd te schitteren in uiterlijkheden, — Men vindt dat overal in de samenleving terug: in het huwelijk, in de regeering, in bijna elke vereeniging! De Godsdienst, in verband met de Kunst, kan het zieke lichaam van de maatschappij wêer gezond maken. — Zeker zijn er kunstenaars geweest, die, niettegenstaande vele afdwalingen in hun leven, hooge kunst mochten geven; — maar wie kan zeggen hoe hoog ze geklommen zouden zijn, indien zij steeds vooruit waren gegaan en niet telkens teruggevallen waren en bovenal, wat hadden zij een steun voor andere menschen kunnen zijn als men

had mogen zeggen: deze menschen hebben niet alleen van het Tooneel af een schoon en edel leven verkondigd, maar welk een „gouden harten” toonden zij, die ons publiek willen leiden, in hun dagelijksch leven te zijn! Een mensch die edel denkt en voelt, zal in zijn gebaren, in zijn houding, die adel onbewust wêergegeven, en dan zal zoo'n mensch niet alléén overal op zijn plaats zijn, in een paleis, salon of zolderkamer, maar iedereen zal hem zoeken en graag in zijn omgeving zien, omdat er iets van zoo'n mensch uitgaat wat nooit aangeleerd, noch door een nauw sluitend corset of hoogen boord, vergoed kan worden. —

Dat er niet plotseling een «Ideale» toestand kan zijn, begrijpt ieder weldenkend mensch even goed, als dat één mensch alléén niets kan uitrusten, maar door gezamenlijk te gaan werken om betere toestanden te krijgen, zal er een leven komen, meer een kunstenaar waardig. — Niet één mensch mag het goed en aangenaam hebben, een groot salaris, en vriendelijk en met achting behandeld worden, maar *allen*, *allen* die streven om «kunst» aan de menschen te geven, *allen* die aan een gezelschap verbonden zijn, want met elkaar vormen zij één lichaam. — en als er één ontevreden of ongelukkig is, omdat de behandeling slecht of vernederend is, dan lijdt het geheele lichaam daaronder en zal een kunstwerk niet tot zijn recht kunnen komen! — Wij moeten leeren de vreugde van een ander tot onze vreugde te maken, evenals het leed van een ander ons leed moet worden: — Strijd moet niet vermeden worden, want die is noodig; de moeilijkheden en de verleidingen zijn noodig, zij werken als de halters bij een gymnast; doch voortdurend sterker komen wij uit den strijd te voorschijn als we telkens een nieuwen aanvaller hebben kunnen weêrstaan, als het goede het kwade overwon. —

— Als slot nu nog even dit, — de heer B. heeft kleine gedeelten uit mijn artikeltje genomen en juist de minst voornaamste, daardoor wordt mijn gedachtengang gebroken en kan tot verkeerde gevolgtrekkingen aanleiding geven. — Wie het stuk van den heer B. leest, zou denken, dat ik *talent* niet als een eerste vereischte zou beschouwen, en alléén een zedelijk leven; neen, in de eerste plaats talent en daarnevens *streven* naar een edel leven, want zonder adel van binnen kan men nooit een *waar* koning, een diepgaand zieleleven begripen of uitbeelden. Men zal een schurk, een ruwe, zelfzuchtige figuur in waarheid kunnen vertolken; doch geen «Hamlet», geen «Mozes» in het Pascha, van Vondel, geen «Oedipus», geen Coriolanus begripen en doen leven voor den toeschouwer, omdat zulk een wezen niet in zijn eigen ziel kan leven. — Heeft de ondervinding den heer B. geleerd dat er «geen twee steenen op elkaar zullen kunnen komen» als van den kunstenaar geëischt wordt dat hij niet alleen in zijn kunst, maar ook in zijn leven een voorbeeld is voor anderen, dan zeg ik, dat het een treurige ondervinding is! — Ik geloof dat er nooit een hecht gebouw opgetrokken zal kunnen worden als het fundament rot is; — dat fundament, hier, wordt gevormd door de karakters van de tooneelspelers(sters).

Bij talent dus «deugden» juist voor een kunstenaar zoo hoog mogelijk — en zeker moet bij den Leider, naast talent, groote deugden zijn eigendom zijn, anders mist hij den steun, die anderen, minder sterk en geniaal dan hij, bij hem zoeken en hopen te vinden! — en dan kan er nooit bereikt worden, wat noodig is voor een kunstinstelling. — Zonder deugden mislukking, verstrooing — wegwijnen. — Dus, mijnheer B. wel talent zoo groot mogelijk, maar daarnaast een edel mensch, óók zoo verheven mogelijk! —

JOSEPHINE SPOOR.

Ik houd geen «lezingen» noch heb dat ooit gedaan! — Ik schrijf wel eens een stukje over «het tooneel» en praat er over, meer niet!

Ook dit nog even. Ik schreef: onze eerste letterkundigen moeten de repetities *af* en *toe* bijwonen, — dus niet geregeld; en de heer B. schrijft, — «al wil dit niet zeggen dat er geen gevallen kunnen voorkomen dat hij letterkundige raadpleegt,» — dat komt dus zoowat op 't zelfde neer! — In ieder geval, de praktijk moet toonen wat *wel* en *niet* kan, — bij een *hoogstaand* mensch altijd, niet bij een ijdel of lastig individu! —

Rotterdam, 4 December 1905.

Geachte Heer Hoofdredacteur.

In de Rotterdamsche Kroniek van het nummer van 25 November 1905 van „Het Tooneel”, wordt het stuk „de Pastoor van Kirchfeld” besproken en noemt uw verslaggever dit stuk o. m. „... een ding dat al voor een kleine veertig jaren verouderd was”.

Ik wensch den Kroniekschrijver even attent te maken op de correspondentie uit Berlijn in het Handelsblad van 14 Mei 1905, naar aanleiding van 'n opvoering van dit stuk in het „Deutsche theater”, hieruit zou men toch kunnen opmaken, dat het stuk voor Duitschland (in het Hollandsch werd het nog nooit opgevoerd) toch nog niet zoo verouderd is als ZEd. wil doen voorkomen.

Het is mijne bedoeling alleen op bovenaangehaalde uitdrukking te wijzen, het overige van het verslag laat ik buiten bespreking.

Het Handelsblad schrijft...

Maar tegenwoordig kan men zeggen dat deze Oostenrijksche dichter niet alleen in Oostenrijk

en Zuid-Duitschland, doch ook in Noord-Duitschland zijn publiek heeft gevonden en dat hij met zijn landgenoot Grillparzer de meest populaire Duitsche volksdichter van den nieuweren tijd geworden is — dit niettegenstaande van ultramontaansche zijde met nadruk tegen dezen „gefährlichen Dichter”, gelijk de Berlijnsche „Germania” hem eens noemde, gewaarschuwd werd.

Ook te dezer stede is Anzengruber in de laatste jaren herhaaldelijk gespeeld, maar een Anzengruber-cyclus hebben we hier, als ik me niet vergis, toch nog niet beleefd. En zoo toog men dan gisteravond vol verwachting in grooten getale naar de Schumann-Strasse, niettegenstaande het mooie zomerweer en de verhooging der reeds in normale omstandigheden hooge prijzen — in Berlijn vindt nu eenmaal goede schouwburgkunst altijd liefhebbers genoeg.

De cyclus, of, gelijk Lautenburg het zelf eenigzins pathetisch uitdrukt, de „Maispiele Anzengruberscher Dichtungen” werd geopend met een der eerste werken van den meester, geschreven in een tijd toen deze nog honger leed als klerk op het Weenensche hoofdcommissariaat van politie — met den „Pfarrer von Kirchfeld”.

Hierna volgt de inhoud van het stuk...

Zoo hebben de „Maispiele” zeer gelukkig ingezet. En wanneer de „Meineidbauer”, de „Kreuzelschreiber” en de „G'wissenswurm”, die ons nog wachten, even goed worden gegeven als 'de „Pfarrer von Kirchfeld”, dan kan het publiek tevreden zijn en Sigmund Lautenburg ongetwijfeld ook.

Wat de vraag betreft, in hetzelfde verslag gedaan, over het te weinig optreden van mevr. Van Kerckhoven—Jonkers meen ik voldoende geantwoord te hebben in de Nieuwe Rotterd. Courant 1ste Blad B van 29 November jl., alleen moet ik uwen Kroniekschrijver er op attent maken, dat mevr. Van Kerckhoven in het vorige seizoen niet één of tweemaal in een beduidende rol is opgetreden, maar van de veertien nieuwe stukken (in de negen maanden) die gemonteerd zijn, was HEd. in zeven verdeeld o. a. in de Maagd van Orleans, Oorlogsmannen, Kleine menschen, Philips Forsberg, Vlinderliefde, Onze jeugd, enz.

U dankende voor de opname

Hoogachtend,

Uw Dw.

P. D. VAN EIJSDEN.

ADVERTENTIËN.

Bij hoest en verkoudheid
gebruike men:

Kraepelien & Holm's
Salmiak-Pastilles,
Mentha-Pastilles,
of Bloemen-Pastilles.

IVENS & CO.,

Hoflev. van H.M. de Koningin.

AMSTERDAM,

Rokin 164 b/d Munt.

FOTO TOESTELLEN
BENODIGDHEDEN.

Amsterdam, Nijmegen, Groningen, Den Haag.

Brochure „Fotografeeren kan iedereen” op aanvraag.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^v H ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN,

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
/ 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST.
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: Officieel. — A. Pereira. — Stiefzusters. —
Knipsels en Snippers.

**Wat voor de redactie bestemd is, adres-
seeren aan den redacteur, Johannes Verhulst-
straat 25.**

OFFICIEEL. * * * * *

Het Hoofdbestuur van het Nederlandsch Tooneel-
verbond is thans aldus samengesteld:

Marcellus Emants, *Voorzitter*; Mr. A. Fentener
van Vlissingen, *Vice-Voorzitter en Penningmeester*;
dr. C. J. Vinkesteyn; mr. P. W. de Koning; mr. J.
van Schevichaven; L. Jacobson; J. Milders; J. H.
Mignon en Frits Lapidoth, *Secretaris*.

**Buitengewone algemeene vergadering
van het Nederlandsch Tooneel-
verbond te Amsterdam, op 9 De-
cember 1905, des voormiddags
11 uur in Krasnapolski.**

(De presentielijst was geteekend door de hh.: Emants,
Jacobson, De Koning, Vinkesteyn, Mignon, Milders,
Lapidoth, Vriesendorp, Rinse, Dekking, Robertson,
Meyhuyzen, Deelman, Sanger, Van Wageningen, Snouck
Hurgronje, Jurriaans, Van Lier, Wilson, Vogin, Simons.)
De voorzitter, de heer Marcellus Emants, opent de
vergadering, die als eene voortzetting is te beschouwen
van de 27 Mei jl in American gehoudene, in zoover dat
daar de verdere behandeling der reorganisatie-voor-
stellen is uitgesteld, uit reverentie voor twee leden van
het hoofdbestuur, die toen niet tegenwoordig konden
zijn. Intusschen hebben wij thans — zeide de heer
Emants — de afwezigheid te betreuren van weer
twee andere leden van het hoofdbestuur, den heer
Van Schevichaven, die wegens drukke werkzaam-
heden zich heeft moeten verontschuldigen en den
heer Fentener Van Vlissingen, die wegens treurige
familieomstandigheden verhinderd is. De afwezigheid
dezer beide heeren met leedwezen constateerende,
wijst de voorzitter op de goede zijde van het in Mei
genomen besluit tot verdaging, omdat de reorganisatie-
commissie rekening houdende met de gemaakte opmer-
kingen en geopperde bezwaren, met het Hoofdbestuur
en de Commissie van Toezicht op de Tooneelschool,
omtrent nader aangebrachte wijzigingen in de gedane

voorstellen, tot overnenstemming is kunnen geraken,
zoodat de reorganisatievoorstellen thans een vorm
hebben verkregen, die de instemming heeft van het
Hoofdbestuur en de C. v. T. De voorstellen worden
daarna aan de orde gesteld, waarvan het eerst de in-
trekking bedoelt door de reorganisatiecommissie van
haar voorstel tot wijziging van art. 15 (thans 16). Dit
voorstel luidde als volgt:

toe te voegen aan art. 15 (thans 16) als tweede lid:
«Tenminste en der leeraren in spel en voordracht mag
niet zijn verbonden aan een tooneelgezelschap. Voorts
is het den Directeur, alsmede aan dezen leeraar niet
geoorloofd eenige betrekking te bekleeden tenzij met
toestemming van de Commissie van Beheer en Toe-
zicht»;

Voorts wordt voorgesteld:

toe te voegen aan art. 13 (thans 14) — afgezien
van de voorgestelde wijzigingen aan te brengen in al.
2 van dat artikel, welke blijven gehandhaafd, als laatste
alinea:

«Het is den Directeur niet geoorloofd eenige be-
trekking te bekleeden buiten de school, tenzij met
toestemming van het Hoofdbestuur, gehoord de Com-
missie van Beheer en Toezicht.»

Aangenomen zonder discussie.

In behandeling komt daarna het voorstel tot toe-
voeging aan art. 15 (thans 16) als 3e en 4e alinea:

«Met het onderwijs in vakgroep 2 zullen zoo mogelijk
worden belast minstens en leeraar en een leerares,
van wie er en niet aan eenig tooneelgezelschap
is verbonden en in het algemeen geen betrekking
buiten de school mag bekleeden, tenzij met toestemming
van de Commissie van Beheer en Toezicht.»

De heer *Simons*, het woord erlangende, vraagt of
het in de bedoeling is eenvoudig vaststellen om in
de toekomst, als er een vacature komt, de reorganisatie
in te voeren of bij aanneming van het voorstel,
dit ook terstond — ten koste van het tegenwoordig
aan de school verbonden personeel — in toepassing
te brengen.

De *Voorzitter*. De bedoeling is wel de reorganisatie
zoo spoedig mogelijk tot werkelijkheid te doen komen,
tenminste voorzoover de financien dit toelaten. En
straks zal blijken, dat deze eene spoedige uitvoering
niet gedoogen.

De heer *Vinkesteyn*. De zaak schijnt deze te zijn,
dat de heer *Simons* verlangt te weten of de twee thans
werkzame leeraren zullen worden ontslagen en er een
nieuwe oproeping zal geschieden.

De heer *Simons*. Juist. Want als de voorgestelde

wijziging kans heeft spoedig in toepassing te worden gebracht, zou ik wenschen te motiveeren, waarom ik dit een zeer ongelukkig besluit zou vinden.

De *Voorzitter*. De commissie bedoelt inderdaad de voorgestelde wijziging te zien ingevoerd en geeft haar niet louter als een wensch.

De heer *Simons*. Ik herinner mij al heel wat proeven van reorganisatie der Tooneelschool, waarbij ook meer malen de wenschelijkheid der aanstelling van vaste vakleeraren op den voorgrond trad en waarvan dan één tegelijk hoofd der school zou zijn. Mijn bezwaar daar tegen is altoos geweest, dat men door iemand aantestellen voor spel en voordracht, onder voorwaarde, dat hij niet tegelijk tooneelspeler mag zijn — zich te zeer bindt aan één persoon, waarvan men moeilijk weer kan afkomen, als hij blijkt — na 5 of 10 jaar — in een dan misschien verouderde richting te zijn vastgegroeid. Juist bij de hier bedoelde vakleeraren is dit gevaar allerminst denkbeeldig, omdat de tijdgeest zoo grooten invloed heeft op de kunstopvattingen. Wie heeft al niet verschillende methoden van voordracht beleefd? Eerst was het de verstandelijke, daarna de meer sensitieve methode enz. Wat zal nu het gevolg zijn, als wij de school vastleggen aan een tooneelspeler-vakleeraar, die wij eerst aan zijn beroep onttrekken maar later tot inzicht komen, dat zijn methode niet meer van onzen tijd is? Vrij wat gemakkelijker zal men hem kunnen vervangen, als zijn betrekking aan de school meer een bijbaantje is. Voor het schijnbaar zoo groote bezwaar, dat een leeraar, die tegelijk aan het tooneel verbonden is, zoo weinig meester is van zijn tijd en dus zijn taak ongeregeld waarneemt, voel ik niet veel. Al schat ik het technisch onderwijs aan de school niet gering — hoofdzaak behoort te blijven de algemeene ontwikkeling der leerlingen tot menschen, die de literatuur voelen, leeren wat in het leven te koop is, zoodat ze niet vreemd komen te staan tegenover de levensverschijnselen en later niet ondergaan in hun eng tooneelkringetje. Het technisch onderwijs moet aan de school niet domineeren en het zal heusch niet schaden, als de vakleeraar, bij afwezigheid vervangen moet worden door hem die de leerlingen inwijdt in zaken van algemeen belang. De voorwaarde, dat iemand zijn engagement aan het tooneel moet opgeven, zal de kring van personen, waaruit te kiezen valt, ten zeerste beperken en zeer mogelijk de meest geschikten uitsluiten.

De heer *Rinse*. Al moge in den laatsten tijd wat meer regel te constateeren zijn, bij het geven der lessen door hen, die door hunne beroepsplichten vaak elders gebonden zijn — toch doet de behoefte aan een vaste leerkracht, waarover ten allen tijde is te beschikken, zich dringend gevoelen. Herhaalde malen komt het nu — in weerwil der boven constateerde verbetering voor — dat meer dan een leeraar verhinderd is, zoodat de directeur met den meesten ijver de ontbrekende leeraren niet kan vervangen. Uit den rooster der lessen blijkt trouwens, hoe men zich, bij gebreke aan een vasten leeraar, met een gebrekkig leerplan moet behelpen.

Een enkelen keer kan dat geen kwaad — maar het moet geen regel zijn. Bij de groote financiële bezwaren voor velen, die de tooneelschool bezoeken, om den cursus geheel aftelopen, is het plicht, tengevolge van gebrek aan leerkrachten, niet over 3 jaar te verdeelen, wat ook in 2 jaar zou kunnen worden gegeven. Ook de nergens voorkomende lange vacantie van 3 maanden spruit uit dien misstand voort. Het bezwaar, dat men van een vasten leeraar niet zou kunnen afkomen, heeft geen gewicht. Ook aan het tooneel is het gewoonte de contracten af te sluiten voor slechts 1 jaar. En dat de uitsluitend aan de school verbonden

tooneelspeler uit de kunstbeweging zou raken, is niet aan te nemen. Juist voor hen geldt dit, die aan het tooneel zijn en waarvan de meesten nooit den schouwborg bezoeken — als ze niet zelf te spelen hebben.

De *Voorzitter*. Hoewel de bezwaren van den heer Simons niet van gewicht ontbloeit zijn — schijnen zij toch niet overwegend. Reeds thans zijn wij vastgebonden aan een leeraar, namelijk aan den directeur, van wie wij juist verwachten, dat hij de algemeene ontwikkeling zal aanbrengen, die de heer Simons op den voorgrond stelt. De toestand, dien hij bestrijdt, hebben wij dus al. Vast of minder vast aangesteld — het blijft altoos moeilijk van leeraren af te komen. Zeker, wij moeten ons voegen naar den veranderenden smaak, met den tijd meegaan. Maar dat kan niet gelden als een bezwaar tegen het artikel, doch tegen den toestand, waarin wij thans verkeeren. Wat het tooneelspelen der leerlingen onder elkaar betreft — dit aan het adres van den heer Rinse — het schijnt mij juist zeer vormend — nuttiger dan dat een aantal niet in een stuk verdeelde leerlingen, toezien. Aan een der beste tooneelscholen te Berlijn is dat spelen onder elkaar, een deel der onderwijsmethode. Het benoemen voor 1 jaar — waarop de heer Rinse zinspeelt — is bij de school geen traditie. Met den heer De Vos is dit geschied, alleen omdat wij in een overgangstijd (in verband met de reorganisatie-plannen) verkeerden.

De heer *Vinkesteijn*. De reactie van den heer Simons tegen de voorgestelde wijziging, verbaast mij. Zij betreft niets nieuws, maar is de codificatie van een motie, reeds in de algemeene vergadering in den Haag met algemeene stemmen aangenomen: de aanstelling van een directeur-acteur, maar van welke wijziging — ook volgens beslissing in die vergadering — de verwezenlijking is uitstellen totdat er een directeursvacature mocht komen.

De heer *Simons*. Ik wist van de aanneming dier allerongelukigste motie — maar het kan mij niet belletten te blijven pogen de, schijnt het, vastgeroeste misvatting uittedrijven, die heil ziet in de aanstelling van een acteur tot hoofd der school. De heer Rinse heeft van een tooneelschool als instituut, een absoluut verwerpelijke voorstelling gegeven. Hij houdt vast aan een stipt volgen van de lessenrooster en staat de intense cultiveringsmethode voor, waarbij de leerlingen met kundigheden worden volgepropt. Als er soms eenige lessen moeten vervallen, is dat eer een zegen, omdat het den leerlingen kan verplichten zelf aan het werk te gaan. En als men dit met de nieuwe organisatie wil voorkomen, blijkt ze nog verderfelijker. De door de heer Rinse gepropageerde beginselen gaan in tegen alle nieuwe opvattingen op onderwijsgebied en in elk geval voedt men zóó geen kunstenaars op. De algemeene leiding worde gelaten aan een directeur, die een algemeen ontwikkeld man moet zijn, met naast zich technici, speciale vakmensen. Een acteur van 30—40 jaar, die in zijn vak zich aan een bepaalden stijl heeft aangepast, zal toch vrij wat sterker vastzitten aan zijn kunstopvatting, dan de directeur, die vrijelijk volgt de algemeene levensbeweging. Dat wij dus thans reeds vastzitten aan een directeur, kan niet als tegenwerping dienen. Dat — gelijk is beweerd — de 2 leeraren voor spel en voordracht, die wij toch behouden, al wordt een er van uitsluitend aan de school verbonden, tegen elkaar zullen opwegen, elkaar zullen corrigeeren, geloof ik niet. Jnist op den leeftijd van de leerlingen, die aan de school komen, is het zwak voor navolging het sterkst. De leeraar, die het meest praedomineert, zal den meesten invloed hebben.

De *voorzitter*. Af te komen van een leeraar blijft onder bijna alle omstandigheden moeilijk en niet het minst als men geen ander motief heeft, dan «uw stijl

bevalt mij niet meer». De voordeelen, die het gevolg zullen zijn van de aanstelling van een vasten leeraar — alleen reeds omdat hij er altoos is — zijn zoo groot tegenover de nadeelen, dat men het betere voor het mindere heeft te kiezen.

De heer *Deelman* deelt niet de geopperde bezwaren tegen het voorstel als zoodanig, maar wenscht te weten of de aanneming invloed zal hebben op de positie van mevr. *Holtrop*.

De heer *Henri Dekking*. Moge — gelijk de heer *Rinse* mededeelde — de toestand den laatsten tijd eenigszins beter zijn geworden, een feit is, dat wegens het, volgens den rooster, meermalen niet ter beschikking zijnd personeel, de laatste jaren $\frac{1}{7}$ van de lessen niet gegeven zijn. Zoiets werkt demoraliseerend. Ook in een kunstinstituut moet orde zijn.

De heer *Vinkesteijn*. Ik geef den heer *Deelman* in overweging de behandeling der door hem gestelde vraag tot art. 17 uit te stellen.

De heer *Simons*. De zaak schijnt te zijn, dat de school niet *bevredeigd* en men daarom heil zoekt in verandering. Maar de school kan niet bevredigen, omdat het tooneel zelf niet bevredigt. Die weinige bevrediging welke het tooneel in 't algemeen schenkt, heeft er mij ook toe geroept te bedanken voor een mij gedaan verzoek eventueel in de Commissie van Toezicht zitting te nemen. En hoe meer het zou gelukken de school te maken tot een artistiek instituut, ter opleiding van artiesten, des te breder zou men de kloof doen worden, die de school scheidt van het werkelijk tooneel, en te wreeder de leerlingen, eenmaal acteur geworden, desillusionneeren. Men late dus de school gelijk zij is; zij geeft precies wat zij in een land als 't onze in de gegeven omstandigheden geven kan en moet.

De heer *Rinse*. Ik vind het uitstekend, dat de leerlingen te Berlijn zich oefenen in zelf-doen en ik wil ook geen imperatieve kracht geven aan den lessenrooster. Maar een dag op het leerplan als de Vrijdag met zijn dansen en nog eens dansen, is schromelijke overdrijving naar den anderen kant. En wat het meer of minder gemakkelijk afkomen betreft van de leeraren — ik heb alleen bedoeld te zeggen, dat zij niet voor het leven worden aangesteld en dat er dus altoos afkomen aan is — zij 't niet steeds gemakkelijk.

De heer *De Koning*. Ik moet protest aantekenen tegen de slotwoorden van den heer *Simons*. Integendeel: wij moeten het peil der van de school komende leerlingen zoo hoog mogelijk zoeken op te voeren — al zal hun de werkelijkheid geen desillusies besparen. De heer *Simons* miskent de wisselwerking, die tusschen tooneelschool, tooneel, publiek bestaat. Zij oefenen invloed op elkander!

De heer *Simons*. Mijn woorden schijnen misverstaan. Ik heb niet gezegd, dat van de school geen artiesten mogen komen — maar dat men niet moet probeeren er artiesten te *kweken*, omdat men dan denkbeelden, visioenen in hen wekken gaat, die met de werkelijkheid in botsing komen.

Ten slotte wordt het voorstel aangenomen zonder hoofdelijke stemming.

Aan de orde komt het voorstel om toe te voegen aan art. 17 (thans vijf) als 2e alinea:

«Zoolang aan het bepaalde in art. 15 al. 3 niet is voldaan, geschiedt de benoeming van leeraren in vakgroep *a* telkens voor drie jaren; een nieuwe benoeming in strijd met den daar gestelden regel zal niet mogen plaats vinden, alvorens de Commissie door oproeping is gebleken, dat het geval, bedoeld in art. 15 al. 4 aanwezig is».

De heer *Vinkesteijn*. Ik stel, om alle dubbelzinnigheid te voorkomen, als amendement voor te lezen:

«geschiedt de benoeming van 1 leeraar in vakgroep *a* telkens voor 3 jaren».

De *voorzitter*. De bedoeling is geweest om zoolang wij den gewenschen vasten leeraar niet hebben gevonden, den hem vervangenden, telkens voor 3 jaar aan te stellen.

De heer *Simons*. En als men nu krijgt een leeraar, die in elk opzicht voldoet, maar zijn betrekking aan het tooneel niet wil opgeven — en men vindt ook iemand aan dezen inferieur, doch die wel voldoet aan het artikel der reorganisatie — zal men dan den inferieuren nemen en den beteren wegsturen of laten loopen?

De *voorzitter*. De Commissie van Toezicht is bij de reorganisatie volle vrijheid van keuze gelaten en in het geval door den heer *Simons* gesteld, zal zij zeker den beteren behouden, al voldoet hij niet aan het artikel.

De heer *Dekking*. Het staat er trouwens bij:

«Afwijking van dezen regel is slechts geoorloofd, indien bij eenige benoeming onder hen, die overigens in aanmerking komen, niemand is aan te wijzen, die aan de gestelde eischen voldoet».

De heer *Simons*. Jawel — maar dat: „die aan de eischen voldoet”, is zóó rekbaar! Intusschen, als de Commissie volledige vrijheid heeft, ben ik gerustgesteld.

De heer *Deelman* zet nu nader zijn bezwaar tegen de redactie van het art. uiteen.

De heer *Vinkesteijn*. Ik begriip de bedoeling van den heer *Deelman* niet. Besloten is, dat er 2 vaste leeraren zullen zijn. Er is er nu één, de tweede moet dus nog worden benoemd. Er is geen quaestie van, dat dit van invloed kan zijn op haar, die reeds vast benoemd is. Mogelijke twijfel wordt bovendien door mijn amendement weggenomen.

De heer *Deelman*. Ik wilde dit maar deugdelijk geconstateerd zien en verklaar mij nu voldaan.

Gelijk het door den heer *Vinkesteijn* geamendeerd is, wordt het artikel gearresteerd.

Aangenomen worden daarna successievelijk de volgende door de reorganisatie-commissie voorgestelde nieuwe artikelen en wijzigingen in de bestaande artikelen:

op te nemen tusschen de bestaande artt. 27 en 28: «Art. 27. De leerlingen volgen het onderwijs in alle vakken behorende tot de verschillende groepen, waaruit het leerplan is samengesteld.

De leerlingen zijn verplicht tot het geregeld bijwonen der lessen: zij mogen die slechts verzuimen om geldige redenen, ter beoordeeling van den directeur»;

te doen vervallen het bestaande art. 28 en in de plaats daarvan te stellen: «Art. 28. Van het volgen van het onderwijs in een of meer der vakgroepen, sub *b*, *g* en *h*, kan vrijstelling worden verleend aan die leerlingen, die blijk hebben gegeven dat onderwijs niet te behoeven»;

te vervangen in art. 29 «uiterlijk, stemmiddelen, aanleg voor het tooneel en kennis van het Nederlandsch», en

«Om als leerling *A* te worden toegelaten, wordt bovendien vereischt: kennis van het Fransch, de Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis en de Aardrijkskunde».

door: «*a*. uiterlijk en stemmiddelen;

b. kennis van het Nederlandsch en Fransch;

c. aanleg voor het tooneel»;

te doen vervallen art. 30;

te doen vervallen art. 31, en dit artikel te vervangen door: «Art. 30. Het onderzoek, sub *a* en *b* bedoeld, wordt eenmaal 's jaars vóór den aanvang van den cursus op intijds aangekondigde uren en plaats gehouden.

«De candidaten, van wie bij het onderzoek sub *a* niet is gebleken, dat zij ongeschikt zijn om zich aan de

tooneelspeelkunst te wijden, en die bovendien hebben voldaan bij het examen in verband met de sub *b* gestelde eischen, worden voorloopig tot de lessen toegelaten.

Omtrent de definitieve toelating wordt na verloop van omstreeks drie maanden beslist in verband met den uitslag van het sub *c* bedoeld onderzoek. Dit onderzoek zal jaarlijks, onmiddellijk voor de Kerstvacantie worden ingesteld»;

te doen vervallen het bestaande art. 32;

te doen vervallen het eerste en het laatste lid van art. 32 (thans art. 34) en in het tweede lid van dat artikel te vervangen de woorden: «kan tusschentijds een admissie-examen afgenomen worden» door: «kunnen tusschentijds leerlingen worden toegelaten met inachtneming van het bepaalde in het tweede en derde lid van art. 30»;

in te voegen tusschen de artt. thans genummerd 34 en 35: «Art. 33. Aan jongelieden, die bij het in art. 29 sub *a* vermelde onderzoek hebben voldaan en omtrent wie is gebleken, dat zij buitengewoon aanleg voor het tooneel bezitten, kan, indien hun algemeene ontwikkeling dat wenschelijk doet zijn, voor rekening der school lager onderwijs in een of meer vakken worden verstrekt»;

te vervangen in art. 35 (thans art. 36) de woorden «alle leerlingen per jaar» door: «het eerste jaar *f* 70.—, voor het tweede jaar *f* 50.— en vervolgens *f* 30.— per jaar», voorts aan dit artikel als voorlaatste lid toe te voegen:

«Voor leerlingen, die niet definitief worden toegelaten, is geen schoolgeld verschuldigd; in dat geval zal het reeds betaalde worden gerestitueerd.»

te vervangen in art. 38 (thans 39) de woorden: «Bij de overgangs-examens bepalen directeur en leeraren» door: «Naar gelang der overgangs-examens wordt bepaald», en aan dat art. toe te voegen als tweede lid: «Omtrent den uitslag der overgangs-examens wordt beslist op dezelfde wijze, als ten aanzien der toelatingsexamens is bepaald»;

toe te voegen aan art. 39 (thans art. 40) laatste lid: «die bij het examen zijn tegenwoordig geweest»;

te doen vervallen in art. 41 (thans art. 42): «Deze getuigschriften zijn verschillend voor de leerlingen A en voor de leerlingen B»;

te vervangen in art. 42 «Januari» door: «December».

De volgende opmerkingen worden naar aanleiding van sommige dezer artikelen of voorgestelde wijzigingen nog gemaakt:

De heer *Rinse* wenschte het recht te doen voorbehouden tot onmiddellijke toelating van een leerling naar een hogere klasse, als blijkt, dat hij daarvoor de capaciteit heeft en deze aanvulling aan art. 30 toe te voegen. Voorts acht hij noodig in art. 33 een termijn van observatie vaststellen van 14 dagen. De heer *Vinkestejn* ontraadt de opneming van een en ander in het reglement, maar aan directeur en leeraren in overeenstemming met de C. v. T. de door den heer *Rinse* bedoelde vrijheden over te laten. De heer *Rinse* dringt niet verder aan. De wenschelijkheid, door den heer *Simons* geopperd, om in art. 33 liever *aanvullend* dan *lager* onderwijs te lezen, ten einde aan de uitvoering meer vrijheid te laten — wordt door den heer *Vinkestejn* bestreden. Immers, als een jongen — voor 't overige geschikt — nog heelemaal geen Fransch kent en hem dit dus moet worden aangebracht, gaat het bezwaarlijk van aanvullend onderwijs te spreken. Men vergete bovendien niet, dat de leeraren M. O. ook bevoegdheid hebben tot het geven van L. O. Op een opmerking van den heer *De Jong*, lid der C. v. T., of bij artikel 33 wel gedacht is aan de financieele bezwaren, uit de toepassing kunnende voortspuiten,

wordt verwezen naar het niet imperatieve van de bepaling. Er staat *kan*. Uit een concept-begrooting, die straks ter tafel komt, zal bovendien blijken, dat daarin met de bepaling is rekening gehouden. Op een vraag omtrent de beteekenis van art. 3; door den heer *De Jong*, wordt door den heer *Vinkestejn* geantwoord, dat als de eerst niet definitief aangenomenen, daarna niet worden toegelaten, het schoolgeld voor den observatietermijn terug betaald wordt, waarbij de Voorzitter nog als zijn meening le kennen geeft, dat alleen om 3 maanden kosteloos te profiteeren van het onderwijs aan de Tooneelschool, wel niemand zich zal aanmelden, waarop de heer *De Jong* repliceert, dat het misbruik reeds bestaat. De heer *Vinkestejn* blijft toch van meening, dat als eerst over 3 maanden over het hier bedoelde gedeelte van het admissie-examen wordt uitspraak gedaan — er voor dien ook geen schoolgeld kan gevorderd worden, als een afwijzing volgt.

Alvorens de heer *Vinkestejn* de beloofde mededeelingen doet omtrent de financiën, noodigt de heer *De Koning* de heeren afgevaardigde en leden, namens de directie van het Grand Théâtre uit, tot een bezoek aan de voorstelling heden avond. De heer *Vinkestejn* doet opmerken, dat de door hem opgestelde begrooting, zelfs bij nakoming van al de nieuwe bepalingen, toch eerst over 3 jaar ten volle in werking zal treden, omdat het de bedoeling is de nieuwe regeling klasse voor klasse in te voeren.

A. Inkomsten.

1. Bijdrage H. M.	<i>f</i> 5000.—
2. Giften, enz	» 100.—
3. Rente	» 50.—
4. Schoolgelden	» 850.—
5. Bijdrage Alg. kas	» 4480.15
	<hr/>
	<i>f</i> 10480.15

Uitgaven.

1. Directeur	<i>f</i> 3500.—	
	en vrije woning.	
2. <i>a.</i> } 1e Leeraar in spel.	» 2500.—	
	» 2e »	» 600.—
<i>b.</i> Uitspr. en stemv.	» 360.—	
<i>c.</i> Costuumk. enz.	» 435.—	
<i>d.</i> Dansen enz.	» 375.—	
<i>e.</i> Fransch en Hoogd	» 810.—	
3. Mevr. Rennef	» 250.—	
4. Belasting (verm. met pers.)	» 117.—	
5. Vuur, water, licht.	» 300.—	
6. Schoonmaken (<i>vervalt</i>).		
7. Erfpacht	» 337.10	
8. Reiskosten	» 50.—	
9. Bureaunkosten	» 10.—	
10. Schoolbehoefsten	» 80.—	
11. Onderhoud gebouw	» 150.—	
12. » ameublement	» 75.—	
13. Gymn. lokaal	» 34.05	
14. Pianohuur en stemmen.	» 47.—	
15. Examens en Conum. av.	» 100.—	
16. Costuumhuur	» 100.—	
17. Onvoorz	» 100.—	
18. Opl. leerlingen.	» 150.—	
	<hr/>	
	<i>f</i> 10480.15	

Hieronder zijn niet gerekend Assurantie à \pm *f* 20.— per jaar.

De bijdrage der Alg. Kas komt dus op \pm *f* 4500.— per jaar.

Voor Memorie volg hier de Algemeene Begrooting van het Verbond van 1905/6:

Ontvangsten.

Art. 1. Contributie der Afdeelingen en der Algemeene Leder.	f 4200.—
» 2. Rente	» 70.—
» 3. Bijdrage uit het batig saldo 1903/1904, groot f 1412.16 ⁵ tot dekking van het nadeelig saldo.	» 378.10
	<u>f 4648.10</u>

Uitgaven.

Art. 1. Bijdrage aan de Tooneelschool.	f 3308.10
» 2. Tijdschrift	» 900.—
» 3. Bijdrage aan de kleine Afdeelingen »	» 100.—
» 4. Drukkerij	» 20.—
» 5. Reiskosten	» 100.—
» 6. Bureaukosten	» 30.—
» 7. Onkosten der Alg. Vergadering.	» 10.—
» 8. Bijdrage aan het Pensioenfonds.	» 150.—
» 9. Onvoorziene Uitgaven	» 30.—
	<u>f 4648.10</u>

Uit een en ander blijkt dat f 4500.— moeten gevonden worden, thans zijn de verzekerde inkomsten f 4200, waarbij een rente van ± f 50.— mag gerekend worden. Er zouden dus reeds f 250.— op den gewonen dienst te kort komen. Wordt het tijdschrift afgeschaft, dan zal art. 4 der uitgaven (Drukkerij) zeker op f 100.— moeten gebracht worden. Hierbij komen dan nog art. 5, 6 en 7 à f 140.— De allernoodzakelijkste onkosten v/h Hoofdbest. bedragen dus ± f 250. Met het te kort hierboven, wordt dus het nadeelig saldo f 500.— Acht men schrapping van de art. 2, 3 en 8 niet gewenscht, dan wordt dit bedrag vermeerderd met f 1150, dus het te kort bedraagt dan ± f 1700 (onvoorziene uitgaven ± f 50).

Spreekster is dus van oordeel, dat onder de tegenwoordige omstandigheden van eene verwezenlijking van het reorganisatieplan, in zijn vollen omvang, niets kan komen. Er blijven, volgens hem, nu slechts twee wegen over: gebruik makende van de gunstige strooming voor het vakonderwijs, aan de regeering subsidie aanvragen voor de vakschool van het Tooneelverbond en het nieuwe reglement eerst in toepassing brengen, als op zulk een verzoek gunstig is beschikt, of de reorganisatie invoeren, behoudens de bepaling aangaande den vasten leeraar ad f 2500.—

De heer *Lion Van Lier* vindt dat de zaak er treurig bijstaat en het komt hem voor, dat alles moet in 't werk worden gesteld om de ontbrekende gelden te krijgen, opdat de reorganisatie, die hij, als vakman dringend noodig acht, de Tooneelschool technisch bruikbaar menschen doe opleveren, dan thans het geval is. De *Voorzitter* is ook van meening, dat nu tot de reorganisatie besloten is, het besluit ook zoo spoedig mogelijk moet worden uitgevoerd en erkent, dat het — bovendien nog slinkend aantal leden — die het Verbond steunen, veel te klein is in verhouding der bevolking van ons land. Het hoofdbestuur kan intusschen voor het oogenblik niets anders doen dan voorstellen subsidie aan te vragen. Er is een tijd geweest, dat het Verbond van drie zijden gesubsidieerd werd! De heer *Simons* vraagt of in het Tijdschrift niet een bron van inkomsten zit. Niet door het afteschaffen, maar door van de leden een kleine bijdrage voor dat tijdschrift te vragen. Het zou dan allicht meer gewaardeerd worden dan nu men het gratis ontvangt. Men zou althans kunnen beproeven welk onthaal een eventuele vordering van bijv. f 1.— 's jaars voor het tijdschrift, bij de leden zou vinden. Beantwoordt de

proef niet aan de verwachting, dan kan men altoos verder zien.

Op de vraag van den heer *Vriesendorp*, welk bedrag men zich voorstelt als subsidie, antwoordt de heer *Vinkestejn*: liefst zoo groot mogelijk, maar met f 2000, zou men geholpen zijn. Wat de mogelijkheid betreft van uitbreiding van het ledental, vertrouwt spr. dat de afdeelingen reeds thans alles doen om daartoe te geraken.

De heer *Van Wageningen* waarschuwt tegen een verhooging van contributie, voor het Tijdschrift en evenzeer tegen afschaffing. Vooral de kleine afdeelingen stellen prijs op het tijdschrift — maar daar dit het eenige is, dat zij van hun lidmaatschap genieten — in tegenstelling met de leden der groote afdeelingen — verwacht hij geen succès van de heffing eener extra-bijdrage daarvoor, waarop de heer *Simons* repliceert, dat de grootste afdeelingen door haar ledental zeer overwegend zijn in het Verbond, dat hij geen extra-bijdrage wenscht te zien *opgelegd* en men met de kleine afdeelingen allicht een schikking in deze zou kunnen treffen. De machtiging aan het hoofdbestuur om werkzaam te zijn tot het verkrijgen van subsidie wordt bij acclamatie verleend en ten slotte de reorganisatie *en bloc*, waarvoor geen hoofdelijke stemming word gevraagd, goedgekeurd. De *Voorzitter* dankt — namens het Verbond — de reorganisatie-commissie voor haar moeitevollen arbeid en spreekt de hoop uit, dat daarmee een voor het Verbond en de School gelukkig resultaat is bereikt — wat eerst de ervaring zal kunnen leeren.

De vergadering wordt gesloten.

Gezien

de Algemeene Secretaris

FRITS LAPIDOTH.

A. PEREIRA. * * * * *

Het is een heel mooi feest, dat de raad van beheer van de Kon. Vereeniging: Het Nederlandsch Tooneel, zijn vrouwen beambte Donderdag met een eere-voorstelling heeft bereid en het publiek is niet achtergebleven, ook van zijn kant den

A. Pereira.

waardigen man te huldigen. Hoe hartelijk trouwens was reeds de toon, waarin de circulaire gesteld was, die door een commissie is rondgezonden ter opwekking van het publiek om het zijne bij te dragen tot een den jubilaris te vereeren geschenk. „Zijn er” — vraagt de commissie — „veel schouwburchbezoekers, die zich een juiste voorstelling ervan maken, hoe een tooneelbeeld, dat zij bij het

ophalen der gordijn voor zich zien, tot stand is gebracht?

Het trekt gemeenlijk zoo heelemaal niet de aandacht als alles wat op het tooneel niet vastgetimmerd is of vastgeplakt, strookt met de omgeving. Immers als het er niet mede strookte, als het er tegen vloekte, dan pas zou men er op gaan letten.

En nu lijkt het zoo gemakkelijk te zorgen dat Napoleon I niet drinkt uit een theekopje-stijl-1850, of dat Hamlet niet speelt met een waaier-à-la-Pompadour. Maar wie een klein beetje kijk heeft op dergelijke dingen, weet dat het bezorgen van deugdelijke requisiten een kunst op zichzelf is.

De man intusschen die dat doet, werkt altijd achter de schermen, hij komt nooit te voorschijn; maar dat neemt niet weg dat zijn taak moeilijk is en vermoeiend; want hij moet zorgen dat alles present is of gereed om op reis te worden meegenomen, en dat wil heel wat zeggen, daar *Het Nederlandsch Tooneel* zoo vaak buiten de stad optreedt.

Die zware taak vijftig jaren achtereen te hebben mogen vervullen, eerst bij andere gezelschappen, en later, nu ruim 28 jaar, bij *Het Nederlandsch Tooneel* is een groot voorrecht, dat A. Pereira ten deel is gevallen, en dat hij den 21 December hoopt te herdenken. Maar het vieren van een 50-jarig jubileum, hoe benijdenswaard ook, sluit tevens in dat de jubilaris nu niet juist meer in de kracht van het leven is, en al doet A. Pereira nog met opgewektheid zijn werk, de tijd heeft ook voor hem niet stil gestaan en zijn oogen willen niet best meer mee.

Daarom zou het dubbel aardig zijn voor hem, den bescheiden man, en tevens *volkomen verdiend* als hij niet alleen van dien jubileum-avond de herinnering overhield aan een volle zaal, maar dan tevens het bewijs ondervond dat de tooneelbezoekers ook hem weten te waardeeren die *in het verborgen* meewerken tot het geven van een goed geheel." De circulaire was onderteekend door de h.h.: Taco H. de Beer, C. F. van der Horst, Dr. M. B. Mendes da Costa, A. Reijding, Mr. J. van Schevichaven, L. Simons, Hendrik Wertheim, Mr. H. A. van Nierop.

De uitkomst van dit beroep op het publiek moet zeer gelukkig zijn geweest en ook van vele andere zijden, in de eerste plaats van die der leden van het tooneelgezelschap, waaraan hij verbonden is, heeft de heer Pereira op den avond van 20 dezer, mogen ondervinden, hoezeer hij zich mag verheugen in aller sympathie en hoe hoog hij in zijn ambt staat aangeschreven.

STIEFZUSTERS. (Ned. Tooneelvereeniging.)

De zeden, de heerschende begrippen omtrent moraal en recht verzetten er zich niet tegen, staan zonder voorbehoud toe, dat na het overlijden van een der echtgenooten door den ander een volgend huwelijk wordt aangegaan.

„Met de dooden zult gij niet huizen." En de wet, bepalende dat het huwelijk door den dood wordt ontbonden, vormt daarvan de weerspiegeling.

Dat er nochtans tegen de in deze geldende

regelen bedenkingen zijn aan te voeren, dat is het wat Gaston Devore in een hoogst belangwekkend tooneelstuk, getiteld „Demi-Soeurs", krachtig heeft doen uitkomen. Of Devore dit nu in de eerste plaats heeft beoogd, is iets dat op grond van den door hem voor zijn stuk gekozen titel kan worden betwist; immers, zal men kunnen aanvoeren, Devore zou, als dit zoo ware, zijn stuk in plaats van „Stiefzusters" hebben genoemd bijv. „de Hertrouwde". Doch in ieder geval, de vooropgestelde bedoeling moge al dan niet bij den schrijver aanwezig zijn geweest, wat uit zijn stuk het sterkst spreekt is het valsche van de positie van een hertrouwde.

Al het overige in Devore's stuk is ondergeschikt aan dit denkbeeld, wordt hulpmiddel, door den schrijver gebezigd tot het stellen van zijn geval: dat van een vrouw, die voor de tweede maal weduwe is, na beide keeren, wat men pleegt te noemen, „gelukkig", getrouwd te zijn geweest, immers de vrouw zelf spreekt van haar twee „liefden".

Dit geval is door den schrijver op vernuftige wijze zeer scherp gesteld. De beide overleden echtgenooten der vrouw hebben elkander persoonlijk gekend en gehaat, zij waren medeminnars, tegelijk dingende naar haar hand; een duel tusschen hen kon door haar nog juist worden voorkomen. Bovendien vormden de beide mannen in ieder opzicht contrasten. De een, Récourt, schilder, was een gevoelsmensch. De ander Darcy was een krachtige persoonlijkheid, brusque en onbuigzaam; hij ging, nadat aan zijn medeminnar de voorkeur was geschonken, naar verre landen om zijn geluk te beproeven.

De schilder, die lijdende was, stierf, na een huwelijk na slechts zeer korten duur, arm; eerst lang na zijn dood werd zijn naam beroemd, en bedongen degenen, die voor weinig geld eigenaars van zijn schilderijen waren geworden, daarvoor hooge prijzen.

Den ander was het inmiddels gelukt fortuin te maken. Deze omstandigheid droeg er toe bij, dat de weduwe Récourt, toen Darcy zich andermaal aanmelde als pretendent, hem ditmaal niet weigerde en reeds spoedig na den dood van haar eersten man met hem in het huwelijk trad,

Als het stuk begint is ook Darcy reeds overleden, na een eveneens „gelukkige echtvereeniging".

Na zijn dood leeft de vrouw voort tusschen de herinneringen aan haar beide overleden echtgenooten, herinneringen waarvan haar beide thans volwassen dochters, uit ieder huwelijk één, de draagsters zijn. Ieder dezer twee, gelijkt naar het uiterlijk en het innerlijk haren vader.

Bij den aanvang van het stuk is de herinnering aan den eersten echtgenoot juist zeer verlevendigd door het buitengewone succes, dat een tentoonstelling van zijn nagelaten werken heeft. Zijn weduwe verwijt zich thans, dat zij hem zoo spoedig heeft kunnen vergeten, dat zij zijn dochttertje ver van zich af naar een kloosterschool heeft gestuurd en zelf gelukkig heeft kunnen leven met haar tweeden man. Want ook heeft zij geluk gekend, toen zij met dezen en haar tweede dochter tezamen leefde, zooals

ons uit een gesprek van laatstgenoemde met haar moeder blijkt. De plotselinge algemeene belangstelling in huis voor Récourt hindert de dochter Darcy. Als nu juist in deze dagen beide zusters door een tante te weten komen, hoe de verhouding tusschen hare vaders is geweest, komt het tot een uitbarsting — een conflict tusschen de dochters harer vaders. „Les Revenants!”

De dochter Darcy wijst op de klove die de stiefzusters scheidt: „Onze vaders waren vijanden en hebben bijna gevochten... wij hebben dezelfde moeder en zijn toch geen zusters.” Zij is geheel gebroken als zij er onopgemerkt getuige van is hoe haar moeder tot haar stiefzuster zegt, dat zij met Darcy „slechts een oppervlakkige relatie niet die diepe gevoelsrelatie” heeft gehad, en (de door de tentoonstelling gewekte herinneringen doen haar invloed gelden) dat de eerste plaats in haar hart wordt ingenomen door Récourt.

Na de botsing gaan de stiefzusters en de moeder ieder haars weegs.

De dochter Récourt, van wie wij wisten, dat zij neiging gevoelde in een klooster te gaan, omdat de wereld haar niet aantrekt, en het leven haar overweldigt en vermoeit, doch die onder den invloed van een door haar vader voor haar geschreven boek, besloot zich niet in het klooster terug te trekken, doch te trouwen, weigert thans de haar door Darcy nagelaten bruidschat en wordt non. Zij de dochter van den vader, die *trouw* beschouwde als het hoogste, vreest in het huwelijk niet standvastig te zullen zijn en van neiging te zullen veranderen.

De moeder slaakt dan de verzuchting: „Het is mijn tweede liefde, die haar de liefde doet haten!”

Zelfs na de opvoering van „Demi-Soeurs” door de Nederl. Tooneelvereniging, in den Hollandischen Schouwburg, heb ik den indruk gekregen, dat het conflict tusschen de stiefzusters als zoodanig niet uitmaakt het essentiele van dit stuk, en blijf ik bij mij hierboven uitgesproken meening. Ik zeg *zelfs* na die opvoering, omdat de Tooneelvereniging, ondanks het vele goede, dat zij heeft te zien gegeven, het stuk m.i. toch niet volkomen tot zijn recht heeft gebracht.

Wanneer de rol van de moeder gespeeld wordt door een actrice, die voor deze moeilijke taak volkomen is berekend, zal het geheele stuk een anderen indruk maken. Dan zullen wij ook niet gevoelen een zekere antipathie tegen deze vrouw, doch zullen wij veeleer deernis met haar hebben om de impasse, waarin zij is geraakt. Van mej. Belder kan men thans alleen zeggen, dat zij er zich dapper doorheen heeft geslagen. In het nadeel van het geheel was ook, dat de dames, die de moeder en de dochters hebben voor te stellen in werkelijkheid te weinig in leeftijd verschillen. Mevr. Maria Post (Blanche Récourt) en mevr. Ternooy Apèl—Haspels (Gilberte Darcy) hadden in deze gedaan wat zij konden en mochten doen. Er is toch bij leeftijdsnabootsing een grens naar beneden, die niet straffeloos wordt overschreden, en beide genoemde dames hadden zich daarvoor wijselijk wel gewacht. Daarom was het jammer, dat mej. Belder, die het evenwicht had kunnen

herstellen door zich ouder te maken, dit had nagelaten. Hiervoor is dunkt mij geen andere reden te vinden dan de gewone, dat dames daartoe noode besluiten. Mevr. Marie Post heeft het meest kleur gelegd in haar zeggen, zij stak daardoor boven haar medespeelsters uit. Toch zagen wij in het algemeen in de dochters te weinig de contrasteerende karakters harer vaders, al vernamen wij, dat zij die hadden geërfd.

Wanneer de tante in het stuk ware geweest alleen om het verhaaltje te doen van de beide aanbidders: „Er was eens een meisje zoo mooi... als je mama” dan ware de wijze, waarop mevr. de Boer—van Rijk dat weet te doen, een gang, naar den schouwburg waard — maar de beteekenis van die rol is nog een andere, zij heeft een verdere strekking. Die tante is de vrouwelijke *raisonneur*, is de belichaamde filosofie der heerschende zeden, volgens welke het huwelijk wordt ontbonden door den dood, en men niet zal leven met de dooden! Of mevr. de Boer daaraan heeft gedacht?

Maar ondanks dat alles, de vertooning door de vier dames biedt toch nog zoo veel goeds, met name in het samenspel en door de ingehouden en beschaafden toon — waarbij zich aansluiten een verzorgde régie en een keurige monteering — dat men niet mag verzuimen een voorstelling van de Tooneelvereniging bij te wonen om kennis te maken met dit hoogst interessante tooneelspel, voor welks kleine gebreken men gaarne de oogen sluit.

J. R.

KNIPSELS EN SNIPPERS * * * * *

Een senator van Lubeck, Possehl genaamd, kocht voor 465,000 mark het terrein voor een nieuwen stadsschouwburg, dat de stad zelve te duur vond! Een nieuwen schouwburg zal de stad nu op dit terrein doen bouwen.

* * *

De Deutsche keizer heeft onzen vroegeren landgenoot J. T. Grein, stichter en president van het Deutsche Theater te Londen benoemd tot ridder der Kroonorde en tevens eene subsidie vanwege de Deutsche regeering aan genoemde kunstinstelling verleend.

Onze landgenoot maakt zich — schrijft de Londensche correspondent van de Telegraaf — even verdienstelijk voor het Engelsche tooneel. Zijn dramatische critieken, die iedere week van premières in de «Sunday Times» verschijnen, behooren tot het beste wat hier op dat gebied geschreven wordt. En menige acteur en actrice heeft aan hem belangrijke vingerwijzigingen te danken.

* * *

Sir Henry Irving had den avond vóór zijn dood Thomas Becket te Bradford gespeeld. — De laatste woorden welke hij als Becket heeft te zeggen, zijn: «Heer in uw handen beveel ik mijn geest.»

* * *

Henri de Vries is — schrijft het Hbd. — in het huwelijk getreden met een kunstzuster, de liefvallige Engelsche actrice Miss Dorothy Drake.

Deze was gedurende het grootste gedeelte harer artistieke carrière verbonden aan het gezelschap van sir Charles Wyndham in wiens eigen theater zij zich een goeden naam in de kunstwereld verwierf, onder andere in de hoofdrollen in «Glittering Gloria» en het Iersche karakterspel «Peggy Machee.» Ook speelde zij met sir Charles Wyndham in «My Lady of Rosedale» in het New Theatre, met mrs. Langtry in «The Degenerates» in het Haymarket, in het Garrick Theatre als Lady Stornaway en verder onder directie van Beerbohm Tree en George Alexander.

De kennismaking van de tegenwoordige mr. and mrs. Henri de Vries dateert uit den tijd der opvoeringen van «Jasper Bright. Bij Special Appointment,» de Engelsche bewerking van «Herren Söhne» in het Avenue Theatre, waarin De Vries zooals men zich herinneren zal, als de gemedailleerde spekslager en miss Drake als zijn aardig nichtje optrad.

Eerstdaags vertrekt Henri de Vries met zijn jonge vrouw naar Amerika waar zij in het midden van Januari in het Madison Square Theatre te New-York zullen optreden. Het groote stuk dat alsdan opgevoerd zal worden is nog niet definitief gekozen maar De Vries zal natuurlijk ook zijn «Case of Arson» opnieuw ten tooneele brengen.

Tot de vele stukken welke hij in Engelsche vertaling in Amerika hoopt op te voeren behoort ook het oude, typisch-Hollandsche — of liever Zeeuwsche — werk «Anne-Mie» van Rosier Faassen.

* * *

Tooneel in Indië.

Uit Koetaradja dd. 12 November in de Java-Bode:

„Gisteravond is Louis Bouwmeester met zijn gezelschap voor het eerst opgetreden in de sociëteit de Atjeh-club alhier met De koopman van Venetië. De zaal was eivol, het succes groot en het publiek in verrukking. Telkens moest het scherm worden gehaald, het regende bloemstukken.

„A. s. Maandag zal hier worden opgevoerd De famielje van Hoorn, Woensdag Groote Stadslucht,

Vrijdag Koning Oedipus en Zondag Narciss. Daarna vertrekt het gezelschap naar Medan.”

Brondgeest heeft twee dagen vroeger te Batavia gedebuteerd met een klucht van Brisson, waarin mevrouw De la Mar—Kleij „geheel Batavia voor zich ingenomen” heeft.

* * *

Uit Pretoria schrijft een Oud-Nederlander aan de N. R. C. het volgende:

Zou, nu er onder de tooneelisten een trekgeest schijnt te heerschen, door bemiddeling van uw zoo veelgelezen blad niet het denkbeeld kunnen geopperd worden om een (Hollandsch) tooneelgezelschap naar Zuid-Afrika te doen uitkomen? Vijf of zes jaren geleden besprak ik met wijlen Willem van Zuylén een dergelijk plan, meer voor voordrachten; dit vond toen hier reeds goede ontvangst. Ik denk, dat de tijden nog wel geschikt zijn om een goed gezelschap hier een goede ontvangst te bezorgen, zoodat men zoowel financieel als commercieel succes zou hebben. Mij dunkt dat als een goed gezelschap in correspondentie trad met B. & F. Wheeler, de magnaten van het geheele schouwburgwezen in Z.-Afrika, die zeker wel een kantoor in Londen zullen hebben, een dergelijk plan spoedig tot rijpheid zou kunnen komen. Ik ben overtuigd, dat stukken als Kloris en Roosje, Gijsbrecht van Amstel, Goudvischje, Eerloos, stukken van Heyermans, enz. enz. zelfs een Engelsch publiek zouden trekken.

Nu Bouwmeester Indië gaat probeeren, Brondgeest's Ensemble zelfs voor een tweede maal de reis aanvaardt, mag het oog gevestigd op dit land met een beter klimaat en andere reiskosten. In plaatsen als Kaapstad, Malmesbury, Paarl, Stellenbosch, Beaufort West, Victoria West, Naauwpoort, Middelburg (K. K.), Graaff Reinet, Cradock, Colesberg, Springfontein, Bloemfontein, Ladybrand, Kroonstad, Johannesburg, Pretoria, Middelburg (Transvaal), Potchefstroom en nog vele andere zouden een of meer voorstellingen gegeven kunnen worden.

Overal is het Hollandsche element nog ruimschoots vertegenwoordigd. En ik weet dat de Engelschen graag naar schouwburggen gaan, al verstaan zij de taal niet. Mocht er iets van komen, dan is de beste tijd de wintermaanden hier: Maart, April, Mei, Juni en Juli, wanneer in Holland voor het tooneel de komkommertijd is aangebroken.

ADVERTENTIËN.

Bij hoest en verkoudheid
gebruike men:

Kraepelien & Holm's
Salmiak-Pastilles,
Mentha-Pastilles,
of Bloemen-Pastilles.

IVENS & CO.,

Hoflev. van H.M. de Koningin.

A M S T E R D A M,

Rokin 164 b/d Munt.

FOTO TOESTELLEN
BENODIGDHEDEN.

Amsterdam, Nijmegen, Groningen, Den Haag.

Brochure „Fotografeeren kan iedereen” op aanvraag.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ V^H ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN,

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND / 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS, FRANCO PER POST. VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: J. R.; Amsterdamsche Kroniek. — Maria Magdalena. — Weigering van een criticus — Brachvogels Narciss. — Knipsels en Snippers. — Correspondentie.

Wat voor de redactie bestemd is, adresseeren aan den redacteur, Johannes Verhulst-straat 25.

AMSTERDAMSCH KRONIEK * * * * *

Het tooneel te Amsterdam heeft sedert het verschijnen van het vorige nummer van dit blad weinig belangrijks opgeleverd.

Behalve een revue (in het Grand-Théâtre), die een deel van haar actualiteit reeds had verloren geruimen tijd vóór haar eerste vertooning, en die overigens blijft beneden het doorsneë-gehalte van dergelijke gedramatiseerde min of meer losse aaneenrijgingen van satirieke-politieke-„Witzblatt“-moppen, bracht slechts één van de Amsterdamsche tooneelgezelschappen een nieuw stuk op het repertoire, te weten „de Nederlandsche Tooneelvereniging,” die ons op den eersten Kerstdag de première bood van een, via het Duitsch vertaald, Russisch stuk. Het heet hier „Het Uitverkoren Volk” (in het Duitsch „Die Juden”), en de naam van den schrijver is Tschirrkof.

Vermoedelijk streefde de directie van de Tooneelvereniging naar volle zalen gedurende de feestdagen — een volkomen begrijpelijk en geoorloofd streven! — en dan dient erkend, dat zij in haar keuze niet ongelukkig is geweest.

De vaste klanten, die gewoon zijn op Kerstdag in den „Hollandschen Schouwburg” iets nieuws van hun gading te vinden, betoonden zich over „Het Uitverkoren Volk,” met den ondertitel: „Russisch Spel”, uitstekend voldaan.

Daarbij komt de omstandigheid, dat het stuk hoewel nu juist niet van den allerlaatsten tijd — het speelt in de dagen van den jodenmoord in Kischeneff — door de jongste gebeurtenissen in Rusland een zekere actualiteit heeft gekregen.

Verklaren deze bijkomstigheden voor een deel het succes op de Kerstdagen, met reden mag worden betwijfeld of het stuk op eenigen anderen dag van het jaar een zoo warme ontvangst zou

hebben gevonden. Want, ondanks de belangstelling in alles wat de Russische onlusten raakt, het stuk — vier vrij losse tafereelen waarvan twee eindigen met plunder-scènes — boeit maar weinig, als gevolg van een nagenoeg volkomen gemis aan dramatische handeling.

En dat gemis kan niet worden vergoed door al het gepraat over de verhoudingen tusschen Christenen en Joden, Joden en Joden, Zionisten en Socialisten, waarmede de vier akten gevuld worden, daartoe boezemt het ons te weinig belang in. Wij staan er te ver buiten, wij zijn ontgroeid aan toestanden, die zouden met zich brengen een verdeling onzer staatsburgers in niet-joodsche Nederlanders en Joodsche vaderlandloozen.

In Rusland, in Oostenrijk en in sommige deelen van Duitschland mogen dergelijke beschouwingen de gemoederen nog warm maken, bij ons vinden wij het om het nog als onderwerp van debat te kunnen accepteeren te gewoon, dat Christenen en Joden, zich niet vermengend, zich niet meer aansluitend dan van weerszijde wordt gewild en elkanders ras-eigenaardigheden over en weer aanvaardende, op voet van volkomen gelijkheid, naast elkander in vrede en vriendschap leven.

Als ik aan een der in het stuk optredende artisten den eerepalm moest uitreiken, dan zou ik dien schenken, zonder maar één oogenblik te aarzelen, aan den heer Alex Post, in de rol van Nachmann, den geestdriftigen ras-jood uit-één-stuk.

Bij het „Nederlandsch Tooneel” zijn wij in de Gysbreght-week.

Iedere 1ste Januari brengt ons den Gysbreght en den Nieuwjaarswensch. De jaarswisseling en de Gysbreght zijn voor ons Amsterdammers ten nauwste aan elkander verbonden. Wij zouden ons tooneellevens kunnen aftellen in Gysbreghten, zooals de Grieken de tijdverdeling regelde naar de Olympische spelen.

Iedere Gysbreght brengt ons tooneel nieuwe toeschouwers: de eerste schouwburggang van den Amsterdammer op zijn veertiende jaar behoort tot doel te hebben eene vertooning van Vondels «Gysbreght van Aemstel» gevolgd door «de Brui-

loft van Kloris en Roosje. Deze twee blijven in onze herinnering bij elkaar behooren, onafscheidelijk, zooals een feestmaal en het dessert.

En later blijven wij rekenen bij Gysbreghtvoorstellingen. Iedere wederopvoering vult onze tooneelervaring aan. Bij iederen Gysbreght vinden wij nieuwe namen op het affiche. Bij iederen Gysbreght ook zien wij er promotie maken aan gene zijde van het voetlicht, zien wij ze langzaam voortschrijden op het doornige pad, dat met rozen is bestrooid. Wij zien aan de zegsters van de Reyen van Maegden en Edelinghen opgedragen de rol van Klaeris van Velzen, vervolgens de Rey van Burghzaten en de Rafael. En eindelijk, wanneer haar tooneelzon tot in het zenith is gerezen, als Badeloch Vrouwe van Aemstel.

En zoo gaat het met Arent, den Bode, Gysbreght... eerst voor één keer, op den tweeden of derden avond, langzamerhand meer — eindelijk voor goed. Wij zien de ouderen verdwijnen, geleidelijk, van jaar op jaar, den een na den ander, in dezelfde mate als de jongeren verschijnen en voortschrijden...

Wie oude programma's bewaard heeft, kan geheele reeksen maken — uit het verleden.

En de drie naast elkander afgedrukte rolverdelingen, van de laatste week, zij wijzen den weg in de toekomst.

Van Schoonhoven als Gysbreght staat nog pal. Wel komt ook zijn opvolger reeds achter hem aan, maar deze moet, ondanks alle verdiensten, die hij reeds heeft — en zelfs ondanks de aanwezigheid van enkele kwaliteiten, die zijn voorganger ontbeert — nog in de rol groeien. Wij zijn nu eenmaal aan Schoonhoven's Gysbreght gewend — ook aan de fysieke eigenschappen: zijn reuzengestalte en zijn zwaar geluid.

Wat in de latere jaren, bij iedere wisseling, toeneemt is de eenheid van stijl, ontegenzeggelijk een groot voordeel — daargelaten nu of men de meening is toegedaan, dat met den tegenwoordigen stijl in dezen de steen der wijzen al ofniet is gevonden.

Nog enkelen van de oude garde en een paar van de later aangekomenen vallen buiten het kader.

Maar zooals gezegd meer en meer vormt het gesprokene een geheel. En ook het uiterlijke ondergaat gaandeweg verbetering — al schijnt de regie, vermoedelijk ter wille van de traditie, met sommige gebruikelijkheden, die beter veranderd werden, niet te willen breken.

Op een paar kleinigheden verband houdende met de verlichting, welke misschien aan het waakzaam oog zijn ontsnapt en waarom het nuttig kan zijn er hier de aandacht op te vestigen, wil ik even wijzen: men belichte Rafaël niet van de zijde, waar de vredespalm naast het hoofd opgaat, anders valt over het gelaat een bewegende, scherpe slagschaduw; en dan plaatse men den verdeckt opgestelden leider van den zang in het klooster niet zóo, dat het reusachtige schaduwbeeld van zijn dirigeerenden arm op het achterdoek valt (het verwekte Dinsdag eenige vroolijkheid in de zaal; 't was op het kantje af van een algemeen gelach, dat slechts door een gevoel van pieteit werd onderdrukt).

De nieuwjaarswensch is ook dit jaar gedicht door den heer A. Reijding. Een aardige inval van hem was het, door Pieternel te doen parodieeren het dansen van miss Duncan. De „inval" werd nog overtroffen door de allergeestigste uitvoering door mevr. Chr. Poolman. J. R.

MARIA MAGDALENA. * * * * *

De Ned. Tooneelvereniging heeft onlangs een werk opgevoerd van Friedrich Hebbel: Maria Magdalena, burgerlijk treurspel in 3 bedrijven.

Hebbel is een dichter uit de eerste helft dezer eeuw, die — hoewel door enkelen naar waarde geschat — zelfs niet die populariteit heeft mogen bereiken, welke de uitgaaf zijner werken tot een voordeelige affaire maakte voor de uitgevers, zoodat hij met zijn pen zich nauwelijks een behoorlijk bestaan heeft kunnen verwerven.

Vooraf van zijn tooneelstukken mocht hij weinig genoegen beleven. In onzen tijd poogt men in Duitschland den theaterdichter, bij het nageslacht, beter recht te doen wedervaren en vindt dit streven steun in het oordeel door letterkundigen en kunsthistorici over Hebbel geveld.

Een belangstellende in en blijkbaar vertrouwd met de duitsche litteratuurgeschiedenis, zond ons een reeks oordeelvellingen van bekende Duitsche schrijvers, met name over Maria Magdalena, die wij hier laten volgen:

Heinrich Bulthaupt. Dramaturgie des Schauspiels. 4 Aufl. Oldenburg u. Leipzig '92. Schulze. Pag. 127, regel 21.

«...en wat hij (Hebbel) schiep, was een echt, pakkend drama, na «Kabale und Liebe» het beste burgerlijke treurspel der Duitschers...»

Richard Marie Werner, Hebbel — Ein Lebensbild. Berlin Hofmann 1905. Pag. 212, regel 14.

«...Als Hebbel gedurende den arbeid den titel telkens veranderde: «Klara», «een burgerlijk treurspel» en «Maria Magdalena», dan ligt daarin een diepere beteekenis. Drie trappen zijn te onderscheiden, namelijk het afzonderlijke geval, zijn typische vorm en zijn symbolische beteekenis; op den persoonlijken, maatschappelijken en eeuwigen inhoud, op stof, vorm en idee wordt door de drie titels afwisselend de nadruk gelegd; zij behooren echter onafscheidelijk bijeen. Rijk, individueel leven, als type en als symbool opgevat, verscheiden bij allen eenvoud, door geen formule volledig weer te geven, dat biedt dit drama; het zou verkeerd zijn, als de kritiek slechts op het eene of andere lette. Juist dit verleent aan het werk zijne historische plaats... juist dit maakt het tot een keerpunt in de ontwikkeling van het drama...»

Max Martersteig. Das deutsche Theater im neunzehnten Jahrhundert. Leipzig, Breitkopf & Härtel 1904.

Na Maria Magdalena met Schillers «Kabale und Liebe» vergeleken en er op gewezen te hebben, hoe in dit werk al het licht op de lijdende helden,

al de schaduw op de tirannieke tegenpartij valt, terwijl in Hebbels stuk elke figuur in 't licht van een volstreckte, uit karakter en milieu voortkomende noodzakelijkheid staat, en daarom gelijkelijk in des dichters sympathie en ons moreel meegevoel deelt, gaat hij voort — Pag. 391, regel 6 — «Dit duidt de door Hebbel voor het drama volbrachte verovering aan, de nieuwe wijze, het sociale probleem als filosoof en kunstenaar te begrijpen: de historisch geworden noodzakelijkheid ook als een psychologische — bij groepen zoowel als individuen — op te vatten.»

Dr. Siegismund Friedmann. Das deutsche Drama des neunzehnten Jahrhunderts in seinen Hauptvertretern I Bnd. Leipzig 1900. Pag. 139, regel 3 v. o.

... Zoo is het een drama van vaste structuur, van bewonderenswaardige harmonie, ook in den stijl, geworden. Alles snelt, zonder afwijkingen, naar het einde. Elk tafreel, elk gesprek heeft een doel en de verschillende deelen der handeling zijn daardoor zoo kunstig ineengeschakeld, dat ze elkaar voorbereiden. Weinig theaterstukken werden als dit zoo uit één stuk geconcipeerd en uitgevoerd.... «Maria Magdalena» is een modern drama, waarin niet alleen de lokale kleur, maar ook de lokale stemming met buitengewone waarheid is weergegeven.

Hermann Krumm. Friedrich Hebbels Leben und Werke in zijn uitgave van *Fr. Hebbels Sammtliche Werke* I Bnd. Leipzig Hesse. S. XXXV.

„... Zij (Maria Magdalena) staat als onovertroffen voorbeeld van een echt realistisch drama aan de spits van een betekenisvolle, zich tot in den hedendaagschen tijd voortplantende en nog volstreckt niet afgesloten phase van onze literatuur.” Verder noemt deze criticus het werk een aangrijpend treurspel, de karakterschildering en de taal evenals de bouw van het drama meesterlijk en bewonderenswaardig.

Ook Emil Kuh, Witkowski, R. Böhrig, A. Eloesser, Adolf Stern, Bartels en anderen laten zich in zeer gunstigen zin over het werk uit.

Het stuk heeft, in de opvoering door de Ned. Tooneelvereniging, niet lang repertoire gehouden. Bij al het goede, dat men er van zeggen kan, geloof ik toch, dat Hebbel als tooneelschrijver niet de hoedanigheden bezit, die een gemengd publiek kunnen boeien: een gemengd publiek, dat niet vraagt naar historische, naar letterkundige waarde, noch geïnteresseerd wordt door het verband dat is te leggen tusschen het karakter van het kunstwerk en dat des tijds in 't algemeen of van dat des makers, gelijk dit wederom bepaald of althans in een zekere richting ontwikkeld wordt door diens levensomstandigheden. Het schouwburgpubliek houdt zich aan het stuk, gelijk dit hem in de vertooning voor oogen komt. De karakters moeten hunne verklaring vinden in zichzelf. Als ik bijv. lees, „dat de ondergang der personen in Maria Magdalena niet het gevolg

is van een of ander willekeurig gesteld conflict, maar het gevolg van de kleinzielige burgermoraal, logisch voortvloeiend uit de verhouding der menschen onderling en den gedachtenstroom van den tijd, waarin zij leven” — dan geeft dit wel het juiste standpunt aan, van waaruit ik het stuk behóór te beoordeelen en zal de letterlievende lezer met die toelichting zijn voordeel doen — maar het schouwburgpubliek heeft daar niets aan. Dat vraagt, een vader voor zich ziende als meester Anton, de schrijnwerker, die door een eng-eerlijke en in conventies verstarde levensbeschouwing bepaald optreden, heel zijn gezin ten ondergang brengt: hoe komt de kerel zóó en het wil door het stuk zelf geraken tot het antwoord op die vraag. Anders begrijpt het meester Anton niet en met wat men niet begrijpt, gaat men op het tooneel niet mee.

* * *

Het is na de aanhalingen hiervoor, ontleend aan litterarische beschouwingen over Hebbel, niet zonder gewicht eens na te slaan wat een met de practijk van het theater zoo door en door vertrouwd man als Heinrich Laube van Hebbel vertelt. In zijn geschiedenis van het Weener Burgtheater, schrijft hij o.m.: «In 1854 begonnen wij met een stuk van Hebbel. Het was een daad van zelfverloochening en billijkheid, dat ik daartoe overging. Ik heb Hebbel nooit voor een tooneeldichter gehouden. Maar te Weenen kreeg ik — als directeur van den nationalen schouwburg — gedurig het verwijt te hooren, dat ik wel mij in allerlei proefnemingen begaf met stukken van Shakespeare — maar den levenden dichter van Judith en Maria Magdalena links liet liggen.

Het verwijt scheen verdiend. Maar ik had er nu eenmaal geen vertrouwen in, dat Hebbel op het tooneel iets doen kon. Misschien vergiste ik mij en ook een theaterdirecteur — ja hij vooral — heeft er tegen te waken, dat hij niet vastgeroest raakt in vooroordeel. Ik kende Hebbel al sinds den aanvang der dertiger jaren, had zelfs de eerste opvoering van zijn Maria Magdalena bijgewoond. Het was te Loipzig. De avond is mij bijgebleven en heeft mijn meening over Hebbel, als tooneeldichter — gevestigd. Ik houd Maria Magdalena voor zijn beste dramatisch werk. Dat bleek mij ook bij de opvoering — maar ik herinner mij niet, dat ooit bij de voorstelling van een tooneelstuk, een zoo vernietigende treurigheid zich van mij meester heeft gemaakt. Toen het scherm na het laatste bedrijf gevallen was, zaten de menschen als in wezenlooze vertwijfeling ter neder. Wij slopen huiswaarts als na een terechtstelling.

Jonge propagandisten die wij waren voor al wat nieuw is — drongen wij bij de ons bevriende tooneeldirectie aan op een spoedige herhaling. Het Leipziger tooneelpubliek bestond toentertijd uit de élite der stad, het was gewoon met aandacht in de komedie te luisteren en het wist het karaktervolle in de kunst te waardeeren. Maar voor de tweede voorstelling van Maria Magdalena kwam er om zoo te zeggen geen kip, zóó afschrikwekkend

had de première gewerkt. Het stuk, dat ik door het Burgtheater in studie liet nemen, was Genoveva. Maria Magdalena was er al gespeeld — maar het „gruwelstuk”, gelijk men 't noemde, had zóo weinig genade gevonden, dat ik het moeite vergeefs achtte een heropvoering te beproeven. Ik koos dan Genoveva. Maar reeds bij de eerste repetitie op het tooneel, werd het mij klaar, dat de stukken van dezen dichter, krachtens hun aard en afkomst, voor het tooneel niet deugen; dat het Hebbel te eenemale faalt aan plastische fantasie; dat hij bij het concipieeren en het neerschrijven van zijn stukken, de handeling niet in zijn verbeelding zich heeft zien voltrekken. Toch is het onafwijsbare eisch, dat de tooneeldichter geestelijk ziet, hetgeen hij óns wil laten zien — anders zijn wat hij voortbrengt geen *schouwspelen*. Hebbels stukken zijn gedachtenspels. Zij zijn geschreven door een begaafd dichtenden denker — niet echter door een dichter, die menschen kan uitbeelden, door een plastiker, gelijk de tooneelschrijfkunst verlangt . . .”

Dit oordeel is eenzijdig en Hebbels stukken zijn nadien in Duitschland wel degelijk op het repertoire gebracht en gebleven. In Duitschland, waar hij tot de nationale dichters behoort en waar dus ter verklaring van het succes dat zijn werken op het tooneel hebben, allerlei oorzaken in rekening moeten worden gebracht, die over de grenzen van het vaderland haar invloed verliezen.

Intusschen, de daad van de Ned. Tooneelvereniging, die Hebbels stuk heeft vertoond, is een artistieke en heeft recht op groote waardeering.

WEIGERING VAN EEN CRITICUS. * *

De „Sumatra Post” deelt mede, van den administrateur van „Het Haarlemsch Tooneel” het volgende schrijven ontvangen te hebben:

Door dezen heb ik de eer u mede te deelen, dat van af morgen, Woensdag 29 Nov., u de toegang tot onze voorstellingen zal worden geweigerd.

Wij achten het niet noodig, de reden u nader te ontvouwen.

Wij vermeenen in deze correct te handelen, door u dit schriftelijk mede te deelen.

Het blad teekent daarbij o.m. het volgende aan:

„De administrateur van Het Haarlemsch Tooneel acht het niet noodig ons de reden zijner onhebbelijke mededeeling „nader te ontvouwen”.

„Hij heeft gelijk: het is niet noodig. Als een tooneelgezelschap aan een redactie den toegang tot haar voorstellingen lompweg poogt te weigeren, is de reden duidelijk: het wil de critiek dier redactie ontgaan.

„Indien de administrateur van Het Haarlemsch Tooneel beter op de hoogte ware, zou hij weten dat het zelfs nog wel heel „fraglich” is of hij eens verstrekte perskaart kan annuleeren, maar dat hij in elk geval het recht mist ons den toegang te ontzeggen. Zulk een onnoozelheid is verbijsterend bij een tooneeladministrateur. Immers, het geldt hier geen *soirée's* „en petit comité”, maar

publieke uitvoeringen, waar ieder betalende het recht heeft binnen te komen. Ten einde echter te voorkomen dat wij bij ons binnentreden der zaal zouden worden lastig gevallen, hebben wij terstond na de ontvangst van het schrijven het hoofd van plaatselijk bestuur met het dreigement in kennis gesteld. De assistent-resident was het volkomen met ons eens en wij waardeeren de voortvarendheid waarmee hij in persoon den administrateur van Het Haarlemsch Tooneel is gaan beduiden dat er eventueel politiematregelen genomen zouden worden indien men den redactieleden van de „Sumatra Post” den toegang wilde weigeren”.

Latere nummers van de „Sumatra Post” bevatten weer recensies van de opvoeringen van „Het Haarlemsch Tooneel”, waaruit blijkt, dat de administratie van dat Tooneel heeft toegegeven.

Wat op Sumatra gebeurt, komt ook hier voor. En het zou wel van belang zijn, als een onzer rechtsgeleerde lezers zijn meening wilde zeggen over de quaestie. Ik geloof namelijk niet, dat — althans ten onzent — het recht van toegang zóo vast staat, als de Sumatra Post gelooft; het recht van toegang zelfs op een betaald entrée. Want, dat een schouwburgbestuur op een zoogenaamd persdiploma den toegang kan weigeren aan den bonafide-houder, d. i. den door de courant gezonden verslaggever, schijnt boven twijfel te zijn, te oordeelen naar de ervaring in deze, dat nog nooit een dagbladdirectie in rechten zich heeft verzet tegen het optreden van een theaterdirectie in deze, die den toegang op het door haar zelve aan de dagbladdirectie gezonden diploma weigerde.

In Frankrijk staat het echter wél vast, dat door de schouwburgdirectie de toegang niet kan worden geweigerd aan den houder van een geldig toegangsbiljet. Joseph Astruc in *Le droit privé du théâtre* (Paris 1807) zegt er het volgende van: Het eenvoudige feit van den koop van een toegangsbewijs is voldoende om een verbintenis te scheppen tusschen den toeschouwer en de schouwburg-administratie. Het aanbod is gedaan door middel van het aankondigingsbiljet; de toeschouwer is op dat aanbod ingegaan en daaruit is een contract geboren, dat al de eigenschappen bezit van een verkoopcontract; aanwezig zijn een prijsbepaling, een voorwerp dat verkocht is en het uit dien verkoop ontstane accoord tusschen partijen. Daar het effect van elk contract is, dat het verplichtingen doet geboren worden en rechten, verkeert de verkoop van het toegangsbiljet in gelijk geval: de toeschouwer is verplicht de prijs voor het biljet te betalen, maar treedt daarvoor dan ook in de rechten, die wederom de verplichtingen uitmaken van de schouwburgdirectie:

- 1° recht op de plaats welke het biljet vermeldt;
- 1° recht op de aangekondigde voorstelling;
- 3° recht om te applaudisseeren of te siffleeren;
- 4° recht om zich niet te onderwerpen aan eischen van toilet, indien deze niet vooruit en tegelijk met den verkoop van het biljet, zijn gesteld, op zulk een wijze, dat de koper geacht kan worden ze te kennen.

En daar de biljetten niet op naam staan, kan de kooper zijn bewijs aan anderen overdragen."

Over wat wij onder diploma's verstaan, gelijk ze aan de dagbladpers worden uitgereikt — voorzover deze er van gediend is; de N. R. C. bijv. neemt voor zijn verslaggever geen vrijplaatsen aan — is in het Fransche werk bovengenoemd niets te vinden. Wel bevat het een hoofdstuk over de *billets de faveur* (vrijbiljetten), waarvan geschreven wordt, dat zij, als zij den datum dragen van de voorstelling, waarvoor zij zijn uitgereikt, den directeur in de verplichting stellen, den houder van het biljet de aangegeven voorstelling te doen bijwonen. Hoe dit verder wezen moge: het uitreiken van een diploma aan een dagbladdirectie schept geen contractueele betrekking — aangezien er van den ontvanger geen verplichting wordt geëischt — tenzij de stilzwijgende, dat hij in zijn courant de voorstellingen bespreekt. Maar dat door de tooneeldirecties zelven aan het diploma niet een contractueel karakter wordt toegekend, volgt reeds hieruit, dat zij — geheel naar eigen goedvinden — het aan den bezitter van een diploma toegekend voorrecht, van gratis de voorstelling te mogen bijwonen, kan intrekken. Dit blijkt uit de waarschuwing, die wij in de annonces soms vinden: Diploma's niet geldig. Wel wordt daarbij dan doorgaans een uitzondering gemaakt voor de pers-diploma's, maar dat de tooneeldirectie ook het pers-diploma kan buiten werking stellen, staat vast.

Dat de pers-diploma's*) niet worden gegeven, louter als gunstbewijs, zal voor 't overige wel aan ieder duidelijk zijn. De schouwburgdirectie namelijk, heeft er belang bij, dat de door haar gegeven voorstellingen in de courant worden besproken. Zulk een bespreking vestigt de aandacht van het publiek op de voorstelling en ik heb wel eens hooren beweren, dat een schouwburgdirectie niets erger vindt, dan dat men de door haar gegeven voorstellingen doodswijgt. Dit gaat echter maar zoo ver, als het voeten heeft. Juist in de laatste tijden is het voorgekomen, dat pers-diploma's zijn ingetrokken. Daarvoor moeten dan wel overwegende motieven bij de directies hebben gegolden. En inderdaad komen zij er niet spoedig toe. Men heeft zich wel eens verwonderd, dat zulk een boycot door de tooneeldirectie van een courant op een door de redactie bepaald aangegeven verslaggever, nimmer een contra-manifestatie heeft uitgelokt der collega's, dat zij niet beantwoordt werd door een staking der andere verslaggevers. Maar zoolang er geen door alle dagbladen erkend pers-syndicaat, geen vakvereniging bestaat, is zulk een actie toch inderdaad niet te verwachten. Immers, vooraf zou moeten worden vastgesteld, of de uitgestooten verslaggever niet zelf aanleiding heeft gegeven tot wat hem is overkomen, of de handeling van de theaterdirectie

ten zijne opzichte, niet rechtvaardiging vindt in de wijze, waarop hij zijn taak vervult.

Ik geloof — en een ervaring van vele jaren — geeft mij daartoe grond — ik geloof, dat de dagbladcritiek ten onzent vrijwel onafhankelijk wordt gevoerd en dat er van omkoopertij nooit sprake is. Noch de theaterdirecties trachten langs slinksche wegen, door onfaire middelen, de critiek te haren gunste te beïnvloeden, noch de critici lokken van de zijde der directies aanbiedingen uit, die aanvaard, hen zouden binden tot tegenpraestaties. Niet alleen de tooneelcritici ten onzent acht ik op dit punt zóó deugdzaam — in 't algemeen kan de Nederlandsche pers — wat haar intégriteit betreft — vrij uitgaan. Alleen de reclame's voor deze of gene onderneming, winkel, voor dit of dat product, die sommige bladen zich veroorloven in hunne kolommen op te nemen, als toegift op een betaalde advertentie, dragen een niet geheel zuiver karakter. Maar wat in deze misdaan mag worden, zinkt in het niet, tegenover wat in sommige buitenlandsche bladen gewoonte is. De tooneelcritiek in Nederland — om ons daarbij te bepalen — heeft een zeer groote mate van vrijheid. Niemand zal beweren, dat zij gewoon is een blad voor den mond te nemen. De theaterdirecties voelen zich niet heel gauw op haar teenen getrapt — tóónen dit althans niet. Maar er is voor alles een grens. Zij willen niet worden beleedigd; zij willen over wat zij praesteeren, niet worden onder handen genomen op al te minachtenden toon. Of een gegeven critiek meer of min sporen draagt van oppervlakkigheid, van onwetendheid — ook daarvan heb ik niet ervaren, dat zoowel de tooneel-spelers als de tooneeldirecties, het niet in lijdzaamheid plegen te dragen. Alleen petterigheid, brutaliteit, grofheid dulden zij niet. Daartegen komt hun niet serviele Hollandsche aard in opstand. Men wil als fatsoenlijk mensch worden behandeld — niet als een dief of moordenaar, als een boef of straatslet. Ik heb zelden of nooit een tooneelverslaggever den toegang tot het theater zien weigeren, om den inhoud van zijn critiek — wel altoos om den vorm, waarin hij zijn meening uitsprak. Het is voorgekomen, dat als motief voor den boycot door de theaterdirectie gegeven werd: het door den verslaggever voortdurend afgelegd bewijs van onkunde, maar ik geloof, dat zelfs die onkunde zou zijn getolereerd, als zij niet gepaard ware gegaan van een duldelooze aanmatiging.

Journalisten zoowel als ieder ander in zijn vak en journalisten misschien in meerdere mate omdat het werk bij hen zóó heet van de naald gaat, zondigen in vele. Ik weet niet hoeveel malen ik in mijne critieken — als ik ze gedrukt voor mij kreeg — een te scherpe uitdrukking, een bij nadere overweging slechts zwak te motiveeren opmerking, heb betreurd. Maar wat ik vooral met vallen en opstaan geleerd heb is dit: dat zelfs de vluchtige dagbladlezers, uit een verslag, al heel gauw de mate van geestdrift weet op te diepen, die den criticus bij het stellen van zijn bericht of beschouwing bezielde, ook al bezigt hij, stuk en

1) Er worden ook diploma's uitgereikt aan andere categorieën van personen: bewoners van huizen, die hun gevel beschikbaar stellen voor het aanbrengen van aankondigingsborden, houders van sigaren-magazijnen, die de aankondigingsbiljetten in hunne winkels ophangen, leveranciers van requisieten, meubelen, die voorwerpen uit hun voorraad in leen geven enz.

vertooning, of een van beide afkeurende, geen onvertogen woord. En hiermee heeft immers de critiek haar doel bereikt: den lezers een indruk te geven van de waarde en het karakter van het vertoonde op den criticus gemaakt, opdat zij diensvolgens zullen kunnen bepalen of zij traag, haastig of in het geheel niet zelf naar den schouwburg zullen loopen? Ik zou den jongeren critici — want het zijn vooral dezen, die den raad behoeven — willen voorhouden: tracht, als gij hebt af te keuren, steeds minder te zeggen dan gij verantwoord kunt.

Om ten slotte nog even op ons à propos terug te komen: dat de theaterdirectie in Nederland volkomen recht heeft een door haar verstrekt persdiploma in te trekken, schijnt mij aan geen twijfel onderhevig en ik ben in verband met het in onze Wet sterk geaccentueerd beginsel, dat een Hollander baas is in zijn eigen huis, geneigd te gelooven, dat hij, naar eigen goedvinden, ook ieder ander uit zijn schouwburg kan weren — mits, natuurlijk, het entree-geld terugbetalende.

BRACHVOGELS NARCISS. * * * * *

Paul Lindau vertelt in zijn in de F. P. verschijnende „Erinnerungen”, het gebeurde met Brachvogels Narciss, het bekende drama, waarvan de titelpersoon een meesterrol is van Louis Bouwmeester. Lindau ving zijn loopbaan aan als journalist en wel in Wolffs telegraafbureau te Berlijn en vond er de herinnering aan Brachvogel, die er vroeger ook werkzaam was geweest, bij sommigen nog zeer levendig. In het bureau Wolff is Narciss voor het grootste deel, in de snipperuren, ontstaan. Van hieruit heeft Brachvogel de mooi geschreven copie in een keurig omslag genaaid, den generaal-intendant van de Kon. schouwburg Botho von Hülsen, toegezonden. Kleine oorzaken kunnen groote gevolgen hebben: het naief mooie omslag van het manuscript heeft er niet onwaarschijnlijk toe bijgedragen, dat Narciss inderdaad te Berlijn is opgevoerd en gelijk men weet, met een enorm succes, dat tot in alle Germaansche landen heeft doorgewerkt.

Het gebeurde als volgt: Ludwig Dessoir, de vermaarde tooneelspeler, had op een goeden dag bij v. Hülsen belet gevraagd en was omstreeks het middaguur op het bureau bescheiden. Dessoir kon echter bij zijn komst niet dadelijk worden ontvangen en moest in de voorkamer wachten, waar juist hofraad Teichmann en eenige secretarissen bezig waren een berg manuscripten, die voor de lectoren geen genade hadden gevonden, aan hunne respectieve schrijvers terug te zenden: „met erkentelijkheid voor het in de intendatuur gestelde vertrouwen en met leedwezen, dat het werk, in weerwil van zijn voortreffelijke hoedanigheden, voor een opvoering juist in den Kon. schouwburg minder geschikt geacht werd.”

Dessoir keek met medelijdenden glimlach naar den stapel stukken en de naar een en dezelfde formule ingerichte begeleidingsbrieven — stukken waaraan zooveel arbeid kleefde en die zooveel vernietigde verwachting vertegenwoordigden. Hij

zag toe hoe de helpers van Teichmann, onverschillig en machinaal, bij elk stuk de obligate circulaire legden, om het geheel straks in pakpapier te wikkelen en te adresseeren. Onwillekeurig nam hij een hoopje in de hand als wilde hij het wegen. Het bundeltje schiftende viel zijn oog op het manuscript, met den mooien omslag. Het was een omslag van verguld papier met bloemkorfjes in de hoeken en een miniatuurtafelen in het midden. Het kinderlijke denkbeeld van den auteur om zijn geliefd geesteskind zoo prachtig uitgedost de wereld in te sturen, ontroerde hem. Een half jaar had het in het bureau gelegen — een kleine eeuwigheid voor den dichter, die dag aan dag naar een antwoord had uitgezien en nu weldra zijn . . . vonnis zou vernemen.

Hij sloeg het manuscript open en vond op het eerste blad in sierlijke krulletters den titel: Narciss en den hem geheel onbekenden naam des schrijvers: A. E. Brachvogel. Hij las de lijst der handelende personen, trotsche, historische namen: de Pompadour, Holbach, Melchior v. Grimm, Diderot en andere encyclopedisten . . . ook niet-historische: Narciss Rameau.

„Dat begint lang niet mis!” zeide hij, na een paar bladzijden te hebben gelezen.

„Zoo?” — antwoordde Teichmann, zonder zijn wreeden arbeid te onderbreken.

Dessoir las verder en zei geen woord meer. Zoo verliep een half uur, toen een bediende den ijverigen lezer berichtte, dat Herr v. Hülsen door een dringende conferentie werd opgehouden en den heer Dessoir liet verzoeken òf nog een half uur geduld te oefenen òf morgen terug te komen. „Des te beter!” zeide de kunstenaar, die blijkbaar door het stuk geboeid werd en toen hij de verwondering des dienaars bemerkte, zich corrigeerende, hernam: „Goed, goed! Dank u. Ik zal wachten.”

Toen de conferentie bij v. Hülsen geëindigd was en Dessoir kon worden toegelaten, had hij drie bedrijven van het treurspel gelezen. De lektuur had zulk een machtigen indruk op hem gemaakt, dat hij het allerheilige binnen getreden, zijn eigenlijke boodschap snel afdeed om zoo gauw mogelijk te komen tot datgene, wat hem thans veel meer belang inboezemde.

„Herr General-intendant, ik moet u iets zeggen . . . Ik heb daar toevallig onder de massa manuscripten, die Dr Teichmann als onbruikbaar moet terugzenden, een stuk gevonden . . . een stuk! . . . ja, als niet alles mij bedriegt, een stuk van groote waarde. Iets heel bijzonders. Ik heb van de 5 bedrijven er weliswaar pas 3 genoten, maar het is kolossaal! Wil U mij toestaan het stuk naar huis mee te nemen om het uit te lezen . . . en te herlezen . . . en mag ik daarna U mijn oordeel mondeling of schriftelijk meedeelen?”

„Prijst den dag niet voor den avond, beste Dessoir! Neem echter het stuk mee en als gij blijft gelooven, dat het inderdaad wat is, breng het mij dan morgen terug. Dan kunnen wij verder zien. Anders geeft hij het wel aan den heer Teichmann om het verder te behandelen.” Teichmann heeft er verder geen last meer mee gehad. Ook Hülsen las het stuk en al kon hij de geestdrift

van Dessoir, die in den Narciss een rol zag, die als voor hem geknipt was, niet volkomen deelen, geloofde hij toch ook, dat het treurspel een sterk tooneelsucces beloofde. Hij casseeerde het doodvonnis zijner lectoren en nam het stuk ter opvoering aan. Hoe juist Dessoir geoordeeld heeft, leert de ervaring. Het stuk is nu 50 jaar oud en houdt nog steeds repertoire, zij 't ook dat het voor de titelrol de bezetting verlangt door een geniaal aangelegd tooneelkunstenaar.

KNIPSELS EN SNIPPERS * * * * *

't Bekende Vlaamsche weekblad „Het Volksbelang” maakt gewag van wat onze Rotterdamsche kroniekschrijver van Het Tooneel onlangs heeft geschreven over Philomène van Kerckhoven—Jonkers: zijn klacht, dat haar geene rollen geworden; en van wat de heer. Van Eijdsen op die woorden geantwoord heeft.

En het besluit:

„Een en ander hebben wij uit de aangehaalde Hollandsche bladen overgenomen omdat wij weten hoeveel vrienden en bewonderaars van haar veelomvattend talent Philomène Jonkers in ons land heeft achtergelaten.

„En, hoewel we den financielen kant van de zaak niet over 't hoofd zien, vragen we het in vollen ernst: Zal niemand der Zuidnederlandsche tooneelbestuurders er aan denken, mevrouw Van Kerckhoven weer naar Vlaamsch België te krijgen? Hij zou er zijnen schouwburg en de kunst meteen een onschatbaren dienst door bewijzen.”

* * *

Tooneelschool.

Met ingang van 1 Januari j.l. is aan dr. J. J. A. A. Frantzen op zijn verzoek eervol ontslag gegeven als leeraar in de Fransche en Hoogduitsche taal en letterkunde. In zijne plaats zijn benoemd: voor Fransch mej. J. Poppelhouwer en voor Duitsch de heer A. Steinbock.

* * *

Het dagblad „Giorno” te Napels deelt mede, dat eerstdaags te wachten is een groot drama geschreven door Koningin Margherita, waaraan zij ruim twee jaren heeft gearbeid. — Het stuk zal worden opgevoerd door een der eerste — tot heden niet genoemde — Italiaansche tooneelgezelschappen, doch bijna zeker zal het onder een schuilnaam het licht zien.

* * *

„Dora” van Victorien Sardou, dat den 22 Januari 1877 in het Théâtre du Vaudeville het eerst voor het voetlicht kwam, is door den schrijver omgewerkt tot een comédie in vier bedrijven, welke Woensdag 6 December in het Théâtre de la Renaissance opgevoerd is onder den titel „L’Espionne”.

Het stuk had — volgens de Fransche bladen — een groot succes. De omwerking bepaalt zich tot een verkorting van 5 tot 4 bedrijven, aangezien de auteur al wat in het oorspronkelijke verband

hield met wat er in 1877 de *couleur locale* aan heeft geschrapt. De kern van het stuk — het eigenlijke drama — bleek echter sterk genoeg te zijn om, ontdaan van het omhulsel, dat aan het drama een kwart eeuw geleden iets actueels verzekerde, het publiek te pakken.

* * *

Madame de Cressac (de schrijfster van „Paserelle”) en Marco Praga zijn bezig aan een tooneelstuk, dat den naam van „La parola data” zal heeten en een mooie rol moet hebben voor een eerste-rangs kunstenaar. De schrijvers willen het Eleonora Duse aanbieden en vleien zich met de hoop dat deze de hoofdrol zal spelen. — Daarna zal het opgevoerd worden in het fransch te Parijs in het Théâtre Antoine en in Engeland en in de Vereenigde Staten van Amerika in het engelsch.

* * *

„Dick Hope” een nieuw tooneelstuk van E. Hendrie is in het St. James Theatre te Londen met groot succes opgevoerd.

De heldin is Margaret Lyel, een dame die in haar eerste jeugd verloofd was met Richard Hope, maar weigerde hem te huwen, omdat hij te veel aan den drank was verslaafd. — Hope is daarna naar Indië gegaan, teruggekeerd met lauweren en een titel, maar, helaas, van zijn slechte gewoonte niet genezen. — Hij houdt opnieuw aan bij Margaret, en deze belooft de zijne te worden, wanneer hij een geheel jaar lang geen druppel sterken drank of bier drinkt. — Hope geeft zijn woord zich te beteren en Margaret waard te worden. — Nauwelijks heeft Margaret Dick's belofte aangenomen of John Hevening, de vicaris van de parochie, die Margaret lief heeft, vraagt haar hand. — Margaret slaat het aanzoek af en blijft wachten. — Het proefjaar loopt ten einde en op den dag, voorafgaande aan dien waarop Hope als overwinnaar zijne belooning zal komen vragen hoort deze van het offer dat Margaret gebracht heeft, en dat werkelijk een offer voor haar is. — Hope geeft zijn aanstaande het woord terug, omdat hij haar te lief heeft, om haar ongeluk te willen.

CORRESPONDENTIE.

Wij ontvingen een paar aanvullingen en verbeteringen van het verslag omtrent het verhandelde op de buitengewone algem. vergadering van het Ned. Tooneelverbond 9 Dec. j.l. Wij wekken onze leden die de vergadering bijwoonden op, aanmerkingen, die zij mochten hebben, niet achter te houden — ten einde ons in staat te stellen, een volledige verbetering te laten volgen.

Redactie.

ADVERTENTIËN.

Bij hoest en verkoudheid
gebruike men:

Kraepelien & Holm's

Salmiak-Pastilles,
Mentha-Pastilles,
of Bloemen-Pastilles.

IVENS & Co.

Hoflev. van H.M. de Koningin.

A M S T E R D A M,

Rokin 164 b/d Munt.

FOTO TOESTELLEN
BENODIGDHEDEN.

Amsterdam, Nijmegen, Groningen, Den Haag.

Brochure „Fotografeeren kan iedereen” op aanvraag.

G., J. & E. JANSSENS

Tooneeluitgevers, ANTWERPEN.

Specialiteit in Affiche-gravures.

Catalogus op aanvraag gratis en franco.

Tarief van Advertentiën in HET TOONEEL.

Bij abonnement te plaatsen binnen 9 maanden:

Per	100	regels	à	9	cts.
„	250	„	„	8	„
„	500	„	„	7	„
„	1000	„	„	6	„
„	1500	„	„	5	„

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDrukkerij ^{v/h} ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN,

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
/ 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST.
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: Heyermans' tooneelaanteekeningen. — Waarom wij zoo moeilijk goede regisseurs kunnen hebben. — 'E hoog vliegende idealen. — Amsterdamsche Kroniek. — Verbeteringen.

Wat voor de redactie bestemd is, adresseeren aan den redacteur, Johannes Verhulst-straat 25.

HEYERMANS' TOONEELAANTEEKENINGEN * * * * *

I.

De heer Herm. Heyermans Jr. heeft in De XXe Eeuw zijn aanteekeningen voortgezet en als middel om ons tooneel uit zijn verval op te heffen en de klove te overbruggen, die het in zijn tegenwoordigen achterstand scheidt van het publiek van geletterden en beschaafden, van het intellect kortom, de aanstelling aan onze schouwburgen aanbevolen van dramaturgen. Dit op het voetspoor van de theaters in Duitschland.

Het artikel is belangwekkend, al laten de daarin voorkomende opmerkingen en raadgevingen ruimte voor tegenspraak of tegenbeschouwing. Juist dáárom. Ons tooneel is in onze aan kunst en letteren gewijde tijdschriften te zelden onderwerp van ernstige beschouwing, dan dat de verschijning van een artikel als dit van onzen meest gespeelden en meest gevierden tooneelschrijver — ook buiten ons beperkt taalgebied — niet een welkomstbetuiging zou verdienen. En als het discussie uitlokt, des te beter, omdat dan blijkt, dat het tooneel hier toch niet op zóó onvruchtbaren bodem rust, dat het zaad van welmeenende beschouwing er zelfs geen wortel in zou kunnen schieten.

In elk geval ligt het op onzen weg — als redactie van het ten onzent eenige tijdschrift aan „tooneel” gewijd — aan bedoeld artikel, meer dan vluchtige aandacht te schenken.

De heer Heyermans dan stelt als karakteristiek van onze hedendaagsche tooneelonderneming voorop, dat „de theater-kas er dictator is. Alleen zij. Aan het hoofd der tooneelondernemingen in Holland, hebben zich sinds lengten van tijden zoogenaamd *ervaren* lieden bevonden, wier innigste, begrijpe-

lijkste zorg daarin bestond, om door de door hen geëngageerden te betalen. Bij de *poging* om winst te behalen, bleef het. Want het bedrijf stotterde voortdurende in zulk eene speculatieve wisselvalligheid, dat iedere winst-neming tot reserve voor den dag van morgen, die over afgronden kon gaan, moet dienen. Er is bijna geen tak van kunst aan te wijzen, waar het dadelijk-nijpend verband tot de bestaansvoorwaarden zich zóó zeer openbaart, als bij 't dobberend geworstel van 'n theater-ondernemer.”

Niemand zal de juistheid dezer kenschets kunnen ontkennen. Zij heeft waarde, omdat zij vaststelt, dat het lage peil, als waarop volgens schrijver ons tooneel zich bevindt, niet zijn verklaring vindt in een de eischen der kunst verloochenend *winstbejag* der theaterondernemers. Dit neemt niet weg, dat de schrijver een peilverhooging der schouwburgvertooningen — in verhouding tot het *bereikbare* — mogelijk acht. En zij 't dan ook, dat de aan het hoofd onzer tooneelgezelschappen geen ondernemers zich bevinden, die door een op *winstbejag* tuk zijnde exploitatie, het tooneel laag houden — nochtans blijken zij de eigenschappen, de talenten, de ontwikkeling te missen, onmisbaar om het te verheffen tot een, aan het in de massa, sinds vijftientig jaar krachtig ontwakend kunstverlangen tegemoetkomend, instituut. „Zonder onderscheid bevinden zich aan het stuur onzer theaterondernemingen menschen, náást de ontwaakte litteratuur. Bekwaamheid, absolute vak-kennis, letterkundige studie, in één woord de doorkneedheid voor een zoo innerlijk-moeilijke zaak als de boetseering eener verbeeldingswereld, zijn bijzaak. En let nu eens op: hoeveel er te weten en vooral te *doorvoelen* valt van de eigen oude en nieuwe letterkunde, hoe veel zin voor kleur, geluid, teere en zware tinten, architectonisch begrip en gebaar er noodig, hoe indrukwekkend de rei der klassieke en buitenlandsche dichters is, hoe veel smaak en toewijding zich noodzakelen voor het geweldig-gecomplieerd intérieur, met z'n technische eischen, dat we in het theater aanschouwen — en ge zult iets van pijnlijke schrijning ondergaan, wanneer ge in uw werkkamer de

kwaliteiten van de uitverkorenen, die thans te beweren hebben, ontleedt. Ik wensch met deze beschouwing niemand te kwetsen, maar alleen generaliseerend bereikt men niets. De treurige waarheid, dat we geen vertrouwens-directie kunnen aanwijzen, dat er niet één in Holland stáát, in wien we gelooven, niet één onvoorwaardelijk-onderlegd man, wagen we niet op zachtzinnige wijze uittespreken. Laten we de bekende gegevens van de gezelschappen, waar nooit frisch bloed binnenstroomt, om belanghebbende spelers of speelsters niet in hun (haar) rollen te benadeelen, ter zijde — verwaarloozen we in 't algemeen 't gewroet en gepeuter, dat menig „ensemble” ondermijnt — negeeren we in één woord 't gros der kleinere gegevens, dan rest het principaal bezwaar: het gemis van den *dramaturg*.”

Dit is, dunkt ons, de verdienste van de beschouwing des heeren Heyermans, dat zij tot een conclusie komt: de *dramaturg* ontbreekt! De schrijver vestigt dan onzen blik op Duitschland, waar iedere theater-directie van beteekenis te Berlijn, Hannover, München, Dresden, etc. „zich de luxe veroorlooft van 'n goed-betaald medewerker, die bepaalde uren van den dag in luie lezing doorbrengt, 'n soort verantwoordelijk minister, zonder wiens paragraaf niets opgevoerd wordt.

„En hoe gaat het hier? De een of andere directeur bij de gratie der duiten of machts-positie, maar die al meer dan genoeg te doen heeft door administratieve zorgen, correspondentie met de provincie enz. treedt als keuder, schifter der aangeboden of niet aangeboden stukken op. Omdat hij geen kennis, tijd of lust heeft, om zich door de littéraise rijstebrei van vandaag en gister heen te werken, vergenoegt hij zich voor het geval dat hij *ijverig* is, met het bijhouden der in het buitenland verschijnende vakbladen, die van het succes of den val van 'n nieuw stuk verhalen. Of wel, hij laat 'n product afkomen, dat door den een of anderen vriend ergens gezien is. De beste directeur van ons land, heeft in wezen met den jachthond gemeen, die verre struiken hoort beritslen. Elk frisch buitenlandsch gerucht — hoe onfrisch van oorzaak — trekt de aandacht, baart Zondagsjagers. 'n Theaterkas in Berlijn of Parijs, waarvan de gespektheid over de grenzen 'n nimbus krijgt, geeft hier vochtiger oogen dan de geestelijke geboorte van iets goeds... Duitschland schijnt zich in harmonie met den smaak en de verlangens van het daar hoogst-staand publiek te bevinden. Zij, die er hun leven trachten te ver-schoonen, door wat de tijd in kunst kan, houden met de tooneelmatige vertooningen *door de kunstzinnige voogdij-schap der dramaturgen*, voeling...

„Het blijft mijne innige overtuiging, dat we met ons tooneelwezen verbaggeren, diepst-gescheiden van 't beter publiek, tot elke onderneming van beteekenis, zich den *broodnoodigen dramaturg* verschaft. Er zijn voldoende namen van geletterden of auteurs te noemen, die óók door hun relaties met andere kunstenaars, een schijnbaar-onmogelijken ommekeer in de verhouding van theater met Holland's intellect zouden veroorzaken.” Voorloopig besluiten wij hiermede onze citaten uit het artikel

van den heer Heyermans om ons daarop eenige aantekeningen te veroorloven. Op den voorgrond sta, dat wij het in 't algemeen eens zijn, dat het opnemen in het theater-verband van geletterden of auteurs, in 't algemeen van menschen van beschaafden kunstsmaak, kennis en gevoel voor litteratuur, de betrekking van het tooneel tot het intellectueel deel van het publiek zou kunnen versterken. Maar het heeft ons teleurgesteld, dat de heer Heyermans omtrent dit punt — de aanstelling van dramaturgen — niet uit algemeenheden is kunnen treden. Want hier geldt vooral, wat hij eenige bladzijden vooraf verzekerde: „alleen generaliseerend, bereikt men niets.” Het keuren van dramatischen arbeid, met het oog op zijne geschiktheid tot vertooning, vereischt zeer bijzondere talenten — die aan het bezit van algemeen litterair inzicht, van algemeen artistieken smaak, geenszins per sé verbonden zijn. In de verste verte niet. Zij zijn onmisbaar, goed — maar zeer wel bestaanbaar, worden in de allermeeeste gevallen aangetroffen, juist gescheiden van wat een dramaturg in zijn hoedanigheid van raadgever bij de samenstelling van het repertoire voor een directie tot een wezenlijke hulp kan maken. Ik wil daarlaten, dat alle dramaturgen, die aan Deutsche theaters verbonden zijn, niet hebben kunnen verhinderen, dat Oscar Blumenthal met zijn Bonte Os, dat in 't algemeen de litterair minst beteekenende stukken, het repertoire, ook van de eerste-rangstheaters van dat land beheerschen en dat men zich dus ten aanzien van den invloed van dramaturgen op de verheffing van het tooneel tot een voor het beste deel van het publiek onmisbaar kunstinstituut, niet aan te groote illusies moet overgeven. Maar in elk geval zou de heer Heyermans ons toch een heelen stap nader tot den vrede hebben gebracht, als hij wat meer beslistere ware geweest in de aanwijzing der namen van geletterden of auteurs, in wie hij geloofde, dat de talenten, zij 't dan sluimeren, die hen voor het ambt van dramaturg aan onze ondernemingen, van nut zouden maken. Ons dunkt waar inderdaad roeping is — en roeping is hier zoo niet al —, dan toch veelbeheerschend — zal zij zich verraden en zij zou zich hebben verraden, indien zij aanwezig ware! M. a. w. ons tooneel zou dramaturgen bezitten, als men ze kon aanwijzen, gelijk ook directeuren naar het hart van den heer Heyermans en naar het onze, en... regisseurs van beteekenis, van zulk een beteekenis en gezag, dat zij door hun invloed, ook door hunne karaktereigenschappen, het tooneel, waaraan zij zijn verbonden, inderdaad zouden weten te stem-pelen tot een „Nationalangelegenheit, den Gebildesten wichtig” — gelijk Immermann als ideaal voor den geest stond.

Aan het Hollandsch tooneel zouden in den dramaturg capaciteiten zijn te verlangen zoo buitengewoon, als de heer Heyermans blijkens den werkkring, dien hij hun aan Deutsche theaters toedicht, bezwaarlijk zal vermogen aantewijzen. Want het „bepaalde uren van den dag in luie lezing doorbrengen, als 'n soort van verantwoordelijk minister, zonder wiens paragraaf niets opgevoerd wordt” — schijnt mij toe, voor Hol-

land, wel het minste te zijn, dat van een dramaturg ware te verlangen. Reden waarom ik geloof, dat waar de positie van dramaturg aan een Hollandsch theater veel moeilijker zou zijn, dan aan een Duitsch, werkelijk geschikte personen voor het ambt in ons land niet bij de vleet zijn te vinden.

WAAROM WIJ ZOO MOEILIK GOEDE REGISSEURS KUNNEN HEBBEN.

De titel bedoelt volstrekt geen hatelijkheid jegens onze tegenwoordig in functie zijnde regisseurs. Ik geloof zelfs, dat de meest gerenommeerde regisseur uit Duitschland hun werk niet zou kunnen verbeteren. Ze zouden — er de onmogelijkheid van inziende — feestelijk bedanken om het zelfs maar te beproeven. Met een zóó wisselend repertoire en een aldoor ambuland-zijn van het tooneelgezelschap, is een regisseur, die ook maar benaderen wilde de ideale eischen, aan de uitoefening van het ambt te stellen, onbestaanbaar en diegenen, welke door hun aanleg er toe zouden zijn aangewezen, in hun vak den hoogsten sport te bereiken, moeten bij ons onderweg blijven steken, omdat de uitoefening van het bedrijf, hunne gaven niet tot volle ontwikkeling kan laten komen. Want moge hem zelf nog de noodige rust zijn gegund om zich voor zijn taak — de insceneering van een nieuw werk, het doordringen in de beteekenis van het stuk en in elk karakter afzonderlijk, met het oog op een juiste rolverdeeling — voor te bereiden, zoodat het drama vleesch is geworden voor zijn geest en hij de acteurs en actrices kunne leiden in de richting eener juiste verpersoonlijking der door hen voortstellen figuren — dan moet hij althans wat dit laatste betreft er zich met den franschen slag af maken — omdat hem de repetities te krap worden toegemeten en de spelende personen, die om den anderen dag tusschen de wielen zitten, van Enschedé naar Breda, van Alkmaar naar Arnhem, den tijd niet hebben hunne rollenstudie ernstig genoeg optevatten en de uitbeelden karakters in zich te doen groeien en tot levensrijpheid te doen komen.

Wij hebben 't zelf meermalen gevraagd: hoe het komt, dat ons tooneel in zulk een mate misdeeld is van regisseurs met autoriteit en waarom men aan de opleiding van regisseurs zich niet laat gelegen leggen, door personen van aanleg en roeping naar het buitenland te sturen om zich daar te doen vormen aan voorname theaters.

Maar wat zou het baten, zoolang hun later in het eigen land, niet een werkkring kan worden verzekerd, waarin zij eer kunnen bewijzen met hunne betere opleiding?

Wat onder de tegenwoordige omstandigheden onze regisseurs praesteeren, verdient over het geheel genomen, hulding. Al wat voor het tegenwoordige in de macht hunner beslissing staat, valt vaak te roemen: de uiterlijke kant der kunst: de regeling van de beweging op het tooneel, de stoffeering der vertrekken. Maar tot het bereiken

van een mooi in elkaar sluitend, geserreerd samsenspel, van een in toon houden van ieders spel met dat der anderen, daartoe missen zij middelen en tijdsgelegenheid. En alleen, waar men — gelijk bij de Ned. Tooneelvereniging — met een betrekkelijk klein gezelschap heeft te doen, waarin eenheid van willen steun vindt in eenheid van belang, wordt ook in deze naar het betere met succés gestreefd.

TE HOOG VLIEGENDE IDEALEN. * *

Onlangs is te Weimar bij Hermann Böhlairs Nachf., een geschrift verschenen: „Das Weimarsche Hoftheater als Nationalbühne für die deutsche Jugend, eine Denkschrift von Ad. Bartels.” De lezer, de Hollandsche lezer, zal gelijk altoos, wanneer hij Duitse beschouwingen onder de oogeu krijgt over theatertoestanden aldaar, getroffen worden door den toon van onvoldaanheid, die uit die beschouwingen klinkt. Al dadelijk, op bijna de eerste bladzijde van bovengenoemd geschrift wordt verklaard: „ons tooneel van tegenwoordig, kan men in het algemeen zeggen, is een affaire als elke andere: de kas bepaalt het speelplan („de theaterkas is dictator” — zooals de heer Heyermans Jr. zeggen zou) en daar onze tijd vóór alles het sensationeele eischt, spelen ook de geld inbrengende sensatie-stukken op dat plan de eerste, viol. In de eerste helft der negentiende eeuw, waren de leidende theaters alle hofschouwburgen, door particulieren gedreven schouwburgondernemingen waren er bijna niet, waartegenover stond een veel belangrijker getal reizende troepen. Deze laatste zijn echter zeer verminderd, sinds in de tweede helft der eeuw, naast de hofschouwburgen, particuliere ondernemingen zich hebben gevestigd — onder welke categorie men ook de meeste stadtheaters kan rangschikken. Een verheffing der tooneelkunst, zooals men van de vrije mededinging in het eerst verwachtte, is van den wedijver tusschen hof- en particulier tooneel, niet de vrucht geweest. Over 't geheel kan men zeggen, is het lood om oud ijzer — of men een hoftheater nader beschouwt of een particulieren schouwburg: leiding, troep, stukken — alles is zowat eender. De waarheid is dan ook, dat de vrijheid van mededinging eer verlagend dan verhoogend heeft gewerkt. De particuliere theaters, die voor alles te zorgen hadden, dat de rekening sloot, richtten hun repertoire natuurlijk in de eerste plaats zóó in, dat de zaak financieel marcheerde — met het gevolg, dat het hoftheater om niet voor stoelen en banken te moeten spelen, ook zijn repertoire moest brengen op het niveau van de massa, die naar de komedie gaat om zich te laten diverteeren en dus licht te verteren kost verlangt.

De schrijver zet den tegenwoordigen staat van het Duitse tooneel nader uiteen en komt in een slothoofdstuk: „Het Weimarsche hoftheater als nationaal tooneel voor de duitse jeugd” — tot zijn eigenlijke bedoeling. Hij richt daarvoor het oog op Weimar, omdat al moge in de laatste jaren de uiterlijk brillanter opera-kunst het overwicht hebben gekregen op het tooneel, te Weimar

toch de tradities van Goethe en Schiller niet gansch zijn vervaagd. Weimar vertegenwoordigt nog altoos iets in de litteratuurgeschiedenis, de naam alleen wekt reeds eerbied — Weimar schijnt den schrijver de aangewezen plaats, waar hetgeen hem voor den geest zweeft, het best verwezenlijkt kan worden. Dit nader uiteenzettende, stelt hij als uitgangspunt, dat wie de jeugd heeft, ook de toekomst beheerscht. „Wie de jeugd op den rechten weg leidt, verzekert de toekomst zijns volks. Doet gij, vaders van opkomende knapen, wel alles, wat gij vermoogt, om hun bestaan van datgene te doordringen, dat er de ziel in moet brengen? Ik wil het woord „ideaal” — omdat het voor de meesten niet veel meer beteekent, dan een waan, waar alleen gekken de hand naar uitstrekken — liefst niet bezigen. Maar dit zijn wij toch wel eens, dat een mensch bij brood alleen niet leven kan...” en de schrijver zoekt zijn lezers dan te overtuigen, welk een invloed er kan uitgaan van het tooneel, tot vorming van het nationaal gevoel, tot versterking van de afhankelijkheid aan het vaderland, tot ontwikkeling van het geloof en vertrouwen in de eigen kracht, als deel van de kracht der natie zelve, gelijk zij verduizendvoud en nog eens verduizendvoud wordt, door eenheid van geloof in en liefde en eerbied voor de gewrochten der nationale dichters! Daarna teekent hij het beeld van den al te vreugdeloozen (?) schooltijd onzer zonen, het aanhoudend blokken, dat meer en meer eisch wordt om in den strijd der mededinging zich de overwinning te verzekeren, en hij ziet in een jaarlijksche „Festspielfahrt” een der middelen om in de Deutsche jeugd den geest levendig te houden of er in te wekken zin voor kunst, poëzie.

„Zonder aan wonderen te gelooven, weet ik” — schrijft de heer Bartels — „wat groote indrukken in jonge zielen voor diepe sporen plegen achter te laten. De bedoeling is niet de jongens te onthalen op gewoon tooneelvermaak, maar om hen te vergasten op een samenhangende reeks opvoeringen van nationale beteekenis. De reis zelve naar Weimar, dat zulk een bijzondere plaats inneemt in de Deutsche cultuurgeschiedenis, zal reeds op de vorming van beteekenenden invloed zijn. En verbeeld u nu dat daarheen jaarlijks in de vacantie de deutsche jeugd der hoogere klassen onzer scholen opgaat, ter bijwoning van met buitengewone zorg ingerichte opvoeringen van de klassieken, waaronder die groote trilogieën: Schillers Wallenstein, Grillparzers „Goldenes Vlies” en Hebbels „Nibelungen” eene eereplaats zijn toegedacht — mag men daarvan zich niet een invloed beloven op de jonge gemoederen, van verreikende beteekenis? De schrijver geeft eenige proeven van samenstelling der reeksen stukken, die telken jare, achtereenvolgens tot opvoering zouden zijn te brengen; stukken van Goethe, Schiller, Lessing, Kleist, ook van Shakespeare, Calderon, zelfs Molière — en verstrekt ten slotte een berekening van de kosten. Iedere week 6 voorstellingen, geeft 36 te zamen. De ruimte in het nieuwe hoftheater op 1200 plaatsen stellende, denkt hij op 1000 daarvan voor de Deutsche jeugd beslag te leggen —

zoodat 6000 knapen van de „Festspiele” zouden kunnen profiteeren. De kosten per voorstelling zijn hem op 1600 M. voorgerekend. Er moet dus op een ontvangst van rond 60000 M. gerekend kunnen worden. De schoolkaarten zouden derhalve voor elken cyclus van 6 voorstellingen, op 10 M. per persoon zijn te stellen. Voorts wordt een plan opgezet ter voorziening in logies enz. der 1000 jongens, in tenten en barakken, althans met zoo weinig mogelijk kosten, zoodat het verblijf, alles en alles, te Weimar op niet meer zou te staan komen dan 2 M. per dag, waarbij dan nog komen de reiskosten. Met een enthousiasten oproep tot het Deutsche volk om zijn plan te steunen, opdat ook onbemiddelde jongens niet behoeven te worden uitgesloten en er een in elk geval noodig geoordeeld waarborgfonds te zamen wordt gebracht, besluit de schrijver zijn brochure, die een scherpe critiek heeft uitgelokt in de *Vossische Zeitung* van 13 Januari jl. Daaruit blijkt, dat de heer Bartels in de laatstgehouden jaarvergadering der Goethe-Gesellschaft (Goethe-Tag) te Weimar, zijn plan met veel vuur heeft aanbevolen in den steun der Gesellschaft — maar er niet veel sympathie voor heeft gevonden. De schrijver in de *Vossische* bestrijdt het met groote overtuiging. Hij laat dáár de hygienische en andere bezwaren, als de behuizing in barakken eener uit alle windstreken te Weimar samenkomende jongensmassa, verbonden. Maar hoe moet de ervaren schoolman, de paedagoog oordeelen? Kan deze in ernst gelooven, dat seriën van 1000 knapen, elkaar zes maal opvolgende en voor het eerst ontmoetende in een kleine stad als Weimar, werkelijk in de rechte stemming zullen zijn te houden, die de opneming in geest en gemoed, van klassieke kunstwerken vordert, dat zij de rust, de ingetogenheid zullen toonen, zonder welke een zich vereenzelvigen met de gedachtenwereld, waarin Schillers Wallenstein, Hebbels Nibelungen, Grillparzers Goldenes Vlies, hen moeten verplaatsten? Maar gesteld de mogelijkheid, dat de jongens hunne in jongensstreken en jongensliefhebberijen zich afspiegelende jongensidealen, voor een week aan den kapstok hangen en zich bekeeren voor de idealen, waaruit onze klassieke dichtwerken zijn opgebloeid en in vrome aandacht zes avonden achtereen neerzitten enz. enz., zal daardoor dan een winst verworven zijn, die het streven van Bartels waardig maakt te worden gesteund?

Neen. Het is in strijd met alle gezonde begrippen, 1000 jongens tot een Weimar-congres samen te roepen, om ze daar een week lang volgens een vast programma, met kunst vol te stoppen! Hen overdag rond te leiden in de musea en langs de gedenkwaardigheden in het Thürings Atheen, het Goethe-huis, Liszt-museum enz. en ze dan 's avonds tot aandacht te nopen voor de voorstelling van een klassiek drama. En in hen daarbij het gevoel te wekken, dat zij het publiek par excellence zijn, te welks eere die voorstellingen zijn ingericht! Men kan zich gereedelijk voorstellen, wat daarvan het gevolg moet zijn. Het gestel der werkelijk ontvankelijken en gevoeligen, zal spoedig overspannen worden, zij zullen door de elkaar

verdringende sterke indrukken, zich een geestelijke indigestie op den hals halen, die de aldus doorgebrachte vacantie voor hen tot een kwaad, in plaats van tot zege zal maken. De ijdel en hoe licht worden kinderen pedant — zullen nog vroeger, dan onder normale omstandigheden, over het theater leeren kakelen, over de opvatting van meneer X en mejuffrouw Y den staf gaan breken en zich aanstellen als wijze heertjes, wier jongensgeest als met gloeiende ijzers in de krul gezet is. De schrijver is er niet vóór, alle theaterbezoek aan knapen *per sé* te verbieden — maar van meening, dat men er voorzichtig mee zijn en het niet te vroeg tot een integreerend deel van hun jonge leven maken moet.

Wij zijn het zeer met hem eens.

AMSTERDAMSCH KRONIEK * * * *

Twee oorspronkelijke stukken kwamen onze aandacht vragen. Beide zijn zij het werk van jeugdige vrouwelijke auteurs: „*Het Weerzien*” door Top Naeff, door de schrijfster gequalificeerd als „een dramatisch tooneel”, en „*Kunstlievende Dames*”, blijspel in 4 bedrijven door Cornélie Noordwal. „*Het Weerzien*” is een goed geschreven schets, nagenoeg alleen bestaande in een samenspraak tusschen twee dienstboden, een oude keukenmeid en een jongen huisknecht, wier meester, een op een dorp alleen wonend heer, juist is overleden.

Het gesprek wordt gevoerd met gedempte stemmen, in de vestibule van het huis, in het duister der gesloten luiken, bij het licht van een kaars. De dienstboden verwachten den dokter, den notaris en — misschien ook de eenige dochter van den overledene, om wie in de laatste dagen herhaaldelijk is getelegrafeerd, doch die nog niet is gekomen. Negen jaar geleden is zij vertrokken — en later gehuwd — met een man, die om haar zijn gezin heeft verlaten en van zijn vrouw is gescheiden. Als de dochter eindelijk komt, opgehouden door vertraagde reisgelegenheid, is het te laat. Haar vader is dood en zij ziet hem dus *niet* weêr.

Wij komen door den dialoog tusschen de dienstboden verder omtrent vader en dochter te weten, dat de dochter na den dood van haar moeder, die zij reeds op zeer jeugdige leeftijd verloor, een „eenzelvige jeugd” heeft gehad, dat zij soms was „een kat” en op andere tijden „aanhalig en vleemig” en dat de vader na haar vertrek in afzondering levend, hoewel zonder vergiffenis te schenken, steeds haar terugkomst heeft verbeid. Met weinig lijnen is de situatie geteekend, met name voor zoover den vader betreft. Wij voelen mee met hem, in zijn eenzaamheid, welke slechts eens per week werd onderbroken door het bezoek van een vriendinnetje, Marietje van den dokter, die Woensdagmiddags met hem kwam schaken, en wier komst door hem steeds met verlangen werd te gemoet gezien, als zag hij in haar zijn verloren kind.

Maar wat m. i. het knapst en — hoewel mis-

schien ongewild — het belangrijkste is gebleven in het werk van Top Naeff, is de teekening van de karakters der beide dienstboden. Deze vormen contrasten.

De oude meid, die vijftintig jaar in dezen dienst heeft doorgebracht, was getuige van het lijden van haar heer, negen jaren lang; haar is het gedrag van de freule, die er-van-door ging met den man van een ander, steeds een gruwel geweest en gebleven. Voor het oogenblik worden haar gedachten echter vóór alles bezig gehouden door dingen van meer practischen aard, de materiele gevolgen van het sterfgeval: de vormelijke eischen, die een deftig sterfhuis en een dito begrafenis stellen, en voorts den vermoedelijken inhoud van het testament, en meer in het bijzonder de vraag, of en hoe meneer haar heeft bedacht.

De knecht geeft blijk van een fijner besnaard gemoed. Hij voelt het tragische van een doode, die niemand achterlaat om hem te beweenen, van bloemen en kaartjes, gericht aan een sterfhuis — een *huis*. Hij schijnt er niet over te denken of de dood van zijn meester, dien hij weliswaar slechts enkele jaren diende, hem een extra-tje zal brengen, en het doet hem blijkbaar goed, dat hij aan de dochter althans dezen troost kan geven, dat haar vader ook met haar niet onverzoend is heengegaan.

De oude meid daarentegen blijft denken aan de straf. Wanneer zij door den kier van de deur de dochter bij het lijk van den vader ziet staan, en zij ontwaart dat de oogen van den doode zijn opengegaan, zegt zij „Hij kijkt haar aan met groote oogen, dat is haar straf”.

Voor de dochter voelen wij het minst. Wij weten van haar en van de drijfveeren, die haar deden handelen zooals zij deed, uit den dialoog der dienstboden te weinig. En wat vernemen uit haar eigen mond, verwijtende woorden aan het adres van haar vader, die door haar onverzoenlijk en hard wordt genoemd, omdat hij haar stelde voor de keuze tusschen hem en haar man, maakt haar voor ons niet sympathiek.

Zoo komt het, dat het weerzien — of beter het gemankeerde weerzien — dat, afgaande op den door de schrijfster gekozen titel, het motief van haar werk zou moeten zijn, ons weinig of geen belang inboezemt.

Misschien echter is de schrijfster alleen maar niet gelukkig geweest in het vinden van een passenden titel, en dan mogen wij haar niet te hard vallen, dat haar werk beneden zekere, door den titel gewekte, verwachtingen is gebleven.

Maar misschien ook heeft zij meer gewild dan zij heeft bereikt. En dat in die richting werd gezocht, bleek mij uit wat ik opving in de koffiekamer. Ik hoorde daar de opmerking maken, dat „*Het Weerzien*” deed denken aan „een ding van Maeterlinck (blijkbaar werd bedoeld „*l'Intruse*”) maar zonder het symbolieke en mystieke”. Nu lijkt mij dit vrij wel absolute onzin, reeds daarom, dat „*l'Intruse*” van Maeterlinck zonder het symbolieke en mystieke is als een goud-tientje zonder goud, of een beeldengalerij zonder beelden, d. i. een leege ruimte, waaraan past een bordje: „*Te Huur*”.

Ik denk dan ook voor het naast, dat deze koffiekamer-vergelijker zich tot zijn vergelijking heeft laten verlokken eenvoudig door wat „kunst in donker”: de gesloten blinden, de eenzaam brandende kaars en de gedempte stemmen in „Het weerzien”.

Nu gaat het niet aan de schrijfster ter verantwoording te roepen naar aanleiding van een opmerking gemaakt door een *passant*, dat spreekt van zelf. Maar laat ons nu voor een oogenblik eens aannemen, dat hij, die de opmerking maakte, gelijk had, voor zoover hem, om de boven aangegeven reden, dat dan mogelijk zou zijn geweest, d.i., dat de schrijfster voor den geest had gezweefd iets als „l'Intruse”. Welnu, als dit zoo ware, dan zouden haar pogingen ten eenemale zijn mislukt.

De vergelijker zelf heeft eigenlijk het antwoord reeds gegeven door zijn: „zonder het symbolieke en mystieke”. Immers „Het weerzien” doet niet als „l'Intruse” huiveren door het geheimzinnige, het ontastbare, het onbestemde en onbekende. In „Het weerzien” waart de Dood niet rond geheimzinnig, maar daarin is er hecl gewoon iemand dood, een meneer, die een dochter had, die er-van-door-ging met den man van een ander enz. — alles concreet; daarin is slechts sprake van grafkransen, kaartjes, telegrammen en legaten, allemaal tastbare, recële dingen.

Maar ik herhaal het: niet ik dicht de schrijfster van „Het weerzien” toe de bedoeling iets in den trant van „l'Intruse” te hebben willen geven.

Ik erken evenwel gaarne, dat zij er volkomen in is geslaagd te leveren een goede schets, in dialoog-vorm, waarin in enkele tinten is aangegeven de boven omschreven situatie, en althans twee van de drie ten tooneele verschijnende personen zuiver omlijnd zijn geteekend.

Op den dialoog zelf heb ik slechts deze aanmerking, dat de heere knecht zich soms bedient van woorden en vergelijkingen, die passen in den mond van mevr. Top Naeff zelf, doch die in den zijnen te literair klinken.

Dit laatste maakt het voor den acteur, die den knecht speelt, hier en daar moeilijk om in den passenden toon te blijven.

Dit bleek bij de opvoering door de „Nederlandsche Tooneelvereniging”, welk gezelschap onlangs voor het eerst „Het weerzien” ten tooneele bracht.

De rollen van de meid en den knecht — voorzeker niet het moeilijkste werk, dat de betreffende artisten in hun carrière te doen hebben gekregen — zijn bij mevr. *De Boer—Van Rijk* en den heer *Musch* in uitstekende handen.

Aan de derde rol, die van de dochter, heeft mevr. *Van der Horst* een ondankbare taak.

Regie en décor zijn, zooals wij bij de „Tooneelvereniging” gewoon zijn, wel verzorgd.

Het andere oorspronkelijke stuk, waarvan wij hebben te gewagen, „*Kunstlievende Dames*”, zal, dunkt mij, ook als welgelukt werk moeten worden erkend, mits men het in het juiste licht beschouwe en daaraan niet aanlegge een maatstaf, waarmede het niet behoort te worden gemeten.

Laat ik dan maar dadelijk zeggen, dat „Kunst-

lievende Dames” is een blijspel, dat verder staat van de *comédie de mœurs* dan van den *Posse*, ja dat het zeer dicht nadert tot laatstgenoemd genre, dat jaren lang aan velen groot vermaak heeft geschonken — en thans van tijd tot tijd nog schenkt.

De voornaamste — zeker niet geringe — verdienste, van het stuk van mejuffr. Noordwal is, dat het is amusant. En die eigenschap heeft het te danken in de eerste plaats aan den gelukkigen clou, dien de schrijfster voor haar stuk heeft gevonden: de mallootigheid van aan Kunst doende dames, of liever de mallootigheid van dames, van wier mallootigheid het aan kunst doen een der symptomen is.

Hoewel er in het stuk een heele boel meer is — het is overvol — is het geschiedenisje spoedig verteld. Mr. Robbert Smeets, advocaat in Indië, heeft eenige romans geschreven — moderne, van het soort waaraan dames smullen — en geldt mitsdien als een gevierd letterkundige. In Indië is zijn vrouw van hem weggelopen, omdat hij zich in ieder opzicht onmogelijk aanstelde. Naar Europa teruggekeerd om zijn vrouw te zoeken, vindt hij haar aanstonds terug in den Haag, onder haar eigen naam, als een getrapte gezelschapsjuffrouw, in een milieu van dames, die den schrijver Smeets vergoden en zich met meneer Smeets allergekst aanstellen. Het eind is: verzoening van het echtpaar Smeets.

Vrouwen hebben steeds een open oog voor elkaars zwakheden. En Mejuffrouw Noordwal heeft haar zusters zoo in haar zwakke zijde weten te treffen, dat het de toeschouwers zijn, die het uitbundigst plezier hebben. Reeds tweemaal werd „Kunstlievende dames” door het „Rotterdamsch Tooneelgezelschap”, directie Van Eysden, in den Paleis-schouwburg, voor een stampvolle zaal met grooten bijval, vooral van den kant der dames, vertoond.

Waar wordt gelachen, ziet men niet scherp meer, en heeft men geen oogen voor gebreken en technische onhandigheden, denkt men niet na, over waarschijnlijkheid en psychologie. Aan literaire nieuwlichterij gaat mej. Cornélie Noordwal zich inmiddels niet te buiten; zij neemt er liever een loopje mée — wat vaak wel zoo amusant is.

Het stuk werd door de Rotterdammers met opgewektheid vertoond. Wij zien dit gezelschap hier dezen winter, helaas, weinig. En van hetgeen wij zelden zien merken wij nu eenmaal des te beter de eigenaardigheden op.

Zoo trok het thans bijzonder mijn aandacht, dat bij dit gezelschap de traditie voort leeft in den stijl. Wij, Amsterdammers, merken dit te eer op, omdat bij onze gezelschappen de neiging bestaat om alles, wat naar *vieux jeu* zweemt, als uit den booze over boord te werpen

Sterker sprekend verschil bij wat wij gewoon zijn te zien dan bij de Rotterdammers, waren wij in de gelegenheid op te merken bij de voorstelling van het Engelsche gezelschap, dat hier dezer dagen voorstellingen gaf van „*The Walls of Jericho*”,

van Alfred Sutro, een salonstuk van goede kwaliteit, zonder krachtige tooneffecten.

Wat ons in de eerste plaats trof was met hoeveel gemak de vertooners zich als dames en heeren bewogen op het tooneel, een gemak van bewegen vaak uitstekende juist door het achterwege laten van onnoodige bewegingen. Ook in hun wijze van zeggen bleven deze Engelschen natuurlijk voor alles Engelschen, ingehouden, afgemeten sober, evenals in hun bewegingen. Maar als het er op aan komt, dan weten zij ook kracht te geven, zóo dat wat zij doen op pooten staat.

De dames waren, slank, smaakvol gekleed en gracieus in haar bewegingen ondanks haar — aan Engelschen eigen — *démarche*. Zij wisten te zitten en te gaan zitten dikwijls op voor ons verrassende wijzen, en op door ons niet verwachte plaatsen, bijv. op de randen der meubels.

Behalve de bekoring van goed, beschaafd ensemble-spel had deze voorstelling voor ons de attractie van het vreemde, het in menig opzicht ongewone.

Het wederoptreden alhier — na ongeveer tien jaar — van Eleonore Duse als Marguéríte Gauthier, baarde aan velen teleurstelling. En tot die velen behoorden er zoowel die Duse vroeger zagen, als die hun verwachtingen alleen op grond van de van haar uitgaanden roep hoog hadden gespannen.

Al dadelijk kreeg men den indruk, dat Elenore Duse, hoewel belangrijk jonger dan Sarah Bernhardt en op een leeftijd, waarop andere actrices de *Dame aux Camélias* nog vele jaren met succes blijven spelen, de illusie van een jonge vrouw als Marguéríte Gauthier niet meer zou kunnen geven. En ondanks alle trucs, lichte en lichte gewaden, afgewend gelaat, tulen sluiers, en het werken met lichteffecten, heeft zij op enkele oogenblikken van uitzondering na, met name in de eerste drie bedrijven, geen émotie weten te wekken.

Ik herinner mij als uitzonderingen slechts twee momenten. Het eene is het oogenblik, dat Armand Duval haar met het geld de beleedigingen in het aangezicht zal slingeren. Toen deed Duse iets, dat ik nog nimmer vóór dezen van een Marguéríte Gauthier zag, zij maakte een pakkende scène door, trachtende Armand te overstemmen, voortdurend wanhopig, luide te roepen „Armando!” Haar opvatting was toen een zuiver realistische.

De tweede scène, een pendant van de zoeven genoemde, was die, waarin Marguéríte aan haar blijdschap uiting geeft, als Armand is teruggekomen. Overigens is Duse's opvatting juist weinig realistisch. Zoo misten wij bij haar geheel de verschijnselen van haar ziekte, die gewoonlijk worden aangegegeven, doch thans blijkbaar bekend werden verondersteld. Trouwens den indruk van bekend veronderstellen maakte de geheele vertooning; men liep over alles heen, veel ging onopgemerkt voorbij en veel was bij de hier gevolgde zeer besnoeide tooneelbewerking reeds weggevallen. Aan het souper heerschte geen vroolijkheid; de scène aan de speeltafel trok nauwelijks de aandacht evenals het schrijven van den brief aan Armand;

het bezoek van het bruidspaar aan de stervende Marguéríte was geheel geschraapt enz. Men behoeft zich niet eens te herinneren den Armand van Damala — den lateren echtgenoot van Sarah Bernhardt, die een twintigtal jaren geleden hier als haar partner optrad — om den Armand van het gezelschap van Duse onbeduidend te vinden. En voor zoover het geheel betreft, kan men de „*Dame aux Camélias*” beter zien vertoonen door het „Nederlandsch Tooneel”.

En de creatie van Duse zelf?

Eigenlijk is het mij niet mogen gelukken in haar opvatting een doorgaande lijn te ontdekken.

Slechts dit staat voor mij vast, dat Duse's Marguéríte niet is de „*Dame aux Camélias*” van Dumas.

Wat Duse in de plaats daarvan geeft heb ik, en met mij iedereen, — d. i. ten minste negentig procent van het aanwezige publiek — die het rad gesproken Italiaansch geheel onvoorbereid niet of onvoldoende kan volgen, niet precies kunnen uitmaken.

En om Duse te begrijpen zonder het gesproken woord geheel te verstaan, daartoe zijn wij te weinig, slechts enkele momenten, onder de macht van haar spel geweest.

J. R.

P.S. Ik verneem, dat de impressario aan de critiek verontschuldigen heeft aangeboden naar aanleiding van Eleonore Duse's optreden op den eersten avond als Marguéríte Gauthier. Mevr. Duse gevoelde zich dien avond onwel en onder dergelijke omstandigheden moet haar spel steeds zeer hebben te lijden.

R.

VERBETERINGEN IN

*het Verslag der buitengewone vergadering van het
Nederlandsch Tooneelverbond in December
j.l. te Amsterdam.*

pag. 63 kol. II 23^{en} regel v. o. staat:

„vakgroep 2” lees: „vakgroep a”.

pag. 65 kol. I 10^{en} regel v. o. staat:

„art. 17 (thans vijf)” lees: (art. 16 thans 17)”.

pag. 66 kol. I 10^{en} regel v. b. te schrappen de woorden: „te doen vervallen het bestaande art. 32.”.

In hetgeen door den heer Rinse werd gezegd (pag. 64 1^e kol. onderaan) is iets uitgevallen. Daar staat: „Een enkelen keer kan dat geen kwaad — maar het moet geen regel zijn”. Dit nu slaat op een door hem gedane mededeeling, dat de leerlingen, omdat het grootste deel hunner den geheelen Vrijdag nagenoeg geen les heeft, dien dag besteden aan *onder elkander een stuk in te studeeren*.

ADVERTENTIËN.

Bij hoest en verkoudheid
gebruike men:

Kraepelien & Holm's
Salmiak-Pastilles,
Mentha-Pastilles,
of Bloemen-Pastilles.

IVENS & Co.

Hoflev. van H.M. de Koningin.

AMSTERDAM,

Rokin 164 b/d Munt.

FOTO TOESTELLEN
BENODIGDHEDEN.

Amsterdam, Nijmegen, Groningen, Den Haag.

Brochure „Fotografeeren kan iedereen” op aanvraag.

Bij den Uitgever **G. SCHREUDERS** te Amsterdam is verschenen:

DRIE TOONEELSPLEN:

Twee Levenskringen. - Van Hoogten en Vlakten. - Zijn Evenbeeld.

door **I. N. A. (J. A. Simons—Mees.)**

Ingenaaid in een bundel **f 2.25.** — In Keurband **f 2.80.**

Elk stuk afzonderlijk ingenaaid **één Gulden.**

DE WERELDBIBLIOTHEEK

per Nummer: ingenaaid **20 cents**; gecart. **30 cents**; gebonden **40 cents.**

No.4. HENDRIK IBSEN: „Steunpilaren der Maatschappij.”

In Februari zullen verschijnen:

FRIEDRICH HEBBEL: Maria Magdalena, vertaald door **L. LANDRY,** met portret van den Schrijver.

SHAKESPEARE: Coriolanus, metrisch vertaald door **Dr. EDW. B. KOSTER.**
Het laatste ook in Keuruitgaaf, op holl. papier, gebonden à een gulden.

Van **Dr. EDWARD B. KOSTER** zijn tevens verschenen:

SHAKESPEARE: { „De Koopman van Venetië.”
Antonius en Cleopatra.

In de oorspronkelijke editie **35 cent** ingenaaid; **60 cent** gecart.; in de keur-editie, op Holl. papier **één gulden gebonden.**

Verkrijgbaar bij alle Boekhandelaren.

Abonneert U op de **WERELD-BIBLIOTHEEK.**

Vraagt prospectus bij elken boekhandelaar en bij den Uitgever.

A. J. PALMBOOM

Nassaukade 316.

Les en oefening in de spraakleer
ten dienste der voordracht.

Vraag conditiën.

Abonneert U op „**HET TOONEEL.**”

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ v h ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN,

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5. — PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND / 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS, FRANCO PER POST. VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: Naar aanleiding van het optreden van Nederlandsche tooneelspelers in 't buitenland. — Heyermans' tooneel-aanteekeningen. — Het Bouwmeester-ensemble in Indië. — De veroveraar. — Knipsels en Snippers. — Verbeteringen.

Wat voor de redactie bestemd is, adresseeren aan den redacteur, Johannes Verhulst-straat 25.

NAAR AANLEIDING VAN HET OPTREDEN VAN NEDERLANDSCHE TOONEELSPELERS IN 'T BUITENLAND.

Met rechtmatigen trots nemen de vrienden van het Nederlandsch tooneel, van de Nederlandsche taal, van de Nederlandsche zaak in 't algemeen een verheugend verschijnsel der laatste jaren op tooneelgebied waar: het optreden van onze tooneelspelers in 't buitenland, in België, in onze koloniën, ja in Frankrijk, Duitschland, Engeland, zelfs.

Dit verschijnsel is verheugend, omdat zulk optreden uitteraard en zoo bij uitstek geschikt is, de Nederlandsche taal en, door middel van oorspronkelijke stukken, de Nederlandsche gedachte bekend te maken, te verbreiden, als 't kan.

In *België*: Met de daar inheemsche beroeps- en liefhebberijgezelschappen hebben maar weinig Noord-Nederlandsche den strijd voor 't Nederlandsch en Vlaamsch tegen het Fransch meegestreden. We wéten het trouwens, het Zuid-Nederlandsch tooneel staat over 't algemeen niet hoog en beneden het onze.

Het nationale tooneel kwijnt in Vlaanderen. Wil men grooter bewijs, dan dat de beste krachten zich van de Vlaamsche omgeving afscheiden: *Laroché, Julia Cuypers, Philomène Fonckers*, gelijk vroeger *Beersmans* en een tijdlang *Victor Driessen*? En wat berichten de Belgische brieven in onze dagbladen omtrent den aard der stukken, die helaas gewild zijn?

„Verlos ons van de draken, Heer
Geef ons natuur en waarheid weer”

kan zonder overdrijving de chronische verzuchting luiden.

Beweerd wordt: het volk wil niet anders dan draken. De schouwburgbesturen moeten dus, willen

ze hun zaken kunnen blijven drijven, wel aan dien smaak offeren. Gevolg: de meer beschaafden blijven nu zéker weg en gaan naar het Fransche tooneel, dat goede opvoeringen van betere stukken geeft. Men herinnere zich maar eens de fijn verzorgde opvoeringen van het „Théâtre d'Anvers” in 't vorig tooneeljaar hier en te Rotterdam.

Maar het is m. i. zeer de vraag, of met medewerking van allen, die voor de Nederlandsche zaak voelen (Flaminganten van iedere soort, van 't Willems- en 't Davidsfonds, van het Alg. Ned. Verbond vooral en natuurlijk ook Noord-Nederlanders) in den beginne met misschien opofferingen van geldelijken en anderen aard, op den duur daarin geen verandering ten goede zou te brengen zijn.

In *Indië*: Daar is het optreden van Nederlandsche tooneelspelers van zeer jonge dagteekening. Het begon met dat van den Heer *Clous* c.s. Toen volgde voor 't eerst een geheel gezelschap, dat van den Heer *Brondgeest*, die nu bezig is met o. a. *Frits Bouwmeester* onder de zijnen zijn tweede rondreis te doen door Insulinde. Ja, van twee zijden kwamen mededingers: een gedeelte van zijn gezelschap, dat zich afscheidde, en het Haarlemsch Tooneel met onze grootsten tooneelspeler *Louis Bouwmeester* aan 't hoofd treden er naast hem op. Ook de Heer *Vogel* heeft reeds lang het plan een kunstreis door O.-Indië te maken, maar zal hiermee waarschijnlijk wijselijk nog wat wachten, met het oog op het nu misschien wel wat drukke bezoek van Nederlandsche kunstenaars aldaar.

Ook daar in Indië kunnen Nederlandsche opvoeringen veel goed doen, om de belangstelling in de Nederlandsche taal en gedachte levendig te houden en te versterken, om den geestelijken band, die alle stamgenooten van nature verbindt, nauwer aan te halen, zooals de term luidt.

Liefde voor onze taal, liefde voor onze letterkunde, die kan het tooneel zoo bij uitnemendheid kweken, als de optredenden daarbij de uitspraak van onze mooie taal maar verzorgen en als er maar veel goede oorspronkelijke stukken vertoond worden, als er in ieder geval maar goede stukken in goed Nederlandsch worden opgevoerd.

En in België, en in Indië, en in ons eigen

land zelf kan er zoo nog veel goeds en heilzaams door het tooneel verricht worden.

In *Frankrijk*: Bedoeld werd het zoo toegejuichte optreden van *Louis Bouwmeester* in Parijs als *Shylock* in 1900.

Zijn groote succes in dat verwerende Parijs verheugde natuurlijk allen, die op hem en zijn kunst, die op hun Nederlandschap trotsch zijn, maar dwaas zouden ze zijn, die zulk een optreden geregeld of vaak herhaald zouden willen zien; dat zou immers uitteraard moeten mislukken. *Bouwmeester* heeft het waagstuk bestaan; niemand, ook hij niet, zal het licht weer beproeven.

Maar een andere zaak is het optreden van Nederlandsche tooneelstukken in *Duitschland*.

Aan de „Nederlandsche Tooneelvereniging” komt de eer toe van het pionierswerk. Zij toch is in 1895 met groot artistiek succes opgetreden te *Berlijn* en te *Aken*.

In het „Deutsches Theater” gaf dit gezelschap onder leiding van *L. H. Christijn* de volgende stukken: 23, 25 en 26 Juni „Anne-Mie” van *Rosier Faassen*, 24 en 28 Juni „Vriend Frits”, 27 Juni *Hauptmann's* „Eenzamen” en 29 en 30 Juni tot besluit *Bernagie's* „Studente-leeven”, „De ledige wieg” en „Manus de Snorder”.

Te *Aken* gaf men op 7 en 8 Juli „Vriend Frits” en „Anne-Mie”.

Het doet goed de Duitsche persoordeelen over dit toen nog maar tweejarig gezelschap te lezen. De natuurlijkheid en het voortreffelijke samenspel werden algemeen en zeer geroemd. Als gasten traden de *Rotterdamers Willem van Zuylen* en *Faassen* bij die gelegenheid op. — Niet lang daarvoor had het gezelschap van *Le Gras*, *Van Zuylen* en *Haspels* in zijn mooisten tijd, toen een *Beersmans* en een *Sophie de Vries* er deel van uitmaakten, een reeks voorstellingen te *Londen* gegeven. Ook de Eng. kritiek roemde natuurlijkheid, samenspel en regie onzer landgenooten.

Over het optreden van Nederlandsche tooneelspelers in vroeger eeuwen is het in dit verband wel eens aardig in dit blad te spreken.

Blijkens onderstaande aanhaling uit zijn rede „Het Nederlandsch buiten Nederland” 1) heeft Prof. Dr. *J. te Winkel* dit onderwerp aangeraakt en vooral met het oog op de door mij daarin gecursiveerde uitspraken, heb ik mij de aangename moeite gegeven, daaromtrent eenige bijzonderheden te verzamelen.

Prof. te W. dan zeide:

„Sedert het midden van de 17e eeuw treffen wij dan ook telkens reizende Nederlandsche tooneelgezelschappen aan te *Kopenhagen* en te *Stockholm*. Tot in het midden van de 18e eeuw toe reisden deze gezelschappen ook N. Frankrijk en N. Duitschland af en maakten veel opgang. Dat men in Duitschland van het tooneel het Nederl. gemakkelijk kon verstaan was niet vreemd — het dialect van N. Duitschland was nauw-verbant aan de tongvallen van het Oosten van ons land en voor de grensgewesten was onze taal de

officieele taal en de schrijftaal der beschaafden. *Emden* was geheel en al een Nederl. stad — overal in O. Friesland werd in het Nederl. gepreekt. In een groot deel van N. Duitschland zou ook nu nog een Nederlandsch tooneelgezelschap kunnen optreden zonder veel gevaar te loopen van niet voldoende verstaan te worden en bleven daarbij de financiën een beletsel, dan zou het op den weg van het A. N. V. liggen, hen te steunen, maar om dat te kunnen moet het Verbond nog machtig aangroeien in ledental.”

De hooggeleerde spr. voegde er nog aan toe, dat natuurlijk een man als *Louis Bouwmeester* de aangewezen was, om een dergelijke onderneming mogelijk te maken. Het buitenland moeten wij het beste, wat we hebben, aanbieden.

* * *

Als we *Witsen Geysbeek* 1) opslaan op (Hendrik) *Jordis*, vinden we gewag gemaakt van een Nederlandsch Tooneel te *Stockholm*, reeds in 1667. Ter gelegenheid van de opening van dezen schouwburg had *Jordis* een stuk geschreven.

Zou dit misschien het gezelschap zijn, dat door *Corver* terloops als het eerste reizende Tooneelgezelschap in ons vaderland genoemd wordt in zijn „Iets voor Oom en Neef” p. 36? Dit stond onder *J. B. van Fornenburg*, schrijver van een klucht „Duijfe en Snaphaan”, in 1680 gedrukt.

Trouwens evenals in de 16e en 17e eeuw Engeland half Europa van tooneelgezelschappen voorzag, vinden we van ongeveer 1650 tot 1750 Nederl. troepen schier overal in Noord-Europa.

Als tweede reizende troep wordt vermeld die van *Jacob van Rijndorp*, door *Corver* „een beroemd tooneelspeler” genoemd in zijn „Tooneel-Aantt.” 92.

Omtrent hem en zijn troep staan ons meer gegevens ten dienste. Zeker is het, dat hij veel buitenslands reisde, ja het schijnt zelfs, dat hij nimmer een vaste standplaats heeft gehad. In zijn tijd trouwens kon alleen *Amsterdam* op een eigen en blijvend tooneelgezelschap bogen.

Van Rijndorp moet tusschen 1660 en 1670 en waarschijnlijk te *Amsterdam* geboren zijn. Zijn sterfjaar, evenmin vastgesteld, moet na 1733 gezocht worden.

Hij was tooneelschrijver en dichter en als zoodanig eenigen tijd lid van *Nil Volentibus Aduum*. *Witsen Geysbeek* noemt sommige zijner blijspelen „niet ongeestig”. Hij stichtte een tooneelgezelschap, waarvan een vrij groote roep uit ging. Tot de bekendste leden van zijn troep behoorden: *H. Koning*, *J. Sammers*, *Cornelis Bor*, *D. Admiraal*, *Van Thil*, *J. van Hoven*, *F. Schroder*, *F. Groen* en de Fries *W. de Geest*. Onder zijn vrouwelijk personeel muntten uit de dames *van Tongeren*, zijn dochter of nicht *Adriana van Rijndorp*, de door *Corver* geroemde *Niewellon* en de verdienstelijke *Juff. van Thil*, wier moeder ook bij van R. verbonden schijnt geweest te zijn, evenals haar reeds bovengemelde vader.

1) Op 10 April 1905 gehouden bij de oprichting der Amst. Stud.-Afd. van het Alg. Ned. Verb.

1) Biographisch, Anthologisch en Critisch Woordenboek der Nederlandsche Dichters.

Het feit reeds, dat *Marten Corver*, „in meer dan één opzicht de Nederlandsche Talma”, de krachtige hervormer van ons tooneel, herhaaldelijk in zijn zeer lezenswaardige „Tooneelaanteekeningen” met lof sommige der krachten, aan *v. Rijndorp's* gezelschap verbonden, vermeldt, geeft ons recht, mede in verband met zijn welslagen in binnen- als buitenland, een goeden dunk van zijn gezelschap te hebben.

In Holland zelf schijnt *Van Rijndorp* vooral, maar niet uitsluitend in *den Haag* en *Leiden* te zijn opgetreden. Buitenslands, en daarop dienen we in dit verband in 't bijzonder te letten, vinden wij zekere berichten, dat hij o.a. te *Kopenhagen*, *Hamburg*, *Brussel* en in *Frankrijk* heeft gespeeld.

Uit het voorbericht van *Van Rijndorp's* „Vreugdespel” *De blijde geboortedag van Fredrik de Vierde, Koning der Dennen* enz. blijkt, dat zijn troep met dit stuk te *Kopenhagen* is opgetreden, ja zelfs voor *Frederik IV* zelf en wel op 11 October 1703.

Verder vond ik vermeld zijn optreden te *Hamburg* in 1710.

Ook in *Brussel* heeft *Van Rijndorp's* troep gespeeld. Dit wordt uitdrukkelijk bericht in een voorwoord van het treurspel *Joan Galeasso* van *T. Arentz* in 1718 te 's Gravenhage door *v. R.* uitgegeven.

(Wordt vervolgd).

D. FULDAUER.

HEYERMANS' TOONEELAANTEEKENINGEN * * * * *

II.

Inderdaad, geloof ik, dat de behoefte van onze theaterdirecties aan wat de heer *Heyermans* dramaturgen noemt — maar die eigenlijk niet anders als lectoren zijn — niet groot is. Hij geeft wel een niet zeer vereerende uiteenzetting van de manier, waarop onze Hollandsche tooneeldirecties aan de stukken komen, die zij voor hun repertoire geschikt gelooven — maar die manier is op de keper beschouwd, heusch niet zóó gek. „Omdat hij geen kennis, tijd of lust heeft” — schrijft de heer *H.* — „om zich door de rijstebrei van vandaag en gister heen te werken, vergenoegt de Hollandsche tooneeldirecteur zich voor het geval hij *ijverig* is, met het bijhouden der in het buitenland verschijnende vakbladen, die van het succes of den val van 'n nieuw stuk verhalen. De beste directeur van ons land, heeft in wezen met den jachthond gemeen, die verre struiken hoort beritselen. Elk frisch buitenlandsch gerucht — hoe onfrisch van oorzaak — trekt de aandacht, baart Zondagsjagers”. . . Ik vind de methode inderdaad niet kwaad en zóó vanzelfsprekend, in zulk een mate uit de omstandigheden, waarin de Nederlandsche theaterdirectie zich bevindt, vanzelf voortvloeiend, dat ik een andere, vruchtdragende, meer praktische methode, niet denkbaar, niet uitvoerbaar acht. Hoeveel oorspronkelijke stukken — in manuscript en voor de Bühne gedrukt — zouden er wel aan een voornaam Duitsch theater jaarlijks inkomen? Het ligt voor de hand, dat om die massa te „bewaltigen” een

afzonderlijk man of meer dan één lector vereischt is. En dus vinden aan Duitschland aan de theaters lectoren zeer zeker een taak. Maar ten onzent? Gelukkig beleeft onze tooneelschrijfkunst tegenwoordig een tijdperk van bloei — en ik geloof zelfs te mogen zeggen, dat naar rato zijner bevolking, ons land minstens zooveel bruikbare komediestukken oplevert als Duitschland — maar niettemin is het geheele aantal toch gering en het getal manuscripten, dat bij onze voornaamste tooneeldirecties inkomt nog wel te overzien. Nu heb ik nooit vernomen, dat onze theaterdirecties onzen oorspronkelijken tooneelschrijvers minder vriendschappelijk gezind zijn, noch is gebleken, dat zij bruikbare stukken buiten aandacht hebben gelaten. Een schrijver van een oorspronkelijk komediestuk, kan ten onzent vrijwel zeker zijn, er plaatsing voor te vinden, als het *iets* beteekent en zal ook niet bevreesd behoeven te zijn, dat er — zooals bijv. in Frankrijk — jaren verlopen zullen, alvorens hij er iets van verneemt of alvorens het wordt opgevoerd¹⁾. Zijn het schrijvers, die een reputatie hebben, gelijk de heer *Heyermans*, dan — heb ik zelfs vernomen — zien zij hun eischen voor verkoop van een stuk bij de door hen uitverkoren theaterdirecties, contractueel bewilligd, nog vóór gezegde directie er een regel van heeft onder de oogen gehad²⁾. En dat de nieuwe richting in de litteratuur bij de theaterdirecteurs in een zwart blaadje zou staan — voor zoover ze voor het theater levert, iets waarvan ik weinig nog heb bemerkt, want de stukken van den heer *Heyermans* zijn, voorzoover hunne deugden betreffen, niet nieuw — daarvan heb ik nog nimmer eenig bewijs gezien. Of de verklaring van den heer *Heyermans*: „dat aan het stuur onzer theater-ondernemingen menschen staan, náást de ontwaakte litteratuur” — als een verwijt moet worden opgevat, dan wel eenvoudig een opmerking is — durf ik niet zeggen. In het eerste geval schijnt ze mij zonder zin. Onze oorspronkelijke tooneellitteratuur, voorzoover het de productie van heden betreft, mag in de handen van onze theaterdirecteurs vrijwel veilig worden geacht. En de niet-oorspronkelijke? Ja, hoeveel lectoren zou een schouwburgondernemer bij ons wel moeten aanstellen om zich daar door heen te werken? Want — het kan nu eenmaal onmogelijk anders — voor $\frac{3}{4}$ zal ons tooneel toch altijd op het vertaalde moeten teren — gelijk onze boekhandel, onze lees kabinetten enz. En waar zou het toe dienen, dat men aan onze schouwburgen al dat

1) Dat het in dit opzicht, volgens de Duitschers zelf, in hun land met al die dramaturen, lang niet *couleur de rose* is — mag men opmaken uit de stichting onlangs te Berlijn van de „Dramatische Gesellschaft”. Zij stelt zich o.m. ten doel drama's van litteraire waarde, die door de schouwburgen buiten aandacht worden gelaten, tot opvoering te brengen!

2) Bovendien moet — als wij op dit punt goed zijn ingelicht — in de contracten, welke de heer *H.* met tooneeldirecties sluit — een clause voorkomen, welke de verplichting oplegt, zijn stukken onafgebroken door te spelen, zoolang de recettes niet onder een vastgesteld (laag gesteld minimum) dalen, door welke bepaling elke uitbreiding van het repertoire over een dikwerf lang tijdperk wordt belet en voor een groot deel het verkeer met den schouwburg voor een groot publiek afgesloten.

buitenlandsche goed — het Fransche en Duitsche, voorzoover het, als het in Ms is of als Ms gedrukt, in hun bereik ligt — waar zou het toe dienen, dat zij zelf alles doorworstelden en schiften, het bruikbare van het onbruikbare? In een zijner vroegere aantekeningen (20e Eeuw Juni 1904) heeft Heyermans: Duitschland met z'n sterk getal dramatische auteurs verwezen naar de sfeer van het schijn-drama. „Omdat in Duitschland de algemeene staat der letteren zoo weinig kernhoudend blijft” — oordeelt de heer H. — „kan de situatie van het drama in dat land niet anders dan wormstekig zijn”. Ik laat de bewering voor hetgeen zij is — maar in elk geval zal de heer H. toch wel de laatste zijn, het voor lectoren aan onze schouwburgen een vruchtbaar werk te achten,

niet ongelezen worden aanvaard — maar voorzoover daarmee, gelijk aan de Kon. Ver. Het Nederlandsch Tooneel, niet speciaal iemand is belast (dàár nog wel iemand, die *in* de ontwaakte literatuur staat), doet dit — als ik wel heb — het op stukken best-kijk-hebbende lid der directie of de regisseur. In elk geval, dat ons nationaal tooneel lijdt onder het gemis van officieel aangestelde lectoren, gelooven wij te mogen betwisten. En wat de heer Heyermans onder dramaturgen verstaat, dezen zouden er eerst dan een werkkring vinden, als dit tooneel op breeder grondslag rustte, als het financieel onafhankelijk was en niet van de hand in den tand behoefde te leven. Want dramaturg is de geestelijke leider van het tooneel, naar wiens inzicht de financieele,

Het Bouwmeester-ensemble in Indië.

met hunne critische vingers te gaan rondwoelen in zulk een wormstekige massa. Doen ze dus aan onze tooneelen niet verstandig, eenvoudig op den uitkijk te gaan zitten en te volgen de beweging in het buitenland, uit wat vaktijdschriften of liever dagbladen er van melden en alleen die stukken aan te vragen, of ter plaatse te gaan zien vertoonen, die de proef aan de buitenlandsche theaters met gelukkigen uitslag hebben doorstaan en reden geven voor de verwachting ook een Hollandsch publiek te zullen voldoen?

Dit is, dunkt mij, de eenige rationeele methode. Het spreekt van zelf, dat aan onze schouwburgen toch nog wel veel stukken gelezen worden — want ook de successtukken uit het buitenland, kunnen

de administratieve leiding zich hebben te voegen. Dramaturgen in den waren zin des woords, waren: Goethe, Laube, Dingelstedt, Schreyvogel, Immermann, Brahm, Possart, die of aan, van de wisselvalligheden van het bedrijf onafhankelijke, instellingen waren geplaatst — of aan het hoofd van schouwburgen stonden in wereldcentra als Berlijn, met een enorm vreemdelingenverkeer en een van ouder tot ouder schouwburglievend publiek. En beide missen wij in ons land. Van het handjevol vreemdelingen, dat in onze hoofdsteden een nachtje overblijft, steekt niet 1 percent zijn neus in een Hollandschen schouwburg en schouwburglievend is ons eigen publiek van oorsprong of bij geboorte *niet!*

Nu moge de heer Heyermans het volgende schrijven: „wanneer bij onze bureu meer zoongenaamde liefde voor de schouwburg-kunst bestaat, daar werkelijk van levendig-schouwburgbezoek, waaraan niemand zich onthoudt, gesproken kan worden, dan is dit niet aan eene bepaalde volks-eigenaardigheid te wijten, maar aan het ingrijpend aandeel, dat kunstzinnige en intellectuele menschen aan de voorbereiding hadden” — het is een bewering, meer niet. Er zijn te veel redenen aan te voeren ter verklaring van het verschil ten dezen tusschen Duitschland en Holland, om het wezenlijk onderscheid eenvoudig te mogen wegcijferen. Ik noem ten onzent het van het schouwtooneel afkeerig Calvinisme, de fransche tradities der hoogere standen, het gemis van een het gemengd publiek interesseerende klassieke tooneel-litteratuur — en daartegenover in Duitschland een meer des avonds buitenshuis levende bevolking, den officieelen steun der overheid, met name der regeerende vorstenhuizen in de verschillende Deutsche staten, het geporteerd geweest zijn der grootste dichters des lands (Goethe, Schiller, Lessing) voor het tooneel, aan de practische leiding waarvan zij hebben deelgenomen. . .

DE VEROVERAAR. * * * * *

Evenals na haar vorige stuk, *Een Moeder*, heeft mevr. Simons-Mees ook nu weer behoefte gevoeld zich, naar aanleiding van de opmerkingen der kritiek, tot het publiek te wenden, om haar bedoeling te verduidelijken. Zij zond aan het *Handelsblad* een stukje ten antwoord op twee in vragenden vorm gestelde opmerkingen van den tooneelverslaggever van dat blad, en zij liet in de programma's van *De Veroveraar* een verklaring leggen, om het publiek te verzoeken haar stuk op te vatten als een spel, waarin zij getracht had levende menschen te geven, die „hun eigen lotsbestemming uitwerken naar de wetten van hun eigen wezen” en die zij niet wil beloonen noch bestraffen.

Nu is het niet te ontkennen, dat velen een tooneelspel behandelen als „een dissertatie over een kwestie van moraal”, maar een tooneelspel moet daartoe dan toch ook eenigszins aanleiding geven. Men heeft zich indertijd in Frankrijk tegenover Dumas fils' stukken gesteld niet met wat mevr. Simons noemt „Hollandsche zwaarwichtigheid van redeneerlust”, maar dan toch met Fransch-geestige strijdvaardigheid en men heeft Dumas alle aanleiding gegeven tot het schrijven zijner beroemde voorreden; ik geloof daarentegen niet dat Sardou, behalve dan voor zijn gevallen *La Haine* en voor *Daniël Rochat*, dat een strijd-vraag behandelde, veel reden gehad heeft om dergelijke voorreden te schrijven.

Maar ik ben „geen moraliste”, zegt mevr. Simons „en wil daarvoor ook heel en al niet poseeren”. Het is volkomen waar, en ik wil mevr. Simons ook volstrekt niet met den moralist Dumas vergelijken. Maar indien men over haar stukken eerder gaat moraliseeren dan over andere, dan is

daartoe toch wel eenige aanleiding. Haar personen redeneeren — of neen, redeneeren is niet het woord, want wat zij zeggen is zoo absoluut niet vervelend — zij spreken dan, heel veel, over zich zelf en over elkaar. Zij spreken over hun eigene en elkanders karakters, eigenaardigheden, fouten, eigenschappen — en waarlijk, het publiek komt er van zelf toe mee te praten. Het zegt dan niet half zoo juiste dingen als de personen op het tooneel, die meestal een bijzonder goeden kijk op elkaar hebben; het praat maar raak, moraliseert, — de meeste menschen zijn daartoe geneigd. het is volkomen waar — kiest partij. . . en het kwaad is geschied, geheel tegen den zin van mevr. Simons, maar toch wel degelijk mede door haar toedoen.

Er gebeurt genoeg in *De Veroveraar*. Als het scherm opgaat is een meisje juist geëngageerd met den éénen, degelijken maar passieloosen en prozaischen broer; als het voor de laatste maal zakt, heeft zij hem afgeschreven en is zij verliefd genoeg op den anderen, den gepassioneerden, genotzoekenden charmeur, om zich binnenkort aan hem te geven; het staat vast dat zij hem trouwen zal, mevr. Simons heeft het in het *Handelsblad* trouwens reeds bevestigd. Waarlijk, in het groot gezien, actie genoeg zou men zeggen. En toch zijn er oogenblikken waarop men dit niet vindt. Men verveelt zich nooit bij dit stuk. Men wordt voortdurend beziggehouden, men is bijna geneigd steeds goedkeurend te knikken, omdat die menschen zoo juist de dingen zeggen, die men van ze verwacht, gegeven hun karakter en hun omstandigheden, omdat zij werkelijk levende menschen zijn — en toch zeggen zij soms te veel, is het wel eens te lang. Misschien ook zijn deze menschen, die de schrijfster, uitmuntende psychologe die ze is, zoo goed ziet, zelf te knappe psychologen. Ik heb het gedacht gedurende het vierde bedrijf, toen Frederik, de lichtzinnige broer, bezig was aan de aanstaande van zijn broer Willem duidelijk te maken dat zij niet hoorde bij dien braven, zelfopofferenden maar hartstochtloosen plichtmensch, maar wel bij hem. Er was toen, bij hem en bij haar een zich-uitspreken, dat niet heelemaal natuurlijk meer was, een zuiverder zich-rekenschap-geven van karakters en karakterinvloeden, dan de menschen meestal hebben. Zijn gedrag was ver van behoorlijk: het is op zijn minst genomen niet gentlemanlike op die manier het meisje van een ander en dan nog wel van een broer, tot zich te trekken. Maar dat daargelaten, wat minder de puntjes op de i's zetten zou, van hem en ook van haar, toch ook juister geweest zijn m. i.

Maar hiermee is ook het eenige bezwaar tegen dit stuk genoemd. De teekening der personen is overigens uitmuntend. Willem en Fré zijn beiden uitersten, zegt mevr. Simons zelve. Juist, maar zij zijn niet over de grens van het bestaanbare. Willem is wel heel goed, wel heel degelijk, wel heel onbaatzuchtig, maar wij gelooven in hem. En Fré is wel de vleeschgeworden charme, maar wij nemen van hem zelfs aan, dat al die meisjes, die weten van zijn laatste escapade met een getrouwde operazangeres, op zijn afternoon-tea komen. Prachtig-overtuigend was het gesprek met de

oudere dame, een vriendin van zijn moeder, die hij raadgeeft hoe te handelen in een lastig liefdes-geschiedenisje van haar dochter.

Alleen, die scene met de dol op hem verliefde 35-jarige juffrouw Lütte! Mevr. Simons heeft geschreven, dat zij erover dacht ze te schrappen voor het tooneel, maar ze te laten staan in de uitgaaf. Dat wil zeggen, dat zij bereid is tot een concessie aan het publiek, dat zich aan het tooneeltje heeft gestooten, maar dat zij zelve het noodig vindt voor de karakterteekening van Frederik. Maar waarom vindt zij dit noodig? Om Fré zelf achteraf te laten zeggen, dat hij walgt van wat hij daareven deed, om de grens aan te geven van zijn *self-indulgence*.

Maar deze redeneering lijkt mij niet geheel juist. Fré gaf de hysterische juffer den „broederkus” — hij heeft er later spijt van, maar hij deed het. Hij vindt dus, dat zelfs hij zich zooiets niet kan permitteeren, maar heeft zich intusschen tegenover het arme schepsel toch maar veroorloofd zoo te doen. Om duidelijk te maken hoever Fré meent te mogen gaan, had het scènetje, eenigszins anders geschreven kunnen worden; Fré had bijv. het plan te kennen kunnen geven juffr. Lütte er in te laten loopen en het niet heelemaal uitvoeren. Is het alleen om den uitroep: «Dat was gemeen» of zooiets, dat de schrijfster die scène plaatste, dan zou ik ze geschrapt wenschen, ook uit de uitgaaf. Niet omdat Fré in dit tooneel niet optreedt als een gentleman, zooals G. v. L. in het *Handelsblad* antwoordde. Ik vind hem geen gentleman; zijn optreden in het 4de bedrijf heb ik reeds genoemd, maar ook het dansen met den tutu voortgebonden, in tegenwoordigheid van dit hem geheel onbekende meisje, was niet van een gentleman.

Atie, het jonge meisje met haar degelijke afkomst, omgeving en opvoeding en haar gepassioneerden aard, is bijzonder gelukkig geteekend; zij is de interessantste van allen omdat wij in haar ziel iets zien gebeuren: de bewustwording van haar eigen aard. Zij is in zoover de hoofdpersoon dat in haar het conflict ontstaat, dat later naar buiten slaat en de andere personen meesleept. Maar Fré, de veroveraar, is de handelende persoon van het stuk; zonder hem was Atie waarschijnlijk met Willem getrouwd en ongelukkig geworden. De schrijfster heeft aan hem dan ook de meeste zorg besteed; zijn persoon wordt vooruit door anderen besproken en duidelijk gemaakt; om hem is bijna het heele derde bedrijf, de tea op zijn kamer, geschreven; in telkens meer scènetjes worden wij van zijn onweerstaanbaarheid overtuigd. In het vinden van die tooneeltjes was de schrijfster zeer gelukkig. Fré pakt de oude meid, die van plan was geen woord tegen hem te spreken even handig in met zijn belangstelling in haar ziek nichtje, als de oude tantes met zijn zoo goedgekozen cadeaux, en de meisjes die bij hem komen theedrinken met zijn brutaliteit.

De bijpersonen, de beide oude tantes, een oom, die meisjes, zijn allen met zeer vaste hand geteekend; zij staan voor ons als levende menschen. De oude meid is eventjes een conventioneel

typetje; daarentegen tintelt de sentimenteele tante Co van eigen persoonlijk leven. Het voorlezen van den brief van haar jonggestorven verloofde is een prachttrekje — dat in de trouwens heelemaal, perfecte vertolking van mevr. Chr. Poolman uitmuntend tot zijn recht kwam.

De heer Chrispijn heeft Fré gespeeld met een jeugdig vuur, een brio, die al onze jongere auteurs hem zullen benijden. Hij had er den gang in de opgewektheid, en werkelijk de charme, die deze jonge man moet bezitten. En bij de tweede voorstelling gaf hij ook in de ernstige scènès de warmte, die noodig is, zal Atie zich door hem, den man dien zij niet acht, toch laten meeslepen.

Mevr. Richard—Braakensiek was naar mijn opvatting wel de bloem, waarmee Fré Atie vergelijkt; het raspaardje daartegen zag ik in haar niet genoeg.

En in den heer Verkade miste ik het flinke, dat een der eigenschappen moet geweest zijn, waarop Atie verliefd werd. Overigens, aan alle acteurs en actrices een welgemeend compliment. Aan de jonge dames van het derde bedrijf tevens voor haar costumes.

De Veroveraar is een stuk om te gaan zien. Schrijfster en acteurs werken samen om ons met het wel en wee van levende menschen op te doen meelevende.

Het stuk is dikwijls amusant, soms geestig, vervelen doet het nooit. Wanneer enkele malen de woorden die deze menschen zeggen niet alle meer belangrijk zijn voor onze kennis van hun karakters, dan nog luisteren wij er naar met belangstelling omdat wij steeds constateeren, dat ze zoo juist gekozen zijn. En daardoor blijven die menschen leven. Zoodat wij naar het vervolg van *De Veroveraar, Atie's huwelijk*, met groote belangstelling uitzien. J. K. JR.

* * SNIPPERS EN KNIPSELS * *

Leerlingen der Tooneelschool.

De Maatschappij voor den Werkenden Stand, afdeling „Volksvoordrachten”, gaf Dinsdagavond in haar gebouw eene uitvoering. De leerlingen der tooneelschool hebben „In kleinen Kring”, het vier-bedrijvige tooneelspel van W. G. van Nouhuys, opgevoerd.

Wij kunnen het niet anders dan toejuichen, dat men voor een luttelen entréeprijs iets aanbiedt, dat tenminste hemelhoog uitsteekt boven hetgeen door dilettanten-tooneelverenigingen meestal wordt gepraesteerd.

Immers, wij mogen hier van eene in alle opzichten goed verzorgde voorstelling spreken. Ieder werkte met hart en ziel mede, geen oogenblik heeft het ook maar even gehaperd. In het eerste bedrijf waren sommige debutanten wat onder den indruk van hun optreden. Maar daar zetten zij zich weer spoedig overheen. De volgende bedrijven werden keurig en vlot gespeeld.

Over het algemeen kan men van onze toekomstige artisten wel wat verwachten.

(Aldus het dagblad *De Telegraaf* van 31 Januari).

* * *

Ten bate van het pensioenfonds der Ver. van Ned. Tooneelisten gaf Vrijdag 2 Febr. de Kon. Vereeniging Het Nederl. Tooneel een voorstelling van Brioux' Vriendinnetje.

* * *

In het orthodoxe Denemarken hebben tot nog toe kerk en tooneel scherp tegenover elkaar gestaan. De predikanten moesten er niets van hebben, en het tooneel ging zijn eigen weg. En het was een koninklijken weg dien het er ging. De Denen gaan druk naar den schouwburg, vele goede schrijvers werken er voor en de tooneelspeelkunst staat er in hoog aanzien. Onder de tooneelspelers zijn mannen en vrouwen niet alleen van goeden stand, maar ook van groote ontwikkeling. Men vindt er doctoren in de filosofie onder. Een paar maanden geleden werd in Kopenhagen het seizoen geopend met vijf oorspronkelijke Deensche stukken, die er voor 't eerst opgevoerd werden. Zoo'n plaats bekleedt het tooneel in het Deensche leven.

In den laatsten tijd waren er nu predikanten, die toenadering tot de tooneelwereld zochten. Misschien vonden zij wel waarheid in het oude adagium, dat kerk en tooneel dezelfde roeping hebben, en in elk geval wilden zij trachten eenigen invloed op het tooneel te krijgen, er den geestelijken dampkring te zuiveren, onzedelijke stukken van de planken te weren, enz. Zoo werd er een bijeenkomst belegd tusschen eenige predikanten en tooneelspelers. Zondag is zij te Kopenhagen gehouden. Het verslag dat Politiken er van geeft voorspelt niet veel van waarde als uitkomst van de vergadering. De onderhandelingen werden in de hoffelijkste bewoordingen gevoerd en deze predikanten bleken vrijer van opvatting te zijn en meer van het tooneel te weten, dan de spelers verwacht hadden. Maar toen het tot het wezen van de zaak kwam bleef men in twee kampen verdeeld. De leuze de kunst voor de kunst, die dr. Mantzius, de voornaamste woordvoerder der spelers handhaafde, bleef voor de predikanten onaannemelijk en de spelers konden niet hun verplichting inzien, om opvoedend te werken overeenkomstig de kerkelijke zedeleer; waarbij kwam dat de spelers niet vrij zijn om een rol te weigeren, die hun niet aanstaat.

De vergadering leidde tot geen besluit, maar dat zij gehouden is, acht men in Denemarken toch van gewicht.

* * *

De heer en mevrouw Ternooy-Apèl—Haspels zijn voornemens van half Mei tot September een reis te maken in Zuid-Afrika en een reeks van voordracht-avonden te houden en kleine stukjes te spelen te Pretoria, Johannesburg, Heidelberg en een paar andere daarvoor in aanmerking komende plaatsen.

In October zullen de heer en mevrouw Ternooy-Apèl weer terug zijn bij de Nederlandsche Tooneelvereeniging.

* * *

De Wurtemburgsche Kamer heeft vier millioen mark toegestaan voor den bouw van een nieuw

hoftheater en de stad Stuttgart zal 1 200.000 mark geven voor een nieuwen schouwburg.

* * *

De groothertog van Weimar heeft het contract geteekend, waarbij aan de firma Heilmann en Littmann te München de bouw van een nieuwen hofschouwburg werd opgedragen. De groothertog betaalt van de 2.100.000 mark, die de schouwburg kost, er 1.400.000.

Het theater wordt gebouwd in den stijl van Goethe's tijd.

* * *

B. en W. van Antwerpen hebben de circulaire verzonden betreffende den zesden driejaarlijkschen wedstrijd voor tooneelletterkunde.

De volgende prijzen worden uitgelooft: voor de beste drama's (of treurspelen) fr. 500 en fr. 200; voor de beste tooneelspelen (comedies) fr. 500 en fr. 200; voor de beste blijspelen fr. 300 en fr. 200; voor de beste zangspeldichten fr. 500 en fr. 200.

De mededingende werken mogen niet reeds vertoond, gedrukt of anderszins bekend gemaakt zijn. Zij moeten leesbaar geschreven, voor den 15en Juni 1906, vrachtvrij worden besteld op het Secretariaat der Stad Antwerpen.

De jury moet nog benoemd worden.

* * *

Nog altijd is Henri de Vries aan het Jongejannen, zooals Heyermans-zelf het eens genoemd heeft.

Nu in de Vereenigde Staten.

En daar heeft hij groot succes,

„The New York Herald” legt, in overeenstemming met vele andere bladen, den nadruk op de gaven van veelzijdigheid en buigzaamheid, waarvan De Vries doet blijken. Verder luidt het oordeel o. a. aldus: „In „Brand in de Jonge Jan” (A case of arson) heeft deze onovertroffen tooneelspeler zeven van de negen rollen op zich genomen, wier onderlinge verwisseling hij met onnaspeurlijke snelheid onderneemt. In elk dezer geeft hij met zeldzaam meesterschap gansch uiteenlopende personen weder.”

* * *

De heer M. Spree, de bekende mededirecteur en acteur van den Volksschouwburg: Stoel en Spree, heeft onder veel blijken van sympathie en waardeering deze week — als Mottige Janus — in het door hem voor het tooneel bewerkte stuk van Justus van Maurik, zijn 12½-jarige tooneelloopbaan herdacht.

VERBETERINGEN IN

het Verslag der buitengewone vergadering van het Nederlandsch Tooneelverbond in December j.l. te Amsterdam.

De heer Deelman uit Utrecht, lid der C. v. B. en T. schrijft ons:

Door mij werd voorgesteld, in de toevoeging aan art. 15 (thans 16) de woorden „zoo mogelijk”

te laten verspringen, zoodat gelezen werd: „Met het onderwijs in vakgroep 2 zullen worden belast minstens twee leeraren, zoo mogelijk één leeraar en een leerares, enz.

Het was er mij om te doen, *zekerheid* te hebben van *twee* leerkrachten. Dit nu werd niet gewaarborgd door de oorspronkelijke redactie. Mijn voorstel werd door de Comm. v. reorg. en het

Hoofdbestuur over — en vervolgens zonder stemming aangenomen.

Daar in de vergadering der Comm. van Beheer en T. is besloten, dat het verslag der vergadering in „Het Tooneel” de basis zou vormen voor een nieuw reglement der school, komt het me wenschelijk voor, dat alsnog deze belangrijke toevoeging en wijziging in het verslag wordt aangebracht.”

ADVERTENTIËN.

Bij hoest en verkoudheid
gebruike men:

Kraepelien & Holm's

**Salmiak-Pastilles,
Mentha-Pastilles,
of Bloemen-Pastilles.**

IVENS & Co.

Hoflev. van H.M. de Koningin.

A M S T E R D A M,
Rokin 164 b/d Munt.

FOTO TOESTELLEN
BENODIGDHEDEN.

Amsterdam, Nijmegen, Groningen, Den Haag.

Brochure „Fotografeeren kan iedereen” op aanvraag.

Bij den Uitgever **G. SCHREUDERS** te Amsterdam is verschenen:

DRIE TOONEELSPLEN:

Twee Levenskringen. - Van Hoogten en Vlakten. - Zijn Evenbeeld.

door **I. N. A. (J. A. Simons—Mees.)**

Ingenaaid in een bundel **f 2.25.** — In Keurband **f 2.80.**

Elk stuk afzonderlijk ingenaaid **één Gulden.**

DE WERELDBIBLIOTHEEK

per Nummer: ingenaaid **20 cents**; gecart. **30 cents**; gebonden **40 cents.**

No. 4. HENDRIK IBSEN: „Steunpilaren der Maatschappij.”

In Februari zullen verschijnen:

FRIEDRICH HEBBEL: Maria Magdalena, vertaald door L. LANDRY, met portret van den Schrijver.

SHAKESPEARE: Coriolanus, metrisch vertaald door Dr. EDW. B. KOSTER. Het laatste ook in Keuruitgaaf, op holl. papier, gebonden à een gulden.

Van Dr. EDWARD B. KOSTER zijn tevens verschenen:

**SHAKESPEARE: { „De Koopman van Venetië.”
Antonius en Cleopatra.**

In de oorspronkelijke editie **35 cent** ingenaaid; **60 cent** gecart.; in de keur-editie, op Holl. papier **één gulden gebonden.**

Verkrijgbaar bij alle Boekhandelaren.

Abonneert U op de **WERELD-BIBLIOTHEEK.**

Vraagt prospectus bij elken boekhandelaar en bij den Uitgever.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^{V/H} ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN,

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
/ 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS, FRANCO PER POST.
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: D. Fuldauer: Naar aanleiding van het optreden van Nederlandsche tooneelspelers in 't buitenland. — H. D.: Rotterdamsche Kroniek. — Knipsels en Snippers — Advertentiën.

Wat voor de redactie bestemd is, adresseeren aan den redacteur, Johannes Verhulst-straat 25.

NAAR AANLEIDING VAN HET OPTREDEN VAN NEDERLANDSCHE TOONEELSPELERS IN 'T BUITENLAND.

(Slot).

Behalve zijn eigen werk, b.v. het hierboven genoemde „Vreugdespel” gaf van R. den dramatischen arbeid van anderen uit, dien hij door aankoop of anderszins in bezit had gekregen. Op de titelbladzijden dezer stukken vinden we als kenspreuk *Nulla Quies* (Geen rust) onder het *vignet*, gelijk gebruikelijk was, terwijl onder de opdrachten en voorberichten de spreuk *Artis Amore Laboramus* (Uit liefde voor de kunst arbeiden wij) aangetroffen wordt.

In dezen tijd (1718) moet Van Rijndorp den befaamden *Cornelis Bor* reeds aan zijn gezelschap verbonden hebben gehad. *Simon Stijl* vergelijkt dezen bij den beroemden Franschen acteur *Baron*. Ook bij *Corver* vinden we dienaangaande een bericht. Deze schrijft n.l. dat hij van *Punt*, leerling en navolger van *Bor*, vernomen had, dat *Bor* op zijn reizen met het gezelschap van Rijndorp op Brabantschen, Belgischen en Franschen bodem met *Baron* kennis had gemaakt en in persoonlijken omgang was geraakt. In 't bijzonder had hij van hem afgezien „de kunst om de hartstochten op het gelaat uit te drukken” schrijft *Mr. A(rent) van Halmael Jr.* in zijn aardig en zeer lezenswaard boekje „Bijdragen tot de Gesch. van het Tooneel, de Tooneelspeelkunst, en de Tooneelspelers in Nederland”, 1) waaruit ik meerdere gegevens heb geput.

De uitbeelding van den Agamemnon in Racine's *Iphigenia in Aulis* moet één zijner treffendste praestaties zijn geweest.

Met zulke krachten heeft onze Van Rijndorp met succes de vergelijking met menig buitenlandsch gezelschap kunnen doorstaan.

Het zou zeker de moeite loonen een omvangrijke studie van dit reizend tooneelgezelschap van artistieke beteekenis te ondernemen. In *Denemarken*, *Hamburg* en *Brussel*, ja zelfs in *Frankrijk* is het met succes opgetreden, in de eigen Nederlandsche taal. Wat het laatste land betreft zal zich het oponthoud wel tot het Noordelijk gedeelte beperkt hebben, althans van een vertooning te *Parijs* bijvoorbeeld vond ik niets vermeld.

De *Bouwmeester*-overwinning blijft dus een unicum. Trouwens ook Prof. *te Winkel* (zie boven) spreekt slechts van Noord-Frankrijk. Daar, in den z.g. Vlaamschen Westhoek, waar b.v. nog Nederlandsche liedjes gezongen worden, zou heden ten dage een tooneelgezelschap een proef kunnen nemen.

Maar Noord-Duitschland was uitteraard de streek, waar onze tooneelisten met de meeste kans op slagen konden optreden en daarom ook inderdaad het meest opgetreden zijn. Uitteraard, door taal- en geestverwantschap n.l. Daar kwam nog bij, dat het publiek van Noordelijk Duitschland en meer in 't bijzonder der bloeiende Hanze-steden reeds vroeg door reizende Duitsche komedianten-gezelschappen bekend en vertrouwd was gemaakt met het voornaamste, wat onze Republiek op het gebied der tooneelschrijfkunst voortbracht. Het is bijv. bekend, dat in *Leipzig* reeds in de laatste helft der 17e eeuw, in 1662 en 1673 o. a. zeker, treurspelen van *Vondel* in 't Duitsch door Duitschers opgevoerd ingang hadden gevonden.

Wij kunnen niet klagen, dat er aan onzen *Vondel* in 't buitenland geen aandacht is geschonken. Zoo verschenen er van den «Gysbreght» 2 Fransche en 1 Duitsche vertaling, en om maar iets te noemen betrekkelijk kort geleden n.l. 1868—1869, dus in één jaar, 3 vertalingen in 't Duitsch van «Lucifer».

De zooeven bedoelde *Vondel*vertaling van 1662 is die door *Heidenreich* n.l. «Rache zu Gibeon» etc., naar «Gebroeders». En zelfs nog vroeger heeft *Andreas Gryphius* in zijn «Die Gibeoniter»

1) Uitgegeven in 1840 bij G. T. N. Suringar te Leeuwarden.

een vertaling naar de eerste uitgave (1639) van dit werk gegeven. (Zie Dr. R. A. Kollewijn: Ueber den Einfluss des holl. Drama's auf Andreas Gryphius.)

We zouden deze voorbeelden, ook wat andere Nederl. dramaturgen betreft, met vele andere kunnen vermeerderen, hetgeen o.i. beter in een afzonderlijk opstel geschiedt.

We kunnen voor ons doel hiermede volstaan; het was alleen te doen om aan te toonen, dat onze tooneelsten in Deutschland een reeds min of meer voorbereid publiek vonden.

Ook toen in 1741 een Hollandsch gezelschap in *Hamburg* voorstellingen kwam geven, vond het daar een publiek, dat sinds lang geen onbekende was met ons tooneel. Zooals wij boven reeds zagen was in deze stad in 1710 *Van Rijndorp* opgetreden. Ook trof het, dat in het jaar 1740 de Duitsche troep van *Joh. Friedr. Schönemann* van *Lüneburg* naar *Hamburg* was gekomen en o. m. uit het Hollandsch vertaalde kluchten had opgevoerd. Ja zelfs lang vóór *Van Rijndorp*, hadden Nederlanders in deze streek gespeeld. In 1684 toch was een Hollandsche komediantentroep in een zaal van de herberg „Zum König von Dänemark” te *Altona*, dicht bij *Hamburg* opgetreden. Zij verheugden zich in een grooten toeloop en gaven o. a. „Don Rodrigo de Cid, met groote pracht van kleederen, noch nooit alhier gesien.”

Het schijnt zelfs, dat, toen de zooeven genoemde Hollandsche troep in het begin van 1741 te *Hamburg* optrad, nog een ander Duitsch gezelschap dan dat van *Schönemann* aldaar, eveneens in 1740, en wel in September reeds met Duitsche en Hollandsche spektakelstukken het publiek had voorbereid. Deze tooneelsten, die in de z.g. „Fuhlentwiete” speelden, worden vermeld als de „hochfürstlich hessenkassel'schen holländischen Komödianten.”¹⁾

Nu komt dan in 't begin van 1741 voor 't eerst weer na 30 jaren een echt Hollandsch gezelschap te *Hamburg* spelen. Volgens hun eigen beweren waren de meeste der medespelenden afkomstig van den vanouds te *Hamburg* beroemden troep van *Van Rijndorp* en *Nosemann*. (?) Nu kwamen ze onder leiding van den grooten komiek *Anthony Spatsier*.

Bij *J. J. Mauricius*, Dichtlievende Uitspanningen bl. 259 vindt men o. m. het volgende:

MERKUR.

Hier 2) heeft voorheen

Dees' zelfde troep gespeeld, nu dertig jaar geleên.

MOMUS.

Hun' Vaders, zou je zeggen meugen,

Dit jonge Volkje zal daar weinig van geheugen.

MERKUR.

Hun' Vaders, 't zy dan zo. Die hebben de eer' gehad

Te speelen in deez eigen' Stad,

Te Dantzik, Lubek, Kiel, ja zelfs te Koppenhagen

Men heeft hen toen genoeg verstaan,

Ja, zo men 't zeggen mag, hun spel gaf groot behaagen.

1) Zoo in het handige boekje „Geschichte des Holländischen Theaters” von Ferd. von Hellwald, bij van Hengel en Eeltjes te Rotterdam 1874. Vele van mijn gegevens over het optreden in Deutschland heb ik daaruit geput.

2) Te Hamburg.

Van Rijndorp, gelijk wij zagen, heeft in 1703 te Kopenhagen, in 1710 te Hamburg gespeeld.

Het optreden in de 3 overige steden moet tusschen die beide jaren vallen, als we Von Hellwald's bewering mogen gelooven, dat dit gezelschap, om zich aan 't Hamburgsche publiek in 1710 n.l. voor te stellen, er zich op beroemde, reeds te „Danzig, Lübek, Kiel, ja selbst in Kopenhagen” gespeeld te hebben.

Deze mededeeling wordt door Von Hellwald pertinent neergeschreven. Hij heeft het bericht waarschijnlijk uit *Schütze's* „Hamburgische Theatergeschichte”. Ook mogelijk is het, dat hem de gelijkkluidende regel in Mauricius' bovenaangehaald stukje een vergissing heeft laten begaan. Dat *Von Hellwald* het 34 jaar voor het zijne, n.l. in 1840 verschenen reeds door mij vermelde werkje van onzen landgenoot *Van Halmael* gekend en grondig bestudeerd heeft, lijdt geen twijfel. Zijn „Geschichte” enz. toch is m. i. niet veel meer dan een overzichtelijker, systematischer omwerking en vertaling van het Hollandsche boekje, op vele punten evenwel niet onbelangrijk aangevuld.

Uit dat boekje (p. 104) heb ik bovenstaande versregels overgeschreven. Zijn vergissing zou dan hierin bestaan, dat hij *Van Rijndorp* laat zeggen in 1710, wat eerst in 1741 door een beschermer van *Spatsier's* troep is gezegd. Daaruit zou dan alleen volgen, dat mijn conclusie, dat te *Danzig, Lübeck* en *Kiel* tusschen 1703 en 1710 gespeeld is door *Van Rijndorp*, minder zeker staat, niet het feit, dat er aldaar gespeeld is. Het is echter heel goed mogeelijk, dat de Duitscher, uit andere en betrouwbare bron zijn mededeeling verkreeg.

Hoe dit zij, zeker is het, dat de tweede (of eigenlijk derde) Hollandsche troep te Hamburg uitbundig succes had.

Als bewijs hiervoor schrijf ik het volgende over uit Von Hellwald:

Zu Anfang 1741 aber, berichtet die Hamburgische Theatergeschichte, wurde die Fuhlentwietsbude von einer holländischen Komödiantentruppe bezogen, welche gewaltiges Aufsehen in Hamburg erregte und zu der sich allabendlich ein Getümmel von Kutschen und Fussgängern drängte; alles strömte hinaus, sowol Pöbel wie beau-monde, und obgleich der gewöhnliche Logenpreis auf 2 Mark erhöht war, sah man die Logen doch immer gedrängt voll. Dazu kam, das der damals in Hamburg residirende und in grossem Ansehen stehende holländische Minister *Boerhave van Mauricius*, ein Mann von ebenso viel Gemüth wie Geist, die Schauspielertruppe in seinen Schutz nahm und selber Vorspiele für sie verfertigte.”

3 Januari 1741 gaven *Spatsier* met de zijnen hun openingsvoorstelling. Men begon met een voorspel, opgedragen aan den Senaat van Hamburg en voor deze gelegenheid door *Jan Jacob Mauricius* vervaardigd, waarschijnlijk dezelfde als de zoo juist genoemde „Minister”.

Uit het „Vorwort” van dit „Vorspiel zur Oefnung des Holländischen Schau-Platzes in Hamburg, zur Ehre Eines Hoch-Edlen und Hoch-Weisen Rathes”. . . slechts dit aangehaald:

„Vornehmlich seyn sie (de tooneelspelers) durch

die Fuss-stapffen ihrer Vorfahren hierzu angemüthigt worden, als welche über ein grosse dreissig Jahr her, in dieser Stadt und noch höher nach Norden zu liegenden Oertern, mit Zujauchzung und Nutzen *lange* (ik cursiveer) gespelet haben. Niemand hat zu derselben Zeit geklagt, dass das Holländische schwer zu verstaan wäre. Und so man die Gutheit und die Gedult beliebt zu haben, um solches nur etwan zwey oder dreimahl zu probiren, so wird die Erfahrung lehren, dass diese zwey Sprachen so viel nicht unterschieden seyn, als man sich vorgestellt."

Ook in het Voorspel zelf weerlegt *Merkuur* de bewering van *Momus*, „dat de Tooneelspelers hun doel niet zullen bereiken, omdat de toeschouwers geen „Nederduitsch" verstaan."

De feiten stelden *Merkuur* in 't gelijk.

Het is toch bekend, dat zij tot in het einde van de maand Juni te *Hamburg* gespeeld hebben, met een rijk en afwisselend repertoire. Ze gaven stukken van onze 17e en 18e eeuwse tooneelschrijvers, waaronder vooral die van *Vondel*, b.v. „De drie koninglike Deelen van Joseph", vertalingen uit het Fransch, vooral comedies, b.v. „Lubbert Lubbertze of de geadelde boer" (*Molière's* Le bourgeois gentilhomme), verder de toen zoo gewilde Engelsche pantomimen en Hollandsche nastukjes, zooals „De gewaande Advocat" en *Van Langendijk's* „Het wederzijdsch Huwelijks-bedrog".

In de pauzen tusschen die Engelsche pantomimen, waarin de bas-comique harlekijn toonen kon, wat hij vermocht, hielden twee danseressen, de dames de Lillo en Van der Pals, op kunstvolle en geschoolde wijze het publiek bezig.

Ook aan aankleding van personen en stuk was veel zorg besteed.

Toch schijnt deze troep, hoewel het feit, dat hij gedurende een half jaar achtereen gespeeld heeft, anders zou doen verwachten, nadien niet meer opgetreden te zijn. De leider toch *Anthony Spatsier* kreeg kort na 1741 een vaste verbintenis aan den Amsterdamschen schouwburg.

Misschien heeft de veel in hen afkeurende Duitsche kritiek dezen menschen den moed benomen, nogmaals een poging in *Hamburg* te wagen, misschien waren er andere verhinderende omstandigheden. Hoe het zij, het was voor onze tooneelsten een niet te onderschatten overwinning, dat zij het — hetgeen vaststaat — in het theaterlievende *Hamburg* een half jaar hebben kunnen „bolwerken".

Trouwens niet alle critici braken hen af; de Heer van Mauricius b.v., gelijk wij boven zagen, had zeer veel met hen op. Ook *Schütze* (*Hamburgische Theatergeschichte*), lang geen onverdeelde bewonderaar van *Spatsier's* troep, schrijft o. a. :

„Doch waren diese Tooneelspelers nicht ohne alles Verdienst; sie hatten einige gute Acteurs und schöne Actrizen, gebildet und geübt im Theaterspielen und feinen Possen, die dem damaligen Geschmack angemessen waren, ohne in das zu Pöbelhafte zu fallen."

Nog andere gunstig luidende oordeelen zouden aan te halen zijn.

Zelfs staat het vast, dat reeds vroeger dan in ééne der hier genoemde steden van het buitenland Nederlanders te *Berlijn* zijn opgetreden. En er zijn aanwijzingen, dat zij heel in *Weenen* zijn geweest.

In deze stad werden voor rekening van den magistraat reeds in de 16e eeuw en zeker tot in 1604 herhaaldelijk voorstellingen gegeven voor een uitgenoodigd publiek. Deze hadden waarschijnlijk meer het karakter van onze z.g. „specialiteitsvoorstellingen". Omstreeks de tweede helft der 17e eeuw nu kwamen deze weer in zwang; er werden kunsten vertoond, overgenomen van het Nederlandsch theater, waarom de uitvoerenden weldra „niederländische Komödianten" of kortweg „Niederländer" genoemd werden. Bij een voorstelling van 't jaar 1661 traden Nederlanders op en kort hierna „Niederländische Spielleute, welche mit Knaben schöne Sprünge machen".

Of er in dezen tijd of „überhaupt" in *Weenen* van Nederlandsche *Tooneel*-voorstellingen sprake is geweest, kon ik nog niet nagaan.

Zooals gezegd, als eerste buitenlandsch optreden van onze landgenooten vond ik dat te *Berlijn* vermeld en wel in 1615. In dat jaar toch heeft de keurvorst Johann Sigmund von Brandenburg aan Jonker Hanns von Stockfisch opgedragen, een komediantentroep uit Engeland en de Nederlanden te doen overkomen. In 't begin der 18e eeuw vertoonden zich weer Nederlandsche (*Haagsche*) tooneelsten te *Berlijn*. Zij gaven, blijkens een permissiebrief van 2 Dec. 1702, hun voorstellingen op het Raadhuis. Een dergelijke brief van 16 October 1703 gaf een zekeren *Christoph Dammen* uit Amsterdam, met zijn twee kinderen daartoe verlof. Waarschijnlijk was hij echter een koordanser.

Met deze bijzonderheden omtrent in 't buitenland optredende tooneelgezelschappen moeten wij, ook met het oog op het gebrek aan de noodige ruimte in dit blad, volstaan. Men begrijpt, dat hiermee dit ook in ander dan tooneel-opzicht zeer belangrijk onderwerp niet is uitgeput.

In Duitsche tooneelbibliotheken en -archieven, in 't bijzonder der betrokken steden, zal ongetwijfeld nog heel wat ongebruikt materiaal te vinden zijn. Ook in ons land wellicht zijn gegevens voorhanden, die de mijne in juistheid en uitgebreidheid overtreffen. Als het verschijnen van deze ampele beschouwing aanleiding tot onderzoek en prikkel tot schrijven door anderen mocht worden, zou ik mijn moeite al ruimschoots beloond achten. De bronnen voor de geschiedenis van ons vaderlandsch tooneel immers zijn op lange na niet uitgeput; mij is zelfs geen werk van dien aard bekend, dat op volledigheid en overzichtelijkheid aanspraak mag maken.

Maar nog een ander doel had ik bij het verzamelen der fata en data voor en het samenstellen van dit opstel, een doel, dat mij — gezien hoe de toestanden waren in 't verleden en zijn in 't heden — in een niet te verre toekomst geenszins onbereikbaar voorkomt.

In 't verleden zagen we, hoe herhaaldelijk tusschen de jaren 1615 (*Berlijn*) en 1741 (*Hamburg*)

Nederlanders in de Nederlandsche taal in 't buitenland, vooral in Duitschland optraden, vermoedelijk zonder eenigen geldelijken of (en) officieelen steun, met oorspronkelijke en vertaalde treur- en blijspelen.

Ook in de laatste jaren nemen we onder onze tooneelspelers een dergelijk streven waar, gelijk in het begin van dit artikel is betoogd. En evenals in 't verleden valt ook nu een belangstelling van het buitenland voor onze tooneelschrijfkunst hiermee samen. Of beter, evenals toen, is de belangstelling voor de laatste voorafgegaan aan die voor de speelkunst. Menig vaderlandsch tooneelwerk is in de laatste jaren in 't Duitsch vertaald en ten tooneele gebracht. Men denke slechts aan Van Maurik ¹⁾, Van Nouhuys, Multatuli, Emants en aan Heyermans, die zijn stukken in schier alle cultuurtalen zag verschijnen en opgevoerd worden.

Het tweede met dit opstel beoogde en meer praktische doel dan is dit: hen, die daartoe door hun positie en verleden als aangewezen zijn, op te wekken, hun gedachten over deze dingen ernstig te laten gaan en naar de juiste middelen om te zien om dit schoone doel te bereiken: het optreden buitenslands van een eerste klasse Nederlandsch tooneelgezelschap met zooveel mogelijk oorspronkelijke stukken, met in ieder geval goede tooneelwerken in onberispelijk Nederlandsch.

In de eerste plaats in die deelen van het buitenland, waar onze taal gesproken, in de tweede plaats waar zij voldoende begrepen wordt.

Laat men de kracht van het tooneel voor de z.g. Groot-Nederlandsche beweging niet onderschatten, laat men die dan ook op de geschikte wijze, tijd en plaats weten aan te wenden en niet ongebruikt laten.

In België, in onze Indiën, in Zuid-Afrika ²⁾ kunnen we door middel van dergelijke opvoeringen veel doen voor taal- en stambelangen en ook tegenover het niet-Nederlandsche buitenland den naam van ons tooneel in zijn ouden roem herstellen. Het peil van ons tooneel toch staat niet zoo laag als sommige pessimistische naturen zich en hun publiek willen wijsmaken.

Aan het Tooneelverbond en in niet mindere mate aan het Algemeen Nederlandsch Verbond vooral worden deze beschouwingen ter ernstige overweging aangeboden en verder aan allen, die in deze materie iets doen kunnen en willen en er is hier iets te doen.

23 Jan. 1906.

D. FULDAUER.

1) „S oder Z” in 1881 en „Man Sagt” in 1886 door Ernst Keller. Of het tot een opvoering is gekomen, is mij niet bekend.

2) Juist voor het verzenden van dit artikel brengt de pers het verblijdend bericht, dat „de heer en mevrouw *Ternooy-Appel-Haspels* voornemens zijn van half Mei tot Sept. een kunstreis in *Zuid-Afrika* te maken en een reeks van voordracht-avonden te houden en kleine stukjes te spelen te Pretoria, Johannesburg, Heidelberg enz.”

* * ROTTERDAMSCH KRONIEK * *

20 Januari '06.

Rustigjes spoedt het seizoen ten einde.

De ondernemende directeur van ons Tooneel-

gezelschap heeft ons op Nieuwjaarsavond — de vorige kroniek dateert van vroeg in December — vergast, behalve op 't traditioneele Kloris en Roosje met een wensch van Faassen, op een Duitsch blijspel, „Blondinette”, waarvan men in oprechtheid zeggen kan dat het amusant was. Maar liefst niet meer.

Daarna hebben „Inkwartiering”, en andere stukken van het rijke repertoire, zeer volle zalen vriendelijk geboeid en er toe bijgedragen de belangstelling van het publiek in ons nationaal tooneel te verhoogen.

Een koene reprise van „Flachsman als opvoeder” wacht ons nog. En daarna zullen we een oorspronkelijk stuk krijgen „Paddestoelen” van Willem Schürmann — een premiere, waarnaar we met goede verwachtingen en warme belangstelling mogen uitzien.

Maar, er is nog iets gebeurd.

We hebben mevrouw Van Kerckhoven toch eens mogen zien in een, haar groot talent ongeveer nabijkomende groote rol, een oude van Beersmans: Corali in „De Zoon van Corali”.

Het publiek heeft er, voor de te lang op non-activiteit gestelde kunstenaressen, een feestavond van gemaakt met bloemen en herhaalde toejuichingen, om haar te begroeten en óók om te doen blijken, hoe graag 't haar ziet, deze krachtig-temperamentrijke en breed-artistieke vrouw.

Liever, natuurlijk, niet in een stuk als deze vijfen-twintigjarige comédie van Albert Delpit, welker onwaarschijnlijkheid van opzet en zoo gansch verouderde tendenz zelfs mevrouw Van Kerckhoven ons niet aannemelijk kon maken.

Zelfs zij niet. Maar wat heeft zij toch weer al die romantiekigheid en valsche aandoening, door haar diep-doordringend talent bijna geadeld tot iets heel bijzonders! Aan Jennette, die prachtrol van haar in „De Roode Toga”, deed deze Corali zelfs nu en dan denken.

Nu en dan: in de, voor de actrice die Corali spelen moet, gemaakte „groote scènes”, door mooie uitbarsting van temperament en ook door superieur stil spel. Maar 't kon geen geheel-van-uitbeelding wezen. Daar is 't gebeuren te geforceerd onwaarschijnlijk voor. We vinden al dat gedoe om een onechten zoon tegenwoordig veel drukte om niets en we kunnen niet meer begrijpen hoe de lui zich daarvoor zoo gaan aanstellen. We gelooven dus ook niets meer van de waarschijnlijkheid dier hevige moeder-en-zoon-smarten, curieus is dit als iets van een bewonderde en sinds schromelijk verouderde dramatiek.

De keus van den literairen adviseur van het Rotterdamsch Tooneelgezelschap was niet gelukkig. We hopen, als 't dan toch van reprises komen moet, mevrouw Van Kerckhoven spoedig in iets van meer beduidenis te bewonderen. Corali is een afdoenertje dat niet meêtellen mag.

Van deze vertooning blijft echter iets te noteeren: het debuut van den heer L. Vervoorn in een rol van beteekenis: de zoon van Corali. Vervoorn is oud-leerling der Tooneelschool en een jongmensch van, bij Brondgeest, al gebleken groot talent. We hadden, bij Brondgeest, meermalen gelegenheid

hem met veel waardeering te vermelden. Hij is, sedert een jaar naar Indië geweest en tot nu bij Van Eysden nog weinig op den voorgrond getreden.

Hier kon hij zich nu weer eens geven, in zijn te versterken acteurs-qualiteiten en in zijn af te leeren hebbelijkheden. Zijn qualiteiten zijn een mooie warme stem, gevoel en intelligentie. Zijn hebbelijkheden zijn voor een deel jeugdfeilen, wat links en log bewegen, voor een deel echter van ernstigen aard. Er is iets ouwemannetjesachtigs in dezen toch jongen tooneelspeler. Voorkomen en stem eigenen hem tot het vacant emplooi van jeune premier, maar hij zal zich los moeten maken van het fatale „karakterrol-spelen,” zoo à la Bouwmeester, op de Tooneelschool tot nu al te veel beoefend. Jonge, frissche, levendige menschen, moet de school ons geven. De keuze van in te studeeren stukken behoort daarnaar gericht te zijn. Acteurs die, rollen als de vader in Blanchette kunnen spelen, zijn er al genoeg.

Alle jonge mannen, die de school in de laatste jaren leverde, zijn oude mannen. Ook Vervoorn is er, al te veel, een. En dat is voor hem jammer. Wil hij voorkomen dat lust en energie verslappen door het dringen om een plaatsje in al wel bezette rijen, hij make zich los van plechtige overlegzame, solide bedaardheid en hij geve zich in jeugd, los, vrij, levendig, met fouten. Fouten leert hij wel af. De ambitie onzer jonge acteurs naar het lousbouwmeesterschap — óók wel is dit schuld van de school — onthoudt ons tooneel wat het zoo noodig heeft: jeunes premiers. De heer Vervoorn kan er één worden en een zeer goede — waarmêe hem dan een toekomst van beteekenis verzekerd is.

* * *

13 Februari 1906.

Padde-stoelen, 't parasitisch gewas, dat zich op andere planten vastzuigt, lééft ten koste van die en hun ondergang bewerkt, zóó heeft de debutant van vanavond, Willem Schürmann, zich de artiestentypen gedacht, die mée de hoofdpersonen in zijn drama en de aanstichters van al 't gebeuren daarin zijn. Menschen, die elkaar 't levensgeluk verwoesten, zonder wroeging zelfs leven van slachtoffers vragen om „groot” en „mooi” te kunnen zijn in hun „kunst” en zelfs liefst de ellende, die zij hebben veroorzaakt, *gebruiken* voor hun literatuur.

Ze zóó zien, heeft Willem Schürmann ze voortreffelijk, beslist voortreffelijk, uitgebeeld. Hij heeft, van zijn gezichtspunt dan, een geval bedacht en behandeld, dat onder zijn jonge, maar sterke pen, een mooi, interessant en boeiend drama geworden is. Hij debuteerde — dit zij met blijdschap geconstateerd — op een uitnemende wijze. Moge zijn stuk de fout hebben, die haast elk stuk van een Nederlandsch debutant pleegt te hebben: dat het te lang is, dat de dialogen te vol van omhaal en ook te vol van herhalingen zijn — het bezit zoovele eminente qualiteiten, het is zóó goed geschreven, met zóóveel eerlijkheid, zóó goeden kijk op 't tooneel en den eisch van het drama, dat

we zonder voorbehoud van dezen jongen schrijver, wiens vernuft, tot nu meer dan zijn talent, we in enkele bundels schetsen waardeeren mochten, een belangrijke winste voor ons tooneel wagen te voorspellen. Deze avond was een goede voor onze dramatische litteratuur.

Temeer moge deze lof in oprechtheid spreken, omdat het geval, dat Schürmann behandelde, ons verfoeilijk is, omdat de cynische toestanden die hij, als uit het leven genomen, voorstelt, ons onwaar, onmogelijk lijken. Maar hij heeft 't geval met zulk meesterschap behandeld, dat het aanvaarden ervan, ook omdat aan de oprechtheid van den schrijver niet mag worden getwijfeld, niet kan worden afgewezen.

Wel blijft dan het bezwaar, dat eerst na twintig jaren huwelijk — niet eerder — de schrijver, Lodewijk Kasteelen, begrijpen gaat, dat hij voor zijn kunst toch eigenlijk aan zijn vrouw Trine niets heeft, dat hij nooit iets anders met haar heeft kunnen bespreken dan meubelen, gordijnen en kleeren voor de kinderen. Wel komt dan eerst de paddestoel. Trees, die haar eersten man, óók een artiest, naar later blijkt, in den dood heeft gedrongen; die de zelfmoord van de geliefde van den schilder Detwold op haar geweten heeft (ook dat blijkt later), wel komt zij eerst na twintig jaren in zijn leven, maar Kasteelen, die dan toch die twintig jaren gelukkig gehuwd is geweest, die twee bijna volwassen kinderen heeft, die al heel wat schreef, dus ook wel in het leven zal hebben rondgezien, die — en dit klemt het sterkst — geen snobistisch jogje meer is, in een kring van kunstdienende paddestoeltjes gewoon, maar die den trouwen steun had van een bekwam criticus als zijn huisvriend Verbrugge, hij zal niet met de mooie en mooi-pratende weduwe Trees Quarles meêgaan en zijn vrouw en kinderen zonder geld aan hun lot overlaten.

Het donné dus lijkt ons onmogelijk.

Maar de uitwerking ervan is zeer knap en vol sterk vernuft. Lodewijk, met Trees samenlevend, vindt daar niet het geluk, dat hij in haar hooge sfeer te vinden dacht. Zijn vrouw Trine — al was ze vroeger winkeljuffrouw — en zijn kinderen, gaven hem den prikkel tot werken, dien hij nu mist. Hij is zijn rust kwijt. Wat hij maakt, deugt niet, wordt hem door redacties en uitgevers teruggestuurd. Na het ééne mooie boek, dat Trees hem inspireerde, kan hij niets meer. Want hij is niet gróót, hij is slechts een mediocer kunstbedrijver. Dat blijkt. Zijn belangstelling is nog in zijn oude thuis. De ziekte van zijn zoon enerveert hem, hij correspondeert, buiten Trees' weten, met Verbrugge over die ziekte. En wanneer Verbrugge hem opzoekt om hem te zeggen, dat hij met Trine trouwen wil — nadat zij van Lodewijk zal zijn gescheiden — vindt hij dat absurd, wil hij er niet van hooren.

„Heb ik me toch in je vergist”, aarzelt Trees dan, als hij haar doet blijken van zijn spot en angst om Verbrugge's plan. „Ik had gehoopt dat, als Trine scheiden wilde, dat je 't blij zou komen zeggen, omdat je dán tot rust kon komen”.

't Tweede bedrijf bij Trees thuis — is uitmun-

tend. Lodewijks twijfel en vrees, haar pogen tot opheffing, het onderhoud met Verbrugge en daarna dat met Trees, is vol fijne, mooie trekjes. Het zeer theatrale slot: ze zeggen beiden, Trees en hij heel weemoedig eenige malen, dat „de zon ondergaat”, bederft den indruk niet.

In het derde bedrijf is een gelukkige afleiding van 't paddestoelen-gedoe. Het speelt weer bij Trine, waar de muzikale dochter en de teekenvaardige zoon met „oom” Verbrugge, de intieme goede huiselijkheid betrachten. Daar is, wat grof, maar toch met humor, de broer van Trine, die met zijn maandgeld het gezin onderhoudt, even in de handeling gebracht. Hij betaalt het onderhoud, hij heeft dus 't recht te klagen over verspilling van geld aan te veel licht, aan mee-maaltijden door Verbrugge, aan muziek voor de dochter. En hij vindt óók, dat Trine dien Verbrugge, voor haar goeden naam, niet meer ontvangen kan, zoo elken dag. Dit viel, mèt het gesprek tusschen Trine en Verbrugge die haar ten huwelijk vraagt, wat heel lang.

Maar er volgt dan een onderhoud tusschen Trine en Lodewijk, die komt om haar van 't huwelijk met Verbrugge af te houden en er niet van spreken durft. Hier is in 't stuk het hoogtepunt: een dialoog, waarin geen woord te veel en krachtig van waarheid en logica. Nu heeft ook Trine leeren zien, welk een zwakkeling Lodewijk is en wanneer hij, verbaasd om deforschheid waarmêe ze 't zegt, haar terug wil, meent dat zij veranderd is en nu voortaan wel een steun voor hem zal kunnen worden, wijst zij hem de deur. Want zij zou hem geen steun, geen trapleer kunnen wezen, nu wil zij den man heel en al. Verbrugge zal zij zóó hebben, Lodewijk nóóit.

Het vierde bedrijf, het zwakst geschrevene, want te vol herhalingen is het, te veel louter geredeneer, om de toch al zoo zwakke stelling, brengt de ont-knooping. Lodewijk wéét, dat hij nooit meer iets zal kunnen maken, zijn oogen zijn geopend, hij weet nu van Tree's verleden en daardoor hoe zij èn Detwold èn hij als „paddestoelen” zijn, die dwaselijk geloofden elkaar iets te kunnen geven. Zij moeten van elkaar. Zich van kant maken wil hij eerst, maar Detwold's nog altoos terugdenken aan 't meisje, dat zich om hem zelfmoordde, zegt hem dat hij dit Trees niet mag aandoen. En hij gaat weg. Trees' dochttertje bij haar latend.

De oplossing is zwak, aangeredeneerd, en niet logisch resultaat.

Maar, met alle bezwaren, nog eens, het is een buitengewoon kranig debuut geweest, waarmêe we Schürmann en ons zelve mogen gelukwenschen.

Het publiek toonde zich zéér erkentelijk en liet herhaaldelijk, na elk bedrijf, het gordijn rijzen.

De vertooning voldeed trouwens aan den allerhoogsten eisch. Zoowel Tartaud (Lodewijk) als Mevrouw Van Kerckhoven (Trine) als Mevrouw Tartaud (Trees) hebben créaties geleverd van uitmuntende tooneelspeelkunst. Die drie artiesten hebben het goede stuk krachtig gesouslignéerd en ons van de beste tooneelspeelkunst gegeven, die we in lange genieten mochten. Alex Faassen had in Verbrugge een moeilijke en eigenlijk voor zijn

emplooi niet geschikte rol, hij speelde haar evenwel zóó, dat de bedoeling van den schrijver nergens zal zijn geschaad. En Henri Morrien was een behoorlijk antipathiek-zwakke Detwold.

De aankleding was voortreffelijk.

In totaal een mooie avond, waarmee de directie veel voor dit slappe seizoen heeft goedge maakt.

H. D.

* * * KNIPSELS EN SNIPPERS * * *

De rechten van den directeur.

Eric Hartleben vertelt in zijn onlangs verschenen Dagboek het volgende. Terwijl men bij een tooneelvoorstelling bezig was, het tooneel te veranderen, zat een van de medewerkende dametjes in het vertoonde studentenstuk, natuurlijk in travesti gekleed, achter de schermen op een tafel, bengelende met de beenen, van allerlei moois te droomen. In eens voelt zij zich in haar... Popo... geknepen. Verontwaardigd kijkt zij om, gereed hevig uittevalen tegen den onverlaat, die zich zulk een vrijheid veroorloofde. Maar de man, die het feit bedreef, zet op zijn beurt een boos gezicht en zegt: Nou, nou, maak niet zoo'n drukte. Ik ben het -- de *directeur*!

En verontwaardigd ging hij verder.

* * *

Het bestuur der Vereeniging tot oprichting en uitbreiding der Galerij van Portretten van Ned. Tooneelkunstenaren, die in den Stadsschouwburg te Amsterdam zijn groot geweest, heeft tot Dames en Heeren Begunstigers een circulaire gericht, waarin het meedeelt, door samenvoeging van twee jaren contributie, in de gelegenheid te zijn in den loop van dit jaar het portret van Mevrouw Sophie de Vries te kunnen doen schilderen door den heer Gerard van Hove, kunstschilder te 's-Gravenhage, welk portret het hoopt vóór het einde van het seizoen der gemeente aan te bieden.

Dan volgt het portret van Majofski. Het bestuur doet tevens een beroep op de medewerking der donateurs, om meerdere deelnemers te werven. De heer I. L. A. Schut, Raadhuisstraat 20, is gaarne bereid bijdragen (minimum f1.— 's jaars) voor het goede doel in ontvangst te nemen.

* * *

Een Duitsch Tooneel te Amsterdam, in combinatie met Antwerpen en Londen.

Onze landgenoot J. T. Grein, die zich in het groote Londen een zóó beteekenisvolle plaats heeft veroverd in de eerste rijen diergenen, van wie voor de ontwikkeling van het tooneel bezielende kracht uitgaat, was met een paar zijner Duitsche vrienden, ook de promotor en protector van een Duitsch tooneel, dat sinds 1900 in den Metropool voorstellingen geeft. Voor zijn bemoeiingen met betrekking tot de Duitsche kunst is de heer Grein onlangs door den Duitschen Keizer, naar verdienste, geridderd. Het wil echter met dat

Duitsche tooneel niet langer vlotten. Het laatste seizoen was zóó slecht, dat geheel het reservekapitaal is opgeteerd. De reden? O, allerlei redenen geeft de heer Grein in een artikel in Sunday Times van 4 Febr. jl., maar van al die redenen is deze de gewichtigste, dat de Duitsche kolonie, in massa, zoo weinig tot een geregeld bezoek der Duitsche voorstellingen bijdraagt. Precies als te Amsterdam en als... overal! De Duitscher in den vreemde, schudt het stof van zijn Heimath liefst van de voeten — al geloof ik niet, dat hij daarom innerlijk de betrekking op zijn land verliest. Intusschen is de heer Grein nu bezig een combinatie tot stand te brengen tusschen Antwerpen, Amsterdam en Londen, waar het Duitsche gezelschap dan beurtelings eenige weken of maanden zich kan vestigen. Te Amsterdam zouden de voorstellingen worden gegeven in het Grand Theatre Van Lier en het schijnt, dat het den heer Grein voor de verwezenlijking van zijn plan, althans te Antwerpen en Amsterdam, niet aan steun ontbreekt. Te Londen doet hij nu pogingen een waarborgfonds voor de voorstellingen aldaar bijeen te brengen van £ 1250.

Dat hij succès hebbe!

* * *

Christine Hebbel.

Christine Hebbel, de weduwe van Friedrich Hebbel, is gisteren negentig jaar geworden. Als kunstenaar vertolkte zij de hoofdrollen in Hebbel's werken, zooals Klara in „Maria Magdalena”, Judith, Krimhilde e. a.

Hebbel's bekend idyllisch epos getiteld: „Moe-der en Kind”, was vijftig jaar geleden door haar geïnspireerd.

* * *

Twee Hollandsche artisten.

Cath. v. Oosterzee schrijft over het optreden van Adèle Sandrock en Royaards in v. Hofmanns-thals Oedipus in het Deutsche Theater te Berlijn:

Mochten we met recht op de schitterende Adèle Sandrock, als op eene landgenoot trotsch zijn, nog een der onzen hield dien avond onze nationaliteit hoog: Willem Royaards trad voor het eerst onder eigen naam op, in de kleine rol van den Ziener Teiresias.

De rol was er niet eene waarin Royaards zich bijzonder kon doen opmerken, en zijn kort sporadisch optreden ging voorbij zonder veel indruk na te laten, doch dit ligt aan de rol, niet aan de uitbeelding, die, uiterlijk zeer indrukwekkend getypeerd, ook overigens bijna ten volle gaf wat er te geven viel.

Jammer dat de vlakke „ei”-klank nog den buitenlander verraadt, wat in gedragener taal zich nu meer deed opmerken dan vroeger.

Het „Berl. Tagebl.” zegt over het spel onzer landgenooten in „Oedipus und die Sphinx”: dat Adèle Sandrock haar te druk doen, haar te breed gebaar zal moeten afwennen, om in Reinhardt's ensemble te passen. Van Royaards zegt hij, dat

hij na voleindigde studie wel iets echers en meer harmonisch zal geven dan de zuiderling Moissi, wiens Kreon het effect maakte van een Indianenhoofdman.

Ook in de „Voss. Ztg.” wordt Adèle Sandrock wel wat conventioneel en ouderwetsch-heftig gevonden. Royaards daarentegen noemt dit blad een acteur van breede opvatting, die bezielde werd door een machtige opvatting van de dichterlijke gestalte, welke hij had uit te beelden.

* * *

„Schakels”.

In het Vasatheater te Stockholm gaat tegenwoordig voor een uitverkocht huis „Kedjan”, de Zweedsche vertaling van Schakels door Herm. Heyermans Jr.

* * *

Meininger Hoftheater.

Het gezelschap van het Meininger Hoftheater zal te Amsterdam 3, te 's Gravenhage en te Rotterdam 2 of 3 voorstellingen geven.

Deze drie stukken worden gespeeld: „Comtesse Guckerl”, een kostuumstuk; „Johannesnacht” en „Minna von Barnhelm”.

* * *

Atie's Huwelijk.

Mevrouw Simon-Mees schrijft een vervolg op *De Veroveraar*, onder bovenstaanden titel.

* * *

Er komt een verontrustend bericht over Frits Bouwmeester, die kort geleden zich aansloot bij Brondgeests troep. De Indische corr. van het Handelsblad seinde Dinsdag, dat Frits stervende was, wegens operatie aan den lever. Intusschen wist — volgens een bericht in de Tel. — gister (Donderdag) avond zijn familie te Amsterdam nog van niets.

* * *

Men is van plan te Berlijn een soort hotel-tooneel te stichten, een schouwburg, die alleen voor gastvoorstellingen zal bestemd zijn.

Als Duse of Beerbohm Tree Berlijn nu bezoeken, dan is gedurende den tijd, dat deze „sterren” optreden, de vaste troep van den schouwburg op non-activiteit, of zij moeten hun heil in de provincie zoeken. Dat is altijd een heel inconvenient en gaat met veel kosten gepaard. Men hoopt door het stichten van dezen nieuwen schouwburg daarin te voorzien. Er komen genoeg Italiaansche en Fransche gezelschappen te Berlijn, om de hoop op een gunstig finantieel resultaat te billijken.

* * *

Het „Théâtre Français” maakt de hieronder volgende lijst van nieuwe werken bekend, welke na „Paraitre” van Maurice Donnay voor het voetlicht zullen komen.

„Cœurs timides”, 3 bedr., Paul Adam;

„La Courtisane”, 5 bedr. in verzen door André Arnyvelde;

„Ulm le Parricide”, 5 bedr. in verzen, door Alf. Parodi;
 „Les Erinnyes” van Leconte de Lisle;
 „La fontaine de Jouvence”, 2 bedr. in verzen, door E. Bergerac;
 „Le Prétexte”, 2 bedr. door D. Riche;
 „Le Dieu terne”, 1 bedr. in verzen, door M. Nigoud;
 „Poliche”, 4 bedr., door Henri Bataille;

„Le Vieil Homme”, 5 bedr., door de Porto-Riche;
 „Electra”, 3 bedr. naar Saphokles, door Alfred Poizat;
 „Claire Fresneau”, 3 bedr., door Paul en Victor Marguerite.
 Dan, misschien wel zeer spoedig:
 „Antony” het beroemde drama van Alex. Dumas, na een rust van ruim twee-en-twintig jaren.

ADVERTENTIËN.

Bij hoest en verkoudheid
gebruike men:

Kraepelien & Holm's
Salmiak-Pastilles,
Mentha-Pastilles,
of Bloemen-Pastilles.

IVENS & Co.

Hoflev. van H.M. de Koningin.

A M S T E R D A M,
 Rokin 164 b/d Munt.

FOTO TOESTELLEN
BENODIGDHEDEN.

Amsterdam, Nijmegen, Groningen, Den Haag.

Brochure „Fotografeeren kan iedereen” op aanvraag.

Bij den Uitgever **G. SCHREUDERS** te **Amsterdam** is verschenen:

DRIE TOONEELSPLEN:

Twee Levenskringen. - Van Hoogten en Vlakten. - Zijn Evenbeeld.

door **I. N. A. (J. A. Simons—Mees.)**

Ingenaaid in een bundel **f 2.25.** — In Keurband **f 2.80.**

Elk stuk afzonderlijk ingenaaid **één Gulden.**

DE WERELDBIBLIOTHEEK

per Nummer: ingenaaid **20 cents**; gecart. **30 cents**; gebonden **40 cents.**

No. 4. HENDRIK IBSEN: „Steunpilaren der Maatschappij.”

In Februari zullen verschijnen:

FRIEDRICH HEBBEL: Maria Magdalena, vertaald door L. LANDRY, met portret van den Schrijver.

SHAKESPEARE: Coriolanus, metrisch vertaald door Dr. EDW. B. KOSTER. Het laatste ook in Keuruitgaaf, op holl. papier, gebonden à een gulden.

Van Dr. EDWARD B. KOSTER zijn tevens verschenen:

SHAKESPEARE: { „De Koopman van Venetië.”
Antonius en Cleopatra.

In de oorspronkelijke editie **35 cent** ingenaaid; **60 cent** gecart.; in de keur-editie, op Holl. papier **één gulden** gebonden.

Verkrijgbaar bij alle Boekhandelaren.

Abonneert U op de **WERELD-BIBLIOTHEEK.**

Vraagt prospectus bij elken boekhandelaar en bij den Uitgever.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ v^h ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN,

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS, FRANCO PER POST.
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

INHOUD: Officieel. — Frits Bouwmeester † — Amsterdamsche Kroniek. — Twee Duitse voorstellingen. — De voorgenomen belasting op de entreebiljetten te Berlijn. — Knipsels en Snippers.

Wat voor de redactie bestemd is, adresseeren aan den redacteur, Johannes Verhulst-straat 25.

* * * * * OFFICIEEL. * * * * *

H.H Secretarissen der Afdeelingen van het Ned. Tooneelverbond, worden beleefd verzocht, ten spoedigste, te zenden aan den ondergeteekende, Borneostraat 49 's-Gravenhage, de volgende opgaven: aantal leden der Afdeeling; samenstelling van het Bestuur; naam van den gedelegeerde; adres van den Secretaris.

De alg. Secretaris,
FRITS LAPIDOTH.

FRITS BOUWMEESTER †

Men schrijft ons uit Amsterdam:

Een acteur van genialen aanleg is deze jongere broer geweest van Louis Bouwmeester — maar iemand van zoo onrustige, ongedurige natuur, dat uit dien aanleg zich niet heeft ontwikkeld, wat in de kiem verscholen lag. Zijn leven is een zwerfleven geweest van het eene gezelschap naar het andere en er zijn perioden in zijn bestaan, dat hij als voor goed verdwenen scheen, tot hij weer plotseling kwam opduiken, na in allerlei functies — vioolspelende en clowns-kunsten vertoonende — met spellen en circussen de halve wereld te hebben rondgereisd.

Hij was de zoon eens tooneelspelers, van — naar de overlevering meldt — sterk talent, vermaard in karikatuur- en forsche aangezette klucht-

spelrollen. De appel was niet ver van den stam gevallen. Wie Frits uit de coulisse zag komen, riep onmiddellijk: *dat is een acteur!* Hij trok de aandacht, hij vulde het tooneel, hij was iemand. Trouwens, ik heb ook zelden een acteur gezien, die in zijn uiterlijk zoo door en door den kome-

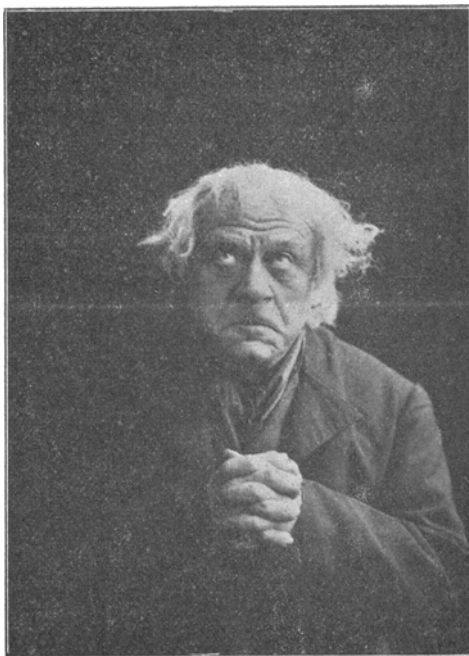

diant vertoonde. Niemand, die hem op straat ontmoette, zal zich in zijn maatschappelijken staat hebben vergist.

Hij heeft echter het vermogen gemist, de vastheid, den ernst van willen om hetgeen hij bij zijn geboorte had meegekregen, te verveelvoudigen, door gezette studie rentegevend te maken. Heel zijn kunstenaarsleven is een teren geweest op zijn kapitaal en hij is nooit geheel gekomen uit den stijl van komediespelen, dien hij in zijn jeugd tot voorbeeld heeft gehad. Vandaar ook, dat hij in moderne rollen zich nimmer heeft thuis gevoeld. «Ik kan niet spelen zonder pruik op m'en kop» — heb ik hem eens hooren zeggen, toen hij in een Fransche comédie niet zeer voldaan had. En dat was zoo; het teekent den aard van zijn talent.

Hij moest sterk geprononceerde types voorstellen, hij was niet de man voor fijne nuances en subtile psychologie. Ongetwijfeld een acteur van gevoel, corrigeerend met dat gevoel het dik opgelegde in zijn spel. Maar daar hij schier uitsluitend op zijn temperament speelde, zijn rollen niet verstandelijk concipieerde, zich gaan liet op zijn natuurlijke gaven, leek hij te dikwerf op zich zelf en hoewel wat hij te zien gaf, zeer persoonlijk was, kreeg dat persoonlijke toch iets schablonenhafts. Intusschen, hij deed nooit een ander na, dan uit de herinnering misschien, zijn vader, maar dit kwam uit hem zelve en was dus echt. Frits was een schilder met vloten, breeden toets, een volksacteur in den waren zin des woords, als er toe geschapen den ruigen humor, die in alle eeuwen, met zooveel gulheid opwelt uit de boertige natuur van onze kleine burgerij, weer te geven, in frissche, sterke kleuren.

Frits Bouwmeester is aan zowat alle tooneel-

F. Bouwmeester in Mea Culpa.

gezelschappen in Noord- en Zuidnederland verbonden geweest; een lang engagement heeft hij aan geen dier gezelschappen gehad. Dat was zijn onrustige natuur te na. Meermalen zag men hem verdwijnen, zonder bekende aanleiding. Hij bleek dan plotseling weg en liet zijn contract eenvoudig in den steek. Kort geleden nog — vóór zijn vertrek naar Indië — bracht hij onrust onder de zijnen, door eensklaps te verdwijnen, zonder eenige boodschap achter te laten. En toen hij uit de dagbladen gewaar werd, dat het geval eenige sensatie wekte, kwam er een leuk briefje van zijn hand, waaruit voornamelijk verbazing sprak over de drukte die men zich — naar aanleiding van zijn verdwijning — gaf. „Is een dier zijn vrijheid dan kwijt?” scheen hij te vragen. „Moet Frits Bouwmeester op zijn ouden dag zich nog ver-

anderen?” „Is hij niet altoos om de zooveel tijd uit het gareel gesprongen?” Zoo was het ook nu en heel gewoon kwam hij weer opdagen om scheep te gaan naar Indië. Het is zijn laatste avontuur geweest. Een operatie van de apendicitus, te Semarang ondergaan, heeft op 60-jarigen leeftijd een einde gemaakt aan zijn zwerversleven.

Wie hem gezien heeft, in zijn beste rollen, zal hem niet vergeten.

AMSTERDAMSCH E KRONIEK * * * *

Uit het kunstenaarsleven heet een oorspronkelijk tooneelspel in 3 bedrijven door Julius Sweelink (Schürmann), dat onlangs bij de Nederlandsche Tooneelvereniging is vertoond. Een titel, die meer doet verwachten, dan het tooneelspel geeft — want wat wij in het stuk zien gebeuren, heeft weinig of niets, dat niet even goed in elk ander milieu zou kunnen spelen. Immers, dat een jonkman zijn lief in den steek laat, ten einde een rijk huwelijk te doen en dan bedrogen uitkomt, om dit in het licht te stellen, daarvoor is het niet noodig, dat men den jonkman tot schilder promoveert en zijn lief tot actrice. Maar dit daar gelaten, mag worden verklaard, dat de schrijver in de teekening van het meisje — Emmy, de actrice — een belofte heeft gegeven, die van hem, bij dieper opvatting van zijn stof, meer doet verwachten, dan hij in dit zijn eerste stuk heeft geleverd. Emmy maakt den indruk, dat zij haar minnaar van ganscher harte lief heeft. Zij is er zelfs niet voor teruggedeinsd hem het offer te brengen harer kunst. Dat heeft hij van haar gevorderd, omdat hij haar geheel voor zich wilde hebben en het zijn ijverzucht te zeer prikkelde haar op het tooneel in aanraking te zien komen met andere mannen, zij 't dan maar in de, laat ons zeggen ideëele betrekking van artiesten, die rollen spelen. Rudolf heeft echter door van Emmy te vergen, dat zij afscheid neemt van het tooneel, een domheid begaan. Een zijner vrienden, Willem Vervoorn, journalist, zijn liefde voor Emmy ziende verkoelen, wijst hem op die *bévue*: „Je hebt vergeten” — zegt hij hem — „dat je daardoor aan Emmy juist hebt ontnomen, wat voor jou een deel was van de aantrekkelijkheid, die ze voor je had. Een mensch leeft niet bij zijn zinnen alleen, maar ook bij zijn fantasie. En in Emmy had je behalve de vrouw, ook de kunstenaars lief. Gij hebt haar nu haar nimbus ontroofd en vóór je gemaakt tot een gewoon meisje, zooals er zoo velen rondloopen.” Maar op 't oogenblik dat Willem hem op zijn vergissing opmerkzaam maakt, is het al te laat. De verkoeling is reeds ingetreden en de breuk blijft niet uit.

Wij ontmoeten Rudolf weder — als hij een paar jaar met de rijke Willy getrouwd is. Hij nam haar, zonder dat hij haar lief had, uit stand en geldoverwegingen. Wat in zulk geval te verwachten is, blijft niet uit. Hij heeft bij Willy niet gevonden, wat hij zocht, en snakt terug naar zijn eerste liefde, naar zijn Emmy, die weer aan het tooneel is gegaan. Maar als hij haar opnieuw

voor zich zoekt te winnen, wijst zij hem af. Niet, dat in haar de liefde gebluscht is, maar Rudolfs handelwijze heeft haar wreed ontgoocheld. Zij blijkt waarlijk eene kunstenaar te zijn, die in haar kunst troost weet te vinden voor bittere levenservaring. Het verleden met Rudolf is haar een mooie droom geworden, waaruit zij is ontwaakt. Haar oogen hebben het hogere gezien, van een zich geven aan de kunst. En zij laat zich van haar kunst niet weder ontrouw maken. Rudolf kan ongetroosd „nach Hause” gaan. Dat is het einde van het stuk. Wij zien Rudolf wankelend haar kamer verlaten. Zij ziet hem droevig na door het venster en straks zal zij hare rol weer ter hand nemen, om zich in te leven in de verbeeldingswereld der kunst.

De persoon van Rudolf is minder gelukkig geteekend. Het verlies van Emmy heeft ook zijn kunst voor hem doen verloren gaan. Sinds hij gehuwd is met Willy, kan hij niets meer voor den dag brengen, dat hem, of zijn vrienden, voldoet. De kunst is in hem gedood. De schrijver heeft echter niet aannemelijk gemaakt, dat zijn kunstenaarsonmacht inderdaad het gevolg is van de innerlijke metamorphose, veroorzaakt door zijn roekeloos van zich stooten der ware liefde, terwille van een op convenance en geldbejag gegrond huwelijk. Het zit blijkbaar bij Rudolf niet diep met de kunst, want anders zou hij juist sterkte in haar hebben gevonden, om te boven te komen, wat hij zelf zich door onzuiver gevoel geleid, heeft berokkend. Het is te allen tijde juist de strijd geweest, de levensbeproeving, die den kunstenaar hebben groot gemaakt, als er inderdaad talent, genie aanwezig was, gelijk bij Emmy. Een gevolg van deze behandeling zijner mannelijke hoofdfiguur door den schrijver, is, dat wij niet waarachtig met hem kunnen meevoelen en dat wat hem „passirt” ons vrijwel onbewogen laat.

Het is bovendien een voor een tooneelstuk minder gelukkige eigenaardigheid in „Uit het Kunstenaarsleven”, dat de auteur ons alles wat op een conflict lijkt — op de ontwikkeling tot een conflict — zooveel mogelijk heeft onthouden. Van den strijd, dien de personen hebben gestreden, laat hij ons weinig of niets bemerken. De scheiding van Rudolf en Emmy wonen wij niet bij. Zij geschiedt in de entr’acte tusschen het 1e en 2e bedrijf. Ook tusschen Rudolf en zijn vrouw, Willy, laat de auteur niets gebeuren, dat ons tot het klaar besef moet brengen, dat hij met haar rampzalig zijn moet. Het wordt ons wel verteld en de houding van Rudolf wil het ons wel doen bevroeden, maar mee belèven doen wij het niet. Zoo heeft de schrijver — naar het schijnt met opzet — de gelegenheid laten voorbijgaan om scènes te schrijven. Nu mag men in het gewone leven er niet van houden „scènes te maken” — een dramaschrijver kan er niet buiten. Het publiek komt in de komedie, juist om ze bij te wonen. Dit gemis geeft aan het stuk iets vlaks en men kan niet anders als mevrouw v. d. Horst en den heer Post prijzen, voor wat zij van hunne rollen hebben gemaakt. Zet eens een vuist als ge geen hand hebt? Dat de scène in de laatste acte,

tusschen Rudolf en Emmy, niet diep aangrijpt, met hoeveel overtuiging ook gespeeld — is geen wonder. Wij hebben te weinig meegeleefd met de personen en het best wat ons van het stuk bijblijft is het bijwerk: het onderhoudende *va-et-vient* in de tweede acte, het schildersatelier — het optreden in een episodische rol van den souffleur, alleraardigst getypeerd door den heer J. Musch, de rol van den vriend van Rudolf: Willem Vervoorn, een soort raisonneur, geknipt voor Ternooy-Apèl. Emmy’s moeder, die haar kind gedurig geld komt aftroggelen, is wel wat erg grof geteekend. Maar die bijrollen (der moeder en van den souffleur) dienen te zeer voor vulsel en vallen uit den toon van het geheel, dat blijkbaar van een beschaafd auteur afkomstig is, die een goeden dialoog weet te schrijven.

De avond dezer première werd besloten door nog een première: *Moraal*, tooneelstuk in 1 bedrijf door I. Tersteeg. Hoewel ik dit stukje, als geheel vrijwel mislukt acht, spreekt er toch een man uit, die ook wel in staat zal blijken iets meer geslaagds te leveren, een man ook, die wat te zeggen heeft. Alleen het is te zeer maakwerk. Het stukje begint met de vergadering van een vereeniging tot steun van gevallen meisjes of aanstaande ongehuwde kraamvrouwen. De scène is vrijwel als charge behandeld. De vereeniging helpt alleen de mistappen voor het oog der wereld verbergen van meisjes en weduwen *van stand*, om haar families voor opspraak te behoeden! Als de vergadering, die in het huis van mevr. van Retzelaar gehouden wordt, uit is en de leden vertrokken zijn, krijgen wij een scène, waarmee de schrijver ons onder den indruk wil brengen van de buitengewoon liefderijke zorgen, waarmede de dochter van mevr. Retzelaar — welke dochter gehuwd is met Frans Alfens — omgeven wordt, met het oog op haar naderende bevalling. De gewichtige gebeurtenis wordt door schoonmoeder, dochter en schoonzoon in allerlei bijzonderheden besproken en ten slotte wordt de kamenier opgedragen het mooie wiegje, dat alvast klaar staat, te halen om het den inmiddels zich ook bij het gezelschap gevoegd hebbenden dokter te laten zien. De kamenier komt echter niet terug; de dames worden ongerust en om de aanstaande moeder emoties te besparen, acht de dokter het geraden ze naar boven te zenden, waarheen hij ze straks zal volgen, om zeker onderzoek te bewerkstelligen. De kamenier verschijnt maar altoos niet, zoodat de schoonzoon zich gaat vergewissen wat er aan de hand is. Nauwelijks de kamer uit, keert hij verschrikt terug. De dokter volgt hem en ze vinden het meisje bij de wieg, op den grond neergezegen. De eskulaap ziet aldra hoe laat het is. Ook de kamenier namelijk, verkeert in gezegende omstandigheden. En na veel vieren en vijven bekennt de zoon van mevr. Retzelaar, Victor, dat hij enz. Groote consternatie. Mevrouw Retzelaar, die zoo begaan is met gevallen uit eigen stand, wil de kamenier op staanden voet het huis uitsturen. Van een herstel van eer, door een huwelijk, kan natuurlijk niets komen. Victor wil er zich van afmaken met geld. Kortom, het slot is, een ooploop voor het huis. De

dokter en Victor zien het raam uit: de kamenier heeft zich in een vlaag van wanhoop in de gracht verdronken! De tendenz ligt er zoo dik bovenop, dat de kunst er bij zoek is geraakt en behalve, dat het uitpluizen van allerlei intieme bijzonderheden, aan een te verwachten bevalling annex, van geen goeden smaak getuigt, is het tragisch einde te weinig voorbereid om te ontroeren. Als de schrijver van dit onderwerp iets had willen maken, zou hij er zorg voor hebben moeten dragen, dat wij van den aanvang iets bevroeden van hetgeen ons te wachten stond. Dan hadde hetgeen voorafgaat: de vergadering, de zorg voor de aanstaande moeder, voor ons de beteekenis gekregen, die de auteur er aan bedoelde te geven. Nu wordt die contrasteerende beteekenis ons eerst duidelijk, als wij — het stukje gezien hebbende — ons rekenschap gaan geven van zijn eigenlijk bedoelen. Maar dan is het te laat en zijn wij aan den indruk der vertooning onttrokken. Het stukje werd goed gespeeld. Om niet alle bekenden te noemen, die er in optraden en van wie wij te voren iets goeds mochten verwachten, bepalen wij er ons toe, de heer C. I. Hissink te huldigen voor zijn binnen de perken der waarheid blijvende beschaafde typering van Dominee De Starre.

* * *

De Kon. Vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel” heeft een gelukkigen greep gedaan, met op haar repertoire brengen *Droomulus* — Tragische Comedie in 5 bedrijven naar het Duitsch van Arno Hols en Oscar Jerschke, vertaald door F. W. Strevers. In het oorspronkelijke heet het stuk *Traumulus*, met welken bijnaam de rector Niemeijer van een Kon. Pruisisch gymnasium wordt vereerd, vanwege de argeloosheid van zijn wezen, die meer is van een ideële, van een droomwereld, dan van déze wereld. De vertaler, die zich voor 't overige van zijn niet gemakkelijke taak, verdienstelijk heeft gekwetend, zat met de titel blijkbaar in de war. En hij heeft om het in onze taal vreemd klinkend *Droomulus* meer aannemelijk te maken, ons dit voorgesteld als een woordspeling op Romulus. „Daar zijn leerlingen hem — wegens zijn schaapachtigheid — geen Romulus konden noemen — hebben ze er *Droomulus* van gemaakt!”

Droomulus is een merkwaardig stuk, reeds omdat er geen *liefde* in is, m. a. w. omdat de liefdepasie niet de stuwkracht is der handeling. Er komt wel een amouretje of een stap van den rechten weg in voor — maar de auteurs hebben afgezien van het uit zijn aard zelf altoos spannend element van den minnehartstocht, aan wiens bevrediging men maar obstacles in den weg behoeft te leggen, om er een drama uit te doen ontspringen, waarvan men bij voorbaat zeker is, dat het met belangstelling zal worden gevolgd. „Donnez de l'amour, toujours de l'amour et encore de l'amour,” heeft Jules Janin den romanschrijver als een nooit zijn werking missend recept aangeraden om de lezers te boeien. Het ligt in de rede. Ieder mensch heeft in meer of minder mate den hartsstocht der liefde gekend en den daaraan verbonden innerlijken strijd en dien strijd te zien strijden

door anderen, is in hem oproepen wat hij zelf eens heeft doorgemaakt. Het is een beroep op zijn eigen gevoelens, dat nooit vergeefs wordt gedaan. In *Droomulus* wordt de belangstelling echter gevraagd voor, wordt zij geconcentreerd op de ontwikkeling van een *karakter*, buiten de liefde om. Het is een stuk in het genre van *Domheidsmacht* — met dit onderscheid, dat in Emants' stuk de psychologie van de vrouw, die er de hoofdrol in heeft, fijner is, dan in dat van de twee Duitsche schrijvers, met het gevolg echter, dat de effecten in *Droomulus* sterker zijn, maar theatraal en dus ook meer direct inwerkende op de groote menigte.

Droomulus is, als wij hem leeren kennen, een goede vijftiger, maar zoo door en door optimist, zoozeer geloovende in het goede — hij, die zelf geen kwaad in zich heeft — dat eerst iets zeer noodlottigs, dat zijn idealisme met de werkelijkheid in botsing brengt, zijn geloof aan het wankelen kan doen brengen. Als onderwijzer brengt hij ook in den omgang met zijn leerlingen, zijn idealistische levensbeschouwing in practijk. Zijn opvoedingssysteem bestaat in vertrouwen, in altoos het beste te denken. Maar het geval zou niet een tragisch verloop hebben, als 's mans optimisme niet in zulk een mate overdreven ware, dat het in die overdrijving zijn straf vindt. Want uit die overdrijving ontspruit eene zwakheid, die het verklaarbaar heeft te maken, dat de leerlingen, in weerwil van de goedheid, die van 's mans optreden als paedagoog op hen uitstraalt, het in hen gesteld vertrouwen misbruiken. De vrijheid, die de rector zijnen leerlingen schenkt, doet hen alle breidels verbreken en brengt hen tot handelingen, die hen in aanraking brengen met het openbaar gezag. De eigenlijke catastrofe ontwikkelt zich dan hieruit, dat des rector's lievelingsleerling, zich — en door zijn schuld, ook zijn leermeester — in zulk een mate gecompromitteerd acht, dat hij een einde maakt aan zijn leven.

Hoewel men met grond kan beweren, dat het conflict door de schrijvers te zeer is op de spits gedreven en er zwakheden in het stuk zijn, die moeilijk zijn weg te redeneeren, getuigt het — in zijn geheel genomen — van zóóveel verdiensten, dat de overheerschende indruk, dien de vertooning maakt, beslist gunstig is. Het stuk wordt gedragen door de rol van den rector, een zeer moeilijke, ook door haar omvang, physisch zware rol. Alleen een acteur, die het voortstellen karakter diep doorvoelt en krachtens eigen creatie-vermogen er in slaagt het in zijn bijzonderheden tot een logisch ineensluitend geheel te verwerken, zal het gelukken den rector voor ons geheel aannemelijk te maken en het comische dat elke figuur allicht krijgt, die zich zoo gemakkelijk om den tuin laat leiden, ondergeschikt te houden aan het tragische van zijn door eigen zwakheid berokkend lijden. Jan C. de Vos, nu, heeft met zijn uitbeelding van den rector kortweg een meesterstuk geleverd. Het was groote, voorname kunst, die hij gaf. En hoewel op het stuk in enkele bladen nog al aanmerkingen zijn gemaakt — unaniem is de hulde geweest aan den

hèer de Vos in de hoofdrol. Het stuk wordt trouwens over het geheel goed gespeeld, met name door de heeren La Roche en Meunier en de dames Hopper en Aug. Poolman. Ook de kleinere rollen zijn in goede handen. Alleen in de vergadering van het geheime genootschap onder de gymnasiasten (3de bedrijf, dat in de economie van het stuk geen gelukkig effect maakt) wisten de acteurs, niet de ware levendigheid te brengen. Daar gebeurt in dit bedrijf wel iets, dat de schrijvers voor de ontwikkeling van hun stof, niet konden missen — maar in de behandeling dezer episode zijn zij veel te wijdloopig geweest en voor zoover zij er een komisch effect mee hebben zoeken te bereiken, is hun poging mislukt.

TWEE DUITSCHE VOORSTELLINGEN.

De Amsterdamsche Kunstkring is een jonge schepping, die met ernst en met succès streeft naar het goede. Zoo heeft hij ons publiek dit jaar vergast op reeds een viertal Duitse tooneelvoorstellingen, die, al bereikten zij de volmaaktheid niet, toch van een gehalte waren, dat zij ons een niet onbetrouwbaren maatstaf aanboden van vergelijking met wat onze eigen goede tooneelgezelschappen vermogen te praesteeren, eene vergelijking, die voor de verdiensten van ons tooneel tot hooge waardeering noopt. De eerste twee voorstellingen werden gegeven door het Dumont-ensemble uit Dusseldorf, de laatste twee door dat der vereenigde Stadttheaters te Keulen. Wat ons bij het Dumont-ensemble trof: mooie creaties van sommige artiesten — maar geen ensemble (het was voor het overige, met *Gespenster* in deze, veel beter gesteld dan met *Jugend*) is een gebrek gebleken, dat de directrice — de in Duitschland zoo gevierde actrice Dumont — er toe geleid heeft haar gezelschap te reorganiseeren, door er de oudere acteurs en actrices uit te verwijderen. Dezen toch, konden zich niet meer aanpassen aan een wijze van komediespelen, waarbij eenheid van stijl doel was — dies is zij het gaan probeeren met louter jonge krachten, die zich nog willen en kunnen laten kneden. Naar uit Dusseldorf bericht wordt, verliezen de voorstellingen dientengevolge voor het groote publiek — waarvan de schouwburg het ten slotte toch hebben moet — veel van haar aantrekkingskracht — want voor in hun kunst beproefde acteurs en actrices ziet men nu in de plaats treden, beginnelingen van goeden wil en van talent misschien, maar wier talent nog moet groeien en rijpen. Het Keulsche gezelschap — dèze week — voldeed wat het ensemble betreft aan hooger eischen, dan dat uit Dusseldorf — maar — het zij herhaald — het moge ons tot voldoening zijn te hebben bemerkt, dat alles bijeen genomen, er ten onzent niet minder goed wordt komedie gespeeld dan in Duitschland, voorzoover naar deze opvoeringen te oordeelen valt. Over de twee laatst gegeven voorstellingen — 22 en 23 Feb. — volge hier een en ander. Wij kregen te zien: *Rosenmontag* en *Stein unter Stein*.

Als mij ooit iets is tegengevallen, dan is het de in Duitschland zóó hooggeschatte *Officiers-*

tragödie van Otto Erich Hartleben, met welk drama men, van den weeromstuit, ook hier zoo hard wegloopt. Ik vind het een door en door valsch gevoeld werk, met één prachtige scène. Het tooneel der wederontmoeting tusschen Hans Rudorff en Gertrude Reimann is door zijn reinheid en innigheid ten diepste ontroerend. Men kent de geschiedenis. (Het stuk is ook door het Brondgeest-ensemble gespeeld.) De luitenant, Hans Rudorff, heeft verkeerig aangeknoopt met Gertrude, een meisje uit den minderen stand. Door Hans oorspronkelijk met andere bedoelingen opgez, heeft de reinheid van het meisje ook hem gezuiverd en het is een betrekking van echte, diepgevoelde liefde geworden. De familie (o.a. twee medeluitenants, zijn neven) nemen met vreeze den ernstigen keer waar, die deze *Liebelei* neemt, welke Hans' positie als luitenant in groot gevaar brengt. Want een luitenant trouwende met een meisje beneden zijn stand, is in Duitschland, naar het schijnt, voor zijn carrière verloren. Hij krijgt niet eens de toestemming tot een huwelijk. De familie zint dus op een middel om de twee geliefden te scheiden. Een tijdelijke detachering van Hans, naar een verwijderde garnizoensplaats, wordt gretig aangegrepen, om door het uitstrooien van lasterlijke praatjes, Gertrude tot het inzicht te brengen, dat Hans haar bedriegt en Hans, dat Gertrude het tijdens zijn afwezigheid, met anderen houdt. Bij beiden vinden die praatjes maar al te gereedelijk gehoor. Ziehier de eerste onzuiverheid in den opzet. Dat men het argelooze Trautchen zoo gemakkelijk om den tuin leidt — *à la bonne heure* — maar dat ook Hans dadelijk in de val loopt en niet zelf — eer zijn liefde af te zweeren, een liefde, die immers zóó diep bij hem zat? — haring of kuit wil hebben van wat men hem wijs maakt — is ongeloofelijk. Intusschen, de list gelukt. Hans vliegt niet naar zijn Trautchen toe om zich te vergewissen, neen — hij zweert van haar voor altoos af te zien en laat — uit *dépit* — zich koppelen aan een meisje van stand en geld, de dochter van een Kommerzienrat. Maar het bedrog aan hem gepleegd, komt uit en in stede van het hem op valsche betichtingen afgeperste eerewoord terug te nemen — het af te maken met de dochter van den Kommerzienrat en te volgen de roepstem der ware liefde, maakt hij zich met zijn Trautchen van kant. Dit heet een Officierstragödie, omdat Hartleben, wel gevoelende dat uit algemeen menschelijk oogpunt beschouwd, dit dramatisch verloop te eenenmale onaannemelijk zou worden geacht, het tracht te motiveeren, door ons onder den indruk te brengen van de aparte opvattingen van eer en goede trouw, die in den Duitse officiersstand overheerschen. Ik geloof er *niets* van! Tenminste niet zoo, als Hartleben het ons wil voorstellen. En de eenige officier in Rosenmontag, die met wat Rudolf overkomt, geheel bekend is: Harold Hoffmann, gelooft het ook niet. Deze raadt zijn vriend aan, den Overste met het geval bekend te maken, er zeker van zijnde, dat deze, hoezeer ook gekant tegen een mesalliance onder zijn officieren en dit vermoedelijk niet toereerende — den afgepersten eed niet verbindend

zou achten. Maar Rudolf weigert. *Es ist zu spät*, beweert hij. Waarom het *zu spät* zou zijn, vertelt hij echter niet. Ook de uitweg, die Harold, hem aanwijst, om met Trautchen te vluchten, hem zelfs een portefeuille met geld aanbiedende om het plan te volvoeren, wijst hij af. Dit kwam zoo te pas in des schrijvers kraam, die nu eenmaal een tragisch uiteinde in het vizier had. Wel hooren wij Rudolf een aanspraak houden tegen het generaalsportret in het officiers-casino — het portret van zijn vader, geloof ik — een aanspraak waaruit wij hebben verstaan, dat hij zijn stand nooit zou onteeren — maar hij schijnt het geen onteering te achten voor de familie, dat men hem in den nacht van Rosenmontag (twee dagen voor vastenavond) met zijn Trautchen, beiden in carnavalspak gestoken, gezelfmoord vindt in een der gelagkamers van het officiers-casino.

Otto Erich Hartleben — zelf Duitscher (hoewel dan Oostenrijker) — stond zijn Rosenmontag schrijvende, niet boven zijn onderwerp. Zelf nog vastzittende in de tradities van den officiersstand, of in 't algemeen van het „klasseonderscheid”, dat de menschen verdeelt (want de heele geschiedenis zou in haar onzuivere behandeling, ook buiten de officierswereld kunnen spelen), is hij uit het schijnbaar conflict, door hem geschapen, zelf niet kunnen uitkomen. Hij gelóóft in Hans, vindt zijn geval belangwekkend en het blijkt wel, dat hij een groot theaterpubliek heeft gevonden, hetwelk hij heeft weten te biologeeren. Maar een niet gering deel van het succes van Rosenmontag dient te worden gesteld op rekening van het officiersmilieu, waarin het speelt. Al die uniformen en rinkelende sabelscheden . . . ! En eindelijk heeft Hartleben voor sterke effecten gezorgd, door telkens de scherpste tegenstellingen in het leven te roepen. Maar ook dit is meer theatraal, dan fijn gevoeld.

Is Rosenmontag ons voorgekomen minder dan zijn faam te zijn, met *Stein unter Stein* ging het anders. Het is „besser als sein Ruf”!

(Slot volgt.)

DE VOORGENOMEN BELASTING OP DE ENTREEBILJETTEN TE BERLIJN.

In de Beethovenzaal hadden zich Zondag 4 Feb., vele bekende personen op theater- en muzikaal gebied vereenigd om krachtig front te maken tegen de door de stad Berlijn in het vooruitzicht gestelde belasting op de toegangsbiljetten. Directeur Löwenfeld opende de discussies en deed uitkomen welke beteekenis het heeft, als in den vervolge de Berlijnsche burgers 10 percent op elk schouwburg-entree zullen moeten betalen. De gemeente Berlijn is bovendien wel allerminst gerechtigd, van de schouwburgen iets te eischen, aangezien zij voor de dramatische kunst nog nooit iets heeft gedaan — in tegenstelling met wat zij voor beeldhouw- en schilderkunst blijkt over te hebben. Albert Patry sprak namens de tooneelkunstenaars. Hij ook legde nadruk op het feit, dat Berlijn een uitzondering maakte op de groote steden in

Duitschland, met betrekking tot hare (ont)houding tegenover het tooneel. Hij protesteerde voorts tegen de ontworpen belasting, omdat daarmee het tooneel eenvoudig wordt ingelijfd bij de zoogen. publieke gemakkelijkheden. Professor Klaus deed zijn stem tegen de voorgenomen belasting hooren, als belangstellende uit het publiek. Ongetwijfeld, zeide hij, zijn er heel wat vermaken, waarvan een gemeente gerechtigd schijnt, het publiek verre te houden, bijv. van den tingetangel. Maar het is een misdaad het te willen terughouden van het ernstig bedoelde tooneel, want er is geen kunst, die machtiger inwerkt op de groote massa dan de tooneelkunst. Daarom behoorde het streven der autoriteit te zijn het theater zooveel mogelijk te populariseeren en zeker niet om aan het theaterbezoek beletselen in den weg te leggen, door er een belasting op te leggen. Het gemeenteraadslid Arnold Perls vereenigde zich met deze beschouwing en oordeelde, dat een schouwburgbelasting alleen gerechtvaardigd zou kunnen worden, als daarvan een grondige verbetering van de gemeente-financiën afhankelijk te achten ware. Maar dat is niet het geval. Spreker brak in het bijzonder een lans voor de mannenzangvereenigingen, die in hun ideaal streven, ook door de belasting zullen worden getroffen. Onder het gejubel der aanwezigen, nam daarna prof. Joachim het woord. In krachtige bewoordingen en met jeugdig vuur beduidde de grijze meester den magistraat, de jonge kunstenaars, die toch reeds zoo vaak een harden strijd om het bestaan hebben, het moeilijke pad niet nog te verzwaren, door het concert-toegangsbillet nog duurder te maken. Ludwig Fulda verklaarde dat ook de theater-auteurs groot belang hebben bij een afwending van het dreigend gevaar, omdat zij zich met hun werk richten niet alleen tot de meergegoeden, die zich door de 10 percent verhooging misschien minder zouden laten afschrikken, maar tot het publiek uit alle maatschappelijke kringen samengesteld.

Eenparig werd ten slotte een resolutie aangenomen, waarbij ten ernstigste verzet wordt aange-teekend tegen den voorgenomen aanslag van het Berlijnsche Gemeentebestuur, die, als ze gelukken mocht, van het Spree-Atheen een Spree-Beotië zou maken.

* * *

Wat Ludwig Fulda verklaarde, schijnt niet heemaal te kloppen met de bedoeling van het stadsstuur om de entreebiljetten beneden 1 M. (60 cts) van de belasting vrij te laten. Maar daartegen wordt weer dit in 't midden gebracht, dat er toch inderdaad geen reden is, om de menschen, die iets meer dan 60 cents hebben bespaard om een beter plaats te koopen dan een staanplaats (voor 1 M. kan men alleen een staanplaats krijgen) daarvoor met 10 pCt. belasting te straffen.

Men weet dat in sommige plaatsen in Nederland — o.a. te Amsterdam, de te Berlijn zoo heftig bestreden belasting (5 pCt.) al jaren in werking is. En wel herinner ik mij, dat er indertijd door sommige theaterdirecteuren bij den gemeenteraad tegen is geprotesteerd — maar dat het publiek er zich

mee heeft bemoeid, of dat er vanwege de theaters een ernstige beweging tegen is op touw gezet, daarvan hebben wij nooit gehoord. Men ziet er weer uit, welk een meer belangrijke plaats het tooneel in het maatschappelijk leven in Duitschland vervult dan ten onzent. Dat Berlijn geen theater subsidieert wordt den stad ook tot een schandelijke tekortkoming aangerekend — hoewel men er een hofschouwburg heeft (opera en tooneel) die zwaar gesubsidieerd wordt.

En in Nederland? Ja ja, wij leven in een klein, armzalig landje!

* * * KNIPSELS EN SNIPPERS * * *

Marie Kalff.

Terwijl de voorstellingen van *Résurrection* in het Théâtre des Arts te Parijs, door allerlei moeilijkheden, waarin de directie verkeert, zich nog laten wachten, gaat mej. Marie Kalff nog eens naar Berlijn om fragmenten van Maeterlinck te zeggen. Zij zal behalve op een particuliere soirée optreden in de zaal van de Secession en zich ook laten hooren in Max Reinhardt's Theaterschule. De voordrachten zullen plaats hebben in het begin van Maart.

* * *

559 Tooneelstukken.

Op de prijsvraag naar een op het tooneel inslaand stuk, die door het Deutsche Volkstheater te Weenen is uitgeschreven, zijn 559 antwoorden ingekomen. Drie stukken werden daaruit gekozen. *Versöhnung*, een boerenstuk van Helene Hirsch, die reeds bij meer prijsvragen een prijs won; *Ver Sacrum*, een modern drama van Marie Eugénie della Grazie en een drama in verzen *Der Stein von Pisa* van Leo Feld (Hirschfeld). Deze drie stukken worden nu opgevoerd en drie weken na de voorstelling van het laatste, wordt de prijs, 2000 kronen, toegekend.

* * *

Amstel's Tooneelgezelschap.

H. M. de Koningin en Z. K. H. de Prins der Nederlanden woonden Maandagavond een gedeelte bij van de opvoering van „Dokter Klaus”, in het Gebouw voor K. en W., door Amstel's Tooneelgezelschap van het Grand Théâtre te Amsterdam, met medewerking van Jacques de Boer.

De hooge bezoekers kwamen bij het begin van het derde bedrijf en werden ontvangen door heeren commissarissen van het Gebouw, die den heer S. Frank, directeur van Amstel's Tooneelgezelschap aan H. M. en den Prins voorstelden. Het wederoptreden van Jacques de Boer als Lubowski, was een groot succes. Hij is als 't ware bedolven onder kransen en bloemstukken.

H. M. de Koningin en Z. K. H. de Prins vermaakten zich uitstekend, wat vooral blijkt uit het feit, dat, hoewel de rijtuigen te kwart over elf waren terugbesteld, de voorstelling tot aan het einde toe werd bijgewoond. Na afloop heeft H. M. de Koningin aan de commissarissen en directie

Hare tevredenheid betuigd en met belangstelling geïnformeerd naar de leden van het gezelschap.

* * *

Ned. Tooneelvereniging.

Deze Vereniging, herdacht dezer dagen haar 12½ jarig bestaan.

* * *

Tartaud.

De heer F. Tartaud zal in het eind van Maart zijn zilveren tooneelfeest vieren.

* * *

Koning Haakon van Noorwegen gaat de tooneelkunst beschermen, hij geeft het Nationale Theater te Christiana een subsidie van 20,000, dat te Bergen van 5000 kronen.

* * *

Max Reinharts Theaterschule te Berlijn.

Cath. van Oosterzee wijdt aan deze school, in het Algem. Handelsblad, een uitvoerige correspondentie.

«Max Reinhardt heeft — schrijft zij — voor zijne theaterschool een vorstelijk tehuis uitgezocht en iets van die voorname omlijsting schijnt zich meê te deelen aan het geheele artistieke ondernemen.

Allen weten wie Max Reinhardt is, wat hij wil, en wat hij reeds gaf. Hij kan er zich op beroemen in zekeren zin eene omwenteling te hebben gebraeht in de Berlijnsche theater-opvattingen. Zijn proeven op het door hem gedirigeerde tooneel van het Duitsche Theater, waren zoovele coups de maître. Geen wonder dat een zich van zijne ideeën zoo volkomen bewust man, ook den wensch heeft deze ideeën voort te planten, het zaad te strooien, dat dan eerst den vollen, rijken oogst moet leveren.

De theaterschool kwam tot stand. Zij bestaat uit verschillende cursussen. De eerste omvat technische voorstudies, de spreekkunst, orgaanstudies, het afleggen van alle dialect, mimiek, rhetorische oefeningen, declamatie. De bekende spreekleeraar, prof. Alex. Strakosch, is de leider van deze afdeling; behalve de spreekstudies behandelt hij lyriek en proza, en telt onder zijne medeleeraren de heeren Lepanto en Albu, en, last not least, dr. E. Hilau, die tegenwoordig als een der eersten geldt in de kunst van vrije voordracht, en de eerste was die als lector in dit vak aan de Berlijnsche Universiteit werd benoemd.

Dansen en schermen behooren verder tot dezen eersten cursus A. De tweede, of cursus B. staat in nauwen samenhang met cursus A., die eerst doorgemaakt moet worden vóór men den tweeden cursus intreedt. Hij omvat de hoogere en meer zelfstandige ontwikkeling, rollenstudie, ensemblestudies, kortom, het verder ontwikkelen van de talenten, die technische moeilijkheden relatief nu te boven zijn.

De eerste artisten van Reinhardt's gezelschap — dat tegenwoordig bijne alle eerste krachten

omvat! — leiden die klassen. Gertrud Eysoldt, Hedwig Wangel, de heeren v. Winterstein, Steinrück, Kuysler. De beide ensemble-klassen staan onder leiding van de professoren Friedmann en Felix Holländer.

Cursus C., die weder met B. samenhangt, omvat de regieschool, en vooral hierin uit zich de vooruitstrevende, ideaal-bewuste geest, waarvan Max Reinhardt, de regisseur par excellence, beeld is.

Leerlingen uit klasse B. worden als tooneelspelers gebruikt, de jeugdige regisseurs in spe, die ook de theater-repetities mogen bijwonen, krijgen de stukken ter insceneering en leeren dus al dadelijk onder nauwgezette leiding hunne handen en vooral hun hoofd gebruiken, en hunne opvattingen in daden omzetten. Eénmaal in de week leidt Reinhardt zelf, zoo 't hem mogelijk is, deze practische regie-oefeningen of in zijn plaats zijn hoogst verdienstelijke vertegenwoordiger als leider der school, de heer Friesch. Verder worden nu en dan voordrachten gehouden door Max. Harden, Hoffmann, Berger, Graf, Kessler. De school, die nog geen jaar geleden werd opgericht, telt 72 betalende leerlingen en vele volontairs, die als leerlingen bij de voorstellingen van het Deutsches en Neues Theater medewerken, en daarvoor gratis de school bezoeken.

Behalve bij eene ensemble- en regie-repetitie, werd het mij vergund te komen luisteren in de klassen van Gertrud Eysoldt en den heer v. Winterstein. Wat ik er hoorde, was veelal verrassend. Doch interessant was 't bovenal, de wijze van onderrichten op te merken.

Nam v. Winterstein alles meer in groote lijnen, de opvatting, zich vrij ontplooiën latend, en eerst aan het slot met eenige opmerkingen toetsen van licht en schaduw aanbrengend, Gertrud Eysoldt leek mij meer, met innigen hartstochtelijker doordringen, de individualiteit zoowel van spelende als te spelen persoonlijkheid in het oog te behouden. Zeer merkwaardig en bijzonder «anregend» was het zooals zij tot in de fijnste vezels verklaarde, de oogen opende voor de geheimste drijfveeren eener zielebeweging zooals zij suggestief, meeslepend, de toehoorders trachtte te doen begrijpen, ze meê ophief tot haar niveau van artistiek voelen.

* * *

Het Hamburger „Stadttheater”.

Reeds lang werkt het Hamburger „Stadttheater” met verlies. Van 1 September 1898 tot 1 September 1905 was het totale verlies 31.000 mark. Dit resultaat is daarom zoo vreemd, omdat men algemeen dacht, dat er kolossale sommen werden verdiend.

Men heeft er echter nu iets op gevonden, om in het vervolg een batig saldo te krijgen. In de voorstad Altona gaat men namelijk een „filiaal” beginnen. Daar zal men een volksschouwburg openen, waar leden van het „Stadttheater” als sterren zullen optreden.

* * *

Victorien Sardou als regisseur.

Men heeft Sardou als een despoot afgeschilderd, maar Sarah Bernhardt zegt, dat hij zich weet aan te passen bij zijne omgeving en hij zijn eigen opvattingen wel eens wijzigt, ten einde ze in overeenstemming met die der meerderheid te brengen. Vertegenwoordigers van de brandweer, machinisten, decorateurs, allen vraagt hij naar hunne meening. Wat dat betreft, toont hij zich een waardig leermeester van Alexander Dumas père.

Sardou is evenals zijn illustre leermeester erg zenuwachtig. Hij houdt volstrekt niet koppig vast aan den tekst, dien hij geschreven heeft, maar hij onderwerpt zich vrijwillig aan logische veranderingen.

Zijn oog waart overal tegelijk rond. De geringste kleinigheid moet hij zèlf verzorgen. Hij helpt meê aan het plaatsn der meubels, kijkt na of de deuren goed openen en sluiten. Dan plaatst hij de „accessoires” zóó, dat ze ook vanuit de achterste rijen van het parket goed zichtbaar zijn. Hij klimt naar boven in den „engelenbak” om zich te overtuigen, dat men ook in de hooge regionen alles duidelijk hooren kan.

Hij lacht en schreit, doet alle rollen voor, doorleeft ze alle zèlf; op één enkele repetitie speelt hij zijn geheele stuk drie of vier maal.

Als hij op de repetitie komt, is hij zorgvuldig in zijn pels gewikkeld. Nauwelijks aangekomen, gooit hij zijn jas uit, die hij aan een bediende geeft. Maar, zoodra hij even gezeten heeft, bezweert hij, dat het vreeselijk tocht en verlangt hij zijn pels weêr terug! Maar, als hij warm is geworden door het spel en zijn drukke bewegelijkheid, dan ontdoet hij zich weêr van dat overtollige kledingstuk!

ADVERTENTIËN.

Bij hoest en verkoudheid
gebruike men:

Kraepelien & Holm's
Salmiak-Pastilles,
Mentha-Pastilles,
of Bloemen-Pastilles.

IVENS & CO.,

Hoflev. van H.M. de Koningin.

AMSTERDAM,
Rokin 164 b/d Munt.

FOTO TOESTELLEN
BENODIGDHEDEN.

Amsterdam, Nijmegen, Groningen, Den Haag.

Brochure „Fotografeeren kan iedereen” op aanvraag.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^v H ROELOFFZEN-HÜBNÉR & VAN SANTEN,

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
/ 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS, FRANCO PER POST.
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: Henri van Kuyk †. — De Emplooien. — Twee
Duitsche Voorstellingen. — Rotterdamsche Kroniek. — Neder-
landsche Tooneelvereniging. — Knipsels en Snippers.

**Wat voor de redactie bestemd is, adres-
seeren aan den redacteur, Johannes Verhulst-
straat 25.**

HENRI VAN KUYK †

Alweder een doode. In den, voor den tooneel-
speler, mag men zeggen, betrekkelijk jongen
leeftijd van nog geen 60 jaar — hij was in
1846 te Rotterdam geboren — is Henri van Kuyk
uit het leven gescheiden. Zijn zeer opgewekten
geest had reeds sinds eenige jaren het stuur over
zichzelve verloren; het evenwicht tusschen ziele-
leven en lichamelijk weerstandsvermogen was ver-
broken.

Nietwaar, wie Van Kuyk hebben gekend, zullen
hem zich zijner herinneren als een man van sterk
temperament, onder krachtig impulsieven aan-
drang, zich op vurigen toon uitende en het
woord gepaard doende gaan van een expressief
gebarenspeel. Er was in zijn gang, in de wijze
waarop hij met opgeheven hoofd zich voortbewoog,
de oogen als gericht op een hoog doel, dat hij
benaderen wilde, iets krijgshaftigs en hij heeft ook
die rollen, welke in deze met zijn innerlijk en
uiterlijk wezen het best harmonieëerden, steeds
bij voorkeur vertolkt. Wie hem den Max Havelaar
heeft zien spelen, zal onder den indruk zijn ge-
komen, met een acteur te doen te hebben, die
wat hij uitbeelde, mee doorleefde. Van Kuyk wàs
op het tooneel, Max Havelaar. Hij had trouwens
ook zelf het drama uit den roman getrokken.

Op 23jarigen leeftijd kwam hij aan het tooneel.
Door zijn ouders bestemd voor onderwijzer en
als zoodanig werkzaam geweest, eerst te Rotter-
dam aan de gevangenis, toen te Doetinchem aan
den Kruisberg, daarna weder te Rotterdam, had
het tooneel hem reeds van jongsaf aangetrokken.
Volbloed rederijker kwam hij in 1869 in kennis

met Henri Morriën, die hem een engagement be-
zorgde bij Victor Driessens. Ruim 12 jaar heeft
hij deel uitgemaakt van het gezelschap van dezen
grooten acteur, wiens voorbeeld ongetwijfeld van
invloed is geweest op zijn ontwikkeling. Van
Kuyk toch zette zijn rollen breed op, hield van

sterk accentueeren — maar zoo hij er misschien
al aanleg voor mocht hebben gehad om te veel
„naar buiten” te spelen. Victor Driessens, wiens
spel en voordracht bij alle hevigheid en scherpte
van typeering, toch altoos van een sterk *innerlijk*
emotie getuigde, nooit ontaarde in leeg pathos,
heeft hem ook in deze door zijn voorbeeld de klippen
aangewezen, die hij had te vermijden. Warmte,
bezieling ging er van Van Kuyk uit en dat heeft
hem ook gemaakt tot een zoo uitmuntend regis-
seur. Als zoodanig heeft hij de hem meest
passende positie gevonden in het Salon des
Variétés — onder de directie van Poolman en
Kreukniet — toen daar een nieuwe geest vaardig
werd over de meest jonge acteurs en actrices, die
de directie aan zich had weten te verbinden. In

den thans verdwenen Salon zijn het eerst de stukken gespeeld van Ibsen, Strindberg, Hauptmann! De taak in de Amstelstraat begonnen, heeft hij kunnen voortzetten aan de Ned. Tooneelvereniging, als artistiek leider aldaar Chrispijn opvolgende en waar zijn kunstopvatting in de vertooning van vele werken zich heeft kunnen uitspreken: een kunstopvatting, die strevende naar ensemble, naar eenheid, toch ruimte liet voor de ontplooiing van de individualiteit der acteurs en actrices, gebiedende eisch om den algemeenen toon voor vlakheid te behoeden!

Woensdag 6 dezer is Van Kuyk op het kerkhof bij het gesticht Meerenberg begraven. De lijkstijl was bedekt met kransen en bloemstukken, o.a. van het Tooneelverbond, van de directie Frascati, de Ver. Rotterdamsche Tooneelvereniging. Achter de baar werden opgemerkt, naast mej. Henriette van Kuyk, de dochter der overledene en familieleden, de hh. Van Warmelo der Ned. Tooneelvereniging, Hünsche van de Kon. Ver. Het Ned. Tooneel, Bouberg Wilson, dir. der tooneelschool, een deputatie der Utrechtsche Rederijkerskamer Jan van Beers enz. Aan de groeve is gesproken door Van Warmelo, in woorden trillende van liefde en vereering en door den heer Wilson, die den overledene huldigde in zijn gulle oprechtheid en trouwhartigheid als mensch en als uitmuntend leermeester van zoovelen, die op de Tooneelschool hunne opleiding hebben genoten. Ten slotte spraken nog de heer Hünsche en de heer Loran van Jan van Beers.

DE EMPLOOIEN * * * * *

In vroeger tijd werden de tooneelspelers op emplooi geëngageerd, dat zorgvuldig in hunne contracten werd aangeteekend: 1e dramatische rol, jonge rol, vaderrol, marqué, grande coquette, 1e komiek; in Duitschland kende men ook de naïeve, de sentimenteele, de salondame enz. enz. Sinds heeft men — om geldige redenen — met de traditie in deze gebroken en wordt de acteur of actrice geëngageerd eenvoudig als tooneelspeler of tooneelspeelster. Dit staat in verband ook met de moderne richting van komediespelen en met de moderne stukken, waarvan de rollen niet meer een zoo sterk uitgesproken karakteristiek hebben, als die van het klassieke repertoire, vooral van dat der Franschen, van wie trouwens, de emplooi-verdeeling afkomstig is. Intusschen — lezen wij in een aan het onderwerp gewijde Duitsche beschouwing: *Kunstgattung und Fachbezeichnung* (Die Schaubühne 8 Feb. 1906) — intusschen leven de benamingen aan het theater zelf nog altijd voort. Geen wonder. Zij bieden gemak aan. Als de directeur zijn ensemble wil samenstellen, richt hij zich tot den theateragent en vraagt om een held — of vader — of sentimenteele-rol en de agent weet dan dadelijk wat bedoeld wordt.

De emplooi-benamingen in de contracten werden afgeschaft in 1874, niet zonder protest van de tooneelspelers. O.a. Barnay waarschuwde, dat het doen vervallen der benamingen in de con-

tracten kwaadwilligen directeuren een gevaarlijk wapen in de hand zou geven, waar de tooneelspelers niets te hunner verdediging konden tegenoverstellen. Maar het protest had geen gevolg en de afschaffing werd doorgedreven, in 't belang der tooneelspelers zelven, naar het heette. Geheeltemin was dit ook zoo. Immers, het in de contracten gestipuleerd emplooi schiep allerlei voorrechten, die meermalen tot groot onrecht leidden, daar het den jongeren belette hunne gaven en talenten te toonen, aangezien de *maitres d'emploi*, verhinderden, dat zij aan de beurt kwamen. Vooral aan de hoftheaters, waar de contracten voor jaren achtereen plegen te worden afgesloten en de traditie overheerscht, deed dit euvel zich voor. De dame, die bijv. geëngageerd was om de re amoureuze te spelen, hield krampachtig aan haar emplooi vast, al bleek er ook een andere dame aan het gezelschap te zijn, die daarvoor veel meer geschiktheid toonde. En waagde de directeur de rol toch toe te bedelen aan de jongere, schoonere, meer geschikte — dan had men de pijpen aan 't dansen. Dat bezwaar is nu opgeheven, sinds de emplooiën zijn afgeschaft. Het stuk kan verdeeld worden, naar gelang van de speciale geschiktheid voor de rollen, der leden van het gezelschap. Daar komt nog dit bij, dat er — vooral in moderne stukken — rollen zijn, die niet tot een bepaald emplooi zijn te rangschikken, of die zoowel zouden kunnen worden gerekend tot dat van den eersten komiek bijv., als tot dat van den raisonneur. Ik wijs op de rol van den advocaat in *Mlle de la Seiglière*, die aan het Théâtre Français gespeeld is door Coquelin aîné en vroeger bij het Ned. Tooneel bijv. aan Morin zou zijn verdeeld geworden. Ook de markies zelf geeft moeilijkheid. Er zijn eerste komieken denkbaar, die zeer zeker in aanmerking zouden komen voor de rol. Intusschen is zij bij de Rotterdammers gecreëerd door Derk Haspels en wel op een wijze, die niet licht zal zijn te overtreffen.

In Duitschland heeft de practijk ook ernstige bezwaren tegen de afschaffing opgeleverd — bezwaren voor de acteurs en actrices. De directeuren toch kregen de leden van hunne gezelschappen geheel in de macht; konden ze dwingen tot het optreden in elke rol, die hij hun geliefde op te dragen. Weigerde hij of zij — best: contractbreuk! Tooneelspelers, die nooit anders dan belangrijke rollen vervulden, werden afgescheept met kleine, onbeduidende rollen en zóólang op deze wijze gekoefeneerd, dat zij... weglieden. Met tooneelspeelsters was het niet anders. Behalve dat de directeuren langs dezen weg zochten af te komen van geëngageerden, die zij graag kwijt willen zijn, gaf hij hun nog bovendien gelegenheid er een slaatje uit te slaan Immers, iemand, die zijn contract verbreekt, belooft boete, die de directeur in het laadje schuift. Bedachtzame acteurs of actrices, die zich wel tweemaal bedachten alvorens hun toevlucht te nemen tot het paardenmiddel van contractbreuk om aan den druk, door de directie op hen geoefend te ontkomen, zochten met een zoet lijntje en tegen betaling eener schadevergoeding, van hun contract

vrij te komen. Trouwens, als een directeur van een zijner geëngageerden af wil — is er geen einde aan de middelen welke hij, tengevolge van het ontbreken in het contract van de emplooi-benaming te zijner beschikking heeft. Bijv. hij heeft een dame aan zijn gezelschap, geëngageerd met de bedoeling haar te rollen te doen spelen. Maar hij wil van haar af. Hij dwingt haar nu eenvoudig een amoureuze rol op, waarvoor zij niet geschikt is en waarin zij het publiek daar ook niet voldoet. De directeur heeft nu een reden haar te ontslaan.

De schrijver van het artikel in *Die Schaubühne* is van oordeel dat tegen kwaadwillige directeurs de tooneelspelers altoos aan het kortste eind trekken — maar het zou nochtans, volgens hem, een stap tot den vrede zijn, als in de contracten tenminste deze bijvoeging werd opgenomen: geëngageerd als tooneelspeler of tooneelspeelster naar den maatstaf van het bijgevoegde repertoire. Bedoeld is het repertoire der rollen, waarin de geëngageerde elders is opgetreden en waaruit dus zijn richting blijkt en ook de rang, dien hij in het ensemble had.

TWEE DUITSCHE VOORSTELLINGEN.

(Slot).

Het stuk van Sudermann: *Stein unter Steinen* heeft meer gehouden, dan de lektuur er van kon doen verwachten. Dit is trouwens geen ongewoon verschijnsel. De ervaring aan het tooneel is immers ook, dat wat bij de lezing en repetities verwachtingen wekt, bij de opvoering doorgaans tegenvalt en omgekeerd. Daar is een verklaring voor. Wie leest, geniet van den stijl, van het fijne woordenspel, van de diepzinnige gedachten. Maar dat zijn elementen, die het op het tooneel niet in de eerste plaats doen. Het tooneel verlangt vooral plastiek, klaarheid van lijnen en omdat de tooneelschrijver er op te rekenen heeft, dat zijn personen in levenden lijve worden uitgebeeld, heeft hij ze in zijn stuk anders te tekenen, meer summier, dan b.v. de romanschrijver zou doen, die geheel alleen staat voor zijn werk, niet heeft te rekenen op de collaboratie van een tweeden persoon. Wat dus bij de lezing boeit, heeft allicht hoedanigheden, meer van novellistischen, dan van scènischen aard. De gezette aandacht, waarmee wij, met ons boekje in een hoekje, plegen te lezen, doet ons doordringen in de meest compacte partijen van het werk. Uit het parterre aangehoord, zouden diezelfde partijen echter over ons heen gaan. En wat bij de lektuur oppervlakkig, schetsmatig schijnt — geeft juist genoeg om op het tooneel, aangevuld, vervolkomend door den tooneelspeler of de tooneelspeelster, voor ons te gaan leven.

Sudermann nu verstaat uitmuntend de kunst, zijn personen zóó te schetsen dat ze een prachtige omtrek geven om door den acteur te worden aangevuld, met zijn eigen levende individualiteit en de waarde van een tooneelspel als *Stein unter Steinen* berust dan ook juist daarop, dat alle, of ten minste de meeste personen voor ons op het tooneel gaan leven. Verder bekreunt hij zich om

de eigenlijke conceptie van zijn stukken niet heel veel. Ten minste *Stein unter Steinen* zit vrij los in elkaar. Dat heeft ten gevolge, dat er geen sterke dramatische spanning van uitgaat. Het is onderhoudend, elke episode doet zijn werking, maar de uitvoering brengt u niet onder een diepen indruk. Gij gaat naar huis met het gevoel in een kaleidoscoop te hebben gekeken, niet een drama te hebben gezien, door een krachtige hand, met ijzeren consequentie, in zijn ontwikkeling geleid.

Het stuk speelt in een steenhouderswerkplaats. En gelijk de steenen zich vormen en hun hardheid verkrijgen, onder millioenen jaren druk van laag op laag — zoo is het ook met sommige menschen, die den druk op zich voelen van het zware noodlot. *Allein bei Mnschen dauert's nicht so lange*. Het is Lore, die dit beeld gebruikt, Lore de door een der steenhouders verleide vrouw, die door haar minnaar verstooten, onverschillig wordt voor wat haar wedervaart en zelfs tegen de hardheid, waarmee de vader van haar kind haar behandelt, niet meer in opstand komt. Maar Lore is niet de hoofdpersoon van het stuk, hoewel zij 't had kunnen zijn, want zij vertegenwoordigt alleen een heel levensdrama. Naast haar heeft Sudermann in Biegler een uit het tuchthuis ontslagene geteekend, die teruggekeerd in de maatschappij, den schier onmogelijken strijd te strijden heeft om zich door een leven van eerlijken arbeid te rehabiliteeren. Ook hij zou de hoofdpersoon kunnen zijn van een drama — maar om hen heen zijn andere personen gegroepeerd, die de aandacht der toeschouwers evenzeer op zich vestigen. Onder hen is het de dochter van den fabriekseigenaar, die in de eerste acte een zoo voorname plaats door den schrijver is ingeruimd, dat men kan denken, dat de schrijver zijn krachten vooral op haar zal concentreren. Lore is de door de natuur uiterlijk misdeelde, die smacht naar de liefde, naar het moederschap, maar door de mannen wordt versmaadt. Ook in haar is de stof voor een tragedie, die echter niet wordt uitgewerkt. Ziedaar dus drie personen, die elk voor zich een drama in zich bevatten, maar nu de aandacht verdeelen. Wat voldoende verklaart, hoe de indruk van het werk in zijn geheel, niet dieper gaat en niet den toeschouwer in stijgende spanning brengt.

Het stuk werd door de artiesten van het Keulsche stadtheater uitmuntend vertoond. Wel niet beter dan wij het ons kunnen denken van een Hollandsch gezelschap, maar even waar en levendig van typeering en op een enkele uitzondering na gehouden buiten het dik opgelegde, theatrale, waardoor de Deutsche tooneelspeelkunst zich vroeger veelal onderscheidde van onze eigen kunst.

(In het eerste stuk onder dezen titel, in het vorig nummer, wordt het vermoeden uitgesproken, dat Hartleben Oostenrijker van geboorte is. Een vriendelijke hand doet mij opmerken, dat hij Hannoveraar is, geb. 3 Juni 1864 te Clausthal in den Oberharz: door en door Duitscher dus. Dit geeft meer kracht aan mijn bewering, dat Hartleben Rosenmontag schrijvende, niet boven zijn onderwerp stond, vast als hij zelf nog zat aan de kase-tradities van het leger.)

ROTTERDAMSCH KRONIEK * * * *

10 Maart 1906.

De jaarlijksche bloemenhulde aan mevrouw Van Eysden, gisteravond, kon uw gewone Kroniek-schrijver tot zijn leedwezen niet zien brengen.

Maar een collega, die twintig jaar geleden aan een veelgelezen dagblad het profijt van zijn deskundig oordeel schonk en sinds niet dan een getrouwe schouwburgbezoeker is, maar — hij geeft verlof dat te zeggen — met hartelijke vreugde in elk seizoen de „eereavonden” tegemoet ziet en meeviert — hij was zoo welwillend een verslagje van dezen eersten feestavond voor „Het Tooneel” te schrijven.

* * *

Gisteren had mevrouw Van Eysden—Vink haar eereavond. Dat zij nog steeds een der uitverkorenen in het Rotterdamsch Tooneelgezelschap is, toonde de propvolle zaal, welke aan een zeer druk bezocht theater van een wereldstad deed denken. Tal van lichte toiletten, in de frontbalcons zelfs gedecolleteerde en met bloemen getooide dames en gerokte of in smoking gekleede heeren er achter. Het was alsof men het op te voeren stuk reeds kende en het publiek gemeend had te moeten zorgen, dat de stoffeering van de zaal in harmonie was met die van het tooneel. Voor Rotterdam dus een ongewone avond.

Voor 't overige: hoe ingenomen de Parijzenaars, de mondeine onder hen, met het jongste werk van de Croisset: *'t Ware Geluk, Dames!* ook mogen zijn, hier te lande had men 't niet behoeven te betreuren, wanneer onze tooneeldirectiën dit Parijsche successtuk over 't hoofd gezien hadden.

Fransche blijspelschrijvers scherpen hun pen meestal op 't onderwerp: echtbreuken. Iets nieuws hierop heeft de Croisset ook niet uitgedacht en dit zou hem nog te vergeven geweest zijn wanneer zijn werk tintelde van geest. Humor is in zijn blijspel ver te zoeken, en wat hij hierin te kort komt, heeft hij trachten te vergoeden door grof- en platheden. Het is een verheerlijking van huwelijksontrouw; wie niet meedoet wordt voor een bloed- en temperamentloos wezen uitgekreten, kortom het ééne noodige voor een echtpaar is een amant of maitresse; dan eerst komt men in den gelukstaat. Geen kinderstuk dus. Aan 't slot, waar alles op zijn pootjes terecht komt, bewezen de dames wel 't tegendeel, maar de bewijzen ontbreken.

De mise en scène was bijzonder mooi en een keur van smaakvolle toiletten werden door de dames Van Eysden, Tartaud, Kerckhoven en De Jong vertoond. De oogen gingen te gast, de opvoering was den eersten schouwburg van een wereldstad waardig.

Mevrouw Van Eysden werd gehuldigd met tal van bloemgeschenken, het een algroeter en fraaier dan het ander, en haar ter eere moest het gordijn enkele malen opgehaald worden. Het stuk zelf is zeer kalm ontvangen en zou de handen niet

in beweging gebracht hebben, al had men voor het doen der genoemde dames en de heeren Tartaud, Poolman en De Jong respect.

 NEDERLANDSCHE * * * * *
 * * * * * TOONEELVEREENIGING.

Ter gelegenheid van haar 12¹/₂-jarig bestaan, heeft het bestuur van bovengenoemde Vereeniging, aan belangstellenden de volgende mededeelingen gezonden.

«Op 2 Maart a.s. zal het 12¹/₂ jaar geleden zijn, dat onze Vereeniging werd opgericht. Bijgaande opgave geeft een overzicht van de oorspronkelijke en vertaalde tooneelwerken (van deze laatste alleen die, welke auteur eenige bekendheid bezit), door ons in dit tijdsverloop ter vertooning gebracht.

Van de talrijke schriftelijke bewijzen van appreciatie, die wij van Nederlandsche auteurs betreffende de voorbereiding en opvoering hunner werken mochten ontvangen, drukken wij hieronder een tweetal brieven af van den auteur, wiens stukken het grootst aantal opvoeringen bereikten.

Hoogachtend,

*Het Bestuur van de
Nederlandsche Tooneelvereeniging.*

Na de eerste opvoering van «Ghetto» (1898).

AMSTERDAM, 30 December 1898.

*Aan de Nederlandsche Tooneelvereeniging
Alhier.*

Geachte Dames en Heeren.

Deze krans is voor U allen. Wanneer ik hem U vanavond doe overhandigen, geschiedt zulks niet bij wijze van banaal compliment, maar om U een klein bewijs van mijne hartelijke gezindheid te geven. Den Amsterdamschen tooneelspeler draag ik in het algemeen geen bijzondere achting toe. Ik steek dat nooit onder stoelen en banken. Des te grooter is mijne voldoening nu ik U allen heb leeren kennen van nabij en een ijver en toewijding in U heb waargenomen die ik volkomen waardeer. Mijn wensch is dat wij elkander nog dikwijls zullen ontmoeten en, voor zoover de omstandigheden het veroorloven, samenwerken voor eene zekere mate van verheffing van ons tooneel. Er kan nog zéér veel gedaan worden. Mij zult gij op Uw terrein voortaan als beiangstellend vriend ontmoeten.

Met de meeste hoogachting,

Uw dw. dnr.,

(w. g.) HERM. HEIJERMANS JR.

Bij de 50ste opvoering van «Allerzielen» (1905).

AMSTERDAM, 26 Februari 1905.

Aan het Bestuur der N. T. V.

Mijne Heeren.

Veroorloof mij U bij de 50ste opvoering van Allerzielen dezen krans aan te bieden, als een teeken van mijne groote erkentelijkheid voor Uw doorzettingsvermogen, bij den wederom onderzonden tegenstand. Het was mij bij de gehouden

voorbereiding bijzonder aangenaam zoo ijverig gesteund te worden. Moge het U en mij, bij vriendschappelijke samenwerking nog dikwerf gegeven zijn, tegen den stroom op, goede resultaten te bereiken!

Hoogachtend,

(w. g.) HEIJERMANS.

Repertoire 1 Sept. 1893—1 Maart 1906.

Van klassieke Hollandsche schrijvers:

		Opvoeringen.
Pieter Bernargie, †	Studente-Leeven,	17
	(waarvan 2 te Berlijn)	
G. A. Bredero,	Spaansche Brubander,	25
T. Asseleyn,	Jan Klaaz of Gewaande Dienstmaagt,	19
P. C. Hooft,	Ware Nar,	6
Pieter Langendijk,	Het Wederzijds Huwelijksbedrog,	23

Van moderne Hollandsche auteurs:

Multatuli,	Vorstenschool (Openingsvoorstelling 2 Sept 1893),	79
Marcellus Emants,	Jonge Harten	4
	†Onder Ons,	38
	†Een nieuwe Leus,	35
	†In de Practijk,	5
Justus v. Maurik,	Een Bittere Bil,	14
	Janus Tulp,	10
	Fijne Beschuiten,	25
	S. of Z.,	5
Glanor,	Uitgaan,	4
D. H. Joosten,	Plicht,	5
Rosier Faassen,	Hannes,	6
	Anne-Mie,	5
	(Berlijn en Aken)	
	De Ledige Wieg,	2
	(Berlijn en Aken)	
	†Manus de Snorder,	2
	(Berlijn en Aken)	
Vink,	†Een Keerpunt,	1
Eva Westenberg,	De Mantel der Aristocratie,	7
Hora Adema,	†Een Visioen,	12
J. B. Meerkerk,	Emma Zathe,	5
Abel,	†Heldemar & Co.,	12
	†Dramatische Hutspot of het orakel op de planken,	4
	Haantje de Voorste,	5
A. S. H. Booms,	Orang Bahroe,	4
Willem v. Leer,	Zippora,	3
I. Simons-Mees en L. Simons,	Ouders,	6
Lodewijk Mulder,	De Kiesvereeniging van Stellendijk,	8
C. P. Brandt van Doorne,	Werkstaking,	5
	†De Spreektaalveredelingsbond,	4
Jo van Sloten,	†Asschepees,	1
H. Heyermans Jr.,	Ghetto,	192
	Het Zevende Gebod,	145
	Op Hoop Van Zegen,	255
	Het Pantser,	25
	Ora et Labora,	58
	Bloeimaand,	48
	†Buren,	2
	Allerzielen,	137
	†Artikel 188,	20
M. J. Ternooy Apèl,	Liefde,	3
	In den Vergulden Vingerhoed,	5
C. J. A. Verbruggen,	Het Nieuwe Evangelie,	4
Reyding en Fabius,	Het Lintje,	11
Mr. W. A. Paap,	Koningsrecht,	35
Mr. Jacob van Lennep,	Het Dorp aan de Grenzen,	21
Davidofsky,	Een Amsterdamsche Jongen,	7
	†Een slaaf van de eubiotiek,	34
	Wereldstad,	9
	Staken,	3
Mevr. Ina Boudier-Bakker,	Verleden,	53
Frans Mynssen,	Verdwaalden,	3
Frederik Rompel,	†Wat gezaaid is,	15

Frederik van Eden,	Don Torribio,	8
Cyriel Buysse,	Het Gezin van Baas Van Paemel,	4
A. van Sprink-	huizen, 30 Zilverlingen,	16
J. van den Vinder,	De Bond der Nieuwste Tijden,	2
H. Kesnig,	†Kol Nidrei,	15
G. Meinhardt,	Banden,	4
I. Th. Heins,	†Haar Luitenant,	6
Top Naeff,	†Weerzien,	9
Julius Sweelink		
(Jules Schürmann),	Uit het Kunstenaarsleven,	4
J. Tersteeg,	†Moraal	3

Vertaalde Werken.

Van klassieke auteurs:

Shakespeare,	Driekoningenavond	48
	Maat voor Maat,	9
Molière,	De Burger-Edelman,	9
	De Geneesheer tegen wil en dank	17
Goldoni,	Een Knecht van twee Meesters,	3
Von Kleist,	†De gebroken kan,	7
Schiller,	Friesco,	4
Hebbel,	Maria Magdalena,	4

Van moderne auteurs:

Henrik Ibsen,	Kosmersholm,	20
	Klein Eyolf,	27
	Steunpilaren der Maatschappij	19
	Een Vijand des Volks,	11
Björnstjerne	Een Faillissement,	13
Björnson,	Boven Menschelijke Kracht I,	4
	Aardrijkskunde en Liefde,	8
A. Strindberg,	De Vader,	3
	†Met Vuur spelen,	13
Tolstoï,	De Macht der Duisternis,	7
Turgeniev,	†Een Boedelscheiding,	8
Tchirikow,	Het Uitverkoren Volk,	7
Gerh. Hauptmann,	Eenzamen,	78
	(ook te Berlijn opgev.)	
	Het Verzoeningsfeest,	20
	Voor Zonsopgang,	4
Max Halbe,	Jeugd,	34
	Het Recht van den Sterkste (Haus Rosenhagen),	5
	Het Zoenoffer (Der Strom),	6
Max Dreyer,	Onder Dokters Handen (In Behandlung),	8
	†Het Vrije Woord (Der Probekandidat),	7
	In den Leeuwenkuil (Unter blonden Bestien),	8
	Winterslaap,	10
O. E. Hartleben,	†Afscheid van 't Regiment,	11
	†De Eischen der Moraal,	3
A. Schnitzler,	†Afscheidssouper,	6
Hermann Bahr,	Een huiselijk Vrouwtje,	8
S. Jacobsen,	Storm,	12
Georg Hirschfeld,	Naast Elkaar,	9
Georg Engel,	Vergeef ons onze Schulden (Ueber den Wassern),	26
O. Lindner,	De Bloedbruiloft,	3
Clara Viebig,	De Strijd om den Man,	6
F. A. Beierlein,	Taptoe,	38
A. Ohorn,	De Broeders van Sint Bernhardus,	21
F. Dörmann,	Kinderen der Zonde (Ledige Leute),	13
F. Philippì,	De Lijdensweg,	26
	De Eerste Vrouw (Die Erste),	24
	Het Vaderlijk Erfdeel (Das Erbe),	44
Carl Maria,	Kerstavond,	14
L. Fulda,	De Tweelingzusters,	21
	In dagen van Strijd (Das verlorene Paradies),	9
E. Augier,	Notaris Guérin	16
Emile Zola,	De Erfnamen van Rarbourdin,	41
E. Brieux,	Het Kind (Le Berceau),	4
	De drie dochters van Dupont,	14
H. Bernstein,	Langs een omweg (Le Détour),	11
Alexandre Dumas,	Kean,	5
Barrière en Capendu	Huichelaars en Weerhanen (Les faux bonshommes),	52

		Opvoeringen.
G. Courteline,	†Vrede thuis,	21
E. Pailleron	†De Vonk,	37
	†Meisjesdroomen,	41
	†Zachte woorden, sterke koorden (Mieux vaut douceur),	21
Erckmann-Chatrin,	Vriend Frits, (Berlijn en Aken)	3
M. Carré,	De Verloren Zoon,	9
O. Mirbeau,	Zaken zijn Zaken,	8
G. Devore,	Stiefzusters,	6
M. Maeterlinck,	†Interieur	6
G. Giacosa,	Een Bekentenis,	5
R. Bracco,	Ontrouw,	5
F. Cavallotti,	†Jephta's Dochter,	14
Marco Praga,	Een Vrouw die liefheeft,	8
	†De Boezemvriend,	24

Stukken met † gemerkt zijn in 1 bedrijf.

De herdenking van het 12½ jarig bestaan, heeft alleen in intiem kring plaats gehad. Aan een feestmaal bij Couturier vereenigden de societaires, alle leden van het gezelschap en enkele vrienden, die de Vereeniging steeds hebben na gestaan, ook een viertal tooneelverslaggevers (van het Hbd., het N. v. d. D., de Opr. Haarl. Ct. en de N. R. Ct.). Dat aan dien maaltijd een prettige stemming heerschte — behoeft nauwelijks te worden verzekerd. Reeds uit het feit, dat een gezelschap, waarvan het beheer gevoerd wordt door leden-acteurs en actrices — alleen de heer Homeyer, de penningmeester, is niet tevens als tooneelspeler aan de Vereeniging verbonden — zich gedurende een betrekkelijk lange periode van 12½ jaar in stand heeft weten te houden, niet alleen — maar dat dit is geschied, zonder dat eigenlijk ooit naar buiten van uit kabaal gesproken moeilijkheden is gebleken, kan men concludeeren, dat een sterke band allen vereenigt en de samenwerking is gegrondvest op onderlinge waardeering en vertrouwen in het rechtvaardig beleid der bestuurders. Door den heer Alex Post, is aan den maaltijd dan ook met dankbaarheid erkend, hoeveel tact de societaires, in hunne collegiale wijze van optreden tegenover het door hen geëngageerd personeel, steeds weten in acht te nemen. Wat de Vereeniging voor onze vaderlandsche tooneelspeelkunst heeft gedaan, is in verscheidene dagbladen, bij gelegenheid van dit koperen feest, met groote waardeering herdacht. Zeer juist is door den verslaggever van het Alg. Handelsblad verklaard, dat een der verdiensten der Ned. Tooneelvereeniging is gelegen in wat zij verricht heeft voor onze vaderlandsche auteurs. De lijst der opgevoerde werken geeft er het bewijs van, hoe zij door onze eigen schrijvers de gelegenheid te geven tot het zien opvoeren hunner werken, hun de beste, de eenige gelegenheid bood, tot oordeelen over fouten en zwakheden. En het is zeker geen toeval, dat met deze opvatting van haar taak door de Ned. Tooneelvereeniging, samenvalt een zoo opgewekt leven in onze oorspronkelijke dramatische literatuur. De wisselwerking is voor ieder duidelijk.

Wij zullen er thans niet meer van zeggen. Alleen nog dit constateeren, dat al viel ook bij de Ned. Tooneelvereeniging natuurlijk de eene voorstelling gelukkiger uit dan de andere, in verband ook met de meer of minder gelukkige

keus der opvoeren stukken, er toch geen Nederlandsch gezelschap is aan te wijzen, dat met meer ernst er naar streeft, steeds het beste te geven en welks voorstellingen welsprekender getuigenis afleggen van het willen bevorderen van een der hoogste beginselen van de tooneelkunst: dat der eenheid in samenspel en het in het licht stellen der betekenis van het opgevoerde stuk, wat karakter en stemming betreffen.

* * * KNIPSELS EN SNIPPERS * * *

Mevr. S. Pauwels—v. Biene verlaat het tooneel.

Mevrouw Sophie Pauwels—Van Biene neemt voortdurend in beterschap toe. Wil zij echter weder volkomen gezond worden, dan moeten aandoening en inspanning haar bespaard blijven. Na 'n moeilijken zelfstrijd heeft zij, vooral ter wille van man en kinderen, besloten, het tooneel voor goed te verlaten. Met den eersten Sept. a.s. houdt hare verbintenis met de Koninklijke Vereeniging «Het Nederlandsch Tooneel» voor altijd op.

Gaarne, zeer gaarne had zij op eene voorstelling afscheid genomen van het publiek, dat haar meer dan 28 jaar uitermate sympathiek is geweest. Beseffende, dat de geweldige aandoeningen op zulk een avond haar noodlottig konden worden, is dit optreden haar beslist ontraden.

Evenwel zal het publiek in de gelegenheid worden gesteld de gevierde kunstenaars een laatste blijk van waardeering te schenken.

De Kon. Ver. «Het Nederl. Tooneel» zal 18 April in den Stadsschouwburg te Amsterdam te harer eere een voorstelling geven en de netto opbrengst te harer beschikking stellen.

* * *

«Taptoe.»

De opvoering van Beyerlein's «Taptoe» had de directie van het «Colmarer Stadt theater» te Straatsburg op de lange baan geschoven, nadat men daar van militaire zijde bezwaar tegen had gemaakt.

Toen echter het garnizoen onlangs eenige dagen wegens militaire oefeningen afwezig was en dus de mogelijkheid buitengesloten was, dat officieren van het garnizoen de voorstelling zouden bezoeken, heeft men het stuk voor uitverkochte zalen voor het voetlicht gebracht.

* * *

Eere-voorstelling Louis de Vries.

Op Woensdag 28 Maart a.s. zal de heer Louis de Vries, van Amstel's Tooneelgezelschap, zijn eere-voorstelling geven, waarvoor hij in het Grand-Théâtre «Uriel da Costa», treurspel in 5 bedrijven door Karl Gutzkow in de Nederlandsche bewerking van dr. P. C. F. Frowein, hoopt op te voeren.

De heer Louis de Vries heeft zich zoowel tijdens als voor zijn optreden bij Amstel's Tooneelgezel-

schap, bij het Amsterdamsche publiek recht populair weten te maken. Ongetwijfeld zullen dan ook velen dien avond van hunne belangstelling doen blijken.

* * *

Tooneelverbond.

De jaarvergadering van het «Ned. Tooneelverbond», welke ditmaal te Utrecht zal worden gehouden, wordt voorafgegaan door een voorstelling van: «In Kleinen Kring», van W. G. van Nouhuys, te geven door de leerlingen der Tooneelschool.

* * *

Louis Bouwmeester in Indie.

Uit Batavia schrijft men aan *De Locomotief*:

«Van Bouwmeesters gezelschap gesproken, na de veine der eerste weken begint een beetje déveine te komen, niet onwaarschijnlijk ook al ten gevolge van den onnatuurlijken westmoeson.

„Na het vochtige weder van een paar weken geleden, heeft de warmte der laatste dagen hier ter plaatse veel koorts medegebracht, en de leden van het gezelschap hebben een behoorlijk contingent geleverd aan de ziekte.

„Daarbij komt, zij het ook in veel mindere mate dan bij Brondgeest, het idee, dat bij de menschen voorzit dat Indië eenvoudig hetzelfde is als Holland in den zomer. En, niet waar, wat is nu bijv. een paar uur per dag in den trein zitten in Holland?

„Maar even zoo goed als hunne voorgangers, vergeten deze nieuwelingen, dat het *niet* de middag-temperatuur is, die aangeeft de nadeelige gevolgen van dit klimaat op menschen die er niet aan gewend zijn, maar dat het is de voortdurende warmte, het ontbreken van eene rustpooze, de doorlopende spanning op de zenuwen.

„Zij hebben er dus maar op los gereisd over dag, 's avonds gespeeld, den volgenden dag weer op reis, 's avonds weer spelen, en het gevolg is, gelijk ik zeide, een niet onaanzienlijk percentage zieken.»

* * *

Frits Bouwmeester.

Thans komen de berichten van Frits Bouwmeester's ziekte in de Indische bladen. In *De Locomotief* lezen wij:

„Een van de voornaamste artisten van het Brondgeest-gezelschap, Frits Bouwmeester, is zeer ernstig ziek geworden en in de kliniek van dokter Koch opgenomen. Eerst dachten de geneesheeren, dat hij een leverabces had; later meende men, dat de diagnose wees op blindedarmontsteking. Later bleek, dat de reeds 57-jarige kunstenaar aan galblaas leed, met zulke complicaties dat een operatie noodig werd geacht, hetgeen ook Zaterdagmorgen geschiedde. De operatie is goed gelukt, maar dr. Koch ziet den toestand nog hoogst ernstig

in; over een dag of vier, vijf kan de dokter pas constateeren of hij buiten gevaar is.

„Hoe het verloop van de ziekte ook moge zijn, de eerste maanden mag men er niet op rekenen hem weer op de planken te zien.»

* * *

„De Weduwe Hansen.»

Gisteravond is in den Vlaamschen Schouwburg te Antwerpen opgevoerd „De Weduwe Hansen”, een blijspel in 3 bedrijven van onzen landgenoot Martin Liket. Ofschoon het anders den dag na het carnaval nooit erg vol is in de Antwerpsche theaters, was de Vlaamsche Schouwburg gisteravond toch uitstekend bezet.

De originaliteit van sommige scènes en de vlugge, vlotte dialoog zijn in dit stuk zeer te roemen. Het publiek heeft het werk goed ontvangen

* * *

Een tooneelschool van Réjane.

Réjane is van plan, een school op te richten voor artistieke opvoeding. Dumény één der leeraren, zal de jongelingen opleiden, terwijl Réjane de jonge meisjes zal opvoeden.

Om te beginnen zal men vier meisjes en vier jongens aannemen. Na het einde van het eerste jaar zal de leerling, die zich die eer waardig toont, worden toegelaten tot den schouwburg van Réjane.

* * *

Prijskamp.

De Letterlievende Vereeniging „J. J. Cremer”, te Haarlem, heeft een rondschrijven verzonden, als uitnodiging tot deelneming aan een tooneelwedstrijd in den winter van 1906—1907, ter gelegenheid van haar vijf-en-twintigjarig bestaan.

Uit te loven Prijzen.

Eereprijs voor het beste oorspronkelijk Nederl. Blijspel.

Eereprijs voor de beste Nederlandsche Uitspraak.

Voor de beste Opvoering.

Eerste Prijs: Een Gouden Medaille en / 250,— (Fr. 500).

Tweede Prijs: Een Verg. Zilveren Medaille en f 125,— (Fr. 250).

Derde Prijs: Een Verg. Zilveren Medaille en f 50,— (Fr. 100).

Vierde Prijs: Een Verg. Zilveren Medaille.

Een bijzondere prijs voor de (het) verst komende Kamer of Gezelschap.

Een personeele Prijs voor den besten Tooneelspeler.

Een personeele Prijs voor de beste Tooneelster.

Aan de voorwaarden ontleenen wij:

Art. 1. De tooneelwedstrijd omvat het op de beste wijze, in de Nederlandsche taal, opvoeren

van een BLIJSPEL van ten minste drie bedrijven en waarin minstens 4 Heeren en 2 dames een sprekende rol moeten vervullen.

Art. 2. De op te voeren „Blijspelen” moeten zijn, liefst van Nederlandschen oorsprong, of anders in zuiver Nederlandsch zijn overgezet, en mogen niet strijden tegen de goede zeden.

Art. 3. Aan den wedstrijd kan, met inachtneming van de hierna te vermelden bepalingen, deelgenomen worden door Rederijkerskamers en Liefhebberij-Tooneelgezelschappen uit Nederland en België, met uitzondering evenwel van de te Haarlem bestaande vereenigingen.

De jury bestaat uit de Heeren:

J. H. KOOLHOVEN, *Oud-Lid der Rederijkerskamer „Laurens Janszoon Koster”*.

FRANS NETSCHER, *Journalist, Tooneelverslaggever „Haarlem's Dagblad”, enz.*

J. R. PRENT, *Oud-Lid van het Hoofddomitee der Vereeniging „Koninginnedag”*.

Jhr. A. W. G. VAN RIEMSDIJK, *Eere-Voorzitter van de Vereeniging „J. J. Cremer”*.

J. H. RÖSSING, *Journalist, Tooneelverslaggever van „Het Nieuws van den Dag”, enz.*

A. VAN DER VOORT AZ., *Letterkundig Adviseur van de Vereeniging „J. J. Cremer”*.

F. DE WITT HUBERTS, *Kapitein der Infanterie.*

* * *

Pensioenfonds voor Nederlandsche Tooneelisten.

De Directie STOEL EN SPREE heeft het loffelijk

voornemen op Woensdag 21 Maart a.s. een Buitengewone Voorstelling te geven, waarvan de opbrengst zal worden afgedragen aan bovengenoemd fonds. Opgevoerd wordt „Margot de Bloemenverkoopster”, met Mevrouw Jeanne Spree-Monch in de hoofdrol. De directie heeft besloten zulk een voorstelling elk jaar te geven. Natuurlijk rekent zij daarbij op den steun van het publiek, vooral op dien der getrouwe „Stoel en Spreebezoekers” opdat een stampvolle zaal het bewijs zal zijn dat het streven der „Vereeniging voor Nederlandsche Tooneelisten” door het Amsterdamsche publiek wordt gewaardeerd!

Voor deze Voorstelling zijn de prijzen der plaatsen: Fauteuils *f* 1.25, Stalles *f* 1.—, Midden-Balcon *f* 0.75, Zij-Balcon *f* 0.60, Parquet *f* 0.40.

Plaatsen kunnen besproken worden: van af Zaterdag 17 Maart, dagelijks van 10 tot 3 uur.

* * *

Zilveren feest Bouberg-Wilson.

In Mei a.s. zal het 25 jaar geleden zijn, dat de Heer S. J. Bouberg Wilson directeur der Tooneelschool werd. De oud-leerlingen uit dit tijdvak hopen dit feest met hun hooggewaardeerden en hoogst-sympathieken directeur op waardige wijze te vieren. De Commissie van oud-leerlingen, met de regeling van deze feestviering belast, bestaat uit

Mevr. HOLTROP—VAN GELDER,

» TARTAUD—KLEIN,

de Hr. A. VAN DER HORST,

» L. M. SMITH.

ADVERTENTIËN.

Bij hoest en verkoudheid
gebruike men:

Kraepelien & Holm's

**Salmiak-Pastilles,
Mentha-Pastilles,
of Bloemen-Pastilles.**

IVENS & Co.

Hoflev. van H.M., de Koningin.

A M S T E R D A M,

Rokin 164 b/d Munt.

FOTO TOESTELLEN
BENODIGDHEDEN.

Amsterdam, Nijmegen, Groningen, Den Haag.

Brochure „Fotografeeren kan iedereen” op aanvraag.

Abonneert U op „HET TOONEEL”.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^v/_H ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN,

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
/ 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS. FRANCO PER POST.
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: Officieel. — L. Simons: Engelsch Tooneel: „Pi-
nero's Meesterstuk - Ellen Terry. — H. D.: Rotterdamsche
Kroniek. — Amsterdamsche Kroniek. — Isadora Duncan: Het
Theater van Dyonyssos te Athene. — Knipsels en Snippers.

**Wat voor de redactie bestemd is, adres-
seeren aan den redacteur, Johannes Verhulst-
straat 25.**

* * * * * OFFICIEEL * * * * *

**H.H. Secretarissen der Afdelingen
wordt dringend verzocht ten spoedigste
de Jaarverslagen betreffende hunne af-
deelingen te zenden aan den algemeenen
secretaris, Borneostraat 49, 's Gravenhage.**

**De Alg. Secr.
FRITS LAPIDOTH.**

STAAT VAN HET NEDERLANDSCH
TOONEELVERBOND.

EERELEDEN:

Mr. J. N. van Hall; prof. dr. A. G. van Hamel.

AFDEELING ROTTERDAM.

Aantal leden 447.

Bestuur: L. Jacobson, *Voorzitter*; C. van Rossem
Czn., *Penningmeester*; A. Robertson W.Azn.; A.
C. Dalen; A. Kolff; J. Milders, *Secretaris*.

Het adres van den Secretaris is: Diergaardelaan 2.

Gedelegeerde voor de Tooneelschool is:
A. Robertson W.Azn.

AFDEELING AMSTERDAM.

1 Eerelid (Louis Bouwmeester).

• 420 leden.

Bestuur: Mr. P. W. de Koning, *Voorzitter*;
Mr. L. H. J. Lamberts Hurrelbrinck, *Onder-Voor-
zitter*; W. G. Nieuwenkamp, *Secretaris*; J. Vriesen-

dorp, *Penningmeester*; Hendrik Wertheim; Bern,
J. Citroen; Herman G. Jurriaans.

*Het adres van den Waarn. Secretaris is:
Heeregracht 423.*

Gedelegeerde: Mr. P. W. de Koning.

AFDEELING 'S-GRAVENHAGE.

Aantal leden 247.

Bestuur: G. de Wijs, *Voorzitter*; J. Meihuizen,
Penningmeester; Jhr. H. van Spengler; J. Haus,
M. A. Kuytenbrouwer; J. C. van den Tol, *Secretaris*.

Het adres van den secretaris is: Bankastraat 139.

Gedelegeerde: M. A. Kuytenbrouwer.

AFDEELING UTRECHT.

Aantal leden 70.

Bestuur: Prof. dr. J. H. Gallée, *Voorzitter*; G.
R. Deelman, *Onder-Voorzitter*; Mr. J. G. Brouwer
Nijhoff, *Penningmeester*; Eug. C. Labouchère; J.
H. Mignon, *Secretaris*.

Het adres van den Secretaris is: Oosterstraat 1

Gedelegeerde: Dr. J. H. Gallée.

AFDEELING MIDDELBURG.

Aantal leden 50.

Bestuur: Jhr. Mr. W. H. Snouck Hurgronje,
Voorzitter; J. A. Altorffer, *Penningmeester*; Joh.
L. van der Pauwert, *Secretaris*.

AFDEELING GRONINGEN.

Aantal leden 36.

Bestuur: Prof. dr. A. G. v. Hamel, *Voorzitter*;
Mr. B. ten Bruggen Cate, *Loco-Voorzitter*; J. H.
Hooft v. Iddekinge, *Secretaris*; Mr. A. W. F. H.
Sänger, *Penningmeester*; prof. dr. G. C. Nijhoff,
prof. dr. J. F. Eijkman; Mr. F. F. Beukema.

Het adres van den Secretaris is: Westersingel 23.

Gedelegeerde: Prof. Dr. G. C. Nijhoff.

AFDEELING TIEL.

Aantal leden 12.

Bestuur: J. A. Heuff, *Voorzitter*; J. L. van Lidt de Jeude, *Pénningmeester-Secretaris*.

AFDEELING DORDRECHT?

AFDEELING DELFT?

ENGELSCH TOONEEL; „PINERO'S MEESTERSTUK” — ELLEN TERRY

Een kort verblijf in Londen gaf gelegenheid om in het St. James' Theatre een matinee bij te wonen van het nieuwe stuk van Pinero „*His House in Order*”; allerwege in de Engelsche pers aangekondigd als zijn meesterstuk.

Het vroegere werk van dezen handigen dramaturg heeft geen diepen indruk genoeg bij mij achtergelaten om dit nieuwe stuk er tegen op te wegen. De Engelsche critici zullen wel gelijk hebben, dat het zijn meesterstuk is. Maar een meesterstuk — dat is wat anders.

Men mocht bij ons eens gaan denken, dat het wèl zoó was, en het stuk willen overbrengen. Men kan heusch de moeite sparen. Veel wijzer om Augier, of zelfs den jongen Dumas nog weer eens voor den dag te halen, dan dit nàwerk uit de school van den laatste.

Pinero is een handig stukkenmaker. Hij weet wat „effect doet”. Hij weet dat een raisonneursrol, toebedeeld aan den eersten speler van de troep, over veel bezwaren heen helpt. En zijn stuk trekt. Al heb ik niet kunnen merken dat het een enkele aandoening bij het publiek wekte.

Wat ook niet zou kunnen, wegens de hopeloos zwakke teekening der twee hoofdpersonen.

Het geval is dat van een weduwnaar, rijk, (natuurlijk; *society-play*!) Parlements lid en wanhopig banaal. Zijn eerste vrouw kwam uit een model-familie; was zelf een model. Een bevlieging voor de gouvernante van zijn zoontje (dochter van een dorpsdominè) heeft hem haar doen trouwen. Waarom *zij* hem trouwde, vernemen we niet; wèl dat zij, meer „artistiek” dan huiselijk aangelegd, het huishouden niet behoorlijk beheert, en aldus onder de curateele komt van de model-zuster der eerste vrouw.

We worden nu uitgenoodigd, op het voorbeeld van den oudsten broeder van den echtgenoot, die zonder zijn tweede schoonzuster vroeger gezien te hebben, begint met voor haar en haar moeilijke positie te voelen — dat òok te doen. Want die jonge vrouw is de „sympathieke heldin”.

Om die sympathie voor haar te winnen had de auteur het natuurlijk middel aan de hand: ons inwijden in haar dieper wezen; verklaren wat haar tot dit huwelijk bracht; waarom zij bleef in die jammerlijke positie van achteruitgezette vrouw, en zich de onaangenaamheden van haar (halve) schoonzuster en haar stiefkind en de lafheid van haar man liet welgevallen. Hartstocht voor den man; meelijden met het kind; bestaansbezwaren — de keus bleef aan den schrijver.

Maar hij zwijgt. En zoo wordt zijn „sympa-

thieke heldin” tot een aanfluiting. Een vrouw van eenig karakter en zelfgevoel zou weggelopen zijn. Deze denkt er zelfs niet aan. Op haar sterkst barst zij eens los, op een zeer ongeschikt oogenblik, en op zeer onhandige wijs. Al de beschermingskunst van den raisonneur is noodig, om haar situatie te dekken. Het verst waartoe zij het brengt is te weigeren mee te gaan naar de openingsceremonie van het park, dat haar echtgenoot aan de nagedachtenis van haar voorgangster wijdt.

Doch dan komt de „truc”, de groote troefkaart van den handigen dramaturg:

Het stiefzoontje heeft juist het boudoir zijner moeder tot studeerkamer gekregen. En snuffelend onder in een kast, in een hoek, een taschje gevonden, dat hij niet kan openmaken. Wel lukt dit de jonge vrouw; die nu in dat taschje brieven vindt — waaruit blijkt dat haar model-voorgangster de maitresse was van den vriend van haar man, en het kind... het gevolg van dat overspel.

De troefkaarten zijn nu heelemaal in handen van de achteruitgezette tweede vrouw. Zij kan zich wreken. Maar de raisonneur praat haar tot deemoed; zij laat zich bewegen hem die brieven te geven. En *hij* eindigt met haar verzoening met haar man te bewerken door dezen de brieven te laten lezen.

Triestig einde!

Want is er onwaardiger „gelukkiger uitkomst” voor deze jonge vrouw denkbaar dan weer in genade te worden aangenomen door haar rijken echtgenoot, die haar zelf bekend heeft dat hij zijn bevlieging voor haar betreurt?!

In dit stuk is niets gelukt dan de teekening der model-familie van de overleden model-vrouw, al is die teekening ook tot charge geworden, zonder de toetsen van menselijkheid — *werkelijke* liefde voor de overleden dochter en zuster — die iets diepers aan deze figuren hadden kunnen geven!

Maar het ongelukkigst is — dat de schrijver een prachtige stof in de hand had, en diè niet heeft aangedurfd.

Als in het laatste bedrijf de raisonneur den minnaar der overledene de deur wijst komt deze even los: Die overledene was niet zooals iedereen haar dacht; zij was niet de òpgaande in huiselijke zorgvuldigheid. Zij had een eigen ziel, en die heeft ze gevonden door haar liefde voor hem.

Dàt is het drama, dat ik had willen zien: die jonge vrouw, door ouders, zuster, broer, echtgenoot, vereerd als modèl-plicht-mensch, huishoudster par excellence — maar in haar zich ontwikkelend eigen zieleleven, warmte, hartstocht, gloed, en die in haar worstelen tegen heel die ingezogen plichtenleer.

We zouden dan een mensch-drama gekregen hebben. Geen poppen-vertooning.

Maar — dat had Pinero niet kunnen schrijven. En 't zou niet gegaan zijn als fatsoenlijk *society-play*. Echtbreuk als achtergrond blijft behoorlijker.

* * *

Dialog en taal waren in harmonie met 't stuk:

Geestig, soms; maar voor 't overige theatraal-ouderwetsch, met rethorische kunstbloemen. En zoo was ook het spel, vooral van de drie hoofdpersonen.

* * *

Wie in Londen moderner, d. w. z. echter en natuurlijker spel wil zien, moet nu naar het Court Theatre in Sloane Square.

Verleden jaar heb ik daar toevallig gelegenheid gehad drie stukken van Bernard Shaw te zien: de beide in druk verschenen: „*You never can tell*” en „*Man and Superman*” (in drie, niet in 4 bedrijven gespeeld) en het nog niet uitgegeven „*John Bull's other Island*”. Van deze drie is „*Man and Superman*” het sterkst; het best geslaagde misschien van alle stukken van Shaw, al heb ik ook bij de vertooning ontzaglijk plezier gehad van de satire en fantaisie van „*You never can tell*”. En in al die vertooningen niets van de theatrale affectatie, die zoo hinderlijk is in het meeste Engelsche tooneelgedoc.

Dit jaar ging er van Shaw alleen: „*Captain Brassbound's Conversion*”; zeker niet van zijn sterkste werk: sprookjesbedenksel als satire op romantiek. Toch, na Pinero's kwasi-ernst, wèl een verkwikking.

En de vertooning gaf gelegenheid „*Ellen Terry*” weer eens terug te zien, die op 27 April haar 50-jarig jubilé viert. Ze is vroeg begonnen!

Ik had aan deze kunstnares twee herinneringen, met een 13-jarige tusschenpoos. In het begin van 1880 had ik genoten van haar onvergelykelijke gracieuse, fijn-geestige, gevoelige Portia („*Merchant of Venice*”) en de zoete melodie van haar geluid. In 1893 zag ik haar terug in een bewerking van „*The Vicar of Wakefield*” — en al wat 13 jaar geleden in haar natuur was geweest was nu aangezet tot trucjes. Mijn teleurstelling was zoo groot, dat ik haar zes jaar lang van mijn verblijf in Engeland niet meer heb willen zien dan nog één keer, toen 't niet anders kon.

Nu is ze grijs, en wat zwaarlijvig. Maar de trucjes, die in '93 den schijn van jeugd en gratie hadden moeten helpen hergeven, konden nu niet meer dienen en waren dus afgelegd. In de oude Ellen Terry leefde de oude comédienne met haar gaven van bekoren weer op — en dat was aangenaam voor wie, als ik, erkentelijke herinnering behouden had aan haar mooien tijd.

Er zijn zeker wel meer Nederlanders die zulk een herinnering bewaard hebben. En ik heb gedacht of het niet gracielijk zou wezen, haar dit op 27 April gemeenschappelijk te betuigen?

Amsterdam, 25 Maart '06.

L. SIMONS.

ROTTERDAMSCH KRONIEK * * *

27 Maart.

Van avond hebben de tooneellievende Rotterdammers weder eens op hun oude, goede, hartelijke wijze een tooneelkunstenaar, die hun genegenheid heeft, een feest bereid. Er was een eivolle schouwburg, er waren bloemen en geschenken en toespraken: zoo'n huldeavond als Rotterdammers er

alleen een kunnen aanleggen, omdat zij er zelf zoo'n plezier in hebben en omdat zij 't ook zoo cerlijk meenen met hun sympathie voor hun eigen acteurs.

Het feest gold Frits Tartaud, voor wien dit speelseizoen het vijf en twintigste is van zijn loopbaan in Rotterdam.

Men heeft hem dit eerste jubileum eigenlijk opgedrongen, omdat men hem toch ook eens huldigen wilde. En hij zal er geen spijt van hebben gehad. Want hij heeft nu ook eens mogen onder vinden, hoe hij bij ons publick in aanzien is.

Wel, het was, toen 't gordijn rees voor de officieele huldiging, een tuin van bloemen op 't tooneel en er werden zooveel lauweren aangedragen, dat zij er geen plaats meer konden krijgen. De collega's stonden rondom en een deputatie van drie uit de twaalf tooneelvrienden die een circulaire aan alle tooneelvrienden hebben onderteekend en verzonden, was aangetreden.

Directeur Van Eysden kwam als directeur den eersten lauwerkrans bieden en Tartaud huldigen, hem danken voor den ijver en de toewijding, waarmee hij werkzaam is geweest en die er mee toe hebben bijgedragen, dat hier voorstellingen zijn gegeven, die kunnen wedijveren met de beste in het buitenland. De directeur loofde in Tartaud den jongere, die eervol één der plaatsen inneemt door de ouderen helaas opengelaten, en die door ijverige ontwikkeling zijner talenten het recht verkregen heeft zich één der eerste kunstenaars van zijn land te noemen, wiens artistiek vermogen een belangstelling, als dezen avond wordt getoond, volkomen rechtvaardigt. Blijf nog lange jaren — met die woorden eindigde de directeur — één der grootste krachten van ons Rotterdamsch Tooneel.

De heer A. Robertson W. Azn. namens de feestcommissie verklapte hoe, toen bekend werd dat Tartaud zich tot een Jubileumsviering had laten overhalen, er gisting ontstond onder de tooneelvrienden en hoe gretig de commissie haar vraag om medewerking aan een huldeblijk beantwoord zag. Daarin ook mag Tartaud het bewijs zien, hoe hij hier wordt gewaardeerd, hoe iedereen in hem huldigt een sieraad van dit gezelschap. Blijf het nog lang! wenschte hem de heer Robertson toe.

Als stoffelijke huldeblijken bood hij een reuzekrans, een gouden horloge waarin een inscriptie zal worden gegraveerd met een gouden ketting en een dikke met lak gesloten enveloppe: waarin het resultaat van het overweldigend succes, dat de commissie heeft gehad.

Poolman — met huldigend gelach ontvangen — sprak namens de collega's, een jolig ou-bollig speechje, over het verleden waarin hij altoos met Tartaud was samen geweest aan allerlei gezelschappen en nu ook aan het Rotterdamsche. Maar met een oprecht-hartelijken gelukwensch aan het slot: blijf tevreden, gelukkig en gezond nog vele jaren de kunst dienen, dat hopen je collega's van harte, ook voor je vrouw en je kinderen!

Ook hij bood een geschenk: twee fraaie etsen.

Regisseur Moor overhandigde een krans namens de Rotterdamse Tooneelverbondafdeeling en een

namens de Maatschappij „Groote Schouwburg”; De Jong bracht een krans van de Koninklijke Vereeniging, Van Eysden een namens de Nederlandsche Tooneelvereeniging en nog een van de Commissarissen van den Arnheemschen Schouwburg.

Toen kreeg Tartaud gelegenheid om te danken. Hij deed het kort met aangename, hem eerende bescheidenheid. Hij zou zijn best blijven doen, zei hij, om al het goeds dat van zijn talent vanavond gezegd werd, waar te maken, en om te bereiken wat men van hem verwacht.

En nog vele malen, nadat het scherm al weer gevallen was, moest de jubilaris voor de warme toejuichingen uit de zaal, komen danken.

* * *

De huldiging die Tartaud vanavond werd bereid, is zéér verdiend geweest. Dat hij geen gelegenheid had ze te ontvangen in een stuk van beter gehalte dan dit weinig zaaksche „Weldoeners der Menschheid” mag hem niet geweten. Onder de oudere stukken, waaruit hij te kiezen had, was dit, nochtans, één der beste. Hij heeft, jaren geleden, als Dr. Martius succès gehad en die rol is een van zijn sympathica gebleven. Men had hem evenwel liever in een nieuwe créatie gezien.

Want — en dit is het merkwaardige in dit zilveren jubileum — deze acteur is er één, van wie elke nieuwe rol een verrassing wezen kan. Hij is niet alleen nog in zijn volle kracht, zijn kracht is grooter dan ooit te voren. Na meer dan vijf en twintig jaren tooneelspele blijkt zijn talent sterk en saprijk, heeft het nog groeikracht in zichzelf.

In twee of drie allergelukkigste seizoenen is Tartaud den twijfel, waarin nog velen om hem waren, glansvol ontstegen. Hij is een tooneelspeler van groote beteekenis, dat bleek dáárin overtuigend. Moge het litteraire in zijn kunstenaarschap ontwikkeling behoeven, hij heeft een krachtige dóór-dringende intuïtie. De techniek van zijn kunst verstaat hij. Hij begrijpt snel, hij wil het uitstekende en hij is voorbeeldig ijverig en toegewijd. Aan zijne buitengewone vrouw — hij wil ons veroorloven het te gelooven — heeft hij een trouwen, krachtigen steun.

Deze vijf en twintigste kunstenaarsverjaardag, vanavond met zulk een hartelijkheid gevierd, hij sluit niets af. Integendeel, hij opent naar we allergaarnste wenschen een nieuw tijdperk, Tartaud en ons tooneel tot vreugde en eer.

H. D.

AMSTERDAMSCH KRONIEK. * * *

Een kort bestaan op ons tooneel heeft in het tijdvak, waarover deze kroniek zich uitstrekt, een oorspronkelijk stuk in 4 bedrijven gehad, van Frans Mijnsen: *Uit eigen wil*, een stuk waarvan allereerste de goede hoedanigheden zijn geroemd, maar dat toch geen lang leven is beschoren geweest. Het was als een huis dat op onzen slappen bodem niet voldoende onderheit is en dus nauwelijks onder dak, scheef gaat staan en inzakt. *Uit eigen wil!* Maar dit veronderstelt in de allereerste plaats,

dat er inderdaad een wil is! En Bertha de Wijs onderscheidt zich juist hierdoor, dat zij in hare handelingen niet wordt gedreven door een uit krachtige natuur gesproten wil, maar het er eenvoudig maar op waagt, zonder dat zij voor ons gevoel daarbij gehoor geeft aan een onweerstaanbaren drang of met volkomen besef van zelfverantwoordelijkheid handelt. Zij doet de dingen op de bonne foi. Maller huwelijk — het begin van alle ellende — dan zij sluit met Albert van Ulenberg is moeilijk denkbaar. Wel wordt het ons spoedig duidelijk, dat haar ouders dit huwelijk gaarne zien, maar de schrijver heeft zich niet de moeite gegeven ons het overwicht, dat de ouders in deze op hun dochter bezitten, overtuigend aan te tonen en daarmee in verband den hevigen zielestrijd, die aan Bertha's onderwerping aan haar ouders gezag, in dit geval had moeten voorafgaan. Integendeel, van eenigen ernstigen strijd is heel geen sprake. Het meisje geeft zich aan Albert als een willoos offer. De schrijver heeft zich voor het overige niet gegeneerd van Albert een recht afstootende figuur te maken: een ploertigen bruit. Een meisje ook maar van eenigen goeden smaak zou voor zoo'n vrijer feestelijk hebben bedankt. Dat Bertha zich zoo gewillig aan zulk een man laat koppelen, bewijst dat zij geen wil, althans geen sterken wil heeft en daarmee is het uitgangspunt van Mijnsens drama en dat in den titel zoo duidelijk wordt aangegeven, veroordeeld. De wil is van het drama de ziel. Het is de bron van zijn leven, de springveer. Het drama is als de vonk, die ontspringt als men twee steenen tegen elkaar slaat. Maar de steenen moeten in hardheid aan elkaar gewaagd zijn, wil de vonk niet uitblijven. Het drama is als de vonk, die uit de botsing ontspringt van twee karakters, of van het karakter met de omstandigheden, of met de roerselen in eigen wezen. Maar de vonk blijft uit als van het karakter geen kracht uitgaat, als het slap zich plooit onder den drang der omstandigheden. Dat schijnt ons het geval met Bertha. Ook in de 2de en 3de acte, die ons de gevolgen hebben voor oogen te stellen van haar onberaden huwelijk, met een man, voor wien zij nooit ook zelfs maar een vleugje liefde heeft gekoesterd, blijkt bij haar nergens van eenige uiterlijke sterkte, noch van innerlijke kracht. En als zij het huis haars echtgenoots ontvliedt, om met achterlating van haar kind, Frits Herfst te volgen, doet zij dit ook in volkomen zwakheid, zonder ons ook maar in 't minst den indruk te hebben gegeven van te handelen in een haar klaar besef van zelfverantwoordelijkheid. Geen wonder, dat zij ook bij Frits Herfst niet het geluk vindt, waar zij naar smacht. Karakters als van Bertha, waarvan geenerlei kracht kan uitgaan en die voorbeschikt zijn om de kracht van anderen, of der omstandigheden te ondergaan, mogen in het leven, in de werkelijkheid niet zeldzaam zijn, in hen huist niet de impuls van het dramatische; zij geven eerder stof voor fijn psychologische ontledingskunst. En als de schrijver ons mocht tegemoet voeren: de titel is *ironisch* op te vatten — dan antwoorden wij, dat de beteekenis, te geven aan een titel, niet over het lot

beschikken kan van het drama, dat dien titel draagt. Welke zin ook aan den titel is toe te kennen: het tooneelspel zelf dat onder de vlag van dezen titel vaart, is niet interessant genoeg gebleken om het publiek te boeien en vast te houden. En gelijk men van een stuk dat inslaat, het succès verklaren kan op velerlei wijs, aangezien dit succès altoos het gevolg is van een complex van oorzaken, zóó zal men van het minder welslagen van *Uit eigen wil* ook de oplossing kunnen vinden langs verschillende weg. De door mij gevolgde is er één van. Dat het stuk, in de zeer verdienstelijke vertooning door de Ned. Tooneelvereniging een succès d'estime behaalde, dankt het aan den beschaafden, voor het tooneel uitmuntend passenden dialoog, levendig in zijn klaarheid van soberen zinsbouw en aan sommige gelukkig geteekende figuren. Kortom: *Uit eigen kring* is een stuk met in de details veel te loven, maar als conceptie in haar geheel beschouwd, niet stevig genoeg, met niet genoeg grond onder zich om zich staande te houden.

Voorts hebben de laatste 3 weken ons twee voorstellingen gebracht door amateurs. De eene was van de in ons land zoo goed ter faam staande rederijderskamer Jan Van Beers, die ten bate van Mej. Henriëtte Van Kuyk, het bekende drama van Hartleben: Rosenmontag (Carnaval) opvoerde. Zeer verdienstelijk voor een gezelschap van liefhebbers, hoewel natuurlijk in Hollandschen stijl, d.w.z. dat deze rederijders niet de Schneidigkeit vertoonden van Pruisische gardeluitenants. Zelfs Hollandsche officieren zouden, Rosenmontag vertoonende, zonder succès hebben getracht de scherpe omlijning van het Duitsche »militair« in hun uiterlijk weer te geven — hoeveel minder dus eerzame Utrechtsche burgers. Maar voor 't overige bewogen deze »liefhebbers« zich over 't algemeen gemakkelijk en speelden zij hunne rollen met goed inzicht. Alleen trof ons bij sommigen de onzuivere uitspraak. Bij de officieren-voorstelling, die Dinsdag jl., in den Stadsschouwburg werd gegeven van Schimmels *Kind van Staat* (ten voordeele van een fonds tot oprichting van een standbeeld voor Willem III), was ook een der spelers in deze niet vrij van accent en wat betreft de gemakkelijheid van zich bewegen, de ongedwongenheid van gebaar en het tooneelmatig spreken (d.i. op of in maat, die het tooneel verlangt) was het merkbaar, dat wij te doen hadden met amateurs, die minder tooneel-routine bezitten, dan de jaren lang zich geoefend hebbende leden van Jan Van Beers. Toch was ook de voorstelling van *Het Kind van Staat* zóó verdienstelijk, dat zij tot bewondering dwong voor het talent waaruit dit dramatisch tafereel is ontsproten, een talent, dat voor ons tooneel misschien niet gehouden heeft, wat het oorspronkelijk beloofde, omdat het in latere voor opvoering bestemde werken, te zeer zich heeft ondergeschikt gemaakt aan den romanschrijver Schimmel!

Om te besluiten worde hier nog gememoreerd een in menig opzicht welgeslaagde voorstelling van Gutzkows Uriel Acosta, door Amstels tooneelgezelschap in het Grand Théâtre—Van Lier; een voorstelling ten benefice van den heer Louis

de Vries, die met de uitbeelding van den hoofdpersoon, zich in een groot succes verheugen mocht.

HET THEATER VAN DIONYSOS TE ATHENE * * * * *

Nergens gevoelt men zoo zeer, welk een buitengewoon inzicht en welk fijn gevoel de oude Grieken voor de menschelijke gestalte en met deze overeenstemmende of daaruit ontwikkelde afmetingen en verhoudingen hadden, als wanneer men in de cirkelvormige orchestra van het theater van Dionysos aan de zuidzijde der Akropolis zich bevindt. Als men daar staat op de plaats der tooneelspelers, en de dertigduizend zetels voor zich ziet, die trapsgewijze naar de heuvelen oploopen, dan beseft men, hoe volkomen de ziel eens menschen den geest der toeschouwers beheerschen kon, die op deze zetels hadden plaats genomen. En als men omgekeerd, zich als toeschouwer op een der plaatsen van dit onafzienbaar auditorium, dat op de orchestra nederblijkt, zich gezeten denkt, dan voelt men, hoe het magnetisme van een tooneelspeler het gewaarworden van deze dertigduizend zielen bereiken en vasthouden en in zich opnemen kon.

Dit is wat aan de bouworde van onze moderne schouwburgen ontbreekt: de volkomen concentratie van een geestelijk magnetisme, dat in den cirkelbouw van het oude theater aan elkeen daardoor zich moest mededeelen, omdat iedere straal, iedere blik, ieder woord den natuurlijken weg van het centrum naar de peripherie en van de peripherie naar het centrum nemen kon. Het is tot heden niet voldoende in het licht gesteld, in welk een volkomen harmonie het antieke theater zich naar de menschelijke gestalte voegde. Als ik op de cirkelvormige orchestra stond en mijne armen boven mijn hoofd verhief, strekten mijne handen zich de oogen tegen van de toeschouwers op de verste rijen; en als ik mijn armen naar terzijde uitbreidde, moesten mijne handen in de gedachte voortzetting, tot de binnenste rijen der toeschouwers bereiken. De antieke tooneelspeler vermocht geheel de menigte met één gebaar te omsluiten en ieder toeschouwer moest persoonlijk zich door de beweging voelen aangeraakt, als de handen de natuurlijke cirkellijn beschreven.

Maar het sterkst komt men tot het bewustzijn, hoe volkomen dit tooneel in ideale proportie aan die der menschelijke gestalte beantwoordt, als men er in danst. Op antieke vazen ziet men vaak met verrassing en bewondering, hoe de zich bewegende figuur als in een cirkelvormige ruimte past, welke peripherie zij met de toppen der vingers en teenen raakt. Aldus nu wordt bij het dansen in de orchestra van het theater van Dionysos, de gestalte volkomen in een ruimte gepast, er als in geteekend, welke ruimte een cirkel is, die zich concentrisch tot den verst afgezeten toeschouwer verwijdt en ieder van hen het volle beeld van het menschelijk lichaam doet aanschouwen in de juiste maten, zoo dat het beeld

steeds in een kader komt te staan volkomen evenredig van breedte- en hoogtelijn. Zoo volkomen zijn de lijnen, die de gestalte omgeven, dat, wie daar danst, ervaren moet, dat hij zijn bewegingen aan deze lijnen heeft aan te passen en het zal hem onmogelijk worden, een valsche beweging te maken. En gelijk alle bewegingen zich de volmaakte lijnenverhouding van het theater sympathetisch aanpassen, moeten deze bewegingen ook zelf volmaakt worden. Het lijkt even onmogelijk daar een onzuivere beweging te maken, als het onmogelijk is, tegen een groote symphonie met de eigen stem valsch in te zingen. Men voelt, dat de gestalten der toeschouwers en van het koor, die zich in deze ruimte bewegen, het middelpunt vormen eener omwelling, die, door het uitstroomend geestelijk magnetisme voortgedragen, in telkens wijder kringen — gelijk een steen, in stilstaand water geworpen — ten slotte gansch het auditorium omsluit, verder de heuvels er rondom en dóór vibreert tot aan den verren horizon. Daar, in deze cirkelvormige orchestra, wat woordelijk „dansplaats” is, heb ik mijn rhythmische studiën voor het koor der bacchanten van Euripides gecomponeerd en eerst daar ten volle de beteekenis doorgrond van de klassiciteit van het Grieksche theater.

(*Die Schaubühne*).

ISADORA DUNCAN.

KNIPSELS EN SNIPPERS. * * * * *

Ondergeteekenden verzoeken beleefd de toegezonden circulaires vóór 16 APRIL, ingevuld, terug te mogen ontvangen.

Namens de Oudleerlingen der Tooneelschool,

De Commissie:

B. HOLTROP-VAN GELDER.

ALIDA TARTAUD-KLEIN.

A. v. d. HORST.

L. M. SMITH.

* * *

Nederlandsche acteurs naar de West.

Men schrijft uit Nederland aan *Onze West*, dat mevr. Van Warmelo-Faassen, mej. Chr. Staas en de heeren Van Staalduynen, Arbous en D. van Ollefen van plan zijn in April, Mei, Juni en Juli van dit jaar een rondreis te maken door onze West. Of het plan uitgevoerd wordt zal afhangen van het ontvangen van inlichtingen en toezeggingen van medewerking.

* * *

L. J. Veltman.

De oud-acteur L. J. Veltman, die j.l. Dec. 88 jaar is geworden, is zeer ernstig ziek, maar de laatste berichten luiden niet ongunstig.

* * *

Hendrik Ibsen is Dinsdag 78 jaar geworden. De staat van zijn gezondheid is vrij gunstig, maar toch is hij niet meer aan het werk gegaan.

* * *

Gezelschap=Brondgeest.

Volgens een uit Indië ontvangen telegram is het gezelschap Brondgeest in Indië ontbonden.

* * *

De Gemeenten en Tooneel en Muziek.

In Duitschland is een statistiek gepubliceerd van wat in steden van meer dan 80,000 inwoners van gemeentewege wordt uitgegeven voor tooneel en muziek. Daaruit blijkt dat in de residentie-steden, waar vanwege het hof het tooneel gesteund wordt, niets er voor gedaan wordt door de gemeente, behalve te Wiesbaden, dat een Koninklijken schouwburg heeft en toch 239,316 Mark per jaar voor tooneel uitgaf, d.i. 2.78 Mark per hoofd der bevolking, en Karlsruhe, dat echter maar weinig doet. Mannheim geeft 2.46 Mark per hoofd uit voor tooneel; Frankfort in 't geheel 473,405 mark, Keulen 200,000 mark. Meer dan 50 pfg. per hoofd besteedden nog Halle, Mainz, Straatsburg, Augsburg, en Aken bijna.

Voor muziek werd veel minder gegeven; in 14 steden heelemaal niets, in slechts 13 meer dan 10 pfg. per inwoner.

* * *

De roman van een tachtig-jarige actrice.

Cornelia Prielle, de oudste actrice van het Hongaarsche tooneel, is te Budapest op 80-jarigen leeftijd gestorven. Men had haar reeds lang vergeten, toen zij verleden jaar zomer van zich deed spreken door een romantische geschiedenis. In haar jeugd was zij altijd zeer streng van zeden geweest. Maar in den zomer van 1905 had zij liefde opgevat voor een 30-jarigen journalist. Zij vervolgde en vercerde hem als een zeventienjarige; in haar rolstoel liet zij zich dagelijks bij hem brengen, want zij had zich voorgenomen hem te huwen.

Alle moeite, die hare aristocratische familie deed om haar van dit voornemen af te brengen, was tevergeefs. En op den eersten Kerstdag stapte zij, toen reeds zwaar ziek, met haar jeugdigen bruidegom in het huwelijksbootje.

Niet lang is zij gelukkig geweest. Zelts van het Nizza-reisje, dat men in Maart had willen maken, is door haar spoedigen dood, niets gekomen.

Het laatste hoofdstuk uit het leven van de 80-jarige actrice, is ook het meest romantische geweest!

* * *

Een Reform-Schouwburg.

Het nieuwe „Schiller-Theater”, dat op 1 Jan. 1907 te Berlijn zal worden geopend, wordt een soort reform-schouwburg. Het zal het type van

een volkstheater zijn, niet gebouwd naar den Italiaanschen vorm met zijne rangen en loges, maar naar het model der Grieksche schouwburgen, evenals de Bayreuth-schouwburg. Zoo zullen er dus geen rangen zijn. Het theater zal plaats bieden aan 1450 personen.

* * *

Albin Valabrègue, de bekende kluchtenschrijver, schrijft aan den *Figaro*, dat hij, nu de censuur is afgeschafte, het publiek zal waarschuwen voor den inhoud van zijn stukken. Zijn volgende stuk zal aldus worden aangekondigd; „*Vive l'amour, pièce scabreuse*” in drie bedrijven. Niet voor jonge meisjes, noch voor het Senaatslid Bérenger.”

* * *

Uitvaart van Frits Bouwmeester.

Zelden hebben wij (schrijft het Soer. Hbd.) een meer indrukwekkenden uitvaart bijgewoond als die van Frits Bouwmeester, den begaafden tooneelspeler, die reeds na een kort verblijf onder de palmen de waarheid moest ervaren van het woord, dat onder deze boomen niemand, over de wijde zee gekomen, ongestraft wandelt. Naar vaderlandsch kunstenaarsgebruik zou de lijk-kist uit den schouwburg worden uitgedragen, en zoo werd gistermorgen het stoffelijk overschot van den acteur uit het gebouw der ziekenverpleging op Ngemplak overgebracht naar den tempel der Muzen; voor deze gelegenheid in rouw. De kolommen bij den ingang waren, evenals de pijlers en de statues in het gebouw zelf, met zwart krip omwonden; dezelfde stof omhulde de zware gaskroon in het midden, waar de lichten brandden. Dan waren overal bloemen gestrooid, tot bij de lijkbaar, die op een verhevenheid in het parterre was neergezet. Links van de baar stelden zich de dames artisten op, in stemmig zwart, met lange afhangende zwarte lamfers en palmtakken in de hand dragend. Rechts posteerden zich de heeren artisten met eenige belangstellenden, onder wie de directeur van den Schouwburg, mr. H. J. de Bruyn, en de hoofdredacteuren van de beide plaatselijke nieuwsbladen, terwijl tevens enkele vertegenwoordigers van de burgerij werden opgemerkt. Het parterre werd omzoomd door een groote schare nieuwsgierigen.

Op het tooneel was een orkest opgesteld, dat met Chopin's doodenmarsch de plechtigheid opende, doch door het harde koper, jammer genoeg, niet verhoogde. Toen de muziek verstomd was, nam de heer Henri Bronggeest het woord. Een fraaie krans op de baar leggend, sprak hij den ouden kameraad toe met een door tranen verstikte stem.

Hierop legde mevrouw Bronggeest een krans op de lijk-kist en getuigde van haar innig leed over het heengaan van Frits Bouwmeester.

De heer J. Mulder volgde dit voorbeeld en sprak namens de artisten een gevoelig woord van afscheid.

De heer W. Westerman, een der meest intieme

vrienden van den verscheiden tooneelspeler, wees op het tragische van diens dood, ver van zijn drie kinderen, die zoo gehoopt hadden hun vader spoedig terug te zien.

Hierop deponeerde mr. W. F. Schimmel een krans, namens de redactien van „De Locomotief” en de „Soerabaja Courant.”

De heer M. van Geuns volgde met een krans namens de redactie van het „Soerabajasch Handelsblad” als een laatsten groet aan den heengegane kunstenaar.

De heer Kerdijk zeide te handelen namens de dilettanten die met wijlen Frits Bouwmeester hadden samengewerkt, door aan de vele kransen nog een toe te voegen.

De heer Oldemans deed evenzoo om uiting te geven aan het gevoel van bewondering, voor den overleden kunstenaar gekoesterd.

Hierop werd een kort woord gesproken door mr. H. J. de Bruyn, namens de directie van den schouwburg. Hij getuigde, hoe Frits Bouwmeester was gewaardeerd als een voortreffelijk kunstenaar, en gaf de verzekering van de groote deelneming der schouwburgdirectie in het geleden verlies.

Vervolgens trad mr. W. F. Schimmel naar voren om in opdracht van Louis Bouwmeester den afgestorven artist te gedenken.

Nu was aan de plechtigheid binnen het gebouw, dat een chapelle ardente geleeke, een einde gekomen en werd het sein gegeven om de lijk-kist uit te dragen voor den traditioneelen rondgang om den schouwburg. Vlak achter den lijk-wagen liepen de dames-artisten met haar palmtakken in de hand; hierop volgden de heeren-artisten met enkele belangstellenden. Toen de lijk-wagen weder voor het schouwburggebouw was aangekomen, namen allen plaats in de rijtuigen en werd de tocht naar den dooden-akker op Peneleh aangenomen. Op tal van plaatsen langs den weg was een groote menigte bijeengestroomd om van de plechtigheid getuige te zijn.

Voor de sociëteit Concordia in de sociëteitsstraat werd den verscheiden artist een treffende hulde gebracht. Hier was muziek opgesteld, die bij het passeeren van den stoet een treurmarsch speelde. Vooral op de artisten, gevoelig als die zijn voor de eer één hunner bewezen, maakte deze hulde een diepen indruk.

Op de begraafplaats was een talrijk publiek bijeengestroomd. Door artisten werd de lijk-kist van Frits Bouwmeester uit den lijk-wagen naar de groeve gedragen. De dames wierpen hun palmtakken op de kist en de heeren volgden met schoppen aarde en bloemen. In opdracht van Louw Bouwmeester bracht mr. W. F. Schimmel namens de familie dank aan allen, die Frits Bouwmeester de laatste eer hadden bewezen.

ADVERTENTIËN.

Bij hoest en verkoudheid
gebruike men:

Kraepelien & Holm's
Salmiak-Pastilles,
Mentha-Pastilles,
of Bloemen-Pastilles.

IVENS & Co.

Hoflev. van H.M. de Koningin.

AMSTERDAM,
Rokin 164 b/d Munt.

FOTO TOESTELLEN
BENODIGDHEDEN.

Amsterdam, Nijmegen, Groningen, Den Haag.

Brochure „Fotografeeren kan iedereen” op aanvraag.

Tarief van Advertentiën in HET TOONEEL.

Bij abonnement te plaatsen binnen 9 maanden:

Per	100	regels	à	9	cts.
„	250	„	„	8	„
„	500	„	„	7	„
„	1000	„	„	6	„
„	1500	„	„	5	„

Abonneert U op „HET TOONEEL”.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ v_H ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN,

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS, FRANCO PER POST.
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

INHOUD: Officieel. — W. van Korlaar Jr.: Het Theater der
Esthen te Dorpat. — H. D.: Rotterdamsche Kroniek. —
Schiller op de ziekenzaal der Militaire Academie en „De
Roovers”. — Knipsels en Snippers.

**Wat voor de redactie bestemd is, adres-
seeren aan den redacteur, Johannes Verhulst-
straat 25.**

* * * * * OFFICIEEL * * * * *

STAAT VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

AFDEELING DORDRECHT.

Aantal leden 43.

Bestuur: F. C. Deking Dura, *Voorzitter*; Jhr.
Mr. F. J. de Marees van Swinderen, *Penning-
meester*; Mr. D. van Houten Jzn.; L. C. van
Oldenborgh; I. van Wageningen Dzn., *Secretaris*.

Het adres van den Secretaris is: Van Strysingel 280.

Gedelegeerde Commissie voor de Tooneelschool is:
F. C. Deking Dura.

AFDEELING DELFT.

Aantal leden plus minus 20.

Bestuur: J. Post van den Burg, *Voorzitter*; M.
A. C. Hartman, *Secretaris*; W. Gaade, *Penning-
meester*; H. C. J. Roelvink.

VERSLAGEN DER AFDEELINGEN.

ROTTERDAM.

Het verslag over het afgelopen jaar kan kort zijn.
In eene buitengewone vergadering gehouden in
October 11. werden tot bestuursleden gekozen de
heeren A. C. Dalen en A. Kalff om in de bestaande
vacatures te voorzien. De reden dat wij onze leden
ten tweeden male opriepen gold de behandeling van de
gewijzigde reorganisatie-voorstellen voor de Tooneel-
school. Het bestuur betreft het, dat deze vergade-
ring, zoowel als de vorige, zoo slecht bezocht was,
niettegenstaande er meer publiciteit aan was gegeven
en één der leden der reorganisatie-commissie zoo wel-
willend was een kort uittreksel van die voorstellen te
maken, dat aan de leden werd rond gezonden.

Ons ledental is weder iets gedaald; wij blijven
echter steeds trachten nieuwe leden voor ons verbond
te winnen, maar de belangstelling is niet groot.

De jaarlijksche invitatie-voorstelling bestond ditmaal
uit: Kunstlievende Dames, oorspronkelijk blijspel van
Cornelie Noordwal dat goed voldaan heeft.

Met genoegen constateeren wij dat de Directie van
het Rotterdamsch Tooneelgezelschap in dit seizoen
weder enkele oorspronkelijke stukken opvoerde.

Het 25-jarig jubileum van onzen verdienstelijken
tooneelspeler Frits Tartaud werd feestelijk herdacht;
ook onze afdeeling gaf een blijk van hare belang-
stelling.

J. MILDERS, *Secretaris*.

AMSTERDAM.

Tengevolge van de ongesteldheid van onzen ijverigen
secretaris, den heer W. G. Nieuwenkamp — den man
die zoo buitengewoon goed van alles op de hoogte
is — nam ondergeteekende zijn werk over en geeft
hij ook ditmaal verslag.

Moge de heer Nieuwenkamp spoedig herstellen,
misschien, dat hij nog weer eens een middel weet om
de leden bij elkaar te houden. Bedankbrieven ont-
vangen is schering en inslag.

Van 447 leden in het vorig jaar daalde het getal
weer tot 420. Jammer dat wij nooit hooren waarom
men bedankt! Wij doen toch ons best. De leden
hebben voor hun contributie het tijdschrift en de
voldoening dat zij meewerken aan de opleiding onzer
tooneelspelers (de Tooneelschool) en de verzorging
van hun ouden dag (het Pensioenfonds). Daarenboven
kregen zij dit jaar weer — het is vaste overlevering
geworden — drie gratis voorstellingen: de voordracht
van de heeren Vogel en Smith en een voorstelling
in het Grand Théâtre, ter gelegenheid der buiten-
gewone Algemeene Vergadering met een uitnodiging
van de Koninklijke Vereeniging in het vooruitzicht.
Het schijnt nóg niet genoeg. De afdeeling onder-
steunde een leerlinge van de school, op voordracht
van den Directeur, en keerde voor het eerst aan het
Pensioenfonds uit 10 % van haar zuiver saldo, wat
voortaan elk jaar zal plaats hebben.

Het voornaamste ligt al weer ver achter ons: de
Algemeene Vergadering, in 1905 met haar belangrijke
voorstellen tot wijziging in het leerplan der Tooneel-
school, mochten wij in ons midden ontvangen.

De afdeeling zorgde voor een uitvoering van *Maria
Stuart* in den Stadsschouwburg en heeft het zeer op

prijs gesteld het Hoofdbestuur en de afgevaardigden in haar midden te zien.

Door bloemen en kransen toonde de Afdeeling haar belangstelling bij Bouwmeesters vertrek naar Indië en bij de teraarde bestelling van Henry van Kuyk, die ons voor eeuwig verliet.

Het voordeelig saldo, verleden jaar f 328.78 kan dit jaar begroot worden op ruim f 200.—.

J. VRISENDORP,
Waarn. Secretaris.

'S-GRAVENHAGE.

Het jaarverslag dezer Afdeeling kan beginnen met de heuglijke mededeeling van een redelijk grooten vooruitgang van het leden-aantal; van 207 klom het tot 240. Werden door het Bestuur bij het begin van het Verbondsjaar met tamelijk gunstig gevolg circulaire verspreid ten einde nieuwe leden aan te werven, het leeuwen-aandeel in den vooruitgang der Afdeeling komt het in het najaar gekozen bestuurslid, den heer M. A. Kuijtenbrouwer, toe, die door zijn bemoeiingen tal van personen als lid wist te doen toetreden.

Als penningmeester werd Jhr. H. van Spengler, die deze functie vijf jaar met de meeste toewijding vervulde, op zijn verzoek vervangen door den heer J. Meihuizen, terwijl van 1 Januari '06 als gedelegeerde der Haagsche Afdeeling in de Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool optreedt de heer M. A. Kuijtenbrouwer.

In de najaars-vergadering werd den leden de belofte gedaan, om gedurende het seizoen tweemaal gratis een tooneelvoorstelling te kunnen bezoeken, beide keeren met éene dame en wel de eerste maal éen voorstelling van de Kon. Ver. Het Nederlandsch Tooneel, de tweede maal éen van het Rotterdamsch Tooneelgezelschap, Directeur de heer P. D. van Eysden.

De voorstelling der Koninkl. Vereeniging had plaats op Dinsdag 14 November '05. Opgevoerd werden „Het onbeschreven Blad”, blijspel uit het Duitsch van Ernst von Wolzogen, vertaald door A. Ising, en „Het Oliekruikje”, blijspel van Grete Olden.

Deze voorstelling werd zeer druk bezocht en viel algemeen in den smaak, terwijl als bijzonderheid bij de rolverdeling viel op te merken, dat nagenoeg alle artisten, die dien avond optraden, oud-leerlingen der Tooneelschool waren, sommige met al een heele loopbaan achter den rug, andere nog pas korten tijd aan het tooneel.

Aan mevrouw Holtrop en aan mejuffrouw Morel werd dien avond een bloemenhulde aangeboden.

Door het Bestuur zijn maatregelen genomen om in het belang der leden voortaan het ruilen en verkoopen van volgnummers voor de plaatsbespreking onmogelijk te maken.

De voorstelling van het Rotterdamsch Tooneelgezelschap heeft door omstandigheden — de verbouwing van het Gebouw voor K. en W., de weinig beschikbare avonden van dit gezelschap — later plaats dan aanvankelijk het plan was. Als datum is nu vastgesteld 21 April a.s., een bepaalde keuze van stuk is nog niet gedaan, maar in allen geval zal dan, om de verschillende smaken der leden te bevredigen, als tegenstelling met de blijspelen, die het Nederlandsch Tooneel zoo welwillend voor onze leden opvoerde, een tooneelwerk van meer ernstigen aard gespeeld worden.

Bij gelegenheid van het vijf- en twintigjarig jubileum van den heer C. Ph. J. Clous werd dien artist namens de Afdeeling een lauwerkrans aangeboden

J. C. VAN DEN TOL,
Secretaris.

MIDDELBURG.

Omtrent de afdeeling valt weinig of niets te zeggen. Vergaderingen werden, om de meermalen gemelde redenen, niet gehouden.

Vanwege het *Fonds voor het geven van goede Tooneelvoorstellingen*, dat bestuurd wordt door het afdeelingsbestuur, werden den leden en het publiek weer zes voorstellingen bereid, waarbij eerstgenoemden vrije toegang werd verleend bij twee. — De vier overige konden zij bijwonen tegen minder prijs dan het publiek.

De voorstellingen werden gegeven door het gezelschap van Louis Bouwmeester vóór zijn vertrek naar Indië, de *Nederlandsche Tooneelvereeniging*, elk 1, het *Rotterdamsch Tooneelgezelschap* Van Eysden, dat wij eindelijk het voorrecht hadden hier te zien, en *Het Nederlandsch Tooneel*, elk 2.

Niettegenstaande 2 voorstellingen een groot deficit opleverden, sluit het geheel toch met een voordeelig saldo, dat het pensioenfonds van het Verbond en *Apollo* ten goede komt.

JOH. VAN DER PAUWERT.

DELFT.

Het verslag van dit jaar kan zeer kort zijn. Het ledental verminderde door het vertrek of bedanken van Studentenleden tot ongeveer 20.

Evenals vorige jaren nam het Bestuur der Afdeeling op zich om onder de abonnés van den Schouwburg bijdragen te verzamelen teneinde de daarvoor in aanmerking komende artiesten van het Rotterdamsch Tooneelgezelschap in op den voorgrond tredende rollen door bloemen te huldigen.

Overigens kan de Secretaris niets bijzonders melden.

M. A. C. HARTMAN,
Secretaris.

HET THEATER DER ESTHEN * * * * * * * * TE DORPAT.

Nu in de laatste tijden veler oogen op Rusland en voor een groot deel op de revolutionaire bewegingen in de Baltische provinciën gevestigd zijn, is het wellicht voor hen, die belangstellen in het tooneel, interessant te vernemen, hoe een klein volk van ongeveer een millioen inwoners, de Esthen, hetwelk een deel der bovengenoemde Russische provinciën bewoont, nog op een andere wijze dan die, waarvan men iederen dag in de couranten leest, hun taal en volksbestaan trachten te ontworstelen aan de Russische overheersing, en wel... door het oprichten van een Nationaal Theater te Dorpat.

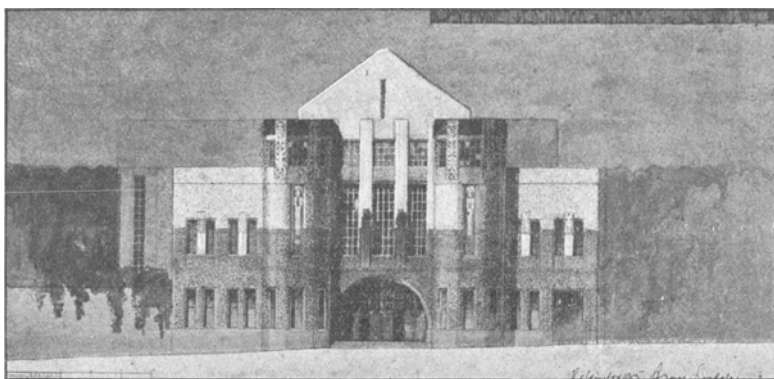
Daar het stichten van dezen schouwburg een gevolg is van een reeks van feiten en gebeurtenissen, die elkander in de geschiedenis van het volk der Esthen opgevolgd zijn, is het, teneinde een klaar begrip te krijgen van het grootsche streven van dit volk, niet overbodig vooraf een klein overzicht hunner geschiedenis te geven.

De Esthen behooren waarschijnlijk tot het Mongoolsche ras, en wel tot de Finsche volkenfamilie. De afscheiding van de Finnen dateert uit „hun” voorhistorischen tijd. Tot de 13e eeuw leefden ze onder, uit hun midden gekozen, hoofden. Door het bezoek van reizende Duitsche kooplieden, werd het bestaan van dit heidenvolk nader bekend, en het gevolg hiervan was, dat Oost-Duitsche Orden-

ridders er zich gingen vestigen, teneinde daar het Christendom te verbreiden. We kunnen echter overtuigd zijn, dat nog wel andere bijgedachten dan uitsluitend de bovengenoemde hun hiertoe brachten. Maar het eenvoudige onontwikkelde boerenvolk bezat een sterk ontwikkeld nationaliteitsgevoel, en verzette zich hardnekkig tegen de indringers. Trots telkens wederkeerende opstanden moesten de Esthen op den duur het onderspit delven, werden allen langzamerhand lijfeigenen van de Duitsche overheerschers en bleven dit ruim 7 eeuwen, n.l. tot het jaar 1819, het tijdstip waarop de Russische regeering in deze provinciën het lijfeigenschap afschafte. En toch hebben de Esthen, ondanks de Duitsche invloeden, en de invoering van het Christendom, hunne zeden en gewoonten behouden en hunne taal zuiverder bewaard dan eenig ander volk in Europa. Een geluk voor hen is het geweest, dat de Duitschers, met het doel het landvolk dom te houden, totaal geen moeite deden het te germaniseeren. Tot op den huidigen dag, is de verhouding tusschen de beide rassen

eeuwen sterk aangetrokken gevoeld tot poëzie en gezang. Hunne volksliederen zijn melodieus en melankoliek van toon. Hun groot volksepos: „Kalewi Poëg” (de zoon van Kalew) genaamd, bestaat uit 20 gezangen, en is rond 1860 verzameld door den belangrijken Esthischen letterkundige Dr. Kreuzwald met behulp der Gelehrte Esthische Gesellschaft, een vereeniging, welke nog bestaat, en die zich op allerlei gebied beweegt.

Toen in 1883 Alexander II in Rusland aan de regeering kwam, begon voor de Esthen een zware tijd. Vooreerst „Russificeerde” hij in het geheele land alle universiteiten en inrichtingen van onderwijs. Verder werd de „Litterarische Esthische Verein”, een vereeniging die het Esthische volk, steeds aangespoord had, in belang der moedertaal te werken, ontbonden, en stierf in dien tijd ook een der grootste hunner agitators Jakobson, die eerst als volksonderwijzer, later als redacteur van het tijdschrift: „Sakala” veel voor het volk gedaan had. Deze drie feiten veroorzaakten een groote moedeloosheid in de kringen waar vroeger met

Het nationaal theater te Dorpat.

zeer vijandig gebleven, en alhoewel het land tot 1710 (de vrede van Nijlstadt) aan Zweden en daarna aan Rusland behoorde, hebben Zweden noch Russen in Estland eenigen invloed op het volk kunnen uitoefenen. Het Duitsche en het Ethische element zijn nu reeds 7 eeuwen in een „kulturkampf” gewikkeld, en de Esthen, zoowel als de op neutraal standpunt staande Duitschers uit déze provinciën, zijn overtuigd van den spoedigen afloop ten gunste der eerstgenoemden. Een groot nadeel voor het land is het steeds geweest, dat de Esthen die zich een hoogere intellectueele ontwikkeling eigen gemaakt hadden, in de hoop een betere positie in hun land te veroveren, zich van hunne stamgenooten afscheidden en „verduischten”. Gelukkig is er in de laatste tientallen jaren bij de begaafden een sterker nationaliteitsgevoel wakker geworden, en aan deze groep van vaderlanders welke zich voortdurend uitbreidt, dankt het Esthenvolk het, dat er meer de aandacht gevestigd wordt op de schoonheden in de taal en op hunne niet onbelangrijke letterkunde. Het volk heeft zich sinds

zooveel moed was gestreden voor het groote doel. Deze toestand van „berusting in het noodlot” duurde ongeveer 12 jaren, totdat in 1895 Tönnison, een der groote mannen aan wien de Esthen veel dankbaarheid verschuldigd zijn, te Dorpat een reeds daar bestaand dagblad: „De Postimees” (de Postbode) kocht en voortaan gebruikte om begeerten en idealen van jong Esthland te verkondigen. De mannen dezer courant sloten zich aan bij de uit dilettanten bestaande Zangen Tooneelvereenigingen (de voornaamste hieronder heette „Wanomuine” (god v/d zang) teneinde door vereeniging van kunst en journalistiek hun doel te bereiken. Toch bemerkten de Esthen dra, dat men door deze liefhebersvertooningen alleen, niet komen kon, waarheen zij de zaken sturen wilden, maar de vraag hoe men dan eigenlijk ingrijpender kon handelen bleef onbeantwoord.

Toen echter in 1904 het Clublokaal en de daaraan verbonden schouwburgzaal der bovengenoemde vereeniging „Wanomuine” afbrandde, geloofden vele invloedrijke mannen, die in de kunst een

factor van het grootste belang voor de ontwikkeling van een volk zagen, dat nu het oogenblik gekomen was, waarop men door het stichten van een nieuw vereenigingsgebouw, met daaraan verbonden schouwburg, nieuw leven kon brengen. Door het toetreden van mannen van beteekenis begon de vereeniging weder te bloeien en spoedig had men, door het verzamelen van kleine bijdragen die van alle zijden toestroomden, een som, groot genoeg om met den bouw te beginnen welke aan den Finschen architect Armas Lindgren werd toevertrouwd. In dit theater zou in de Esthische taal gespeeld worden en het zou het volk moeten doordringen van de groote waarheid: „Eigen Kunst is eigen Leven”.

En toen nu de vraag rees, wie de aangewezen persoon zou zijn om dit nieuwe Theater op zulk een wijze te leiden, dat het aan de hooge eischen, welke men eraan stellen wilde op den duur zou kunnen voldoen, meldde zich voor dit moeilijke ambt de voorzitter van de vereeniging, Karl Menning aan, een man die (na eenige jaren als protestantsch geestelijke in de omstreken van Dorpat werkzaam te zijn geweest om daarna journalist te worden) zich reeds lang tot het tooneel had aangetrokken gevoeld, en door het aannemen van dit ambt zijn ideaal n.l. om door de kunst zijn volk groot te maken, verwezenlijkt hoopt te zien. De vereeniging koos hem dan ook, en in het voorjaar van 1904 aanvaardde hij een reis door Duitschland, Frankrijk en Oostenrijk, ten einde zich daar aan de groote theaters practisch te ontwikkelen, om zich te bekwamen als regisseur en theaterleider. Het grootste deel van zijn studietijd bracht hij door aan de kunstinstellingen van Max Reinhardt te Berlijn, en zal nu weldra naar zijn vaderland terugkeeren om daar met moed en opgewektheid het grootsche werk te beginnen hetwelk hem daar wacht. Hij zal er alles van het begin af moeten opbouwen, want de tooneelspeelkunst is in zijn land nog zóó jong, dat er van vaste acteursstand nog geen sprake is. Alle krachten welke hij aan zijn instelling geëngageerd heeft, zijn in den waren zin des woords nog dilettanten, die een deel van hun tijd aan andere bezigheden moeten wijden teneinde in hun onderhoud te kunnen voorzien. Maar men is overtuigd, dat zij het schoone doel voor oogen, en onder de energieke leiding van hun directeur, dien ik leerde kennen als man van groote intelligentie en werkkracht, veel zullen bereiken. In Augustus van dit jaar wordt het theater, dat inmiddels geheel klaar is, geopend met...? Ja gaarne zou hij „Wilhelm Tell” of „Egmont” als openingsstukken hebben gekozen, wanneer de Russische censuur de opvoering ervan niet verboden had. In het laatste geval hadden onze helden Oranje en Egmont aan de Esthen kunnen toonen hoe een klein volk, dank zij zijn groote mannen, en dank zij eigen energie groot kan worden.

De Esthen staan voor een gevaar, dat ook vroeger de Vlamingen in België heeft bedreigd, het verdringen van de moedertaal, die hun lief is, en die ze ten koste van langen strijd voor overheersching hebben behoed. Ook zij beoogen het-

zelfde doel als de Vlaamsche bevolking van België. Of zij het zullen bereiken, moet de toekomst leeren, maar zeker verdient hun streven de sympathie van een volk als het Vlaamsche. Daarom wenschen wij, dat de Esthische kunstenaars en hun eminente leider mogen bereiken wat zij voor hebben.

Hunne broeders in de lage landen van West-Europa dragen hun zeker een warm hart toe.

Berlijn, Feb. 1906.

W. VAN KORLAAR Jr.

(*Lucifer.*)

ROTTERDAMSCH KRONIEK. * * *

6 April 1906.

De derde eereavond van het seizoen was voor Henri Poolman.

Misschien volgde deze wat te gauw op Tartaud's avond van eere, misschien ook had de vordering van 't seizoen tot warmer, beter dagen, invloed: de schouwburg was van avond niet meer dan goed bezet.

Maar er was veel applaus voor den held van den avond en er werden heel wat bloemen en kransen aangedragen, na het tweede bedrijf de meeste.

In een rol van beteekenis, die den Poolman, van de modelvoorstellingen, van Harpagon en van De Roode Toga — onder meer — weer eens in zijn kracht bewonderen deed, zagen we Poolman niet. Hij had niet eens een hoofdrol in het Kadelburgsche kluchtspel: „Der Weg zur Hölle”, waarvan de Nederlandsche Tooneelvereeniging in Amsterdam een week geleden de première gaf.

Vermoedelijk zal uw Amsterdamsche kroniekschrijver den inhoud van de gemakkelijke mop wel vertellen. Hij heeft ouder brieven en ik gun hem het voorrecht gaarne.

Poolman was de pantoffelheldhaftige schoonvader en Else Mauhs de Spaansche danseres. Zij beiden waren excellent, — Poolman heel geestig en jufvrouw Mauhs één levendigheid en temperament. Morrien — de schoonzoon — chageerde wat erg en mevrouw Kley maakte van de schoonmoeder 't gewone waardige type.

Er is veel gelachen van avond. In clownerie, met overtuiging en goeden luim voorgedragen, heeft het publiek altoos behagen.

H. D.

[De Amst. Kroniekschrijver heeft geen gelegenheid gehad het bewuste stuk te gaan zien. Hij ook acht het wel zeer te bejammen, dat de omstandigheden aan zoo menig tooneelgezelschap — niet alleen te Rotterdam, maar ook hier — er toe schijnen te moeten leiden, dat de beste krachten soms maanden lang tot werkeloosheid gedoemd worden. Henri Poolman toch behoort ontegenzeggelijk tot onze beste acteurs, een die van het echte ras is, d. w. z. die scheppingsvermogen bezit.]

SCHILLER OP DE ZIEKENZAAL DER MILITAIRE ACADEMIE EN „DE ROOVERS”. * * * * *

«Johann Christoph Friedrich Schiller, uit Marbach geboortig, oud 13 jaar, is bij de keuring, behoudens een «ausgebrochenen Kopf und etwas verfrörten Füßen», gezond bevonden.» Zooluidt het attest, dat Dr. Stoer, hofarts en medicus der militaire school Solitude, 16 Januari 1773, omtrent den nieuw opgenomen pupil, heeft uitgegeven. Met deze gunstige verklaring is de gezondheids-toestand van den jongen Schiller, de daarop volgende jaren niet in overeenstemming geweest. In prof. Jahns getuigschrift van 26 Nov. 1774 worden zijn onvoldoende vorderingen verontschuldigd met de mededeeling: «Schiller is tengevolge van ziekte achter gebleven.» Naders daaromtrent vernemen wij uit een bericht van den ritmeester Faber: «Schiller is reeds 7 maal, in het tijdperk van 2 Sept. tot 7 Oct. ziek geweest, welke ziekten ook oorzaak zijn, dat hij in weerwil van al zijn vlijt, bij zijn medeleerlingen achter is gebleven.» Wat Schiller van zichzelf zegt, is met deze officieele getuigenissen in overeenstemming. «Maar, doorluchtigste hertog», — schrijft hij — «de schoone gaven, die ik heb, kon ik tot heden niet zóó gebruiken, als mijn plicht het wilde. Want als het lichaam lijdt, lijden ook de krachten van den geest en de mensch verliest zijn veerkracht om te willen, als hij vaak door ongesteldheden wordt bezocht.» In den herfst van 1774 was hertog Karel op den vreemden inval gekomen, van de oudere leerlingen der academie te verlangen, dat ieder zoowel omtrent zich zelf, als omtrent de medediscipelen zijner afdeeling, een karakterschets op het papier bracht, waarbij zoowel hunne fouten als hunne deugden en met name hunne opvattingen omtrent hunne meederen en leeraars, naar waarheid moesten worden vermeld. Onder de karakteristieken, die wij op deze wijze wijze omtrent Schiller, van diens kameraden bezitten, komt nog al een en ander voor, dat zich zelf tegenspreekt, maar allen maken melding van zijn sukkelen. Aan den geheimen kabinetssecretaris, Grimm, een vriend van Klopstock, was opgedragen, uit al die verklaringen een slotsom op te maken. En in de teekening, die hij op deze wijze, van Schiller geeft, ontbreekt ook niet «dat diens ziekelijkheid schuld is van zijn achterblijven in menige wetenschap.» In de verklaringen zelf vinden wij: «Jammer, dat zijn ziekelijkheid hem in den weg staat» — of: «Een telkens door ziekten gekweld lichaam, maakt, dat hij tot heden niet heeft gepraesteerd, wat van hem mocht verwacht worden.» Enz.

In den loop der jaren sterkte Schiller aan en in gelijke mate zien wij zijn vorderingen in de wetenschap meer roemen. Toen hij December 1780 de militaire academie met diploma verliet, kon hij voor geheel gezond doorgaan, hoewel het toch betwijfeld kan worden, of het fysiek van dezen lang uitgegroeiden jongeling wel ooit zou blijken opgewassen te zijn tegen meer dan gewone vermoeienissen en ontberingen.

Het is zeker niet zonder belang zich een volledig

beeld te kunnen vormen van Schillers lichamelijken toestand, gedurende de jaren, dat hij aan de academie was. En dat is mogelijk, omdat het Rijksarchief te Stuttgart in het bezit is van het ziekenjournaal der voormalige Karlschule. Het trouw bijgehouden register teekent van 9 Maart 1778 tot 25 Mei 1787, dag voor dag, alle bewoners der ziekenzaal aan en tevens in drie rubrieken: ziekte, toestand, diëet. Dit boek stelt in staat, van 9 Maart 1778 tot zijn ontslag van de academie, dus bijna 3 jaar lang, Schillers ongesteldheden nauwkeurig na te gaan. Van den tijd daarvóór, vergoeden de evenwel niet volledig bijgehouden rapporten van den intendant von Seeger aan den hertog, eenigermate het ontbreken van een journaal over die jaren. Uit de rapporten is niet veel meer op te diepen, dan dat Schiller 25 April 1777 uit de ziekenzaal weder werd ontslagen en op 17 Juli 1777 een opgezwollen hals heeft gekregen. In elk geval volgt daaruit, dat hij in dit jaar minstens 2 maal in het hospitaal is opgenomen geworden. Uit het journaal blijkt voorts, dat hij zich 5 Mei 1778 ziek meldde; een laxans werd voorgeschreven, de ongesteldheid zonder belang geoordeeld, zoodat Schiller reeds den volgende dag als hersteld werd ontslagen. 9 Mei 1778 liet hij zich wegens kiespijn en gezwollen gezicht onderzoeken; hij werd echter niet ontslagen van het bijwonen der lessen en des anderen daags weder als hersteld gemeld. Eerst 14 Januari 1779 volgde een nieuwe ongesteldheid: gezwollen klieren en ook deze maal kon hij alweder den volgende dag de ziekenzaal verlaten. Iets langer was zijn verblijf aldaar in Februari 1779, namelijk van 13 tot 22, en wel wegens gezwollen wangen en gezwollen amandelen. Den 4 Juli van hetzelfde jaar, had hij „hoofdpijn en een bitteren smaak,” werd echter den 5^{den} weder genezen verklaard. Van 5 tot 7 December leed hij aan hoofdpijn en voelde hij zich onpasselijk. Op 18 December kwam hij opnieuw onder doktershanden, ook wegens hoofdpijn, ditmaal verzeld van koortsachtige aandoeningen en bleef op de ziekenzaal tot 28 December, hoewel het geval als „onbeduidend” geboekstaafd werd — voor 't overige een steeds terugkeerend woord, als het geen doodsgevaarlijke ziekte gold. In 1780 kwam hij den 6 Maart wegens „opgelopen klieren” op de ziekenzaal, die hij den volgende dag weder hersteld verliet. Van 21 tot 26 Maart verbleef hij er wegens een „knieverzwikking”. Dat zelfde euvel moet na een maand in verergerde mate zijn teruggekeerd en bond hem 19 dagen, van 19 April tot 7 Mei, aan het bed. En nog schijnt de genezing niet volkomen te zijn geweest, daar hij 6 Aug. 1780 wegens gezwollen knie van het baden ontheven werd en toen hij 30 Aug. wegens Flusses aan den linkerenkel weder onder doktershanden kwam, mocht hij ook niet baden, wegens gezwollen knie.

Op zich zelf meer curieus, dan inderdaad belangwekkend na te gaan, hebben Schillers kleine ongesteldheden — in verband met zijn opneming in het hospitaal — waarde ter oplossing van het vraagstuk van het ontstaan der Roovers. De over-

levering, dat dit drama voornamelijk zou zijn ontstaan in de atmosfeer der ziekenkamer, is zóó verbreid, dat zij moeilijk kan worden weersproken. Maar in de details heerschen onzekerheden. En daarom is het niet zonder nut, aan die overlevering een onderzoek te besteden.

De schilder Viktor Heideloff, Schillers medescholier, heeft, gelijk men weet, de voorlezing der *Roovers* in het Stuttgarter Bopferwoud door een schets vereeuwigd. Deze werd later door des schilders zoon, Karl, als aquarel vervolledigd, welke was te zien op de tentoonstelling bij gelegenheid van het Karlsfeest 11 Februari 1856 te Stuttgart. De jonge Heideloff gaf bij zijn teekening een verklaring, die echter wel haar oorsprong zal vinden in wat hij uit den mond zijns vaders heeft opgevangen. Karl bericht dan „dat in het jaar 1778 voor de eerste maal een epidemische ziekte woedde in de academie en a. m. Schiller met zijn vrienden Dannecker, v. Heideloff, von Hoven, Kapf, Schetterbeck, gedurende 3 weken naar de ziekenkamer deed verwijzen. Zij werden hier in zulk een strenge mate onder toezicht gehouden, met verbod van elke inspanning, dat Schiller, die nu eenmaal zijn geest niet tot rust dwingen kon, zijn gedachten menimaal, schrijvende onder zijn beddedekens, op het papier bracht.

Hij had echter het geluk, dat een der ziekenoppassers, vroeger in betrekking geweest bij de familie Heideloff, zich tegenover hem wat minder streng betoonde, zoodat hij vrijheid kreeg tot schrijven op minder bedekte en gedwongen wijze. Het heette dan, dat hij zich in studies verdiepte op medisch gebied!» Heideloff doet voorts uitkomen, dat zijn vader op den technisch-dramatischen vorm van *De Roovers* niet geringen invloed heeft geoefend en schrijft o.a.: «Daar echter discussies over vraagstukken van aesthetische techniek in de ziekenzaal bezwaarlijk te houden waren, besloten de kameraden, de eerste maal, dat zij vrijheid mochten erlangen om te gaan wandelen, buiten een plekje te zoeken, waar zij zich ongestoord aan hunne beschouwingen zouden kunnen overgeven.» En dat plekje heet dan gevonden te zijn in het Bopferbosch, waar *De Roovers* voor het eerst zoude zijn voorgelezen.

Dit bericht is echter kennelijk niet juist, al kan er wel *iets* van aan zijn. Immers in het reeds geciteerd ziekenregister komt niets voor van een epidemie en evenmin dat de vijf vrienden Dannecker, Heideloff enz., tegelijk met Schiller op de ziekenkamer zouden hebben gelegen. Ook Heideloff alleen was er nooit met den dichter samen. Nu opent het ziekenregister weliswaar eerst met 9 Maart 1778; de epidemie kan dus hebben plaats gehad in Januari of Februari 1778. Maar het zou al zeer zonderling zijn, indien dan van zulk een gebeurtenis niets in het archief der Karlschule te vinden ware. En bovendien zou de samenkomst in het Bopferbosch midden in den winter moeten hebben plaats gehad! De hoofdzaak is echter, dat in den aanvang van 1778 *De Roovers* beslist nog niet zóó ver gevorderd waren, als uit Karl v. Heideloffs mededeeling zou moeten volgen. De epidemie dienen wij dus in elk geval uit het debat

te verwijderen. Daar tot in het najaar van 1779 *De Roovers* door de medische studies van Schiller naar den achtergrond geschoven waren, kan de gedenkwaardige samenkomst in het Bopferwoud eerst plaats hebben gehad aan het eind van 1779 of waarschijnlijk in het voorjaar of in den zomer van 1780, tenzij ze geheel gesproken is uit de verbeelding. Men vergete niet, dat Karl v. Heideloff alles had van hooren zeggen en uit zijn jeugd en dat men later uit de herinnering reconstrueerende, licht gevaar loopt de dingen te verwarren, ook naar tijdsorde.

Veel betrouwbaarder schijnen ons Christophine Schillers opgaven, in haar schets: «Schillers jonge jaren». Zij zegt: zijn eerste tooneelspel «*De Roovers*» ontwierp hij eveneens grootendeels in zijn vrije uren en in de ziekenkamer, die hij dikwerf — wegens koorts — betreden moest.

Het is derhalve geen wonder, dat in deze stemming, de menschen nog niet kennende, en onder de drukkende discipline, waaraan zijn dichtertelijke geest zich met tegenzin onderwierp, in Schillers levendige verbeelding schier gedrochtelijke wezens ontstonden als Franz Moor.» — En Karoline von Wolzogen vertelt in «*Schillers Leben*», zich daarbij op Christophine beroepend: «De kweekelingen der akademie mochten des avonds slechts tot een bepaald uur licht branden. Schiller, wiens verbeelding juist in de stilte van den nacht opleefde en die zich vooral dan tot dichten bezielde gevoelde, meldde zich vaak ziek om op de ziekenzaal in het genot te komen van een lamp. In die omgeving werden voor een deel *De Roovers* geschreven.»

Het komt er nu maar op aan, de algemeene en wat den tijd van gebeuren aangaat, vage mededeelingen van Christophine, nader vast te stellen. En dan is het niet uitgesloten, dat de dichter reeds in de aanvangsstadia van zijn drama, er zich op de ziekenkamer mede heeft beziggehouden: maar de overlevering in deze kan slechts slaan op de van December 1779 af elkaar opvolgende langere perioden van ongesteldheid. Het staat vast, dat Schiller tot den herfst van 1779 hoofdzakelijk door zijn medische studies is in beslag genomen en zich eerst weder met ernst aan *De Roovers* heeft gewijd, nadat zijn eerste medische dissertatie gereed was en hij van de zedelijke verplichting ontheven was, al zijn tijd te geven aan zijn vakstudie. De dagen van 5 tot 28 Dec. 1779, van 21 tot 26 Maart 1780, van 19 April tot 7 Mei van datzelfde jaar, die hij, gelijk boven is aangetoond, op de ziekenzaal heeft doorgebracht, moeten als bijzonder belangrijk worden beschouwd voor den arbeid aan zijn treurspel. Christophine schrijft van koorts en inderdaad spreekt het ziekenrapport, ten aanzien dier December-ongesteldheid, van koortsachtige verschijnselen. Hier komt dus de familie-overlevering overeen met de geestafde feiten.

Als in Karoline von Wolzogens biographie de schijn wordt gewekt, als betroffen het slechts voorgewende-ongesteldheden, dan gelooven wij, dat dit moeilijk valt aantemen. In elk geval simuleert men geen ziekte, weken achtereen. Bovendien

pleegt in inrichtingen als hier bedoeld, de contrôle zeer scherp te zijn. Dat Schiller zijn verblijf op de ziekenzaal in Decb. 1779 en Maart en April 1780 langer gerekt heeft, dan strikt noodig was, is daarentegen wel aan te nemen.

Dat er zooveel vrienden tegelijk op de ziekenkamer zijn geweest, als uit Heideloffs mededeeling zou volgen, wordt door niets gestaafd, al is daarom niet uitgesloten, dat Schiller met ingewijden, die toevallig ook op de ziekenzaal waren over *De Roovers* heeft gesproken. Dit zou zelfs volgen uit wat Friedrich August Leopold Gezel 12 Aug. 1787 aan zijn vroegeren studiegenoot, Schiller, schrijft: »Wie heeft kunnen denken, dat dit tooneelstuk waarover wij voorheen meermalen met elkander hebben gesproken, u zooveel onaangenaams zou berokkenen!» Gezel was inderdaad van 5 tot 7 Decb. 1779 en van 17 April tot 6 Mei 1780, tegelijk met Schiller op de ziekenzaal, gelijk het akademisch ziekenboek uitwijst. Onze meening, dat Decb. 1779 en het voorjaar 1780 perioden van gewicht zijn geweest in de wordingsgeschiedenis van *De Roovers*, vindt daarin nieuwe bevestiging. Na al het voorgaande kan dit worden vastgesteld, dat hoofdfazen van meer aaneengeschieden arbeid aan *De Roovers*, gevallen zijn in de dagen van Decb. 1779 en Maart, April en Mei 1780. Natuurlijk is in dit laatste academische jaar, ook daarvoor en daarna, in snipperuren, aan het stuk gewerkt. Waarschijnlijk met veel ijver en kracht in den tijd, dat de dichter aan het einde zijner studie, zelf met het toezicht is belast geweest op de ziekenzaal. Maar anders heeft hij onder gewone omstandigheden, slechts heel weinig kunnen uitvoeren, buiten de studie voor zijn vak om, zoodat de tijden, die hij als meer of minder ongesteld in een der mansardekamertjes van de ziekenzaal gelegen heeft, voor de tot standkoming van het drama, dat zoo geheel zijn hart en geest vervulde, van overwegend belang moeten zijn geweest.

KNIPSELS EN SNIPPERS * * * * *

Made. Réjane.

Made. Réjane, de bekende Parijsche actrice, heeft het voornemen op haar reis door Europa ook ons land te bezoeken.

Eene enkele voorstelling zal in de tweede helft van April gegeven worden te Amsterdam in den Stadsschouwburg. Opgevoerd wordt dan een successtuk van Victorien Sardou.

* * *

Sada Yacco als Monna Vanna.

De bekende Japansche tooneelspeelster Sada Yacco, heeft, toen zij indertijd hare tournée door Europa maakte, Shakespeare-drama's en andere werken der internationale literatuur op haar repertoire genomen.

Nu heeft zij Maeterlinck's «Monna Vanna» in het Japansch laten vertalen. Van de titelrol moet zij eene prachtige creatie gemaakt hebben. Trouwens, de geheele opvoering, die plaats vond in

het «Meiji-Theater» te Tokio, had een kolossaal succes.

De burgers van Pisa en Florence treden op in oud-Japansche «Samurai»-kostuums. Ook de wijze, waarop zij hunne rollen vertolken, is «ver-Japanscht», wat echter aan het geheel geen afbreuk schijnt te doen.

* * *

Louis Bouwmeester.

In het Bataviaasch Nbl. van 14 Maart vinden we een «nabetrachting», geschreven nadat Louis Bouwmeester had afscheid genomen van Batavia. Hij zou naar Oost-Java vertrekken en in Januari, dacht men, «met een beteren troep» te Batavia terugkeeren,

Deze «eerste Bouwmeester-campagne» acht het Nbl. slechts «ten deele geslaagd». Een slap repertoire, onvoldoende speelkrachten, onvoldoende regie. Wij hebben hier te Batavia, al was 't meest onder dilettanten, te veel en te ernstig aan tooneel gedaan, dan dat we een deugdelijke regie niet zouden weten op prijs te stellen. En van een gezelschap dat onder leiding van Bouwmeester staat, hadden we op dat gebied, zoo niet het allerbeste, dan toch zeker het goede, het voldoende, het vereischte en bevredigende mogen verwachten.»

En dan — men kreeg van Bouwmeester te veel. «Een talent als het zijne moet nu en dan verpoozen; die rust heeft het dringend nodig, zal op het spel de vermoeienis ten slotte niet merkbaar worden. Helaas! het gehalte van zijn troep maakt hem die rust onmogelijk. En dat hijzelf dit inziet, blijkt uit het feit, dat hij niet éénmaal dien troep zonder hem voor 't front durfde brengen. Deze omstandigheid, die hem tot dupe maakt van zijn kortzichtigheid bij de keuze van zijn mede artisten, vervult ons met bewondering voor zijn werkkraft, doch tevens met medelijden voor zijn leeftijd.»

De «Deli Ct.» meldt: In een hier ontvangen particulier schrijven van Louis Bouwmeester, wordt medegedeeld, dat de zaken op Java goed gaan. In September vertrekt Bouwmeester naar Europa om nieuwe krachten te engageeren. Hij denkt het voorjaar 1907 naar Indië terug te keeren, maar in geen geval Deli weer aan te doen.

Bij de familie is thans ook bericht ontvangen, dat Bouwmeester na afloop der gesloten contracten in October — zooals wij indertijd reeds mededeelden — naar Patria zal terugkeeren.

Ook zijn artisten verlangen hard naar huis toe te kunnen gaan.

* * *

Brondgeest-„ensemble”.

We lezen in het Soerab. Hbl. van 12 Maart:

«Het eerste Hollandsche tooneelgezelschap zal zich voortaan moeten spenen van de medewerking van de medewerking van zijn beste actrice, van mevrouw Brondgeest. Reeds sedert geruimen tijd waren er tusschen haar en den leider van het gezelschap oneenigheden ontstaan, waarvan wij kieschheidshalve geen melding hebben gemaakt, maar nu een conflict is ontstaan, dat ons schouw-

burgpubliek ten zeerste dupeert — reeds Zaterdagavond was de rol van Matoesha in Opstanding, en gisteravond die van Pistache in De Dame van Maxim in andere, veel minder goede handen — nu gaat het moeilijk daarover verder te zwijgen.

«In de finesses van het conflict wenschen wij ons niet te verdiepen, evenmin na te gaan aan welke zijde de schuld ligt, maar wanneer wij den leider van dit ensemble een raad mogèn geven, dan is het deze: tracht tot elken prijs, onder welken naam of vorm ook, de thans heengegane actrice weder aan uw gezelschap te verbinden — zij was er de ziel van.

«Eerst het droevig heengaan van Frits Bouwmeester, nu het éclatante verdwijnen van Sophie Bronggeest-de Vries, — wat rest ons dan veel middelmatig!»

* * *

Antwerpen.

Kon. Ned. Schouwburg. — Tot bestuurders, in de plaats van den heer Van Doeselaer, die wegens hoogen leeftijd aftreedt, werden door den Gemeenteraad aangesteld: Heeren Gust Delattin en Frans van Laer. De nieuwe directie heeft het oude

gezelschap gereëngageerd en met een paar nieuwe krachten uitgebreid. De hoofdregisseur Jac. de Vos wordt vervangen door den heer A. L. v. d. Heuvel.

* * *

Wedstrijd-J. J. Cremer.

De volgende acht vereenigingen zullen deelnemen aan den tooneelwedstrijd van de letterlievende vereeniging J. J. Cremer, te Haarlem: A.D.O., Nieuwland en Oefening baart kunst, te 's-Gravenhage, Willem van Zuylen, te Amsterdam, Kennemerland, te Beverwijk, Zwolle, te Zwolle, Mutua Amicitia, te Rotterdam en West-Frisia, te Hoorn.

Er hadden zich 24 Nederlandsche en 4 Belgische vereenigingen aangemeld. De niet vermelde vereenigingen konden evenwel niet worden toegelaten ingevolge art. 7 der voorwaarden. De Belgische vereenigingen zijn uitgesloten, omdat het haar onmogelijk is, zonder beroepspelers uit te komen.

De directeur der Tooneelschool is verhuisd naar Marnixstraat 150.

ADVERTENTIËN.

Bij hoest en verkoudheid
gebruike men:

Kraepelien & Holm's
Salmiak-Pastilles,
Mentha-Pastilles,
of Bloemen-Pastilles.

IVENS & Co.

Hoflev. van H.M. de Koningin.

AMSTERDAM,
Rokin 164 b/d Munt.

FOTO TOESTELLEN
BENODIGDHEDEN.

Amsterdam, Nijmegen, Groningen, Den Haag.

Brochure „Fotografeeren kan iedereen” op aanvraag.

Abonneert U op „HET TOONEEL”.

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ $\frac{1}{2}$ ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN,

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST. f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS, FRANCO PER POST.
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

INHOUD: Officieel. — Amsterdamsche Kroniek. — D.: Rot-
terdamsche Kroniek. — Mevrouw Pauwels-Van Biene. —
Knipels en Snippers. — Correspondentie.

**Door omstandigheden buiten schuld der
redactie is de uitgifte van dit nummer ver-
traagd. Ook het volgende komt nu wat later.**

* * * * * OFFICIEEL * * * * *

NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

ALGEMEENE VERGADERING TE UTRECHT, 26 MEI.
1906 TE ELF UUR PRECIES, IN HET GEBOUW
VOOR KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN,
MARIAPLAATS.

PUNTEN VAN BEHANDELING:

- I. Opening der Vergadering.
- II. Mededeelingen der Commissie voor het Pensioenfonds.
- III. Voorstel van het Hoofdbestuur om, gezien de adviezen der afdeelingsbesturen, aan het denkbeeld des heeren Simons geen begin van uitvoering te geven.
- IV. Begrotingen.
- V. Verkiezing van drie leden van het hoofdbestuur. Aan de beurt van aftreding zijn de heeren Mr. J. van Schevichaven, J. H. Mignon en Frits Lapidoth. Allen zijn herkiesbaar. Laatstgenoemde wenscht voor een eventuele herbenoeming niet in aanmerking te komen.
- VI. Verkiezing van drie dames-patronessen van de Tooneelschool.
- VII. Verkiezing van een bestuurder namens het Verbond van de Vereeniging van Nederlandsche Tooneelisten. De heer Mr. J. van Schevichaven is aan de beurt van aftreding, doch herkiesbaar.
- VIII. Verkiezing van een lid der Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool. De heer Deelman is aan de beurt van aftreding, doch herkiesbaar.

* * *

Het Bestuur der afd. Utrecht heeft de eer ter kennis van het Verbond te brengen, dat op Vrijdag 25 Mei, des avonds te *half acht*, in de kleine zaal van het *Park Tivoli*, eene voorstelling wordt gegeven door leerlingen der Tooneelschool.

Met toestemming van den schrijver wordt opgevoerd: «*In kleinen Kring*», van W. G. v. Nouhuys.

Tot deze voorstelling worden Hoofdbestuurderen, Afgevaardigden en leden der afdeeling Utrecht uitgenoodigd.

Het Bestuur der voornoemde afdeeling zal ter ontvangst van het Hoofdbestuur en de afgevaardigden, ten 7 $\frac{1}{4}$ uur in het gebouw aanwezig zijn en dan mededeelen, wat na afloop der voorstelling zal geschieden.

De jaarvergadering wordt gehouden in een der zalen van het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen aan de Mariaplaats. In de pauze hoopt het Bestuur den deelnemers aan de vergadering het tweede ontbijt aan te bieden. Na afloop der vergadering wordt te 6 uur *een gemeenschappelijke maaltijd* gehouden, ten huize «*Molenaar*», Korte Nieuwstraat 6 à f 4.— per couvert. Hun, die daaraan wenschen deel te nemen, wordt verzocht daarvan tijdig te doen blijken bij den secretaris der afdeeling: J. H. Mignon Oosterstraat 1 te Utrecht.

Het Bestuur voornoemd:

G. R. DEELMAN, l.v.

J. H. MIGNON, Secretaris.

VERSLAG VAN DEN ALGEMEENEN SECRETARIS.

Zijn de verslagen der heeren secretarissen der Afdeelingen kort, het mijne zal niet veel langer zijn, daar de voornaamste feiten, ons Nederlandsch Tooneel betreffend, reeds gemeld werden in die verslagen, voor een klein-, in ons orgaan, *Het Tooneel*, voor het allergrootste deel, terwijl in dit tijdschrift ook al uitvoerig werd bericht omtrent de buitengewone Algemeene Vergadering te Amsterdam, die door buitengewone omstandigheden noodig was geworden.

Uw Algemeene Secretaris mag er zich daarom ditmaal toe bepalen verslag uit te brengen omtrent de antwoorden onzer afdeelingsbesturen, ingekomen op een vraag van het hoofdbestuur, n.m.l. déze, wat zij dachten over het denkbeeld van den heer Simons om den leden van het Nederlandsch Tooneelverbond te verzoeken een vrijwillige bijdrage aan de kas te schenken ad één gulden, ter bestrijding der onkosten, aan de uitgave van «*Het Tooneel*» verbonden.

Het kan zijn nut hebben dat de afdeelvingsvergaderingen, vóór de Algemeene Vergadering, van de adviezen harer onderscheiden besturen kennis kunnen nemen.

Geen der besturen onzer afdeelingen heeft zich ten gunste van het voorstel Simons verklaard; behalve Groningen.

Amsterdam schreef «dat de verwachtingen daaromtrent zeer ongunstig zijn. Men vreesde dat wij door deze vraag wellicht leden zouden verliezen en men meende zelfs dat de kosten van een circulaire, om de leden over deze vraag te polsen, niet gedekt zouden worden door het aantal guldens over één jaar, op die wijze verkregen.»

«Het verband tusschen de vrijwillige bijdrage en het tijdschrift werd niet gewaardeerd. Het vragen van een vrijwillige bijdrage tot dekking van het tekort — zonder meer — of tot reorganisatie van de school, werd logischer gedacht.»

Rotterdam meldde «dat het bestuur der afdeeling van meening is hiertoe (vragen van vrijwillige bijdragen) niet te moeten overgaan.» Bovendien is Rotterdam ontevreden over de Rotterdamsche Correspondentie.

's *Gravenhage* is van meening «dat een dergelijke verhooging onpractisch zou zijn en in geen enkel opzicht aanbeveling verdient.»

Dordrecht schrijft dat het bestuur zal worden bereid gevonden aan de leden de vrijwillige bijdrage te vragen, indien alle andere afdeelingen tot dezen maatregel overgaan.

Groningen is van meening dat het voordeel van contributieverhoging niet zal opwegen tegen het nadeel eener daardoor te verwachten vermindering van het ledental.» (Van contributieverhoging was geen sprake, naar men weet. F. L.)

«Méer sympathie gevoelt het bestuur voor een vrijwillige bijdrage der leden» (Groningen is derhalve vóór.)

Tiel is tegen, ook omdat de kleine afdeelingen zoo weinig in ruil voor haar contributies krijgen, maar vooral omdat *Het Tooneel* door het bestuur niet belangwekkend wordt gevonden en het liever een album met foto's van artisten in hun voornaamste rollen, benevens een kroniek, zou zien uitgegeven. Omtrent wat wij dan zouden moeten doen met onze officieele mededeelingen, wordt niet geadviseerd.

Middelburg vreest voor bedankjes, indien men meer geld aan de leden gaat vragen.

Delft adviseert desgelijks tegen het doen van een verzoek om vrijwillige verhoging van contributie.

Uit *Utrecht* gewerd ons nog geen bericht omtrent deze aangelegenheid.

Nochtans kunnen wij reeds nu vaststellen, dat een verzoek aan de leden van het Verbond om, tot behoud van het tijdschrift, vrijwillig hunne contributie met één gulden te verhooen, volgens de meerderheid der afdeelvingsbesturen, niet wenschelijk wordt geacht en dat de besturen der drie grootste afdeelingen zeer beslist tegen het doen van een zoodanig verzoek zijn gekant.

's *Gravenhage* adviseert een doeltreffender propaganda tot vermeerdering van het ledental, doch een zoodanig voorstel was niet aan de orde. Deze opmerking geldt ook voor het Amsterdamsche advies, wat niet wegneemt dat beide raadgevingen door het Hoofdbestuur in ernstige overweging zullen worden genomen.

Dat de Redactie en Uitgave van ons orgaan voortdurend moeilijkheden medebrengen, valt niet te verwonderen en is noch aan den talentvollen redacteur, noch aan de uitgeverijfirma, noch aan uw tijdschriftcommissie te wijten. Dag- en weekbladen geven uitvoerige verslagen van uitvoeringen en vermelden zeer vlug de feiten van eenige beteekenis, betreffende het

tooneel in Nederland en daarbuiten. Om nu voortdurend wat anders en beters te geven dan de redacties van dag- en weekbladen kunnen doen, daarvoor zou men moeten kunnen rekenen op de zeer groote bereidwilligheid van al onze schrijvers over het tooneel en moeten beschikken over een vrij groote som voor illustratie. Een goed maandschrift, als *Bühne und Welt* zou zeker het ideaal zijn. Maar wij weten hoe het gegaan is met een dergelijk tijdschrift, kort geleden in ons land begonnen, weldra verscheiden...

Met de geringe middelen, die te onzer beschikking worden gesteld, voldoen wij naar de mate onzer krachten aan vrij hooge eischen. Zonder steun van 's Lands regeering, van stad- en provincie, zullen wij er niet in slagen vooreerst nader te komen tot het doel, dat allen stellen, die het wél meenen met ons Vaderlandsch Tooneel. Deze steun is gevraagd en het is jammer dat wij die hebben moeten vragen. Indien maar een grooter aantal beschaafde Nederlanders kon inzien van hoe groot belang het is, dat ieder doe wat hij kan om mee te helpen zorgen voor de opleiding van een nieuw geslacht van tooneelspelers, zouden wij niet de uitvoering van, als practisch erkende hervormingsplannen behoeven te verschuiven tot een misschien verre toekomst.

Dat een krachtige propaganda voor ons Tooneelverbond, uitgaande van hoofdbestuur en afdeelingen daarom hoogst wenschelijk is, naar de Haagsche afdeeling ook al te kennen gaf, zal wel niemand ontkennen. De vraag is maar op welke wijze een zoodanige propaganda doeltreffend kan worden gemaakt.

Wie daarvoor een uitvoerbaar denkbeeld heeft, kan zeer zeker op dankbaarheid en sympathie van het hoofdbestuur rekenen.

In opdracht der Algemeene Vergadering werd door het Hoofdbestuur geschreven aan de voornaamste tooneelbesturen van Nederland, met verzoek geene leerlingen der school aan te nemen, die nog niet met goed gevolg hun eindexamen hebben gedaan.

Ook zijn de aanvragen om subsidie aan Rijk, Provincie en Gemeente Amsterdam, door ons verzonden.

De algemeene Secretaris
FRITS LAPIDOTH.

's *Gravenhage*, April 1906.

A. ALGEMEENE BEGROOTING 1906/7.

Ontvangsten.

Art. 1. Contributie der Afdeelingen en der Algemeene Leden	f 4035.—
» 2. Rente	» 60.—
» 3. Bijdrage uit het batig saldo op 31 Augustus 1905 groot f 518.81 »	» 222.—
	<u>f 4317.—</u>

Uitgaven.

Art. 1. Bijdrage aan de Tooneelschool	f 3037.—
» 2. Tijdschrift	» 900.—
» 3. Bijdrage aan de kleine Afdeelingen	» 100.—
» 4. Drukkerij	» 20.—
» 5. Reiskosten	» 80.—
» 6. Bureaukosten	» 40.—
» 7. Onkosten der Alg. Vergadering »	» 10.—
» 8. Bijdrage aan het Pensioenfonds »	» 100.—
» 9. Onvoorzien uitgaven	» 30.—
	<u>f 4317.—</u>

B. BEGROOTING TOONEELSCHOOL 1906/7.

Ontvangsten.

Art. 1. Bijdrage van H. M. de Koningin	f 5000.—
» 2. Giften en jaarlijksche bijdragen	» 90.—
» 3. Rente Fonds Hacke van Mijnden	» 50.—
» 4. Schoolgelden.	» 880.—
» 5. Bijdrage Algemeene Kas	» 3077.—
	<u>f 9057.—</u>

Uitgaven.

Art. 1. Jaarwedde van den Directeur, tevens belast met het onderwijs in dramatische letterkunde en Nederlandsch.	f 3500.—
» 2. Jaarwedden van het Onderwijzend Personeel:	
a. Voordracht, Spel en Figureeren	f 1300.—
b. Zang, uitspraak, stemvorming	» 450.—
c. Costuum- en costumeerkunde, grimeeren, teekenen	» 435.—
d. Dansen, schermen, plastische en mimische oefeningen	» 375.—
e. Fransch, Hoogduitsch, Engelsch	» 720.—
	<u>» 3280.—</u>
» 3. Toelage Mevrouw Rennefeld	» 250.—
» 4. Belasting	» 150.—
» 5. Vuur, water, licht	» 300.—
» 6. Schoonmaken	» 80.—
» 7. Erfpacht	» 337.—
» 8. Reiskosten	» 100 60.—
» 9. Bureaukosten	» 20.—
» 10. Schoolbehoeften en Bibliotheek	» 80.—
» 11. Onderhoud gebouw	» 325.—
» 12. „ ameublement	» 75.—
» 13. Verwarming en schoonmaak Gymnastieklokaal	» 34.—
» 14. Pianohuur en stemmen	» 47.—
» 15. Onkosten der examens en commissie-avonden	» 230.—
» 16. Assurantie	» 89.—
» 17. Lessen in vakken van lager onderwijs	» 100.—
» 18. Onvoorzene Uitgaven	» 100.—
	<u>f 9057.—</u>

TOELICHTING OP DE BEGROOTINGEN.

A. Algemeene Begrooting.

Ontvangsten.

Art. 1 is moeten verlaagd worden tengevolge van de daling van het ledental.

Art. 2. Wegens vermindering van het batig saldo der vorige jaren moet de rente lager worden geschat.

Uitgaven.

Art. 5. Rekening houdend met de ervaring der laatste jaren, kan het bedrag der reiskosten veilig op f 80.— worden gesteld.

Art. 6. De post voor bureaunkosten, vroeger uitgetrokken tot een bedrag van f 30.—, moest herhaaldelijk worden overschreden; vandaar eene verhooging tot f 40.—.

Art. 8. Nu de begrooting met een niet-onaanzienlijk tekort sluit, voelt het Hoofdbestuur geen vrijheid voor dit doel meer dan f 100.— te bestemmen.

De hierboven niet met name genoemde artikelen der Algemeene Begrooting van Ontvangsten en Uitgaven, behoeven geen toelichting.

B. Begrooting Tooneelschool.

Ontvangsten.

Art. 4. Met het oog op het groote aantal leerlingen kan de post „schoolgelden” belangrijk hooger worden geraamd.

Uitgaven.

Art. 1. De jaarwedde van den Directeur, die sedert April in het gebouw der Tooneelschool vrije woning geniet, kan in verband daarmede worden gesteld op f 3500.—.

Art. 2. Het groote aantal leerlingen brengt mede, dat voor de vakken sub 2b één uur meer moet worden beschikbaar gesteld. De gedeeltelijke invoering der reorganisatie heeft tengevolge, dat de lessen in vreemde talen met één uur wekelijks stijgen. Een en ander vordert een vermeerdering van uitgaven ten bedrage van f 180.—.

De Artt. 8 en 9 waren onvoldoende geraamd; verhooging van beiden met f 10.— lijkt noodzakelijk.

Art. 11. Terecht werd door den Directeur, toen hij zich bereid verklaarde in het schoolgebouw zijn intrek te nemen, er aanspraak op gemaakt, dat zijne woning in behoorlijken staat van onderhoud werd gebracht. Naar aanleiding hiervan moet deze post f 175.— hooger worden geraamd dan andere jaren.

Art. 15. Ook op dezen post brengt het groote aantal leerlingen meer kosten mede; vandaar eene verhooging met f 30.—. Costuumhuur is onder het gezamenlijk bedrag begrepen.

Art. 16. De premie der assurantie, welke telkens voor 42 maanden wordt afgesloten, moet in dit jaar worden voldaan.

Art. 17. Krachtens de nieuwe bepalingen van het Reglement, kunnen candidaat-leerlingen, die aan de eischen, gesteld ten aanzien van algemeene ontwikkeling, niet voldoen, indien zij blijk geven van *bijzonderen* aanleg voor het tooneel en *onvermogen* zijn om uit eigen middelen door lessen in vakken van lager onderwijs dat tekort aan schoolkennis aan te vullen, door het Verbond daartoe geldelijk worden gesteund. Het uitgetrokken bedrag is voor dat doel bestemd.

De hierboven niet met name genoemde artikelen der begrooting van de Ontvangsten en Uitgaven der Tooneelschool behoeven geen toelichting.

AMSTERDAMSCH E KRONIEK. * * *

Of men wat het *Herrnfeld-theater* uit Berlijn, dat op dit oogenblik gastvoorstellingen geeft in het Rembrandt-theater aanbiedt, moet rangschikken onder kunst of tingeltangelij — daarover kan men twisten. Ik zou wel geneigd zijn het tot het café-chantant-werk te rekenen. Het theater — genoemd naar zijn beide directeuren, tevens de voornaamste acteurs — vindt namelijk zijn zeer bepaalde specialiteit in het voorstellen van joodsche typen. De Herrnfelders zelf zijn van het ras. En niet tot het diepere wezen, het algemeene, dat alle menschen uit welken tijd en van welk ras ook aan elkaar verwant doet zijn, dringen zij in hunne uitbeeldingen door, maar zij vergenoegen zich met het weergeven van het uiterlijke, in kop, in beweging, spraak, in het gebruik van eigenaardige zegswijzen en vinden dan tevens gelegenheid, ook sommige karaktertrekken der joden: hunne goochemheid bijv., in het licht te stellen. Maar daar zij niet tot de diepte van het menschenwezen gaan, waarbij dan dat uiterlijke, de *vorm*, bijzaak, illustratie zou blijven — zijn de stukken, die zij spelen ook zeer oppervlakkig van inhoud, stukken, die de Herrnfelders zelf fabricceeren, hierbij gebruik makende van bestaande kluchten, die zij voor hun doel vervormen en . . . verjoodschen. Ik heb van hen gezien: *Familiëtag im Hause Prellstein*, blijspel (!) in 3 bedrijven, en mij met de eerste acte zeer geamuseerd. Maar men moet ze niet te lang genieten. Vooral Donat Herrnfeld — zijn broeder trad wegens ziekte niet op — is een uitmuntende komiek in zijn soort, die het joodscheigenaardige op allervermakelijkste wijze weet te typeeren. Niet heeft men te verwachten een fijne creatie, als bijv. door Possart van David Sichel uit Vriend Fritz — de jodenmenschen, die de Herrnfelders zich ter uitbeelding kiezen zijn van de *Fliegende Blätter*-soort. Maar in hun genre zijn ze uitmuntend, van een levendigheid en natuurlijkheid, die de gedachte aan nabootsing zelfs uitsluit. Daar echter de stukken, die zij uitvoeren weinig of geen pit hebben, wordt het spel al spoedig eentonig en blijft er niet veel anders over dan de bedrijven te vullen met ongeveer de zelfde grappen. En niets werkt eentoniger dan het oppervlakkige.

Tegelijkertijd met de *Herrnfelders* is uit Duitschland gekomen het *Meininger Hoftheater*-ensemble; dat in het Grand Théâtre-Van Lier optreedt. Het zijn niet meer de Meiningers van voorheen — gelukkig niet, zou ik haast zeggen. Dat die Meiningers van vroeger, met hun zoo streng doorgevoerd kunstbeginsel er zijn geweest — is het tooneel, niet alleen in Duitschland, maar over heel de wereld, zelfs in Frankrijk, ten zege geweest. Het was het kunstbeginsel verval in de leer: dat de deelen ondergeschikt behooren te zijn aan het geheel, dat de tooneelkunst er eene is van samenwerking, van samenstemming tusschen, wat men zou kunnen noemen: de levende en doode weerkrachten: de kunstenaars sprekende en zich bewegende in één stijl, den stijl van het kunstwerk en dien stijl niet verbrekende, door

ieder voor zich uit het kader naar buiten te treden, waardoor zij de voeling met den medespeler, en met gansch het milieu, zouden verliezen. Het milieu, dat dus inderdaad milieu moest zijn, door kleur, toon, in harmonie met hetgeen er in voorvalt; een harmonie als het te pas kwam, zelfs in negatieve zin, wanneer het karakter van het stuk een contrast in het leven wilden roepen. In elk geval geen onverschilligheid meer voor het decor en de stoffeering, maar alles overwogen en zooveel mogelijk nabijkomende de werkelijkheid, waarin de scène den toeschouwer wilde verplaatst hebben. En dit vooral toegepast op de klassieken — in de eerste plaats op Shakespeare, die door de Meiningers aan het hedendaagsch tooneel is weergegeven, ontworpen aan den greep van het virtuosendom, dat trouwens alleen maar die epkele stukken kon omvatten, die virtuosrollen aanbieden, met het gevolg, dat Shakespeare, vroeger, niet voor een vierde part op het repertoire voorkwam.

Het nieuwe beginsel met groote geestdrift door Meiningers kunstlievenden groothertog in toepassing gebracht, werd — gelijk verklaarbaar is in de ontdekkers en verkondigers eener nieuwe leer — dogma. De liefde voor het beginsel groeide tot hartstocht. Werd vroeger het geheel aan de deelen opgeofferd — thans ging het andersom. Zóózeer verleende men aan alles denzelfden nadruk, dat het een het andere in den weg ging staan. Gaf men voorheen het lot van een stuk, in handen van den met vette letters op het programma geannonceerden virtuoos, thans verviel men tot een ander uiterste en werden het spel, het reciet van allen geregeld naar één rhytme en één toon, zoodat wel niemand uit het kader sprong, maar ook het leven zelf in de schilderij werd verdooft. De mooie, karaktergetrouwe decoraties en kostumes, trokken meer de aandacht, dan zij, die er zich in te bewegen hadden — ja, om het Meininger beginsel tot zijn uiterste consequentie door te voeren, daarvoor had men acteurs en actrices noodig, die hun individualiteit gewillig lieten knevelen, menschen dus, die geen of weinig individualiteit bezaten! Was vroeger de figuratie in een drama een dood complex van huurlingen, die de handeling, waaraan zij heetten deel te nemen of die zij hadden mee te leven, volkomen onverschillig langs zich heen lieten voltrekken, hoogstens met machinaal gebaar belangstelling veinzende — bij de Meiningers kwam men tot een ander uiterste. De figuratie, die slechts bij uitzondering op het eerste plan heeft te treden, de figuratie, die in het schilderij voornamelijk ten doel heeft den achtergrond te verlevendigen, drong bij hen, zich geheel naar voren en ging zich in het ensemble de gelijkgerechtigde beschouwen van de spelende rollen, van wie toch de *impulsie* tot de handeling uitgaat en die reeds daarom het hoogste licht moeten opvangen. Dat de hertog, die het nieuwe beginsel met zooveel overtuiging voorstond en zijn adviseurs, oorspronkelijk niet de juiste verhoudingen bij de toepassing van dat beginsel voor oogen zouden hebben gehad — betwijfelen wij. Maar de omstandigheden *drongen* hen tot een

eenzijdige toepassing, tot een in overdrijving vervallen. Acteurs en actrices van groot talent toch, vind men niet licht geneigd zich bij de beweging in Meiningen aan te sluiten en hunne schitterende positie aan grootere theaters daarvoor ten offer te brengen. Men was dus te Meiningen vanzelf aangewezen op mindere krachten of talenten in den dop, zoodat reeds daarom het zwaartepunt der opvoering moest worden verlegd naar dat element, hetwelk de regie bij machte was tot volmaaktheid op te voeren, de figuratie, de scèniek, de monteering!

Het kòn dus te Meiningen niet *duren*! De belangstelling voor het nieuwe denkbeeld moest gaandeweg verflauwen, omdat de gevolgen der overdrijving den menschen in het oog vielen. En zoo zijn «de Meiningers» langzamerhand weer geworden een gewoon hoftheater-gezelschap — maar waarin de geest van vroeger levend is gebleven, de geest, die het essentieele was van het beginsel, dat er eens zóó hoog is gehouden. Een geest, dien het ook heeft uitgestort over anderen. Ja, geheel het tooneelwezen, door haast de gansche wereld, is onder zijn invloed geraakt. Van de Meiningers mag dus met overtuiging worden erkend, dat zij eene roeping hebben vervuld, door het virtuosendom op het tooneel te verdringen en er het kunstwerk zelf voor in de plaats te geven. Het Meininger voorbeeld heeft bezielend gewerkt. Men lachte om de overdrijving, maar deed zijn profijt met wat er goeds in het beginsel stak.

De Meiningers — die thans bij van Lier optreden — spelen het gewone repertoire, dat schering en inslag is ook bij alle andere theaters; het repertoire gericht op het amusement der menigte: *Komtesse Guckertl* en van Schönthan en *Johannesfeuer* van Sudermann. Wij hebben alleen het laatste van het gezelschap gezien en verklaren gaarne, ten zeerste geboeid te zijn geweest door het fraai ineensluitend ensemble, maar een ensemble waarin men toch ook niet te vergeefs zoekt naar artiesten van bijzonder talent, als bijv. Jenny Nachbauer. Ik wil maar zeggen: samenspel, ensemble is mooi — maar het zal toch de aandacht niet kunnen spannen, als er zich geen acteurs of actrices uit losmaken, die het licht op zich weten te concentreren, evenals dit het geval is met een nog zoo mooi in toon gehouden schilderij. Zie Rembrandt!

Bij de Nederlandsche gezelschappen is de laatste weken niet veel bijzonders vertoond. Het nieuwe stuk bij de Kon. Ver. Het Nederlandsch Tooneel: *De ijzeren Kroon*, naar het Duitsch van Fedor von Zobeltitz, is niet veel meer dan een kijkspel met mooi aangekleede poppen en *Onder een dak*, in 3 bedr., uit het Duitsch van L. W. Stein (bij de Tooneelvereniging) een blijspel met grofgeteekende kluchtspel-typen.

Het meest beteekenende, dat de Hollandsche voorstellingen hebben opgeleverd de laatste weken, is de opvoering bij de Ned. Tooneelvereniging van: De eischen der Moraal (Die sittliche Forderung) van Hartleben. Een stukje van maar 1 bedrijf, spelend tusschen twee personen. Mej. Belder had er een rol in, waarvoor ze van natuur wel eigenschappen meebrengt: een beschaafde

dialogoog en een zich gemakkelijk bewegen als dame. Maar daarmee bereikt men niet alles, wat de uitbeelding van een figuur als Rita Revera eischt. Zij wordt door Hartleben genoemd: internationale Concertzangerin. Met dat «internationale» wordt iets minder gekenschetst dan wat wij onder een concertzangeres en iets meer dan wij onder een ster van het varietétheater verstaan. Inderdaad is Rita een vrouw van zeer vrije levensbeschouwing, die er een graaf als amant op nahoudt en specialiteit is in het lichte genre. Maar eer zij, dochter van goeden huize, zoover gekomen is, dat zij zich boven de maatschappelijke conventies stelt, is er heel wat met haar gebeurd, heeft zij heel wat ondervonden en geleden. Deze ondergrond nu van diepe tragiek in het karakter van Rita, is door mej. Belder niet ten volle gepeild. Daardoor verkreeg het karakter een onsympathieke schijn, die de schrijver niet kan hebben bedoeld. De heer Alex. Post speelde de andere rol, die lang niet zoo moeilijk is, naar behooren.

ROTTERDAMSCH KRONIEK. * * *

24 April 1906.

Van avond heeft mevrouw Tartaud de beurt van eere gehad. Uit haar repertoire van mooie rollen heeft zij die van Maria Stuart gekozen. We hadden misschien liever «Nora» gehad omdat van dit Ibsenstuk een meer aan den eisch voldoende opvoering te wachten ware, dan van Schillers breede tragedie. Want als geheel van vertooning kon deze «Maria Stuart» er nauwelijks meê door. Zelfs Tartaud, die toch wel een der meest geroutineerden aan 't Rotterdamsch Tooneelgezelschap is en technische ervaring dankt aan den bloeitijd der draken en costumstukken, was als Leycester (in 't Engelsch spreekt men dit uit als Lèster, dames en heeren) onvoldoende. Tartaud, van wien we ons toch, lang geleden wel, een plastisch voortreffelijke Severo Torelli herinneren, bewoog zich van avond moeilijk en er was geen zwier van noblesse in zijn Engelschen edelman.

De beste onder hen, die mevrouw Tartaud ter zijde stonden, was de oud-leerling onzer school L. Vervoorn, als Mortimer. We zien de ontwikkeling van dezen jongen acteur met stijgende belangstelling. Wat meer losheid nog, wat minder bar-serieuze nadrukkelijkheid en we zullen Vervoorn vermoedelijk zonder reserve kunnen gaan waardeeren.

Mevrouw Tartaud, die de heldin van den avond was, mocht het wezen óók. Hoe was in deze mooie gracieuse actrice de pair-hoogheid van de jonge koningin van Schotland, in leed vernobeld nog en meer bewust, als in uiterste ontplooiing van leven- en geluk willen, inderdaad verpersoonlijkt geworden. Hoe vol bekoring van elegance is haar bewegen en haar gebaar en hoe bereikt zij, in stem en plastiek, waarlijk iets van het klassieke. In haar is door aanleg en middelen de groote tragédienne.

Maar nu directie noch publiek dit meer willen, mogen we dankbaar wezen om het zeer voortreffelijke, dat Alida Tartaud in zooveel rollen van 't

modern repertoire, óók dezen winter gaf (Haar Terugkeer, Het Duel enz.) en de hulde haar van avond gebracht door een volle, feestelijk gestemde zaal met een schat van bloemen en salvo's van toejuichingen, óók dit seizoen heeft zij die verdiend.

* * *

Nu krijgt toch ook mevrouw Van Kerckhoven nog een eereavond? D.

* MEVROUW PAUWELS-VANBIENE *

Een dringend gestelde circulaire is wijd en zijd verspreid ter opwekking van deelneming tot het bijeenbrengen van een geldsom, welke zal strekken om de zorgen, waarin Mevr. Pauwels-Van Biene, nu zij het tooneel om gezondheidsredenen moet verlaten, te verlichten. Wij ontleenen er het volgende aan.

„Meer dan dertig jaren komedie-spelen met toewijding, met volle toewijding, — immers, al loopen natuurlijk de meeningen uiteen over de talenten en gaven van alle tooneel-artisten, en waarschijnlijk ook over die van Mevrouw Pauwels-Van Biene, over haar buitengewone toewijding zullen zeker allen het eens zijn, — dus: meer dan dertig jaren komedie-spelen, dat wil zeggen: meer dan dertig jaren hard werken, eerst om op den voorgrond te komen, dan om op de eenmaal ingenomen eervolle plaats te blijven, en eindelijk om te zorgen dat men bij het klimmen der jaren niet daalt, vergt veel van de lichaamskrachten, veel van de zenuwen, vooral wanneer dan, behalve het „tooneel”, nog een „thuis” voor echtgenoot en twee kinderen liefde en zorgen vraagt. En de zorgen werden er bij Mevrouw Pauwels met de jaren niet minder om. Zij weet wat tegenspoed is.” Dan schetst de circulaire, hoe het bespaarde door misbruik van vertrouwen, aan Mevrouw Pauwels afhandig is gemaakt, hoe ook voor haar echtgenoot — wegens den val der Nederlandsche opera — groote teleurstellingen niet uitbleven en eindelijk hoe de toestand van Mevr. Pauwels-Van Biene zelfs niet toelaat, „hier en daar en overal afscheidsvoorstellingen te geven, waarbij zij zelf nog eens oprad voor het allerlaatst! Dan zou, al waren de toegangsprijzen verhoogd, het kijkgrage publiek wel komen om te zien de bloemen en lauwerkransen en de geschenken en de tooneelkussen, en om te luisteren naar de gelegenheidsspeechen en naar wat de afgetobde vrouw zelf ten slotte zou zeggen; en dan zouden al die toeschouwers in de handen klappen en juichen, en onderwijl misschien vergelijkingen maken tusschen nu en voorheen, zich herinnerend hoe ze haar hadden gezien als *Hageroos* en als *Fernande*, als *Denise*, en als *de Dochter van Fabricius*, als *Mevrouw Borkman* en als *de Hertogin de Réville*. Immers het pijnlijke van zulk een avond wordt wel áchter het voetlicht gevoeld, maar gewoonlijk niet er vóór.

Maar ook dáaraan valt voor Mevrouw Pauwels niet te denken. Tegen de emoties, aan zulke afscheidsvoorstellingen eigen, zou zij niet bestand zijn. De geneesheeren hebben het haar ten strengste verboden: „Rust moet u hebben; vóór alles rust; rust, rust, en nog eens rust.”

Zeker! Heb maar *rust* als er *zorgen* zijn, groote zorgen, en als men zelf nog veel zorg behoeft.”

Waar men niet in de gelegenheid kan worden gesteld, haar afscheid te vieren, zooals dat wel gewoonte pleegt te zijn, ten aanzien van kunstenaressen, die haar loopbaan vaarwel zeggen, dat men zich daarom hier vereenige, dat afscheid met de daaraan verbonden gevolgen, te verzachten.” De circulaire is ondertekend door een groot aantal tooneelvrienden. Van buiten Amsterdam door: Mevr. Marie van Eijsden-Vink, *Rotterdam*, J. A. Heuff (Huf van Buren) *Tiel*, D. Crena de Jongh, *Dordrecht*, Jhr. C. J. Strick van Linschoten, *Bunnik*, Meinard Merens, *'s Gravenhage*, J. H. Mignon, *Utrecht*, Jhr. Mr. H. Smissaert, J. C. van den Tol en G. de Wijs, te *'s Gravenhage*.

Dr. M. B. Mendes da Costa, Prinsengracht 724 en Mr. H. A. van Nierop, Sarphatistraat 1, te Amsterdam, hebben zich gaarne bereid verklaard, hetzij direct, hetzij door tusschenkomst van een der andere ondergeteekenden, bijdragen, die — naar wij hopen en verwachten — ruim zullen vloeien, in ontvangst te nemen.

KNIPSELS EN SNIPPERS. * * * * *

Vereeniging van Ned. tooneelisten.

In de goed bezochte tweede algemeene vergadering van de *Vereeniging van Nederlandsche Tooneelisten*, opgericht op initiatief van het *Nederl. Tooneelverbond* (Pensioenfonds), onder voorzitterschap van den heer G. de Wijs uit 's-Gravenhage, te Amsterdam gehouden, wees de voorzitter in zijn openingswoord op den vooruitgang der vereeniging, terwijl hij alle aanwezigen aanspoorde om hun collega's op te wekken tot haar toe te treden.

Blijkens het jaarverslag van den secretaris, zijn tien nieuwe verzekeringen in het afgelopen jaar gesloten door Nederlandsche tooneelisten tot een gezamenlijk premie-bedrag van *f* 1000 per jaar. Hoewel dit een niet onaanzienlijke stap vooruit is, beteekent deze stap — zegt het verslag — toch nog betrekkelijk niets in vergelijking met de zeer vele tooneelisten, die nog niet bij de vereeniging aangesloten zijn, wat dus met andere woorden wil zeggen, die nog niets voor hun ouden dag of bij overlijden voor hun nabestaanden hebben gedaan; de vereeniging heeft nog slechts het vierde gedeelte van hen die lid konden worden.

De financiën der vereeniging geven reden niet onvoldaan te zijn, want, hoewel dit jaar voor *f* 1000 meer premie te zorgen was, is de uitkeering aan de leden dit jaar nog iets hooger dan verleden jaar. In 1905 ontving de kleinste verzekering een restitutie van *f* 8.40, dit jaar *f* 10.80, de grootste in 1905 *f* 84, dit jaar *f* 108; in procenten uitgedrukt ontvangen de leden dit jaar van 23 pCt. bij de grootste verzekeringen tot 85 pCt. bij de kleinste, van hun premie terug, het gemiddelde over alle verzekeringen is ongeveer 40 pCt. De financiën lieten bovendien toe het weerstandsfonds te versterken met *f* 75, zoodat dit nu *f* 500, het reservefonds met *f* 125, zoodat dit nu *f* 275 is geworden.

Dank wordt gebracht aan het *Nederl. Tooneel-*

verbond, dat zijn jongste kind ook dit jaar een subsidie gaf van *f* 150 en aan de afdelingen, die de vereeniging geldelijk steunden, in het bijzonder aan de afdeling Middelburg, die *f* 50 afstond en die reeds voor het volgend jaar weer *f* 35 zond en aan de afdeling Amsterdam, die besloot elk jaar 10 pCt. van haar batig saldo aan de vereeniging te geven, verder aan den heer Albert Vogel te Delft, die een mooi bedrag in de kas stortte.

Maar de financieele resultaten zouden zeker verre van schitterend geweest zijn, als de tooneel-directies niet zooveel sympathie hadden betoond. De grootste ontvangsten werden verkregen door de drie tooneelvoorstellingen, die in het afgelopen jaar werden gegeven ten gunste der vereeniging door den heer Van Eysden, de Koninkl. Vereeniging *Het Nederlandsch Tooneel* en de heeren Stoel en Spree; de *Nederl. Tooneelvereeniging* zegde reeds een voorstelling in het najaar toe. Van donateurs werd *f* 700 per jaar ontvangen.

Het verslag eindigt met een warme opwekking van alle tooneelvrienden om als donateur en van alle tooneelisten om als lid toe te treden tot deze vereeniging, die onze tooneelkunstenaars in staat stelt met wat minder zorg te denken aan hun ouden dag of aan hun nabestaanden bij eventueel overlijden.

Nadat de penningmeester ook zijn rekening en verantwoording had uitgebracht, werden nog eenige zaken, de vereeniging betreffende, besproken.

* * *

Heyermans in Rusland.

Daar «Op hoop van Zegen» en «Het Zevende Gebod» van Heyermans door het Russische publiek zeer goed zijn ontvangen, zoo wil men ook met zijne andere werken kennis maken.

Zaterdagavond gaat in het St. Petersburgsche «Theater Namatti», directeur N. S. Tinsky, het bekende «Ghetto».

De heer Sukennikoff, aan wien men het voornamelijk te danken heeft, dat dit stuk met «Pantser» en «Ora et Labora» op het Russisch Tooneel zal worden vertoond, zegt o.a. van deze werken het volgende. In «Ghetto», zoo vertelt hij, wordt geteekend het Hollandsche Jodendom, dat in botsing komt met de groote maatschappij. Het «Pantser» schildert het zielsdrama van een Hollandschen officier, die weigert op werkstakers te schieten.

«Ora et Labora» is reeds in het Russisch vertaald, maar of het wel opgevoerd wordt is de vraag. De wegen der censuur zijn ondoorgronddelijk!

* * *

Een Fransche schouwburg te Berlijn.

Een Fransche onderneming zal te Berlijn een Franschen schouwburg bouwen. De teekeningen zijn reeds door een bekenden Berlijnschen schouwburg-architect ontworpen. Behalve de theaterzaal, die 800 personen kan bevatten, zal er ook een concertzaal, die aan 300 personen plaats biedt, in hetzelfde gebouw zijn.

* * *

Hollandsch Tooneelgezelschap naar de West.

«Het Hollandsch Ensemble», bestaande uit de dames Truus Post en Christine Staas, en de heeren D. v. Ollefen, G. J. Arbous en C. v. Hees, is den 2en Mei j.l. met de «Prins Willem III» naar West-Indië vertrokken. De eerste voorstelling, bestaande uit «Spoken» van Hendrik Ibsen, zal den 25en Mei te Paramaribo plaats hebben.

* * *

Brondgeest-ensemble.

Het «Bataviasch Nieuwsblad» meldt het volgende:

Het Brondgeest-ensemble is ontbonden. De leider, de heer Brondgeest, rekende na een rumoerige bijeenkomst met de artisten af en gaf hun passagebiljetten. Hij blijft zelf hier voor de afrekening zijner zaken.

Alle artisten, uitgezonderd Greta Beekman, verbonden zich gisteravond onder groot enthousiasme opnieuw onder leiding van mevrouw Brondgeest.

In een later bericht wordt dit laatste echter weersproken. Tot de *stichting* van het nieuwe gezelschap schijnt het niet te zullen komen.

* * *

Gastreeren.

Een eigenaardige kwestie doet zich weer voor in de Duitsche tooneelwereld. Vele directeuren gaan uit van de meening, dat het eene goedheid van hen is, wanneer zij een lid van hun gezelschap verlof geven om bij een anderen troep te gastreeren, teneinde zoodoende een nieuw engagement te kunnen afsluiten. Naar aanleiding van eene weigering van een der directeuren om een door hem ontslagen lid toestemming daartoe te verleen, heeft het «Deutsche Bühnengenossenschaft» vastgesteld, dat de leider van een tooneelgezelschap daartoe wettelijk verplicht is, en wel op grond van een artikel uit het burgerlijk wetboek.

Daarin toch wordt gezegd, dat een werkgever verplicht is, een door hem op termijn ontslagen werknemer tijd en gelegenheid te geven om een anderen werkkring te zoeken. En een ontslagen tooneelist verkeert in een dergelijk geval, wanneer hij «op proef» bij een ander gezelschap optreedt.

* * *

Een 90-jarig tooneelspeler.

Heden viert Louis Kühn zijn gosten geboortedag. Louis Kühn behoort, ondanks zijn hoogen leeftijd, tot de werkende leden van het «Deutsche Theater». Al dikwijls had men beproefd den ouden heer er toe te krijgen om afscheid te nemen van het tooneel, maar steeds zonder succes. Juist de bescheiden plaats die hij inneemt maakt, dat hij nog altijd zonder moeite zijn werk kan doen en hij daardoor juist frisch en gezond blijft.

Reeds van de stichting van het «Deutsche Theater» is hij daar werkzaam.

* * *

Grand-Théâtre.

Zaterdag 5 Mei beginnen de voorstellingen van het Hollandsch Tooneelgezelschap, dir. Is. L. en Jos. van Lier, met »Asra«, tooneelspel in drie bedrijven.

Het tableau de la troupe is als volgt: dames: J. van Lier-Cuijpers, W. Erfmann-Sasbach, H. van Kuijck, M. Arntsen-Wafelbakker, A. Beukers, G. M. Blankevoort, J. Meijer; heeren: L. de Vries, H. Schwab, E. Erfmann; C. P. T. Bigot, C. Specht, J. Grader, A. Hock, A. D. Verzijl, A. C. Grijnders, A. de Munck, H. Croiset, L. Lankhorst.

* * *

Nederlandsche Tooneelvereniging.

De heeren L. M. Smith en Ch. Gilhuijs zijn met ingang van 1 September aan de Nederlandsche Tooneelvereniging verbonden.

De heer van der Lugt Melsert — een jong acteur, die zich het laatste jaar, gelukkig heeft ontwikkeld — gaat van dat gezelschap over naar het Rotterdamsch tooneelgezelschap, directie Van Eysden.

* * *

Cri du coeur.

In den foyer van den schouwburg, onlangs bij de opvoering van »Schakels«.

Een Kali-Besar man bespreekt het eerste bedrijf en geeft als zijne meening te kennen, dat de oude heer Pancras Duif een uil is, die zich door zijn zoo Henk op zijn kop laat zitten, terwijl hij met een gemakkelijk foefje zelf de baas kon blijven.

«Hoe dan?» vroegen wij.

«Wel, hij is immers gedelegeerd commissaris van de fabriek...?»

«Jawel, maar zijn zoon Henk is directeur.»

«Nou, wat geeft dat!» riep de man van vele mijnbouw-vergaderingen uit. «Wat doet er dat nu toe? Hij heeft toch de meeste aandelen, is het niet?»

«Zeker, maar...»

«Wel, dan neemt hij stroomannen en schopt zijn zoon er uit. Wat een ezel, die Heijermans, dat hij daaraan niet gedacht heeft.»

(Ind. Nieuws.)

CORRESPONDENTIE. * * * * *

A. C. C. de V. Ik geloof niet dat er meer een orgaan voor Rederijkers bestaat.

ADVERTENTIËN.**IVENS & CO.,**

Hoflev. van H.M. de Koningin.

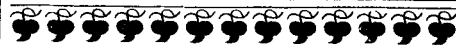
A M S T E R D A M,

Rokin 164 b/d Munt.

**FOTO TOESTELLEN
BENODIGDHEDEN.**

Amsterdam, Nijmegen, Groningen, Den Haag.

Brochure „Fotografeeren kan iedereen“ op aanvraag.

**Abonneert U op
HET TOONEEL.****Adverteert in dit
Blad.**

**KRAEPELIEN & HOLM'S
QUINALAROCHE**
OPWEKKEND
VERSTERKEND KOORTSVERDRIJVEND
MET STAAL BIJ BLOEDARMOEDE
BLEEKZUCHT GROOTEZWAKTE

KRAEPELIEN-HOLM
APOTHEKERS
TE ZEIST

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^v/_H ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN,

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST / 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
/ 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS, FRANCO PER POST.
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND / 2.90.

INHOUD: H. L. Berckenhoff: S. J. Bouberg Wilson. —
Tooneelschool. — Amsterdamsche Kroniek. — P.: De tournées
Marcel Simon en Jules Schürman. — Knipsels en snippers

**Wat voor de redactie bestemd is, adres-
seeren aan den redacteur, Johannes Verhulst-
straat 25.**

* * * S. J. BOUBERG WILSON * * *

Donderdag, 24 Mei a.s., zal de feestelijke herdenking plaats hebben van het feit, dat de heer Bouberg Wilson, 25 jaar geleden, de betrekking aanvaardde van directeur der Tooneelschool. De viering zal zich dan bepalen tot overhandiging aan den jubilaris van een huldeblijk, hem vereerd door een breeden kring van oudleerlingen en vrienden, als wier vertegenwoordigers eene commissie zich heeft geconstitueerd, bestaande uit de dames Betty Holtrop van Gelder, Alida Tartaud-Klein en de heeren A. v. d. Horst en L. M. Smith. Een hulding in het openbaar, door een voorstelling in den Stadsschoouwborg, ingericht door oud-leerlingen, is wegens omstandigheden, onafhankelijk van den wil der Commissie, uitgesteld moeten worden.

Wij nemen van harte deel in dit herdenkingsfeest. Want het is een moeilijk ambt, dat Bouberg Wilson gedurende een kwarteeuw op zulk een wijze mocht vervullen, dat zij hem de achting en liefde deed verwerven van de beste leerlingen, die onder zijn hoede zijn geweest. Een buitengewoon moeilijk, vooral een uiterst ondankbaar ambt!

De directeur van een andere inrichting van onderwijs, heeft de taak de hem toevertrouwde leerlingen opteleiden, meestal tot het een of ander examen — voor een betrekking in 't burgerlijke of militaire. Hij kent de gestelde eischen, waaraan zijn leerlingen hebben te voldoen en heeft meer of minder geluk met het examen, — moet, bij-niet-slagen, den jongen ten tweeden male aan de proef onderwerpen — maar is hij voor zijn taak als onderwijzer berekend, dan brengt hij er doorgaans zijn pupillen, ook de middelmatige of de gemiddelden van aanleg. Na het wel doorgestane admissie-examen verdwijnen ze uit zijn oog en of zij verder

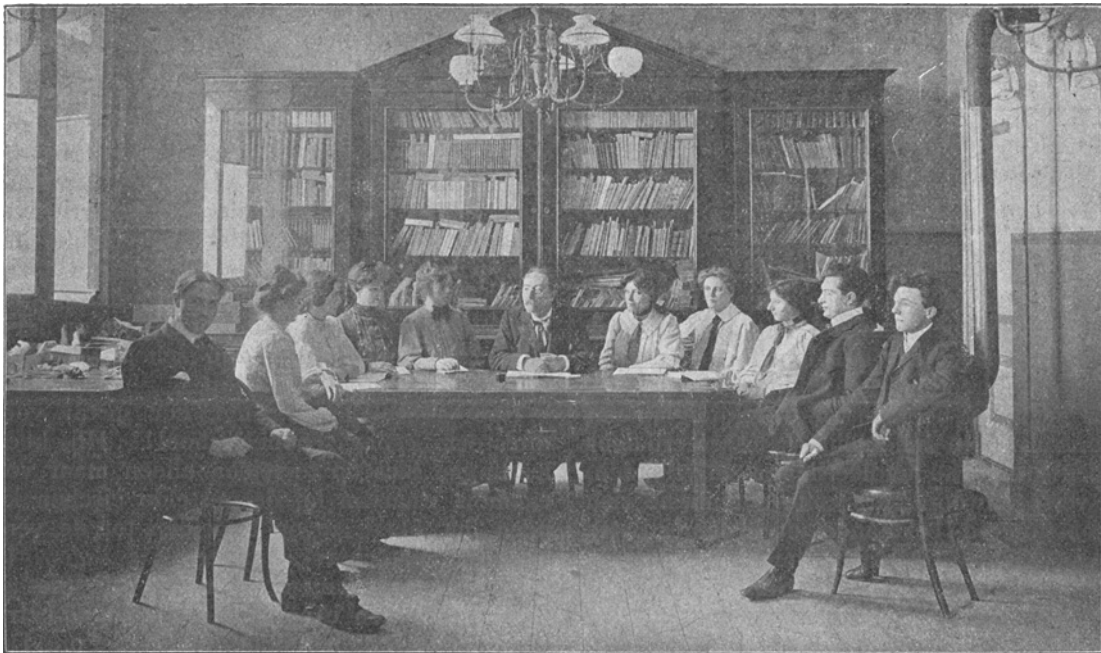
slagen — een meer of minder schitterende carrière maken — hij, de onderwijzer, is van de verdere zorg ontheven. Men moet hem er niet meer mee. Behoeven zij niet opgeleid voor een examen — maar zoo als 't heet, gevormd voor het maatschappelijk leven — des te gemakkelijker. Dan plaagt hem zelf de nachtmerrie van het „examen” niet. Niet, dat de eerlijke mensch, aan wien die vorming is toevertrouwd, zijn verantwoordelijkheid ooit licht zou tellen — maar hij kan niet meer doen dan zijn best en op het oogenblik, dat zijn discipel zijn school verlaat, houdt zijn verantwoordelijkheid op.

Hoe geheel anders ligt het geval voor den directeur eener Tooneelschool! Hij heeft zijn leerlingen niet op te leiden alleen maar voor een examen, waarvan hij de gestelde eischen kent — neen, hij heeft ze op te leiden tot de vervulling hunner kunstenaars-, hunner *levensroeping*! Want met het eindexamen, of het al dan niet gunstig uitvalt voor den candidaat — houdt de betrekking tusschen leerling en onderwijzer niet op. De naam der school, de naam des directeurs blijven aan den leerling verbonden, ook na dat examen, ja, de verantwoordelijkheid van beiden voor de toekomst van den jongeling of het meisje, dat het leven ingaat, blijft. Voor hun slagen *in de kunst* houdt men de school aansprakelijk! Voor het niet-slagen vooral. Groeit uit den acteur of de actrice geen *artiest*, de school krijgt de schuld. Maar het publiek, vergeet in acht te nemen, dat de leerlingen, als ze aan de school zijn aangenomen, daarom nog heel geen waarborg bieden, dat zij artiesten in den dop zijn. Zij vertegenwoordigen evenals alle leerlingen op elke inrichting van onderwijs, slechts gemiddelden. En het bijzondere is, dat men in de kunst, hoog opgevat, met het gemiddelde niet uitkomt. De kunst verlangt be-gaafdheid, boven de middelmaat — en terwijl elke andere onderwijsinrichting aan hare roeping voldoet, als zij voor den ambtelijken werkkring van officier, van apotheker, van ontvanger, van post- of telegraafambtenaar, bruikbare menschen, goed middelsoort levert — verlangt men van een tooneelschool talenten, liefst genieën! Geldt

dit in het algemeen van elke kunstopleiding, ook bijv. van schildersacademiën, van muziekconsevatoria, *in het bijzonder* is dit het geval voor een tooneelschool. Want zij, de leerlingen der tooneelschool, blijven ook als zij de planken van het werkelijke tooneel hebben betreden, steeds in het gezicht der menigte — terwijl schilders, musici hun weg zoeken op eigen hand, onder de massa verdwijnen, tenzij ze tot de «Hervorragenden» gaan behooren.

Zoo komt het dan, dat men de Tooneelschool aldoor blijft achterna zitten met stille of luid uitgesproken verwijten over het maar zoo zelden afleveren van zulke uitverkorenen en altijd maar weer aan het reorganiseeren slaat, aldus op de schoolinrichting, de voorbereiding willende wreken, het niet-kweken van door talent en genie uitblinkende tooneelspelers of tooneelsteesters —

verd heeft. Want buiten de acteurs en actrices, die van de School komen, treft men ze ook niet aan. Dat de Tooneelschool, met wat zij voor het tooneel afleverde, het beschavingspeil van ons tooneel heeft verhoogd, zal wel door niemand worden ontkend. Onze taal wordt op de planken beter gesproken en beter begrepen dan voorheen en er is een nauwere betrekking geboren tusschen het tooneel en ons meer ontwikkeld publiek, al is in dit opzicht nog niet verkregen, wat men zou wenschen. Maar vroeger hield het zich zoo goed als geheel van het Hollandsch tooneel afgekeerd. Dat de Tooneelschool gedurende haar veeljarig bestaan nooit haar goeden naam heeft zien aantasten, dat zij nooit in opspraak is gekomen, mag wel eens met nadruk worden geconstateerd. Hoe weinig daartoe, juist ten aanzien eener inrichting van co-educatie en nog wel van aankomende

De Leerzaal. Van links naar rechts: Willem van der Veer, Dora Vogelzang, Wilhelmina Goedhart, Jeanne Hopman, Willy Smit, S. J. Bouberg Wilson, Sophie Carelsen, Marie Holtrop, Lena Frank, Herman Hulsman, Jean Stapelveld.

vergetende, dat talent of genie zich eenmaal niet laten aankweken op een school.

De Tooneelschool van het Ned. Tooneelverbond is — volgens mijne overtuiging — zoo min onder den directeur Rennenfeld als onder den directeur Bouberg Wilson, te kort geschoten in haar taak. Tot de acteurs en actrices, die op de school hunne opleiding hebben genoten, zijn schier allen te rekenen, die ons tooneel hedendage tot eere zijn. Ik zou er nauwelijks één kunnen noemen, die een eerste plaats bij onze tooneelgezelschappen bekleedt, die niet den cursus van de Tooneelschool geheel of gedeeltelijk heeft doorloopen. En als daaronder geen genieën schuilen — mannen als Louis Bouwmeester, vrouwen als Catharina Beersmans — dan bewijst dit alleen, dat onze *natie* gedurende de halve eeuw of langer dat de tooneelschool bestaat, de stof voor genieën niet gele-

tooneelisten, die zoo licht in kwaad gerucht komen, noodig is, beseft ieder, ook zonder dat ik het hier breder uiteenzet. En aan wien anders zouden wij van die goede reputatie, voor een niet gering deel de eere moge geven, dan aan den man, die gedurende een kwarteeuw, aan het hoofd der School heeft gestaan? Gedurende een kwarteeuw, rijk aan veel wisseling van lief en leed, van voor- en tegenspoed en waarin het instituut heeft bloot gestaan aan veel critiek en menigen aanval! Wie als leider van een inrichting van onderwijs, zich de liefde en achting heeft weten te verzekeren van de leerlingen en oud-leerlingen over heel den tijdkring, die zijn directie omspant — mag zich met het bewustzijn vleien, de hem toevertrouwde taak te hebben vervuld op waardige wijze, al zal het wel waar zijn, dat hij zoo min zich zelve, als de buitenstaanden, onder alle omstan-

digheden, in de uitvoering dier taak, ten volle heeft bevreemdigd. In de liefde en achting zijner leerlingen en oud-leerlingen moge Bouberg Wilson vergoeding vinden voor veel teleurstelling en leed, dat hem in zijn moeilijk ambt niet is bespaard gebleven!

* * *

Ten slotte eenige aantekeningen — voor de historie — betreffende Bouberg Wilson. Wij ontleenen ze aan een feuilleton hem gewijd in De Telegraaf van Zondag j.l.:

»Hoe de heer Wilson er zoo toe gekomen is, om directeur der Tooneelschool te worden? Och, dat is zoo eenvoudig in z'n werk gegaan. Wel was de familie van den heer Wilson aan 't tooneel en klopte ééns z'n hart sneller bij 't denkbeeld, tooneelspeler te worden, maar aan dien hartstocht gaf hij alleen toe in z'n vrije uren, als

Hij was juist al 14 dagen lang bezig, de toekomstige kooplieden van Amsterdam in alle geheimnissen der vaderlandsche literatuur in te wijden, toen op zekeren dag een nieuwe commissie bij het middelbaar onderwijs werd benoemd. Daardoor kwam 't, dat professor Pierson den boel eens wilde inspecteeren.

Nu trof 't toevallig, dat de heer Wilson juist een vertaling van de essais van Macauley behandelde, waarvoor prof. Pierson de voorrede had geschreven, eene inleiding, waarin de jeugdige leeraar . . . drie onjuistheden ontdekte. Met die gelukkige ontdekking was hij bezig, toen professor binnentrad. Eerst wist hij natuurlijk niet wat te doen. Enfin, hij biechtte alles eerlijk op en . . . professor herinnerde zich nauwelijks meer, dat hij 't geschreven had! Het eigenaardige was, dat twee der gevonden onjuistheden ook werkelijk

Practische les (in de tooneelzaal). Eenige leerlingen spelen een scène op het proef-tooneeltje; de overige kijken toe en profiteeren meê van de op- en aanmerkingen, die de heer Bouberg Wilson maakt. 1. Adriaan de Munck. 2. Elias van Praag. 3. Jean Stapelveld. 4. Henri van Diepen. 5. Jacques Reule. 6. Willy Smit. 7. Alex. Frank. 8. Willem van der Veer. 9. Marie Nachtegaal. 10. Dora Vogelsang. 11. Corrie Italiaander. 12. Lena Frank. 13. Wilhelmina Goedhart. 14. Sophie Carelsen. 15. Paul de Groot. 16. Daan van Ollefen. 17. Hélène van Praag. X S. J. Bouberg Wilson. 18. Jeanna Hopman. 19. Herman Hulsman.

hij met Marcellus Emants z'n beste krachten aan de bekende vereeniging »Utile Dulci« wijdde en zèlf de verfkwaast ter hand nam, om het decoratief te schilderen. Overigens droomde hij slechts van talen en literatuur. Ten minste toen hij te Leiden kwam om daar deze beide vakken te bestudeeren, bleef er voor 't comediespel bitter weinig tijd over. En de tooneelspelers-aspiraties waren heelemaal verdwenen, toen hij als een deftige candidaat in de letteren naar Tiel trok, om daar aan de jeugdige hogere burgers de schoonheid van hun moedertaal te doen beseffen. Van Tiel ging hij naar Kampen aan H. B. S. en gymnasium doceeren en vervolgens kwam hij aan de Handelsschool te Amsterdam. Daar kwam hij in botsing met prof. Pierson, eene botsing, die later zich wijzigde in eene zeer vriendelijke verhouding.

onjuistheden waren. Dat professor daardoor veel vertrouwen in den leeraar kreeg, bewijst wel het feit, dat hij hem zijn drie dochters toevertrouwde, voor zoover het betrof hun geestelijke opvoeding op 't gebied van literatuur en geschiedenis. . . .

Toen er nu in 1880 een vacature aan de tooneelschool kwam, werd de heer Wilson door de commissie, waarvan de heer Pierson president was, benoemd. Kort daarop nam de directeur Goteling Vinnis zijn ontslag; de heer Wilson solliciteerde en werd den 19en Maart 1881 benoemd en den 24sten Mei van hetzelfde jaar, plechtig geïnstalleerd.«

H. L. BERCKENHOFF.

TOONEELSCHOOL.

Zakelijk Rapport Sept. 1905 tot Mei 1906.

Op 31 Augustus werden de toelatings-examens afgenomen voor den thans loopenden cursus, 29 Candidaten hadden zich aangemeld, waarvan 8 tevoren, door den Directeur ongeschikt waren bevonden en 6 niet opkwamen (3 hiervan na behoorlijke afzegging). Er namen dus 15 adspiranten aan 't examen deel. Van deze werden dadelijk aangenomen 6, voorloopig toegelaten 3, afgewezen 6.

Den 16den September had, als gewoonlijk ieder jaar, een aanvullings-admissie-examen plaats voor 3 candidaten, die zich te laat hadden opgegeven, en waaraan zich ook mochten onderwerpen 2 afgewezenen van 31 Augustus. Van dit 5-tal werden 4 voorloopig toegelaten.

Van de 7 voorloopig toegelatenen werden in Januari 5 definitief aangenomen.

Bij de hervatting der lessen op 1 September, kwamen alle 11 leerlingen van vroegere cursussen, die daarvoor in de termen vielen, terug. [De 3 gediplomeerden van Juni 1905 hadden ieder een engagement gevonden: *Dora v. d. Gaag* bij «Amstel's Tooneelgezelschap», Directeur S. Frank; *Davy Lobo* bij «Het Nederlandsch Tooneel» en *Johan Brandenburg* bij «de Nederlandsche Tooneelvereniging».]

De opening van 't schooljaar geschiedde dus met 24 leerlingen, zegge: vier-en-twintig! Hiervan waren 6 A-leerlingen en 18 B.'s; 11 vrouwelijke en 13 mannelijke élèves.

In klasse III (de hoogste) zit één leerling: *Corrie Italiaander*; —

in klasse II zijn: *Hélène van Praag*, *Marie Nagtegaal*, *Paul de Groot*, *Jacques Reule*, *Daan van Ollefen* en *Elias van Praag*; —

klasse I is dit jaar, wegens het groot aantal leerlingen, gesplitst: —

klasse I, b wordt gevormd door het 4-tal dat reeds één jaar den cursus volgde: *Alex. Frank*, *Théo Spree*, *Adriaan de Munck* en *Henri van Diepe*; —

in klasse I, a bevinden zich alle nieuwe leerlingen: *Jeanne Hopman*, *Lena Frank*, *Willy Smit*, *Marie Holtrop*, *Dora Vogelzang*, *Marie Withaar*, *Herman Hulsman*, *Théo v. d. Vliet*, *Jean Stapelveld*, *Sophie Carelsen*, *Wilhelmina Goedhart*, *Louis van Gasteren* en *Willem van der Veer*.

NB. *De Munck* is in Januari van kl. I, b alsnog bevorderd naar kl. II.

Tusschentijds hebben de school verlaten:

1°. *Théo Spree*, half November, wegens veranderde bestemming; —

2°. *Van der Vliet*, half November: werd operazanger in Bohemen (hij was vroeger leerling van het Conservatorium); —

3°. *Marie Withaar*, eind November: uit ontevredenheid over haar positie aan de school; is sedert gehuwd; —

4°. *de Munck*, 1 Mei,

5°. *Hulsman*, 8 Mei,

6°. *Van der Veer*, 8 Mei,

} hebben een plaats
} gevonden bij Van
} Lier en bij Frank,

(de *Munck* tegen 't gegeven advies in, v. d. *Veer* met goedvinding, en *Hulsman* zonder voorafgaande raadpleging of mededeeling).

Op dit oogenblik — half Mei — telt de School derhalve 18 leerlingen.

Wegens de overtaligheid der leerlingen werd het onderwijs in Uitspraak en Stemvorming van 4 uur 's weeks op 6 gebracht en dat in Dansen van 1 op 1½.

Met ingang van 1 Januari verzocht Dr. *J. J. A. A. Frantzen*, leeraar in Fransch en Hoogduitsch, eervol

ontslag. Dit werd hem verleend en tegen denzelfden datum zijn in zijn plaats benoemd Mej. *Jeanne Poppehouwer* voor Fransch en de Heer *A. Steinbock* voor Duitsch, beide voorloopig tot het einde van den cursus.

De beide wettelijk voorgeschreven «Commissie-avonden» werden gegeven op 23 December en 7 April. Den eersten keer werden vertoond: «*In kleinen Kring*», van Van Nouhuijs, bedrijf I en II; «*Mejonkrouwe de la Seiglière*», van Sandeau, 1e bedrijf, en «*De Wereld, waarin men zich Verveelt*», van Pailleron, 1e bedrijf. — Op den tweeden avond werd ten tooneele gebracht: een fragment van «*Jephta*» (Vondel), een dito van «*Tartuffe*» (Molière) en de beide bedrijven van «*De Genadeslag*» (Top Naeff).

Met goedkeuring van de Commissie trad Marie Nagtegaal, ook dit jaar weder, op bij de voorstellingen van «de Massière» en «Cyrano de Bergerac» door Het Nederlandsch Tooneel; evenzoo 7 mannelijke leerlingen bij de hervattingen van «Oud-Heidelberg» door 't zelfde gezelschap (figuratie); 10 mannelijke leerlingen in «Uriël da Costa» door «Amstel's Tooneelgezelschap» (ook figuratie); Lena Frank in de «Revue», die December en Januari in het Grand-Théâtre ging, en Jeanne Hopman in een Kinder-operette onder leiding harer moeder eenige malen gegeven.

«In Kleinen Kring» werd in zijn geheel (4 bedrijven) door de School vertoond in de Afdeling «Volksvoordrachten» van de Maatschappij voor den Werkenden Stand (30 Januari).

In studie zijn verder nog: Vriend Fritz, Steunpilaren der Maatschappij, Nichtjes Roman, Maria Stuart (Schiller), Op de Terugreis, enz.

Op 25 Mei wordt ter gelegenheid van de Algemeene Vergadering van het Tooneelverbond te Utrecht «In Kleinen Kring» vertoond: — De overgangs- en eindexamens worden afgenomen op 1 en 2 Juni a. s.

Bij de begrafenis van den oud-leeraar der School, den Hr. Henri van Kuyk, 8 Maart, was de Directeur tegenwoordig, die met eenige woorden zijne verdiensten herdacht en op het graf een krans, huldeblijk der School, neêrlegde.

De Directeur,

S. J. BOUBERG WILSON.

AMSTERDAMSCH KRONIEK. * * *

Wij hebben twee premières te vermelden bij de Kon.Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel, van voor 't overige niet splinternieuwe stukken. Immers *Langs een Omweg* van den Franschman Henry Bernstein, is reeds een paar jaar geleden door de Ned. Tooneelvereniging gespeeld en de klucht: *Twee Gelukkige Dagen* van Franz von Schonthan en Gustav Kadelburg kan ook niet tot de nieuwe snufjes worden gerekend, al zag zij ten onzent pas verleden week het voetlicht. *Langs een Omweg*, dat groot succès had en, ook om het spel, verdiende, heeft dit voor een fransch stuk merkwaardige, dat het conflict niet voortspruit uit ontrouw van een der partijen in het huwelijk. Wel komt het er ten slotte toe, dat Jacqueline haar man verlaat om een ander te volgen — maar het is het einde, de oplossing van het conflict, hetwelk hierdoor geboren werd, dat Jacqueline zich in den echt begaf met een man, dien zij niet lief had,

alleen maar hoopte lief te krijgen. En deze man — Armand Rousseau — dien wij dadelijk vinden, dat te ver afstaat van Jacqueline om eenigen kans te laten op het slagen der proefneming met een huwelijk tusschen beiden — blijkt ook al spoedig inderdaad alle eigenschappen te missen om Jacqueline aan zich te binden.

Jacqueline is een beetje een wilde eend. Geboren en groot gebracht in een omgeving, waar men het met de «zeden» niet nauw neemt — zij zelf is een onecht kind — wil zij zich een «geregeld» bestaan veroveren, zij, die volkomen rein gebleven is — en daarom schenkt zij haar hand aan Armand. Maar de overplanting naar een provinciestadje, in een steil protestantsche familie, welke in haar altoos zoo'n beetje een boetvaardige zondares ziet, die men in genade heeft aangenomen, wordt haar ondragelijk. Zij kan in den nieuwen grond niet aarden en bij Armand geen steun vindende in haar verzet tegen een behandeling, die onder den schijn en bij Armands ouders ook wel de bedoeling heeft haar aangenaam te zijn en wèl te doen, haar in eigen oog vernedert, doordat zij haar telkens doet gevoelen hoe genadig men voor haar — de bijna-verlorene — is — keert zij terug tot haar eerste milieu. Daar vindt zij in Cyril een man, die haar begrijpt en die zij altoos heeft lief gehad, alleen maar eerst niet nemen wilde omdat hij uit dezelfde «wereld» is.

Zonder in het probleem diep door te dringen, heeft Bernstein de stof boeiend weten te behandelen. Het stuk wordt misschien niet geheel in den stijl gespeeld, daar onze Hollandsche acteurs en actrices de zaak veel zwaarder opnemen, dan het door den Franschman bedoeld is. Nietwaar, zoiets als Armand Rousseau overkomt, dat zijn vrouw hem verlaat enz., zou bij ons als een heel ernstig geval worden opgenomen en de vertooning op een Hollandsch tooneel is van die nationale opvatting natuurlijk de afspiegeling. Maar de Franschen vinden dat nu zoiets schrikkelijks niet en zijn van meening, dat Armand zich wel spoedig zal troosten, weshalve men over weinig tijd over heel de geschiedenis niet meer praten zal. En daarom zullen Fransche acteurs en actrices zoo'n stuk, al heeft het een ernstig fond, veel luchtiger spelen, in veel sneller tempo ook, krachtens den aard hunner taal. . . . Maar wie met deze noodzakelijke onderscheidingen rekening houdt, zal erkennen, dat de dames Aug. Poolman, Chr. Poolman, Richard Braakensiek, Chrispijn—Mulder de heeren Jan C. de Vos, Clous, Le Roche, aan dit tooneelspel een goede, in sommige opzichten voortreffelijke vertooning, hebben verzekerd.

Langs een Omweg is een stuk, waarvan het onderwerp, ook door een tooneelschrijver van Germaansch ras zou kunnen zijn gekozen, zij 't ook, dat hij het anders zou behandelen. Maar een klucht als *Twee gelukkige dagen* kan alleen in Duitschland ontstaan en ik geloof zelfs, dat het in het Fransch vertoond, zou vallen als een baksteen. Het is de onschuldigst denkbare grappigheid, die in dit stuk zich botviert en men zou geneigd zijn een natie, die genoegen vindt in

zulk soort moppigheid — daarvoor naar de komedie gaat, er zijn geld voor betaalt en zijn tijd voor over heeft — wel voor zeer onverdorven te houden, voor fatsoenlijk en zedelijk op het naieve af. Nu is het wel inderdaad boven twijfel, dat de Germaansche opvattingen in menig opzicht hemelsbreed verschillen van de Gallische — maar dit neemt niet weg, dat de Duitschers toch ook op hun manier in moreel opzicht zondigen — misschien wel uit overmaat van fatsoen! Ik denk hier aan een drama als *Johannesfeuer* van Sudermann, dat al staat het heelemaal niet in een slechten reuk, toch op de keper beschouwd, zoo onzedelijk mogelijk is. D.w.z. niet dat Marikke en Georg, de liefde, die zij voor elkaar gevoelen niet weten te onderdrukken is immoreel, maar dat Georg niettemin Trude, die hij *niet* lief heeft, naar het altaar voert, aldus dit kind offerende aan zijn zwakheid, die hem voor het zeggen van de waarheid doet terug deinken! Als dan inderdaad het tooneel een leerschool mag heeten, dan zou men aan het slot van *Johannesfeuer* het publiek — den jongeren — met overtuiging willen toeroepen: neemt een voorbeeld aan Georg — maar volgt het nooit na, want het is valsch, het is laf, het is diep immoreel wat hij doet!

Intusschen, in *Twee gelukkige dagen* komen geen problemen voor, waarover men ernstig redeneeren kan. Het is een divertissement, waarbij wij ons goed geïnteresseerd hebben. Ik geloof dat dit resultaat voor een niet gering deel hiervan het gevolg is, dat zij die de klucht spelen: Kreeft, Schulze, Tourniaire, Emma Morel enz., zelf er aan smullen!

DE TOURNÉE'S MARCEL SIMON * *

* * * * * EN JULES SCHÜRMAN.

Het is wel een verblijdend feit, dat Amsterdam nog al eens bezocht wordt door sterren aan den tooneelhemel, die, hoewel ze hier in een andere omgeving schitteren, dan bij een première te Parijs, ons in elk geval eerder laten kennis maken, met de nieuwere werken, die in de „Ville Lumière” in de mode zijn.

De opvoering van Victorien Sardou's „La Piste” was voor Parijs de gebeurtenis van het seizoen. Twee lange jaren had „tout Paris” gewacht en gesmacht naar een nieuwe Sardou. Eindelijk had de grijze dichter z'n pen weêr aan tooneelwerk gewijd, dat hem volkomen waardig was.

Sardou kon nog wel wat anders, dan kijkstukken maken als „Madame Sans-Gêne”. Hij wist ondanks z'n hoogen leeftijd zich aan te passen aan zijn tijd. Hij ging meê met de moderne beweging. Zijn nieuw werk „La Piste” tintelde van vroolijken geest, schitterde van dartelen humor. O, die eeuwig jeugdige Sardou! . . .

Zoo schreven de kopstukken der Parijsche kunst-kritiek. En waar een Catulle Mendès in „Le Journal” en Emmanuel Arène in de toonaangevende bladen als „Journal” en „Figaro” zich aldus uitlieten, daar zongen de kleinere pers-goden en

godinnen meê in het koor en huldigden Sardou, den grijzen, eeuwige-jeugdigen-dichter.

En 's avonds' verdrong men zich voor de deur van de „Variétés”, om het stuk van 't seizoen te zien. Want Réjane, la Grande Réjane, de oolijke waschvrouw uit „Madame Sans-Gêne” mocht het verzoek van den „cher-maitre” niet afslaan en had gaarne de hoofdrol op zich genomen; rekenende het zich tot een eer aldus het hare te mogen toebrengen aan de meerdere roem en glorie van den aanstaanden held van den dag.

Nadat deze loftuitingen en andere bijzonderheden ook tot ons waren gekomen en wij daardoor natuurlijk niet anders meenden of „Réjane in La Piste, dat moet men zien”, wilden twee ondernemende impresarii dit wonderbaarlijke voor het Amsterdamsche publiek ook eens te kijk stellen. Het waren de heeren Marcel Simon en Jules Schürmann, die met Réjane contract afsloten voor een tournée. Hierbij voorzag men zich van eene uitnemende entourage. Dit is trouwens eene bijzonderheid van Réjane. Zij wil niet als de ster schitteren te midden van nietswaardige acteertjes van geen rang. En dat is in haar te prijzen!

Bij de voorstelling was de zaal in den Stadschouwburg maar matig bezet. Het seizoen loopt op z'n einde, wij hebben al heel veel goeds gehad, en... publiek verlangt ook 'n klein beetje naar rust.

Maar de eerste rangen, plaatsen van zes, zeven gulden, waren „keurig” bezet. Na het vlotte niemendalletje „L'Ecureuil”, ook van Sardou, kwam dan het groote succes der Parijsche schouwburg. Na het eerste bedrijf een kalm applaus; na twee en drie dito... Als men de première hier gegeven had, zou het stuk finaal gevallen zijn!

Zeker, het is geschreven in een prettigen aangenamen causeur-stijl; de geest van het pittige, luchtige, mondaine Parijs komt u te gemoet, er zijn handige grepen in, en leuke zetten. Maar... dat alles met elkaar is voldoende voor een luchthartig „lever de rideau-tje”, niet voor een hoofdschotel, zijnde het groote succes van den dag.

Dat het stuk te Parijs meer indruk gemaakt heeft dan hier is heel verklaarbaar. De intrige in de eerste plaats is voor een Hollandsche natuur nu niet zoo erg aannemelijk. Een gescheiden vrouw, Florence genaamd, voor de tweede maal gehuwd, heeft in haar eerste huwelijk haar man bedrogen. Waarom zij dit deed? Och, haar eerste had haar doorlopend bedrogen, zij verveelde zich, zij wilde zich ook eens amuseeren... Maar haar tweede bemint zij oprecht, zij vindt een even vurige wederliefde en dus, geen enkel wolkje is er aan den hemel te bespeuren.

Daar betreft de lucht... door een noodlottig toeval komt de teeder beminde echtgenoot er achter, dat zijn vrouw een minnaar heeft gehad. Nu is het vertrouwen diep geschokt, de man gelooft niet, dat de minnaar dateert uit het eerste huwelijk. Hoeveel moeite zij zich ook geeft haar onschuld te bewijzen, het helpt niet, altijd faalt er iets, waardoor het wantrouwen nog toeneemt... tot Sardou het spelletje lang genoeg acht en er met een handigen zet een einde aan maakt. En

het gordijn kan zich na het derde bedrijf sluiten over een gelukkig familie-tafereel.

Ware „La Piste” niet uit de portefeuille gekomen van één der *enfants chéris* van het Parijsche publiek, het zou óf niet opgevoerd zijn, óf op de fijn-beschaafde, geestige, maar daarom niet minder bijtende en sarcastische wijze der Fransche kunstcritici, eenvoudig zijn afgemaakt. Want het stuk moge, ter wille van z'n vlotte tooneeltjes, die nu en dan amuseeren, maar nooit erg veel belangstelling vragen, een goedlachsche schare aange naam bezig houden; ontdaan van de trucjes en uiterlijke details, zal er maar o zoo weinig van overblijven.

Nu komt er voor Amsterdam nog iets bij. Die Florence zal in de oogen van een Fransch voelend en denkend publiek niet alleen genade vinden, men zal het zeer in haar toejuichen, dat, nadat haar echtgenoot haar herhaaldelijk bedrogen had, zij dezen ook eens in gelijken munt betaalde. In het land der „Parijsche Vaudevilles” is 'n minnaar de held, de verleide vrouw verdient een aureool van moed en zelfopoffering, en de „cocu”, dat is de minste partij, de clown, waar men om lacht, waarvan men niet bemerkt de smart, die hij diep in 't hart verbergt. Is de „cocu” echter tegelijkertijd de minnaar van een andere vrouw, dan... „Elle a grand raison!” zegt de publieke meening, doelende op de vrouw, die zich vergat.

Maar hoe ziet men *hier* Florence aan? Welke de oorzaak ook zij, ze heeft gedwaald; vloek over haar, roepen wij in het gevoel onzer onkrenkbare ideeën over Hollandsche echtelijke trouw!

En dat maakt de figuur van Florence, althans voor het Hollandsche publiek, niet sympathieker.

Mag men het eene actrice kwalijk nemen, als zij ons in zulk een rol niet voldoet? „La grande Réjane” heeft hier door hare uitbeelding van Florence geen al te besten indruk achtergelaten. Maar het is dan ook een rol, waarin, behalve beschaafd-routine spel, maar weinig wordt gevorderd. Nu, Réjane is op en d'op elegante Parisienne, minder verbluffende door schoonheid — haar gelaat is eerder leelijk dan mooi — dan wel boeiend door haar ondeugend kijken, hare geestige gestes, haar prachtige figuur, haar smaakvolle, met gratie gedragen toiletten. En dan... zij is in de Fransche school groot gebracht, weet precies hoe zij haar rokken moet plooiën, haar mouwen moet laten vallen! Al slaagde zij er niet in, ons onder den indruk van machtig spel te brengen, waartoe het stuk zich dan ook niet leende, wij hebben genoten van haar gracieus bewegen over het tooneel. Zij maakte van haar rol... wat er van te maken was.

En daarvoor past ons dankbaarheid, ... al waren wij dan ook niet voldaan, toen de gebeurtenis van het Parijsche tooneelseizoen in onzen stadschouwburg had plaats gehad.

Vóór den aanvang van het laatste bedrijf gebeurde er iets, dat ook wel eens in kermistinten gewoonte is. Een der heeren acteurs trad naar voren, stelde het publiek gerust, dat hij niets

onaangenaams had mede te deelen, integendeel! De impresarii hadden hem opgedragen aan „le charmant public d'Amsterdam” te vertellen, dat men spoedig terug zou komen met nieuwe specialiteiten. Den 11^{en} Mei zou Antoine komen met z'n complete troep! Een aankondiging dus in 't genre van de kermisgewoonten, om te danken voor de belangstelling en te verzoeken om de recommandatie! . . .

Enfin, Antoine heeft heusch een dergelijke aankondiging niet noodig. Dat het bij de voorstelling van j.l. Vrijdag 11 Mei niet voller was, ja, wij moeten het wel wijten aan het afgelopen seizoen.

Wat een genot een tooneelspeler als Antoine te mogen zien! 't Is geen tooneelspeler, hij speelt niet, hij leeft. Hij leeft op de planken, hij schijnt zich zelf te blijven, of hij tusschen 3 tooneelwanden en het publiek zit, of tusschen vier kamerwanden. Z'n meest simpele gestes, alles wat hij doet, 't is zóó absoluut natuurlijk, dat je ten slotte zelf heemaal zit in 't milieu, waarin hij zich beweegt.

Zijn vertrek bijvoorbeeld in het eerste bedrijf van „Au Téléphone”, dat loopen, z'n jas aantrekken, zenuwachtig z'n koffers nazien, al maar praten als 'n man die nog veel te zeggen heeft, maar weg móet . . . Dan dat doodgevone en toch zoo natuurlijke afscheid van vrouw en kind en dienstbode, het was alles meesterlijk door de soberheid en den eenvoud. En dan te denken, dat hij tweemaal vergeefs examen deed voor het Parijsche Conservatoire, waar men geen talent in hem kon ontdekken!

Zijne mede-acteurs, onder zijne leiding, in den geest van zijn theater ingewijd, stonden hem krachtig ter zijde. Maar al dulden de „Théâtre Libre”-begrippen geen stergeschitter, tòch kan een „hervorragende” kracht als Antoine er niets aan doen, dat hij door z'n natuurlijke gaven zoo hoog uitsteekt boven z'n confraters en confrateressen! Zeker, die anderen doen hun best en het lukt hun wonderwel om de illusie te geven, alsof 't geen „komediespel” is, maar Antoine behoeft z'n best niet te doen. Als hij in „l'Enquête” speelt voor den rechter van instructie, is hij ook de strenge magistraat, die in iederen verdachte een schuldige ziet.

„Au Téléphone” is te overbekend, door de ierdere tijd door de Nederlandsche Tooneelvereniging gegeven vertooningen van dit ril-draama'tje van André de Lorde, dan dat wij er nog op behoeven terug te komen. Dat Antoine de slotsène tot iets geweldig aangrijpends gemaakt heeft, behoeft zeker niet meer gemeld.

„L'Enquête” behoort tot een soort drama's die den laatsten tijd nog al veel in de mode komen, en die men medische drama's zou kunnen noemen. Deze medische drama's worden dikwijls gebruikt door doktoren-dramaturgen, die op deze wijze een of ander ziektegeval op literaire manier wenschen te demonstreeren. Men bereikt zodoende een veel wijderen kring, dan met geleerde of populaire brochures en uit dit oogpunt worden medische drama's door medici wel toegejuicht. Het spreekt van zelf, dat deze nieuwe tooneelstukken tot het

repertoire van het „Théâtre Libre” kunnen behooren. Geven zij niet de mooiste gelegenheid om het leven, de lijdende menschheid uit te beelden? Dat Antoine zijn oog heeft laten vallen op l'Enquête heeft dus niets verwonderlijks. Het drama van Georges Henriot behandelt een zuiver wetenschappelijk, maar voor het groote publiek tòch wel interessant geval. Een rechter van instructie, die aan vallende ziekte lijdende is, moet het onderzoek leiden in een moordzaak.

De president van de rechtbank is namelijk van het leven beroofd op zeer zonderlinge wijze. Reeds meent de rechter van instructie, dat hij den waren schuldige heeft gevat in den echtgenoot eener minnares van den vermoorde, als langzamerhand door een oopenstapeling van aanwijzingen blijkt . . . dat de rechter van instructie zelf de dader is en gehandeld heeft in een vlag zijner ziekte!

Dàt moment te zien spelen door Antoine is iets buitengewoons. Op het oogenblik, dat hij besefte, zèlf de moordenaar te zijn geweest, vertrok zijn gelaat zich krampachtig, werd hij aschgrauw, beefde z'n geheele lichaam. Plotseling werd z'n lichaam stijf . . . en met een zwaren slag viel hij neer!

Waarlijk, dat was geen spel meer. De hemel mag weten over welke middelen Antoine beschikt om zoo iets te bereiken, maar de indruk, dien het maakte, was ontzettend. Ja, die indruk was zoo groot, dat in het flauwe nastukje „Depuis six Mois” van Max Maurey mij meermalen de lach op de lippen verstarde en ik nog steeds zag den rechter van instructie die, zich plotseling een moordenaar wetend, als door den bliksem getroffen, neêrploft . . .

Zou 't waar zijn, dat Antoine, alvorens in October in het „Odéon” te trekken, ons nog eens zal komen bezoeken? Dan wensch ik hem alleen wat meer belangstelling toe. Artistiek was zijn succes volkomen. Maar een talent als Antoine, die er een dag sporens voor over heeft om ons zijn kunst te brengen, moet geen leêge zaal vinden. Daarvoor kan hij in dezen tijd ook wel te Parijs blijven!

P.

KNIPSELS EN SNIPPERS * * * * *

Regeeringsvertegenwoordiger op het Letterk. Congres te Brussel.

Aan den heer J. A. Heuff Azn. (J. Huf van Buren) te Tiel is opgedragen de regeering te vertegenwoordigen op het dit jaar te houden 29e Taalen Letterkundig congres te Brussel.

* * *

De »Kreuzersonate« als tooneelstuk.

Tolstoi heeft den 23-jarigen tooneelschrijver Alfred Savoir verlof gegeven zijn beroemde novelle »Die Kreuzersonate«, voor het tooneel te bewerken.

Alfred Savoir is geen onbekende in de Fransche tooneelwereld. Het »Théâtre de l'Oeuvre« zal het

volgend seizoen zijn »Troisième Couvert« opvoeren en verleden jaar zou ongetwijfeld zijn «Russisch-Japansche Oorlog» voor het voetlicht gebracht zijn indien . . . de censuur niet juist bijtijds ware ontwaakt!

* * *

Sardou en Dumas.

Over enkele weken zal het standbeeld van Alexandre Dumas fils, die reeds bijna tien jaar dood is, op de Place Malesherbes te Parijs, tegenover dat van zijn vader, worden onthuld. Bij die gelegenheid zal de oude Victorien Sardou, een groot bewonderaar van Dumas, die, hoewel hij een schitterend spreker is, nog nooit bij zulke plechtigheden in de open lucht het woord heeft willen voeren, de rede houden.

* * *

Oorspronkelijke opvoeringen van Ibsen en Björnsterne Björnson.

Björn Björnson, directeur van het »National-Theater«, te Christiania, was reeds lang van plan om met zijn troep naar Berlijn en Weenen te trekken, teneinde aldaar de stukken van zijn vader, Björnsterne Björnson, evenals die van Ibsen, in de origineele taal op te voeren.

Aangemoedigd door het succes van het Moskou-Theater, wil hij zijn plan nu doorzetten en is hij persoonlijk naar Weenen en Berlijn gegaan, om voor het a.s. gastspel de noodige voorbereidingen te treffen.

* * *

Gast(r)eeren.

Men maakt ons opmerkzaam op een malle fout in een der knipsels in het Nr. van 28 April jl., waar tweemaal het geven van gastvoorstellingen is gelijk gesteld met het houden van smulpartijen.

ADVERTENTIËN.

IVENS & CO.,

Hoflev. van H.M. de Koningin.

A M S T E R D A M,
Rokin 164 b/d Munt.

FOTO TOESTELLEN
BENODIGDHEDEN.

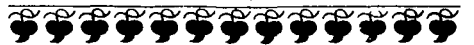
Amsterdam, Nijmegen, Groningen, Den Haag.

Brochure „Fotografeeren kan iedereen“ op aanvraag.

Abonneert U op
HET TOONEEL.

Adverteert in dit
Blad.

	KRAEPELIEN & HOLM'S QUINALAROCHÉ <small>OPWEKKEND VERSTERKEND KOORTSVERDRIJVEND</small>
	METSTAAL BIJ BLOEDARMOEDE <small>BLEEKZUCHT GROOTEZWAKTE</small>

HET TOONEEL

ORGAAN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND

* * * VERSCHIJNT 'S ZATERDAGS OM DE VEERTIEN DAGEN * * *

REDACTEUR: H. L. BERCKENHOFF * * * ADMINISTRATIE: FILIAAL

BOEK- EN KUNSTDRUKKERIJ ^{V_H} ROELOFFZEN-HÜBNER & VAN SANTEN,

* * * * * ROKIN 29, AMSTERDAM * * * * *

DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND
ONTVANGEN DIT BLAD GRATIS, FRANCO PER POST. HET
LIDMAATSCHAP VAN HET VERBOND KOST f 5.— PER JAAR.

ABONNEMENTSPRIJS VOOR NIET-LEDEN VAN HET VERBOND
f 2.50 PER JAARGANG VAN 19 NUMMERS, FRANCO PER POST.
VOOR BELGIË, INDIË EN HET VERDERE BUITENLAND f 2.90.

INHOUD: Officieel. — Jubileum S. J. Bouberg Wilson. —
Tooneelschool.

Wat voor de redactie bestemd is, adres-
seeren aan den redacteur, Johannes Verhulst-
straat 25.

* * * * * OFFICIEEL * * * * *

36te Algemeene Vergadering van het
Nederlandsch Tooneelverbond, ge-
houden te Utrecht op 26 Mei 1906, te
II uur v.m., in het gebouw van
Kunsten en Wetenschappen.

Voorzitter: de heer *Marcellus Emants*.

Voorts tegenwoordig de Hoofdbesturen, de heeren
Dr. C. J. Vinkesteijn, *Frits Lapidoth*, *J. Milders* en
J. H. Mignon (de heeren *Mr. A. Fentener van Vlis*
singen, *Mr. P. W. de Koning*, *L. Jacobson* en *Mr. J. van*
Schevichaven hadden bericht verhinderd te zijn om
de Vergadering bij te wonen; de drie eerstgenoemde
vertoefden in het buitenland).

Vertegenwoordigd zijn de afdelingen: Amsterdam,
10 st. (*J. Vriesendorp* en *Jac. Rinse*); Rotterdam, 10 st.
(*A. Robertson*, *Henri Dekking* en *M. Horn*); 's Graven-
hage, 10 st. (*J. C. v. d. Tol* en *J. Meihuizen*); Utrecht,
5 st. (*Prof. dr. J. H. Gallée* en *R. Deelman*); Dordrecht,
3 st. (*J. H. den Bandt*); Middelburg, 3 st. (*Jhr. Mr.*
W. H. Snouck Hurgronje); Groningen, 2 st. (*Mr. A. W.*
F. H. Sanger en *Mr. B. Ten Bruggen Caté*).

Voorts is de presentielijst geteekend door de gewone
leden *Mr. F. A. van Hall* en *S. J. Bouberg Wilson*
(directeur der Tooneelschool).

De Voorzitter de vergadering openende, heette de
aanwezige welkom, en sprak, na herinnerd te hebben
aan de ten deze in het Verbond bestaande gewoonte
de navolgende rede uit:

Afgevaardigden, Bestuurders, Leden van het
«Nederlandsch Tooneelverbond»,

Wij hebben in ons land een criticus, wiens be-
schouwingen over litteraire kunstwerken ik altijd met

grootte belangstelling, dikwijls met groot genoegen lees;
maar die me toch soms noopt mijn afwijkende meening
ook eens te uiten. Hij doet gelukkig niet aan lyrische
kritiek. Ik zeg gelukkig, niet omdat lyrische kritiek op
zich zelf niet mooi en zelfs raak-karakteriseerend zou
kunnen zijn, maar omdat kritiek naar mijn opvatting
verstandswerk is, dat in de gevoelsgolven van de
lyriek gevaar loopt weg te zinken of onjuist door te
schijnen.

Wat ik vandaag tot inleiding van de Algemeene
Vergadering van ons tooneelverbond betoogen wil,
kwam in mij op bij de lezing van Van Nouhuys' kritiek
op de vertooning van l'Adversaire, het stuk van Capus
en Arène door het Fransche Gezelschap Baret.

De heer Van Nouhuys schrijft daarin:

«Wanneer we tamelijk versche herinneringen hebben
aan de Hollandsche voorstelling van een Fransch
stuk en we zien dan een Fransch gezelschap het
vertoon, dan dringt zich het verschil sterk bij ons
op. Ik zou het zoo willen formuleeren. Bij de Hol-
landers is de neiging tot realisme zòo krachtig, dat
ze elk stuk waarin eenig ernst, iets dramatisch aan-
wezig is, zoo dicht mogelijk willen brengen bij het
leven. De Franschen vergenoegen zich in den regel
met er zooveel mogelijk goed tooneelspel van te maken.
Een artiest als de Vos zal ons door zijn oprecht
accent, door zijn knap realistisch spel nu en dan in
dien Darley een mensch doen zien, bestaanbaar ook
buiten de plankenwereld. En de besten der anderen
in hunne rollen ook. Maar de Fransche vertolkers
nemen een stuk van Capus en Arène geheel voor
wat het is: een speelstuk dat hun gelegenheid geeft
tot artistieke actie en dictie. Tegenover den soms
wat breedten, massieven indruk van Hollandsch doen,
is hun spel licht en bewegeijk. Zij spelen... En als
zij dan toch, al spelend, een groot effect bereiken als
in de derde acte, dan is er wat verwondering in onze
ontroering. 't Is alles kunst: wel overwogen, door en
door bestudeerde theater-kunst, die van zelf een heel
anderen indruk maakt, omdat ze iets heel anders
beoogt. Als ik de Vos Darley zie spelen, dan voel ik,
dat hij zelf aan Darley gelooft, maar in den heer
Andréas voel ik, dat hij, heel knap acteur, de rol van
Darley een middel vindt om ons zijn kunstvaardigheid
te doen bewonderen. En dat doen we graag, van hem
en ook van de anderen. Want het is een groot genot:
dat vlugge, vlotte samenspel, die gemakkelijker van
gaan en staan en zittende vooral ook het laatste, dat
spreken in een goed gekozen tempo, met versnellingen
of vertragingen, die nergens den voortgang van het
geheel storen.»

In aansluiting bij deze woorden moet ik opmerken, dat dit verschil van spelen, zoowel te bespeuren in de geheele opvatting van spel als in de vertolking van een bepaald stuk, een bepaalde rol, niet alleen voor een aandachtigen toeschouwer zich opdringt, bij het vergelijken van een Hollandsche voorstelling met een Fransche, maar ook bij het vergelijken van Nederlandsche voorstellingen met voorstellingen gegeven door andere vreemde tooneelspelers.

Aangenomen, dat een dramatisch auteur schrijft voor tooneelspelers, die landgenooten van hem zijn, wier opvattingen hij kent, op wier werkwijze hij rekt, moet men dan ook in het algemeen vaststellen bij de vertooning van een vreemd stuk door onze tooneelspelers niet datgene te krijgen, ja niet datgene te kunnen krijgen, wat de schrijver bedoelt heeft te geven. Het wordt per se iets anders, dat mooi kan zijn en belangwekkend, maar af moet wijken van het oorspronkelijk bedoelde. En dit geldt evengoed voor de Fransche stukken, waarvan er zoo vele in ons land vertaald worden vertoond als voor de Duitsche, ondanks de nauwere verwantschap van ons volkskarakter met het Duitsche dan met het Fransche. Ieder die wel eens een deutsche klucht in Deutschland goed heeft zien spelen, zal moeten toegeven dat hij deze klucht bij een opvoering in Nederland veel minder grappig en veel gewrongener heeft gevonden. Een dergelijke ondervinding kan men opdoen met Vlaamsche drama's, die in Vlaanderen vertoond allicht waar en menschelijk lijken, terwijl ze in Noord-Nederland opgevoerd, den indruk maken van opgeschroefd en hol te zijn.

Men kan dus zeggen, dat ieder volk zijn eigen stijl van spelen bezit, een stijl, die voortspuit uit zijn aard en samenhangt met zijn eigenaardige opvatting van 't geen een dramatisch kunstwerk zijn moet.

De Nederlander, zegt de heer Van Nouhuys, met zijn neiging tot realisme wil een stuk zoo dicht mogelijk brengen bij het leven; voor den franschman blijft alles spel. Gevolg dat de Nederlander dikwijls meer ontroert maar te kort schiet in het bereiken van groote effecten, terwijl de franschman minder in het gemoed grijpt, maar van meer kunstvaardigheid doet genieten.

Al zou ik niet gaarne deze uitspraak tot een algemeene stelling willen verheffen en dan die stelling verdedigen, er ligt een kern in, die we als waar kunnen aanvaarden.

Maar, is die kern waar, dan moeten wij, dunkt mij, er meer rekening mee houden dan tot nu toe het geval is geweest. Een Fransch stuk, ik bedoel in 't algemeen een vreemd stuk, maar bepaal me voor het oogenblik tot de Fransche kunst, is nu eenmaal en blijft ook in de vertaling een produkt van Franschen geest en Fransche artistieke opvattingen dat zelfs waar het niet voor Franschen wordt opgevoerd zooveel mogelijk op z'n Fransch moet worden gespeeld en zooveel mogelijk met een Franschen smaak moet worden genoten.

Voor Nederlandsche artiesten en voor Nederlandsche toeschouwers is het natuurlijk hoofdzaak van Nederlandsche stukken goede vertooningen te geven. Dat mogen we ja dat moeten we vooropzetten; maar omdat er nu eenmaal niet genoeg Nederlandsche stukken geschreven worden en ook omdat wij Nederlanders gaarne kennis maken met vreemde kunst moeten er insgelijks vertalingen op onze planken worden gebracht. Evenwel, waar dit gebeurt dient het streven er op gericht te zijn het vreemde karakter zoo goed mogelijk te bewaren, aan de bedoelingen van den vreemden auteur zooveel mogelijk recht te laten wedervaren en dient te worden ondersteld dat het publiek doordrongen is van den vreemden smaak, waarvoor het stuk werd geschreven. Niet genoeg af te keuren zijn dan ook de vertooningen waarbij vreemde stukken voor

onze Nederlandsche opvattingen zoogenaamd pasklaar zijn gemaakt of zelfs wel de vreemde dramatische toestanden in Nederlandsche toestanden zijn omgezet. Daardoor verkrijgt men nooit iets anders dan misbaksels. Wil men een Fransch blijspel om het voorons-gewaagde van den inhoud liever niet spelen — dit is te verdedigen — maar speelt men het wèl dan dient het ook onverminkt en overeenkomstig de bedoelingen van den schrijver ten tooneele te worden gevoerd. Evenals de kritiek vóór alles zich de vraag moet stellen, wat heeft de auteur gewild, moet ook de regisseur van een tooneelgezelschap vóór alles zoeken de bedoelingen van dien auteur te leeren kennen en dan er voor zorg dragen, dat zoomin mogelijk tegen die bedoelingen wordt gezondigd. Tegenover Fransche stukken zal hij zich dus bij benadering dienen te stellen als ware hij een Fransch regisseur. Spelen Nederlandsche artiesten een Fransch stuk op z'n Nederlandsch d. i. bijv. met de grootere neiging tot realisme, welke de heer Van Nouhuys ons toeschrijft, dan doen zij daar verkeerd aan. Zij behooren hun best te doen een Fransch stuk naar Fransche eischen te vertolken, in Franschen stijl op te voeren.

En nu komt het me voor, dat er te onzent bij het onderricht te weinig aandacht aan stijlverschillen wordt gewijd, want niet uitsluitend bij het vertolken van vreemde stukken komen die stijlkwesies te pas. Ook de aardverschillen tusschen Nederlandsche stukken dwingen tot spelen in verschillende stijlen. Hoe klein ons oorspronkelijke repertoire moge zijn, we bezitten toch Nederlandsche tragedie's, Nederlandsche drama's, Nederlandsche blijspelen, Nederlandsche kluchten, die alle onmogelijk in één zelfden stijl kunnen worden vertoond en in deze groote rubrieken bestaan weer onder-afdeelingen waarvoor insgelijks verschillende stijlen vereischt zijn. Jammer is 't zeker, dat wij ons niet even als de Franschen de weelde vergunnen kunnen voor de verschillende kunstsoorten verschillende schouwburgen met verschillende gezelschappen te bezitten. Parijs heeft zijn Palais Royal, zijn Théâtre Français, zijn Odéon, zijn Gymnase, zijn Porte Saint Martin, zijn Théâtre Antoine, zijn Grand Guignol, en wie al deze schouwburgen eenige malen met aandacht heeft bezocht, denkt bij het noemen van deze namen aan onderscheidene soorten van stukken en onderscheiden wijzen van spelen.

Iets dat in de verte naar deze onderscheidingen zweemt, komt ook in Nederland voor. Onze dramatische auteurs weten althans dat sommige stukken beter terecht zijn bij de «Nederlandsche Tooneelvereeniging» andere bij het «Rotterdamsch Gezelschap van Eysden», nog andere bij de «Koninklijke Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel». Maar toch kunnen wij niet zeggen, dat deze gezelschappen een geheel repertoire van een bepaalde kunstsoort bezitten. Ze spelen allen alles, wanneer het in hun kraam te pas komt.

Te Parijs alleen kan men 't best er achter komen wat het zeggen wil tooneelvoorstellingen te geven in een bepaalden stijl.

Nu ligt het niet in mijne bedoeling hier uitvoeriger uiteen te zetten wat er alzooveel vastzit aan dit spelen in onderscheiden stijlen en waardoor die stijlen van elkander verschillen. Wel wil ik er even op wijzen waarin m. i. ons onderricht ten opzichte van die stijlen nog te kort schiet. Gesteld dat een Nederlandsche leerling het volgende tooneel te spelen krijgt:

Een jongmensch heeft een meisje het hoofd op hol gebracht. Hij wil haar trouwen, maar de vader van het meisje ziet in de verbintenis geen heil. Deze vader laat dus den jongen man tot zich komen en zal hem nu eens de waarheid zeggen.

Het jonge mensch treedt binnen en de vader voegt hem de woorden toe: «Ga zitten daar en luister naar 't geen ik U zal zeggen».

Ik kies met opzet een grof omljnd, banaal voorbeeld om geen kans te loopen mijne bedoeling te veronduidelijken door de een of andere kunstmatige verfinjing van intonatie.

Nu zal een Nederlandsch leermeester van zijn leerling vergen, dat hij zich goed den toestand voorstelt. Hij — de vader — staat op het tooneel en ziet den jongen man dien hij niet genegen is, binnenkomen. Hij kijkt dien jongen man dus onvriendelijk aan en spreekt hem uit de hoogte toe. Zegt nu de leerling heel gewoon: «Ga zitten daar en luister naar 't geen ik U zal zeggen», dan zal de leeraar misschien ook nog de opmerking maken: bedenk nu, dat je niet op je kamer bent en een goeie-vriend ontvangt, maar dat je tooneel speelt en een deftigen meneer moet voorstellen.

Maar zou die leeraar er wel op wijzen, dat de te zeggen frase al naar gelang ze voorkomt in een treurspel, in een tooneelspel, in een klucht, op een andere wijze, ja zelfs in een ander tempo moet gezegd worden?

Toch zou dit noodig zijn. (Spreker gaf hier de drie onderscheiden manieren aan, waarop, naar zijn meening, de bedoelde zin zal moeten worden gezegd, in het treurspel, het tooneelspel en de klucht.)

Ik herhaal, dat het voorbeeld grof omljnd is en voeg er bij, dat de treurspeltoon in den regel of wel van zelf door den leerling zal aangenomen worden of door den leermeester aangeduid. Met den blijspeltoon is dit echter veel zeldzamer het geval en op het tempo wordt haast nooit gelet, een feit waardoor tal van blijspelen, die elders succes hebben, op onze planken... niets doen. 't Is dan ook bij Nederlandsche tooneelopvoeringen een geregeld voorkomend verschijnsel, dat spelers uit den toon vallen en dat het veronachtzamen van de tempovraag enkele tooneelen, die vlug gespeeld dienen te worden om te kunnen vermaken of boeien, door slepen, rekken en loodzwaar betoonen eenvoudig vervelend maakt. Bij ons is het in 't geheel niet ongewoon in een blijspel plotseling door een acteur den toon van den marqué uit een draak te hooren aanslaan, en moet een kruisvuur van luchtige salongesprekken worden weergegeven, dan blijkt er zelden over gedacht te zijn, dat men vlugger dient te praten en sneller in te vallen, dan bijvoorbeeld in het vorige tooneel, toen mijnheer aan mevrouw mededeelde, dat zij geruineerd waren en dus hun weelderig leven moesten vaarwel zeggen. Moge men de Franschen van te veel spel, te veel berekening in dat spel kunnen beschuldigen, het valt toch niet te ontkennen, dat zij doorgaans juist rekenen en indrukmakende effecten weten te verkrijgen, terwijl bij een intuïtiever spel alles gevaar loopt veel kleurloozter achter het voetlicht te blijven en niet er over heen tot de toeschouwers door te dringen. En blijkt nu een auteur voor zijn stuk op dergelijke effecten gerekend te hebben, dan gaat het niet aan ze te verwaarloozen op grond, dat men zelf een andere kunst-opvatting — die elders van pas kan zijn — is toegedaan.

Het komt mij voor, dat men bij ons minder in het treurspel dan in het tooneel- en vooral in het blijspel de stijlkwestie verwaarloost. Mag de fijnvoelende toeschouwer ook niet altijd ingenomen zijn met den toon, die in een treurspel of drama wordt aangeslagen, met al de intonatie's die worden gegeven, in den regel zal hij toch moeten erkennen, dat régie en tooneelspelers er zich bewust van waren een in-de-ziel-grijpende werking te moeten verkrijgen. Veel minder duidelijk schijnen zij zich bewust te zijn van

de komische effecten, waarop aangestuurd moet worden.

Ik weet niet hoe in den laatsten tijd gespeeld wordt in het Théâtre du Palais Royal te Parijs; maar er is een tijd geweest, dat men daar kon leeren wat is komisch te spelen. Ik herinner me daar tooneelspelers gezien te hebben, die in zooverre bij andere moesten achterstaan als ze zich maar weinig voor verschillende rollen wisten te veranderen, maar welk een meesterschap vertoonden die artisten over een heele schaal van komische intonaties. Hoe onbeschrijfelijk komisch wisten zij zelfs te loopen, te gaan zitten, welk een merkwaardig komische kracht ging er uit van hun gebaren. En al mag 't nu waar zijn, dat men ook te onzent tooneelspelers vindt, die komisch weten te doen, maar zeer weinigen, en die weinigen nog maar zeer zelden weten, hun komische effecten juist aan te brengen en zoodanig te schaakeren, dat de bedoeling van den auteur met zijn stuk wordt bereikt. Dikwijls doen ze maar een beetje dwaas en is 't luk of raak, of dat dwaze al of niet in het stuk past. Het komt me voor, dat tegen dit kwaad gewerkt kan en moet worden door het onderricht. Het is niet genoeg dat een leeraar tot zijn leerling zegt: geef je rekenschap van den toestand, bedenk, dat je nu boos, treurig, vriendlijk of wat ook zijn moet, dat je staat tegenover je ondergeschikte, je meester of je gelijke, dat je zenuwachtig of kalm bent enz. Het is ook noodig dat hij zegt: geef je rekenschap van den aard van het stuk en den aard van dit of dat tooneel in dat stuk.

Trouwens ons heele volk, toeschouwers zoowel als artisten, heeft weinig zin voor het komische.

Misschien klinkt die uitspraak wat zonderling in een land, waar men zoo vaak de onartistieke frase hooren kan: «Ik wil lachen in de komedie, het leven is treurig genoeg» en misschien lijkt die uitspraak ook wel in botsing te komen met het feit, dat er zoo verbazend veel Duitsche kluchten op onze planken worden vertoond.

Maar lachen om min of meer flauwe grappen is nog niet het komische gevoelen, en grappig-doen is evenmin komisch-zijn.

Zonder me te willen wagen aan het geven van eene definitie voor het komische, meen ik toch te mogen beweren, dat op ons tooneel mal-doen maar al te veel met komisch spelen verward wordt en dat ons publiek teveel op het mal-zien-doen belust is. Men kan dan ook de lafste moppen ten onzent voor geestigheden hooren verslijten, en men kan werkelijk geestige zetten zoo slecht hooren zeggen en zoo onopgemerkt hooren voorbijgaan, dat men wel gedwongen wordt tot de konklusie: niemand heeft er iets van begrepen.

Het publiek dat zich vermaakt bij de reeds dwaze vergissingen en gekke toevalligheden, waaruit een Duitscher en tegenwoordig ook menige Franschman zijn blijspel opbouwt, lacht natuurlijk ook bij de min of meer schuine moppen, flauwe woordtoespelingen, laffe aardigheden, waarmee de dialoog, in dergelijke stukken is gekruid. Hoe weinigen weten te onderscheiden tusschen zulke grollen en de reproducties van een werkelijkheid, waarin door het naast elkaar-zetten van hetgeen doorgaans niet zoo-dicht-naast-elkander-voorkomt, door de ongezochte ontmaskering van den schijn, door het ietwat toespitsen van natuurlijke tegenstellingen, door de nuchtere ontleding van het konventioneele enz. op het echt komische in menschen en toestanden, met behoud van het ware voorkomen en het ware karakter van dien mensch en die toestanden, het scherpe, sterk subjectieve licht wordt gericht, waarmee een vernuftig auteur de wereld

moet belichten, wil hij ons van zijn observaties mee doen genieten?

Maar om bij ons tooneelonderwijs te blijven, dat er toch zeker op ingericht moet zijn aanstaande tooneelstukken tot kunstenaars en niet tot clowns te ontwikkelen, zou ik wenschen, dat de leerlingen meer er toe geleid werden zich voor te stellen hoe een auteur de personen welke zij moeten belichamen, voor zich heeft gezien, welke effecten die auteur gewild heeft te verkrijgen en dan te bestudeeren al de verschillende intonaties, gebaren, gelaatsuitdrukkingen die hun ten dienste staan om daaruit diegene te kiezen, welke de bedoelde werking der woorden het krachtigst ondersteunen.

Daar uit lijkt mij dan ook van zelf het voorschrift te volgen: wees zooveel mogelijk vreemdeling waar het geldt het werk van een vreemdeling te vertolken en een vreemdeling voor te stellen, en houd in dit geval geen rekening met Nederlandsche kunststopvattingen, al lijken die ook in 't algemeen honderdmaal beter.

In deze richting kan ons onderricht nog belangrijk verbeterd worden en wordt het verbeterd, dan zal 't al meer blijken, dat een tooneelschool in ons land geen overbodig ding is, dat integendeel op zulk een tooneelschool veel geleerd kan en dient te worden, dat over het hoofd zal en moet worden gezien bij een uitsluitend zich-vormen, op de planken in de praktijk.

Ik heb gezegd.

Vervolgens richtte de *Voorzitter* het woord tot den heer Bouberg Wilson, ongeveer in die voege:

Jubilaris! het is zeker heel begrijpelijk, dat naar onze opvatting uw jubileum als directeur der Tooneelschool voortgang vindt tot deze Algemeene Vergadering.

Wilson! als het je gegaan is zooals mij eergisteren — zoo ging de heer Emants voort — dan heb je wel eens terug gedacht aan lang vervlogen tijden; hoelang — zullen wij maar niet precies uitrekenen. In die tijden stonden wij naast elkaar, jij als Harpagon, ik als den koetsier-kok-enz. Het Tooneel had ons bij elkaar gebracht. Toen reeds zag ik je al je krachten, al je ijver wijden aan de taak, die je op je genomen had en waartoe je toen meende, dat je talent je riep. Wij waren nog jongens. Daarna verloor ik je wel niet geheel uit het oog, maar wij zagen elkaar toch maar heel weinig. Eerst veel later vond ik, als hoofdbestuurder van het Tooneelverbond, je terug als directeur van de Tooneelschool. Het Tooneel had ons voor de tweede maal bij elkaar gebracht.

Ik was ook toen in de gelegenheid te zien, dat je je uiterste best deed en je taak zoo ernstig mogelijk opvatte.

Een belooning voor uw streven zult ge gevonden hebben in de waardeering u dezer dagen bij uw 25-jarig jubileum betoond, in de eerste plaats door hen, die eens uw leerlingen waren.

Een jubileum bewijst wel, dat wij een leven achter ons hebben, waarop wij met voldoening kunnen terugwijken.

Maar over een jubileum ligt ook een schaduw; dan herinneren de dagen die achter ons liggen aan het naderen van den dag van scheiding die eens — hetzij vroeger of later — komen moet. Ik hoop dat de tijden, waarin de invloeden van ouderdom en minder goede gezondheid zich aan u zullen doen gevoelen, nog in een heel lang verschieft mogen liggen, en dat gij ook dan geluk en troost zult vinden in het bewustzijn naar uw beste krachten te hebben gewerkt en uw plicht gedaan.

Vind kracht in menigen oud-leerling, geluk en troost in je kinderen!

De vergadering gaf door applaus haar instemming met deze woorden van den voorzitter te kennen.

Punt II van de agenda werd uithoofde van de afwezigheid van den heer Horn, die de vergadering had moeten verlaten en eerst in de namiddag-zitting kon terug zijn, voorloopig aangehouden, waarna in behandeling kwam punt III:

Voorstel van het Hoofdbestuur om, gezien de adviezen der afdeulingsbesturen over het in de laatste buitengewone alg. verg. uitgesproken denkbeeld van den heer Simons, in verband met de heffing van extra bijdrage voor het tijdschrift, geen begin van uitvoering te geven.

Hierbij deed de voorzitter mededeeling, dat was ontvangen een schrijven van de heeren G., J. & E. Janssens te Antwerpen, uitgevers van «Lucifer», geill. tijdschrift voor tooneel, letterkunde, muziek en beeldende kunsten, houdende een aanbieding, volgens welke «Lucifer» zou worden het officieel orgaan van het Nederl. Tooneelverbond, op voorwaarde dat van de 32 bladz. die Lucifer minstens per nummer beslaat, er minstens 8 bladzijden aan Noord-Nederland zouden worden gewijd, en het Nederl. Tooneelverbond per jaarg. van 26 nummers voor ieder lid zou betalen een bedrag van f 2.45.

De *voorzitter* vestigde er de aandacht op, dat het voorstel in dit schrijven vervat, een geheel ander is dan dat van den heer Simons, die het zijne indertijd inleidde met de opmerking, dat het tijdschrift een bron van *inkomsten* voor het Verbond kon worden; en wanneer op de aanbieding der firma Janssens werd ingegaan, zou het tijdschrift daarentegen worden een zaak van uitgaaf.

De heer *Meihuizen* deelt mede, dat in de afdeeling 's Gravenhage een stem is opgegaan tot facultatieve verhooging der contributie voor het tijdschrift [de heer *Vriesendorp*: «Waarom alleen voor het tijdschrift?»] en vraagt nu of ook in andere afdeulingsvergaderingen in gelijken geest is gesproken, in welk geval hij facultatieve verhooging in deze vergadering zou wenschen te behandelen.

De heer *Vriesendorp* zegt tot zijn spijt te moeten mededeelen, dat het voorstel van den heer Simons, door het bestuur van Amsterdam zoo weinig werd gewaardeerd, dat het niet in de afdeulingsvergadering is gebracht. Tegen vrijwillige bijdragen zal wel nooit iets zijn. Vragen kan men altijd.

De *Voorzitter* doet naar aanleiding van dit laatste opmerken, dat het vragen van bijdragen reeds gevaarlijk kan worden geacht.

De heer *Ten Bruggen Cate* komt op tegen de conclusie door den algem. Secretaris uit het van de afd. Groningen ingekomen antwoord getrokken: «Groningen is derhalve vóór». Er was wel degelijk sprake van verhooging van contributie; de vrijwillige bijdragen waarvan in het schrijven der afd., gesproken werd, waren bedoeld voor éénmaal en ter dekking van een te kort in de kas.

De heer *Lapidoth* antwoordde hierop dat hij meende, dat gedacht was aan gedwongen bijdragen, omdat, als tegenstelling, in den brief stond «vrijwillig» en van *gedwongen* verhooging was geen sprake.

De discussiën over het bestuursvoorstel werden daarna gesloten waarna dit voorstel zonder hoofdelijke stemming werd aangenomen.

De *Voorzitter* doet uitkomen dat op de aanbieding van de uitgevers van het tijdschrift «Lucifer» — die eerst onlangs is ingekomen en dientengevolge nog niet in de bestuursvergadering kon worden gebracht — niet kan worden ingegaan — reeds alleen daarom, dat het aannemen daarvan onmogelijk is, omdat de finantiën

van het Verbond inwilliging van den gestelden eisch, waarop blijkbaar geen tegenpropositie wordt ingewacht, niet gedogen, tenzij uit de vergadering een voorstel tot contributie-verhooging ware gekomen, wat dan te beschouwen zou zijn geweest als een praeadvies niet van het hoofdbestuur maar van de vergadering.

Besloten wordt op het schrijven de uitgevers-firma te antwoorden, dat van haar aanbieding geen gebruik zal worden gemaakt.

Hierna werd aan de orde gesteld punt IV: vaststelling der Begrootingen.

De heer *Vinkesteijn* deelde, uit naam van Mr. Fentener van Vlissingen mede, dat deze het betreurde, dat hij niet in de gelegenheid was de eerste door hem als penningmeester opgemaakte begrooting te verdedigen. De oorzaak hiervan schulde in het verschuiven van den datum der vergadering, welke oorspronkelijk bepaald was op den 19^{en} Mei. Deze mededeeling had ten doel te doen uitkomen, dat de heer van Vlissingen zijn penningmeesterschap niet beschouwt als een sinecure, wat de vergadering, die den heer van Vlissingen sedert jaren kent als hoofdbestuurder, wel niet zal hebben gemeend.

De heer *Vinkesteijn* acht het nuttig, gehoord dat een kern van de afd. den Haag wenscht bij te dragen al is dat dan ook voor het tijdschrift, te wijzen op het jaarlijks verminderen van art. 2 der inkomsten (giften en jaarl. bijdragen). Vroeger was deze post een belangrijke als gevolg van bijdragen ontvangen uit Amsterdam. Belangstelling voor dezen post vermeent spr. niet alleen den Haagschen maar allen afgevaardigden op het hart te mogen drukken.

De heer *Snouck Hurgronje* doet de vraag of sedert het verschijnen van het verslag antwoord is ingekomen op de aanvragen om subsidie, waarop door den heer *Lapidoth* wordt geantwoord, dat de datum onder het gepubliceerde verslag geplaatst niet geheel juist is, en dat de verzoekschriften eerst onlangs zijn verzonden. Het antwoord der Regeering zal bovendien vermoedelijk eerst inkomen, nadat het hoofdbestuur op auidentie is geweest om de zaak nader toe te lichten. Wel kan worden gewaagd van een pessimistisch officieus antwoord.

Bij de *Begrooting der Tooneelschool*, uitgaven art. 2b, vraagt de heer *Bouberg Wilson* of het de bedoeling is de lessen in zang, uitspraak en stemvorming met één uur per week te verminderen. Thans geeft de leerares in die vakken 6 uur per week, d. i. 1 uur meer, les, hetgeen een verschil oplevert van f 450 op f 540.

De heer *Vinkesteijn* merkt op, dat 6 uur werden gegeven met het oog op de opgerichte parallel-klasse, dat was dus niet 1 maar 2 uur extra; op de vorige begrooting was dan ook slechts f 360 uitgetrokken. Of hetzelfde dit jaar weer zal noodig zijn, zal afhangen van het aantal leerlingen; het begin van den cursus dient dus te worden afgewacht. Voorloopig heeft de penningmeester gerekend op één uur voor de parallel-klasse. Is het aantal leerlingen groter, dan wordt ook van zelf het bedrag van het schoolgeld hooger.

Bij art. 8 deelt de heer *Rinse* mede, dat de afd. Amsterdam een voorstel wenscht te doen tot verhooging van het bedrag, uitgetrokken voor reiskosten van de leden van de Commissie van Beheer en Toezicht. Ter toelichting zegt hij ongeveer het volgende:

Zooals de naam reeds aangeeft, is de taak van de Commissie van Beheer en Toezicht een tweeledige: De commissie voert het beheer en oefent het toezicht uit over de school.

Nu heb ik uitgerekend, dat het in art. 8 geraamde bedrag ongeveer juist toereikend is om daarmee te betalen de kosten van het zich verplaatsen van de

leden van de commissie, voor zoover dit wordt gevorderd voor het voeren van het beheer, waaronder ik dan versta het bijwonen van de vergaderingen en van de examens; ook al worden de vergaderingen van Hoofdbestuur en Commissie van B. en T. zooveel mogelijk op denzelfden dag gehouden.

Voor het uitoefenen van het toezicht, het niet minder belangrijke gedeelte van de taak van de commissie, blijft dus niets en zeker niet genoeg over; m. a. w. op het brengen van bezoeken aan de school door de commissie, is voor zoover de buiten Amsterdam wonende leden betreft, niet gerekend.

Nu is dit jaar de post wel is waar f 10 hooger geraamd, maar deze verhooging is m. i. niet voldoende om het mogelijk te doen zijn, dat de buiten Amsterdam wonende commissieleden hun aandeel nemen in het schoolbezoek. En de wél te Amsterdam wonende leden hebben, zooals bekend is, allen een te drukken werkring om die taak alléén op zich te kunnen nemen. Bovendien kan men niet zeggen, dat de buiten Amsterdam wonende leden behooren tot diegenen, wier bemoeiingen in deze niet het meest op prijs worden gesteld.

Het is om deze redenen, dat de afd. Amsterdam verder wil gaan dan het toestaan van de voorgestelde verhooging van f 10 boven de vorige begrooting, en voorstelt dit jaar het vorige bedrag te verdubbelen en den post dus te brengen op f 100.

Wordt door deze vergadering het belang van het bezoeken van de school door het schoolbestuur niet ontkend, dan zal zij ook de daarvoor benoodigde middelen moeten toestaan. En dan zou ik er mij ten zeerste over verheugen, wanneer in de volgende alg. vergadering mocht blijken, dat de Commissie het haar toegestane crediet geheel heeft verbruikt, omdat ik er van overtuigd ben, dat dit schoolbezoek is een zaak van groote beteekenis voor de Tooneelschool.

De *voorzitter* antwoordende, zegt: In het voorstel van Amsterdam ligt een kleine beschuldiging tegen de buiten Amsterdam wonende leden van de Commissie van beheer en toezicht, maar al mocht dit juist zijn, dan nog geloof ik niet dat aanneming van het voorstel daarin verbetering zal brengen, immers als de leden niet gekomen zijn dan hebben zij dat niet nagelaten, omdat er geen geld was. Bovendien niet alleen buiten maar ook in Amsterdam wonen leden van de Commissie, en aan leden buiten Amsterdam kost een bezoek aan de school meer tijd dan aan leden in Amsterdam woonachtig. Daarom is het beter meer leden in Amsterdam te benoemen. Of verhooging van den post invloed zal hebben mag worden betwijfeld. De leden buiten Amsterdam kwamen zooveel zij konden. Hebben de leden te Amsterdam drukke werkzaamheden, ook de elders wonende leden zitten niet stil.

Dr. Vinkesteijn noemt het voorstel van Amsterdam in schijnbare tegenspraak met de meening in de vorige algemeene vergadering door een afgevaardigde dier afdeeling uitgesproken, dat het aanbeveling verdient de Commissie geheel te doen bestaan uit Amsterdammers. Ik heb jaren lang de penningen beheerd, en nooit heb ik de leden van de Commissie behoeven toe te roepen: gaat nu eens wat minder naar de tooneelschool, want er is geen geld meer. Spr. gaf in overweging het bedrag f 60 te handhaven. Het afgelopen jaar is op dat hoofd meer dan dat uitgegeven, hoewel slechts f 50 was geraamd en nog een gedeelte op de rekening van de reorganisatie-commissie is geboekt. Wel een bewijs dat de leden der Commissie zich niet in hun bewegingen hebben laten beperken door den post op de begrooting.

De heer *Rinse*, replicerende, verklaart, dat de afd.

Amsterdam met haar voorstel nu wel niet heeft bedoeld een beschuldiging, zelfs niet een kleine, uit te brengen tegen wien ook, maar dat hij toch niet wil ontkennen, dat in het voorstel ligt een vingerwijzing voor de Commissie. En het voorstel tot verhooging der begrooting is de belichaming, de concrete vorm daarvan. Waar de uitgesproken wenschelijkheid van een drukker schoolbezoek door de leden der Commissie van Beheer en Toezicht omvat de geheele Commissie, dus zoowel de leden binnen als buiten Amsterdam woonachtig, mocht, als een noodzakelijke consequentie daarvan, het voorstel tot het in overeenstemming brengen der begrooting met den uitgesproken wensch, d. i. het verhoogen van den post reiskosten voor de leden die van buiten moeten komen, niet achterwege blijven. Dat ook laatstgenoemde heeren overigens niet stil zitten, doch zich voortdurend ook op andere wijze nuttig maken is van algemeene bekendheid, en dat ieder bezoek aan de school gebracht van hen thans veel meer tijd vordert dan het geval zou zijn, wanneer zij te Amsterdam woonden, wordt zeker gaarne toegegeven.

Het ahangig voorstel is slechts in «schijnbare» — zooals de heer *Vinkesteijn* dan ook terecht zeide — tegenspraak met den ter vorige alg. vergadering door spr.'s medeaufgevaardigde uitgesproken wensch. Immers tot verwezenlijking daarvan zou Reglementswijziging noodig zijn en zolang die er niet is — en het tot stand komen daarvan zou spr. zeer betreuren — loopen de uitgesproken wensch en het thans ahangige voorstel niet tegen elkaar in, doch parallel. Een bepaling, dat de leden der Commissie allen te Amsterdam moeten wonen, zou de keuze zeer beperken, en zou bovendien het nadeel hebben, dat zeer gewaardeerde elementen de Commissie zouden verlaten, tenzij de heeren lust mochten gevoelen hun domicilie naar de hoofdstad over te brengen.

De heer *Vriesendorp* verklaart van zijn vroeger uitgesproken meening afstand te hebben gedaan, juist om dit voorstel. Verleden jaar heeft de heer v. Vlissingen verklaart dat het Hoofdbestuur bereid was Spr.'s denkbeeld in studie te nemen. Hoe lang het nog kan duren — zeide hij verder — voor wij het resultaat dier bestudeering vernemen weet ik niet, maar in afwachting daarvan ga ik mede met het voorstel Amsterdam.

De *Voorzitter* doet nog uitkomen, dat het cijfer van de rekening toch niet oplevert een betrouwbaren maatstaf; immers als de leden der Commissie hetzij voor zaken het hoofdbestuur betreffende, hetzij om andere redenen te Amsterdam zijn, en de gelegenheid waarnemen om op de school te gaan kijken, declareeren zij natuurlijk geen reiskosten.

De heer *Rinse* merkt nog op, dat de vergadering nu eenmaal niet mag zeggen: gaat meer op de school kijken, maar ik trek er geen geld voor uit.

De heer *Meihuizen* verklaart, dat de afd. den Haag de redeneering van Amsterdam, volkomen logisch vindt en daarom voor het voorstel zal stemmen.

Ook de afd. Middelburg zal vóór het voorstel stemmen, ofschoon de heer *Snouck Hurgronje* zegt natuurlijk heel goed te weten, dat geen der commissieleden zich laat verlokken en evenmin laat weerhouden een bezoek aan de school te brengen door de wetenschap dat er al of niet geld voor is uitgetrokken. Maar een ieder die een betrekking waarneemt, waarvoor hij zich buiten de stad moet begeven, behooren de reiskosten te worden vergoed. Dat ook vroeger de kosten niet precies zijn uitgetrokken is geen reden om de raming niet zoo aan de werkelijkheid nabijkomend mogelijk te doen zijn. Een bedrag van f 100 is in deze zeker niet te veel.

De heer *Dekking* zegt, dat Rotterdam zal stemmen

tegen het voorstel, waar dit is aangeduid als een stap in de richting om alleen Amsterdammers in de commissie van beheer en toezicht te doen zitting hebben, waartegen Rotterdam zich ongetwijfeld zal blijven verzetten.

Het voorstel Amsterdam in stemming gebracht, wordt aangenomen met 19 tegen 23 stemmen.

Vóór stemden Amsterdam, Middelburg, den Haag, tegen Rotterdam, Dordrecht, Utrecht en Groningen.

Bij post 10 der tooneelschoolbegrooting vraagt de heer *Dekking* hoe het mogelijk is de bibliotheek der school op de hoogte te houden van den tijd, nieuwe uitgaven aan te schaffen enz., alles voor het geraamd bedrag.

De heer *Bouberg Wilson* zegt naar aanleiding hiervan dat wel louter de toestand der kas den penningmeester zal hebben bewogen geen hooger bedrag voor te stellen. Toch is het bedrag niet zoo klein als het schijnt. Tegenwoordig worden de leermiddelen door de leerlingen zelve — uitgezonderd eenige gesubsidieerde leerlingen — bekostigd. Bovendien geniet de school bij den boekhandel een korting van 10%.

De heer *Vriesendorp* stelt de vraag of het wenschelijk wordt geacht, een memoriepost uit te trekken voor de kosten, die het gevolg zijn van den nieuwen toestand, welke door de reorganisatie is in het leven geroepen, waarop door den heer *Vinkesteijn* wordt geantwoord, dat de reorganisatie thans eerst voor de 1e klasse is ingevoerd, en gaandeweg tot de volgende klassen wordt uitgebreid, en de begrooting alzoo geleidelijk volgens het nieuwe reglement wordt ingericht.

De *Begrooting voor de Tooneelschool* wordt hierna vastgesteld in inkomsten en uitgaven op f 9097, waarbij de bijdrage uit de algemeene kas over 1906/7 moest worden geraamd op f 3077.

Bij de behandeling der *Algemeene Begrooting* vestigt de heer *Vinkesteijn* bij art. 1 der ontvangsten (contributie der afdelingen en der Algemeene Leden) er de aandacht op, dat deze post jaarlijks verminderd en dat deze afneming werkelijk onrustbarend begint te worden.

De heer *Vriesendorp* deelt mede, dat in zijn afdeling het plan bestaat een propaganda-schrijven te richten tot de leden van verwante vereenigingen, als bijv. «de Kunstkring», en stelt de vraag of het niet beter is als dit werk wordt overgebracht naar het Verbond. Het hoofdbestuur zou dan de zaak kunnen ter hand nemen.

De *Voorzitter* verklaart zich bereid het denkbeeld in de vergadering van het hoofdbestuur te brengen. Gesteld voor een oogenblik, dat de pogingen tot het verkrijgen van subsidie mislukken, dan zal naar nieuwe middelen om de financiën te verbeteren dienen te worden omgezien. Daarom is het raadzaam reeds nu den toestand onder de oogen te zien.

De heer *Vriesendorp* stelt nader in het licht, dat het Verbond beter de tooneelliefhebbers in Nederland zal bereiken dan de afdelingen. Daarom verheugt hij er zich over dat zijn denkbeeld bij den voorzitter in goede aarde is gevallen. Misschien is het wenschelijk dat de afdelingen medewerken.

De heer *Galle* zegt: Ik geloof, dat in de plaatsen waar afdelingen gevestigd zijn, deze reeds hun best gedaan hebben. Utrecht heeft gewerkt met circulaire, maar dit is niet het beste middel. Het meest verwacht ik van persoonlijke invloed, van persoonlijke overreding. Maar dit daargelaten, het werkt niet in plaatsen waar geen afdelingen gevestigd zijn. Daarom moet het hoofdbestuur in die plaatsen werken. In aanmerking komt dan zeker Arnhem, en vervolgens Maastricht, Zutphen, Deventer, Leeuwarden, Zwolle. Daar zijn

genoeg menschen die graag naar de comédie gaan. Leden van het Hoofdbestuur zullen zich persoonlijk hebben te wenden tot personen, die zij kennen en die eenigen invloed in de betreffende stad bezitten. Het best zal zijn het bewerken van de nog braak liggende gedeelten van Nederland. Daar, waar afdeelingen gevestigd zijn, kan men het werk aan de afdeelingen zelf overlaten.

De *Voorzitter* zou met den vorigen spreker geheel kunnen medegaan, wanneer in de door hem aangegeven richting niet reeds veel gedaan ware. Bestaande afdeelingen als Haarlem en Harlingen zijn door gebrek aan belangstelling te niet gegaan. De heeren Mignon en Lapidoth hebben reeds vele vergeefsche pogingen in 't werk gesteld, o. a. tot stichting van afdeelingen te Arnhem, Nijmegen en wederoprichting van de afd. Haarlem. Wel gaat men daar graag naar de comédie, maar dat is nog niet het zelfde als lid worden van het Tooneelverbond en *f* 5.— offeren.

De heer *Vinkesteijn* heeft als afdeulingsbestuurder in een kleine afdeeling meer met dat bijltje gehakt. Door het rondzenden van circulaire worden de drukkosten niet vergoed. Het Alg. Nederl. Verbond past iets nieuws toe, en met veel succes. Dit Verbond heeft een propagandist aangesteld. Niet dat wij daarom ook een propagandist moeten aanstellen, maar het feit dient vermelding, omdat daaruit blijkt wat persoonlijk bezoek kan uitwerken. Weinig mag worden verwacht van een circulaire ook van het hoofdbestuur uitgaande. Iets anders zal zijn een circulaire, opgemaakt door het Hoofdbestuur, waarmede men dan in den kring der afdeelingen moet trachten leden te winnen.

De heer *Snouck Hurgronje* hoewel eenigermate getemperd door de mededeeling van den voorzitter omtrent het reeds geleden échec, gevoelt toch zeer veel voor het denkbeeld van den heer Gallée. Uit ervaring weet spr. wat persoonlijke invloed in deze beteekent. De wijze van werken zal moeten zijn, dat men zoekt drie heeren, die bereid zijn het bestuur op zich te nemen, men werft dan leden door vrijen toegang of door entree met reductie te verleenen. Zoo deed ook Middelburg. De leden kunnen ook daar natuurlijk niet *alle* voorstellingen gratis bijwonen, maar toch heeft de afdeeling een kandidaten-lijst moeten aanleggen. Spr. vraagt, waarom kan, wat te Middelburg kan, ook elders niet. Het toegepaste middel om op de portemonnaie te werken is toch zeker niet unfair.

De heer *Gallée* heeft de mededeelingen van den Middelburgschen afgevaardigde met genoegen gehoord, en de wijze van werken lijkt hem zeer doeltreffend.

In vele plaatsen is het Tooneelverbond vergeten. Om daarin verandering te brengen beveelt spr. als een ander middel aan, om wanneer er weer een zoo goede voorstelling van de tooneelschool kan worden gegeven, als die van gisteravond, de school te doen optreden en de algemeene vergadering te houden in plaatsen, waar nog geen afdeeling is gevestigd.

De *Voorzitter* wijst prof. Gallée op art. 12 der statuten, dat voorschrijft, dat de alg. vergadering moet worden gehouden in een plaats, waar een afdeeling gevestigd is.

De heer *Gallée*: dan geef ik in overweging art. 12, zoo dikwijls dit nuttig kan zijn, buiten werking te stellen.

De heer *Meihuizen* beveelt aan om voor de oprichting van een afdeeling medewerking te vragen aan oud-bestuursleden van de studenten-tooneelgezelschappen.

De heer *Rinse* zal gaarne de geopperde plannen om met behulp van de tooneelschool propaganda te maken steunen, wanneer prof. Gallée dat gedeelte van zijn plannen slechts wil scheiden van het andere, het revolutionaire, om de statuten buiten werking te stellen.

Het optreden van de leerlingen der school (in de naaste toekomst ze en 3e jaars- en niet zooals thans voor het meerendeel 1e jaars-) zal bovendien nog het voordeel hebben, dat daardoor een denkbeeld, ook in de reorganisatie-commissie herhaaldelijk ter sprake gebracht, zal worden verwezenlijkt. De leerlingen zullen dan gelegenheid hebben, meer voor een echt publiek op te treden, naar het systeem, dat door de tooneelscholen in Duitschland op ruime schaal wordt toegepast.

De *Voorzitter* erkennende, dat ook hij het optreden in het openbaar nuttig acht, wijst er op dat het bij ons geen gebruik is de leerlingen der school als geheel te doen optreden. Iets anders is het, wanneer dit geschiedt als propaganda-middel ten behoeve van het Verbond. Als zoodanig wil hij dit denkbeeld wel brengen in de hoofdbestuursvergadering.

Bij art. 2 der Uitgaven: *Tijdschrift*, wordt door den heer *Meihuizen*, sprekende voor zich-zelf en niet als afgevaardigde van zijn afdeeling, de vraag gesteld of, in verband met den brief der Antwerpsche uitgeverijfirma, combinatie van «Lucifer» en «Het Tooneel» niet mogelijk is.

De *Voorzitter*: Wat te dien opzichte ook moge worden overwogen, de *f* 2.45 per lid, een eisch waarvan de uitgevers niets wenschen te laten vallen, zal altijd een beletsel blijven.

De heer *Meihuizen*: Dan vervalt alles.

Na eenige discussie over het al of niet wenschelijke van samensmelting van het Verbondsorgaan met een buiten Nederland uitgegeven tijdschrift, wordt met algemeene stemmen aangenomen een door den heer Vriesendorp ingediende en door den heer Dekking geamendeerde motie: «De alg. vergadering is van meening, dat elke vereeniging van het tijdschrift van het Verbond met een buiten Nederland uitgegeven tijdschrift vooralsnog ongewenscht is.»

Bij art. 3 der uitgaven: Bijdrage aan de kleine afdeelingen, stelt de heer *Robertson* namens de afdeeling Rotterdam voor het eventueel voordeelig saldo op dezen post tot een bedrag van hoogstens *f* 50 beschikbaar te stellen voor het Pensioenfonds.

De heer *Vriesendorp* stelt de vraag of dit voorstel niet thuis behoort bij de behandeling van de volgende begroting. Immers wij kunnen niet beschikken over een bedrag, dat wij nog niet kennen.

De *Voorzitter* zegt dat dit misschien wel juist is.

De heer *Vinkesteijn* doet opmerken, dat er geen voordeelig doch wel een nadeelig saldo zal zijn, van nog *f* 40 meer dan geraamd was.

Op een vraag van den heer *Snouck Hurgronje*, waartoe de post bijdragen voor kleine afdeelingen eigenlijk dient, wordt door den *Voorzitter* geantwoord, dat deze bijdragen bestemd zijn voor gratis voorstellingen.

De heer *Robertson* wenscht het toelichten van het voorstel over te laten aan den heer Horn, die nog niet ter vergadering is. Hij voor zich begrijpt niet goed hoe de heer Horn dat wenscht te doen, daar hij inziet, dat de uitgaven op den eenen post de raming zullen overschrijden, terwijl zij bij een anderen beneden het gevoteerde bedrag zullen blijven. Hij weet niet beter te doen dan voor te stellen, uit te trekken als post 4 voor het Pensioenfonds een bedrag van *f* 50 of, indien dit minder mocht zijn het bedrag, dat op post 3 zal overblijven.

De heer *Gallée* verklaart dat de afd. Utrecht de subsidie hard noodig heeft. Als de afd. de bijdrage mist, zal zij minder voor haar leden kunnen doen, wat dan weer beteekent achteruitgang van het ledental. Utrecht heeft niet als Middelburg candidaat-leden.

De verdere behandeling wordt op verzoek van den heer *Robertson* aangehouden tot na de pauze.

De heer *Vinkesteijn* stelde voor den post onvoorziene uitgaven te verhoogen van *f* 30 op *f* 90 met het oog op het meerdere drukwerk, dat noodig zal zijn voor het voeren van een krachtige propaganda.

Dit voorstel wordt aangenomen.

Alvorens wordt gepauseerd en tot de verkiezing wordt overgegaan, deelt de *Voorzitter* mede, dat de heer *Lapidoth* het plan om zich niet weer beschikbaar te stellen, niet in de hoofdbestuursvergadering heeft kenbaar gemaakt. Het zou spr. zeer spijten als de heer *Lapidoth* het hoofdbestuur ging verlaten. Zijn argument is, dat hij te drukke bezigheden heeft. Maar juist die drukke bezigheden zijn in hoofdzaak tooneelzaken, en dit maakt hem een zeer gewenscht element in het bestuur.

De heer *Lapidoth* antwoordende, zegt dat hij tot zijn groot leedwezen zijn besluit heeft moeten nemen. Steeds heeft hij aangenaam samengewerkt met de overige leden van het hoofdbestuur en het heengaan vervult hem daarom thans met een gevoel van weemoed. Het is evenwel wenschelijk dat een werkelijk ijverige secretaris het werk ter hand neemt, thans weer voor de propaganda; wat hij thans doet is slechts de zaken loopende houden. Tenslotte beriep de heer *Lapidoth* zich op hen, die een werkring als den zijnen kunnen beoordeelen om aan te toonen, dat hij geen oogenblik zeker is van zijn tijd.

De heer *Rinse* als een dergenen, die den aard van 's heeren *Lapidoth's* werkring kennen, erkende de juistheid van hetgeen door den heer *L.* te dien aanzien was gezegd, doch betoogde, dat het secretariaat slechts bij uitzondering (de vergaderingen) noopt op vooraf bepaalde tijden te werken. Hij hoopt, dat de heer *Lapidoth* aanleiding zal vinden op zijn besluit terug te komen.

De heer *Vinkesteijn* wijst er ten slotte op, dat er is een tweede secretaris, en dat de heer *Mignon* zich bereid heeft verklaard een verdeling der werkzaamheden te maken en misschien wel het drukste gedeelte daarvan, de propaganda, voor zijn rekening wil nemen.

De heer *Lapidoth* verklaart daarna zich opnieuw beschikbaar te stellen. (Applaus)

De *Voorzitter* vestigt er de aandacht op, dat een verkiezing van damespatronessen nog nooit heeft plaats gehad, en dat die thans moet geschieden, als gevolg van het nieuwe Reglement.

De heer *Vriesendorp* stelt de vraag of door de damespatronessen wel eens verslag van haar werkzaamheden is uitgebracht.

De *Voorzitter*: Voor zoover mij bekend niet.

Op verzoek van den voorzitter belasten de heeren *Robertson* en den *Bandt* zich met het opnemen der stemmen, waarna wordt gepauseerd.

Na heropening der Vergadering werd door het stembureau mededeeling gedaan, dat waren herkozen:

Als leden van het Hoofdbestuur de heeren *Mr. J. van Schevichaven*, *J. H. Mignon* en *Frits Lapidoth*, allen met 42 stemmen;

Als dames-patronessen *Jonkvr. E. J. Bicker* met 42 stemmen, *mevr. E. Gompertz-Jitta* en *mevr. M. W. A. de Gijzelaar-Van Assendelft de Coningh*, beiden met 32 stemmen;

Als bestuurder, namens het Verbond van de Vereeniging van Nederl. Tooneelisten (Pensioenfonds) de heer *Mr. J. van Schevichaven* met 42 stemmen;

Als lid van de Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool de heer *R. Deelman*, met 42 st.

Thans kwam aan de orde het voorstel Rotterdam nopens extra bijdrage aan het Pensioenfonds.

De heer *Horn* vroeg en verkreeg verlof eerst uit

te brengen het 2e jaarverslag (1905) van de commissie voor het Pensioenfonds (punt 2 der agenda).

Kon — aldus de heer *Horn* — het eerste jaarverslag onzer Vereeniging gunstig luiden, het Bestuur toont niet te groot optimisme, wanneer de toon van dit tweede verslag nog iets opgewekter is.

Immers, om met het voornaamste te beginnen, er werden tien nieuwe verzekeringen gesloten tot een gezamenlijk premiebedrag van ongeveer *f* 1000 per jaar. Zeer zeker is dit een niet onaanzienlijke stap vooruit, maar toch beteekent die stap nog betrekkelijk niets in vergelijking met de zeer vele tooneelisten, die nog niet bij ons aangesloten zijn, wij hebben hoogstens op het oogmerk het vierde gedeelte van hen, die lid konden zijn.

En wanneer men daarbij bedenkt, wat het beteekent lid te zijn onzer Vereeniging, namelijk dat men eenige — zij het ook nog zoo kleine — voorzorg genomen heeft voor den ouden dag of bij overlijden voor de nabestaanden, dan kan het Bestuur met den tegenwoordigen toestand nog niet tevreden zijn, ook al zijn er lichtpunten aan te wijzen. Het Bestuur weet het, er zijn enkele tooneelisten, die eene verzekering hebben gesloten en toch niet lid onzer Vereeniging zijn geworden, en het Bestuur weet ook, dat dit aantal zeer klein is, de overigen hebben tot heden nog niets voor de toekomst gedaan.

Ook de financiën onzer Vereeniging geven reden niet onvoldaan te zijn, want hoewel dit jaar voor *f* 1000 meer premie te zorgen was, is de uitkeering aan de leden nog iets hooger dan verleden jaar, en verleden jaar was zij reeds zóó, dat de leden groote ingenomenheid met het verkregen resultaat aan den dag legden: in 1905 ontving de kleinste verzekering eene restitutie van *f* 8.40, dit jaar *f* 10.80, de grootste in 1905 *f* 84, dit jaar *f* 108, in percenten uitgedrukt ontvangen de leden dit jaar en 23 % bij de grootste verzekering tot 85 %, bij de kleinste van hunne premie terug, het gemiddelde over alle verzekeringen is ongeveer 40 %. Dezelfde jonge acteur, van wien wij in het vorig verslag spraken, zal in 1906 slechts *f* 0.91⁵ per maand te betalen hebben voor een pensioen van *f* 350 per jaar op 65-jarigen leeftijd, terwijl zijne nabestaanden alle betaalde premies, op één na, waarvan dus verreweg het grootste bedrag door onze Vereeniging is betaald, terugontvangen, als hij vóór dien tijd overlijdt. De financiën lieten bovendien toe onze beide fondsen eenigermate te versterken en wel het reservefonds met *f* 75, zoodat dit nu *f* 300, het reservefonds met *f* 125, zoodat dit nu *f* 275 is geworden.

Zonder twijfel is het financiële resultaat niet onbevredigend te noemen, hoewel ook hier weer niet vergeten mag worden, dat het vooral daaraan te danken is, dat de verdeling onder een klein aantal leden kan geschieden. Intusschen mag het Bestuur de hoop koesteren, dat de inkomsten grooter zullen worden, als het aantal leden zal aangroeien, immers ook dit jaar is dit gelukkig het geval geweest.

Dit danken wij in de allereerste plaats aan het Nederl. Tooneelverbond, dat dit jaar weer eene subsidie van *f* 150 toestond en aan eenige zijner afdeelingen, waarbij vooral mogen genoemd worden de afdeeling Middelburg, die uit haar batig saldo *f* 50 afstond en ons dezer dagen weer verblijdde met een gift van *f* 35 uit haar saldo van het juist geëindigde seizoen, die op de inkomsten van het volgend jaar zal worden geboekt, en de afdeeling Amsterdam, die besloot ons in het vervolg elk jaar 10 % van haar batig saldo af te staan. Het Bestuur hoopt, dat de andere afdeelingen dit voorbeeld zullen volgen en

het jongste kind van het Tooneelverbond en, naar het Bestuur met alle bescheidenheid meent, niet het minst aantrekkelijke, naar krachten zullen willen steunen.

Een bijzonder woord van dank mag zeker niet ontbreken voor den heer Albert Vogel te Delft, die een mooi bedrag in onze kas stortte: onze Vereeniging blijve in zijne verdere warme sympathie ten zeerste aanbevolen.

Maar de financieële resultaten zouden zeker verre van schitterend geweest zijn, als wij niet zooveel sympathie van de tooneeldirecties hadden ondervonden, immers de grootste ontvangsten hadden wij van de drie tooneelvoorstellingen, die dit jaar ten gunste onzer Vereeniging zijn gegeven door den heer van Eijsden, de Koninkl. Vereeniging „het Nederl. Tooneel” en de heeren Stoel en Spree, terwijl de Nederl. Tooneelvereeniging ons weer eene voorstelling in het najaar heeft toegezegd. Het is voor ons Bestuur echter eene groote voldoening, dat de tooneeldirecties de verplichting gevoelen ons op deze wijze te steunen en wij hopen dan ook, dat er in het vervolg geen jaar meer voorbijgaat zonder dat ieder tooneelgezelschap althans één voorstelling te onzen behoefte zal hebben gegeven.

Immers zullen de financiën der Vereeniging gunstig zijn, dan zullen deze voorstellingen niet gemist kunnen worden. Al zijn wij hun, die ons als donateurs steunen, hartelijk dankbaar, hun aantal is nog veel, veel te klein, het geheele bedrag aan donaties is slechts *f* 700 per jaar. Met groote vrijmoedigheid wagen wij het dan ook tot de vele tooneelvrienden in ons land de oproeping te doen als donateur tot onze Vereeniging toe te treden; met bescheidenheid, maar ook met gerustheid meenen wij te mogen zeggen, dat de wijze van werken onzer Vereeniging de sympathie der tooneelvrienden moet hebben, zij is voor ons land de best denkbare, ten einde onze tooneelkunstenaars in staat te stellen met wat minder zorg te denken aan hun ouden dag of aan hunne nabestaanden bij hun eventueel overlijden.

En hier wenschen wij ook een woord van dank niet terug te houden voor de Vereeniging «Thalia» te Rotterdam, die zeer zeker de beste bedoelingen heeft gehad, toen zij ons met eene voorstelling wilde steunen. Dat zij in de middelen gefaald heeft, doet aan deze goede bedoelingen niets af.

Ook mag wel gememoreerd worden een bedrag van *f* 10.—, dat wij van de Vereeniging «Varia» te Vlaardingen ontvingen. Deze vereeniging verzocht de directie der Nederl. Tooneelvereeniging te Amsterdam het haar in eigendom toebehoorende stuk «Verleden» van Mevr. Boudier—Bakker te mogen spelen, de Nederl. Tooneelvereeniging stond dit toe onder voorwaarde, dat «Varia» iets in onze kas stortte, deze zond ons toen *f* 10.—. Moge dit voorbeeld navolging vinden!

Verloor onze Vereeniging verleden jaar een onzer leden door overlijden, dit jaar bleef zij gelukkig voor zoo'n verlies gespaard.

De administratie-kosten voor vergaderingen, drukwerken, post- en verblijfkosten, in casso-loon, enz. bedroegen slechts *f* 69.33.

En hiermede is de verslaggever aan het einde van zijne mededeelingen. Moge het volgend jaarverslag getuigenis afleggen van verhoogden bloei onzer Vereeniging, vooral ook door toetreding van nieuwe leden en nieuwe donateurs.

De heer *Den Bandt* vroeg verlot in besloten vergadering eenige vragen te mogen stellen in verband met het Pensioenfonds.

De vergadering ging daarna over in comité-generaal.

Na heropening der openbare vergadering deelde de heer *Horn* mede, dat de afd. Rotterdam de redactie van haar voorstel had gewijzigd in voege als door den heer Robertson was aangegeven. Spr. beval de aanneming van het voorstel in dien vorm ten zeerste aan.

De heer *Vinkesteijn* zegt te gelooven, dat de heer Horn minder warm gesproken zou hebben, als hij had geweten dat de uitgaven en diensgevolge het nadeelig saldo nog met *f* 100 zijn verhoogd. De volgende begrooting zal waarschijnlijk de resteerende *f* 418.81 van het batig saldo, waaruit wij tot nu toe konden putten, doen verdwijnen.

Spr. wil het Rotterdamsche voorstel gewijzigd zien in dier voege, dat de extra uitkeering aan het pensioenfonds slechts zal plaats hebben, wanneer het nadeelig saldo op deze begrooting niet meer bedraagt dan de geraamde *f* 322.—.

De heer *Horn* vermeent, dat hij er niet minder op wordt en is dankbaar voor deze wijziging, die Rotterdam overneemt.

De heer *Vriesendorp* zegt, bij al het goede, dat hij het pensioenfonds toewenscht te moeten verklaren, dat de Amsterdamsche afgevaardigden het mandaat hebben tegen het Rotterdamsche voorstel te stemmen, aangezien er gevaar bestaat voor het geheele Verbond en de geldmiddelen zelfs niet gedogen het invoeren van noodzakelijke verbeteringen voor de tooneelschool. Men vergete niet, dat de premie reeds zoo laag mogelijk is gesteld door de levensverzekering-maatschappij, welke zonder winst werkt en dat bovendien een bijdrage wordt gegeven aan werkende, meerendeels nog jonge menschen.

De heer *Horn* acht na deze opmerkingen van den heer Vriesendorp nadere toelichting noodig, en deelt mede, dat de levensverzekering-maatschappij («de Eerste Nederlandsche») wel degelijk winst neemt, en eenvoudig 4 % korting op de premiën toestaat. Het gaat goed, maar zoo mooi is het toch niet.

Nadat de heer *Rinse* heeft medegedeeld, dat als gevolg van de wijziging van het voorstel en van de veranderde omstandigheden, blijkens de in besloten vergadering ontvangen mededeelingen, de Amsterdamsche afgevaardigden geen imperatief mandaat meer hebben, wordt het gewijzigd voorstel zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Als plaats waar de volgende Algemeene Vergadering zal worden gehouden, wordt Groningen aangewezen, hetgeen geschiedde op voorstel van den heer *Sänger*, die vervolgens opwekte tot een groote opkomst en de hoop uitspraak, dat dan ook de bestuurtafel beter bezet mocht zijn.

Als de afdeeling, waaraan rekening moet worden gedaan, werd aangewezen Utrecht.

De vergadering werd daarna gesloten.

Gezien de alg. Secr.

FRIJS LAPIDOTH.

JUBILEUM S. J. BOUBERG WILSON.

Aan den vooravond van de algem. vergadering te Utrecht, bood de recipieerende afdeeling aan hoofdbestuur en afgevaardigden aan een uitvoering, door leerlingen van de Tooneelschool, in de kleine zaal van Tivoli. Ter opvoering was gekozen „In kleinen Kring” van Van Nouhuys. Verklaard mag worden, dat de opvoering met veel zorg was voorbereid, zoodat de indruk, dien zij gemaakt heeft gunstig is te noemen, vooral ook als men bij zijn

oordeel er rekening mee houdt, dat er veel personen in het stuk optreden en het bezet was voor het meerendeel door leerlingen der 1° en verder door die der 2° klasse. De leerlingen der hoogste klasse zullen het vermoedelijk te druk hebben gehad met de instudeering der stukken voor het een week later te houden jaarlijksch examen, stukken waarin zij — uit den aard der zaak — belangrijke rollen zouden te vervullen hebben.

In de pauze verscheen prof. Gallée, voorzitter der Utrechtsche afdeling ten tooneele om den heer Wilson geluk te wenschen met zijn jubileum. Hem een krans aanbiedende, zeide de hoogleeraar o.m.: „Al is niet altijd te gewagen geweest van een succes als heden avond, gij hebt aan de school Uw beste krachten gewijd. Dat gij nieuwe krachten moge vinden om de school tot grooter bloei te brengen.”

Donderdag 24 Mei had de feestelijke herdenking van het jubileum in de school zelve te Amsterdam plaats gehad. Daar waren behalve zeer vele oud-leerlingen, samengekomen leeraren aan de school, leden van tooneelgezelschappen en men merkte voorts onder de aanwezigen op: Mr. M. G. L. van Loghem, secretaris van den raad van beheer der Kon. Ver. Het Nederlandsch Tooneel, mr. J. van Schevichaven, lid van het hoofdbestuur enz.

enz. De heer L. M. Smith sprak den geliefden leermeester in hartelijke bewoordingen toe en overhandigde hem een verzegeld envelop en een album, bevattende de handteekeningen van de velen, die tot het geschenk hadden bijgedragen. Voorts voerden het woord mevr. Holtrop van Gelder, mr. van Schevichaven, Jan C. de Vos, ook namens de leeraren enz.

De jubilaris dankte blijkbaar zeer getroffen.

Een koninklijke onderscheiding is den heer Bouberg Wilson ten deel gevallen, door zijne benoeming tot ridder in de Orde van Oranje-Nassau.

TOONEELSCHOOL. * * * * *

De uitslag der op 1 en 2 Juni jl. afgelegde examens is:

dat bevorderd werden van klasse I (de laagste) naar kl. II: Louis van Gasteren, Dora Vogelzang, Marie Holtrop, Jeanne Hopman, Willy Smit, Wilhelmine Goedhart en Henri van Diepen; van klasse II naar kl. III: Hélène v. Praag, Elias v. Praag, Jacques Reule, Paul de Groot en Marie Nagtegaal; dat twee leerlingen van klasse I, wegens haar te jeugdigen leeftijd, niet konden bevorderd worden; en dat aan drie leerlingen de raad werd gegeven de school te verlaten.

Een einddiploma werd niet uitgereikt.

ADVERTENTIËN.

IVENS & CO.,

Hoflev. van H.M. de Koningin.

A M S T E R D A M,

Rokin 164 b/d Munt.

FOTO TOESTELLEN
BENODIGDHEDEN.

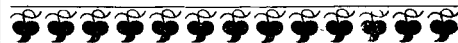
Amsterdam, Nijmegen, Groningen, Den Haag.

Brochure „Fotografeeren kan iedereen” op aanvraag.

Abonneert U op
HET TOONEEL.

Adverteert in dit
Blad.

	KRAEPELIEN & HOLM'S QUINALAROCHE OPWEKKEND VERSTERKEND KOORTSVERDRUJVEND
	MEETSTAAL BIJ BLOEDARMOEDE BLEEKZUCHT GROOTZWAKTE
KRAEPELIEN & HOLM APOTHEKERS TE ZEIST	